

MONITOR POLSKI

DZIENNIK URZĘDOWY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 28 grudnia 2023 r.

Poz. 1470

**UCHWAŁA NR 242
RADY MINISTRÓW**

z dnia 8 grudnia 2023 r.

w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026”

Na podstawie art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951, 1688 i 1904) Rada Ministrów uchwala, co następuje:

§ 1. Ustanawia się „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026”, zwany dalej „Programem”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. 1. Program jest finansowany ze środków budżetu państwa z części 24 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

2. Łączna kwota środków na realizację Programu w całym okresie jego realizacji wynosi 55 796 050 zł.

§ 3. 1. Program realizuje jako podmiot wiodący: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

2. Program realizują ponadto Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków, Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku, oraz inne podmioty – w zależności od potrzeb.

§ 4. Realizację Programu koordynuje oraz sprawuje nad nią nadzór minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego przez powołany przez siebie Zespół do spraw Programu.

§ 5. Uchwała wchodzi w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia.

Prezes Rady Ministrów: *M. Morawiecki*

Załącznik do uchwały nr 242 Rady Ministrów
z dnia 8 grudnia 2023 r. (M.P. poz. 1470)

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI 2023–2026

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	3
2. STRESZCZENIE	4
3. DIAGNOZA	5
OBSZAR 1. ORGANIZACJA I ZADANIA ORGANÓW OCHRONY ZABYTEKÓW W POLSCE.....	5
SYSTEM OCHRONY ZABYTEKÓW W POLSCE	5
ROLA I ZNACZENIE UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW	6
ORGANY OCHRONY ZABYTEKÓW W POLSCE – ZADANIA I KOMPETENCJE.....	8
ROLA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO W SYSTEMIE OCHRONY ZABYTEKÓW W POLSCE	11
OBSZAR 2. STAN ZACHOWANIA ZABYTEKÓW W POLSCE – ROLA I ZNACZENIE FORM OCHRONY ZABYTEKÓW ORAZ SYSTEMÓW INFORMACJI O ZABYTEKACH.....	12
POMNIKI HISTORII.....	12
PARKI KULTUROWE	13
REJESTR ZABYTEKÓW	13
EWIDENCJA ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH – ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI (AZP).....	16
INFRASTRUKTURA INFORMACJI PRZESTRZENNEJ O ZABYTEKACH	17
OBSZAR 3. KOMUNIKACJA, POROZUMIENIE I WSPÓŁPRACA W OBSZARZE OCHRONY ZABYTEKÓW W POLSCE.....	18
DZIEDZICTWO KULTUROWE – POTENCJAŁ ROZWOJU SPOŁECZNEGO	18
WIELKOŚĆ ZASOBU ZABYTEKÓW UMOŻLIWIAJĄCEGO BUDOWANIE I UTRWALANIE WSPÓLNEJ TOŻSAMOŚCI	18
UŁATWIENIE DOSTĘPU DO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PARTYCYPACJA SPOŁECZNA	19
4. RELACJA Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI.....	20
STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020 (Z PERSPEKTYWĄ DO 2030)	20
KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030 (KSRR 2030).....	20
STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO 2030	21
STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU LUDZKIEGO 2030.....	21
STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WSI, ROLNICTWA I RYBACTWA 2030 (SZRWIR 2030)	21
POLITYKA EKOLOGICZNA PAŃSTWA 2030 (PEP2030).....	22
STRATEGIA PRODUKTYWNOŚCI 2030 (SP2030).....	23
STRATEGIA NA RZECZ EUROPEJSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA XXI WIEK.....	24
EUROPEJSKI ZIELONY ŁAD. DOKUMENTY STRATEGICZNE POŚREDNIO INTENSIFYKUJĄCE PROCESY MODERNIZACYJNE ZABYTEKÓW W POLSCE.....	24
NOWA STRATEGIA UE W ZAKRESIE PRZYSTOSOWANIA SIĘ DO ZMIAN KLIMATU.....	25
DŁUGOTERMINOWA STRATEGIA RENOWACJI BUDYNKÓW. WSPIERANIE RENOWACJI KRAJOWEGO ZASOBU BUDOWLANEGO	25
PROGRAM FUNDUSZE EUROPEJSKIE NA INFRASTRUKTURĘ, KLIMAT, ŚRODOWISKO 2021–2027 (FENIKS).....	26
ZAŁOŻENIA PROGRAMOWANIA ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH ZE ŚRODKÓW EUROPEJSKICH NA LATA 2021-2027	27

INICJATYWA NOWY EUROPEJSKI BAUHAUS (NEB).....	27
5. ZAŁOŻENIA PROGRAMU 2023–2026	28
CEL GŁÓWNY: ZWIĘKSZENIE ODPORNOŚCI ZASOBU ZABYTKOWEGO W POLSCE	28
CEL SZCZEGÓŁOWY 1: WERYFIKACJA WYBRANEGO ZASOBU ZABYTKÓW I WZMOCNIENIE NARZĘDZI OCHRONY DZIEDZICTWA O WYJĄTKOWEJ WARTOŚCI	29
CEL SZCZEGÓŁOWY 2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ORGANIZACYJNEGO SYSTEMU OCHRONY ZABYTKÓW	32
CEL SZCZEGÓŁOWY 3: ROLA ZABYTKÓW W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU (EDUKACJA I PARTYCYPACJA).....	34
SCHEMAT PODZIAŁU ZADAŃ – KIERUNKI ROZWOJU	38
6. KARTY ZADAŃ – OPISY SZCZEGÓŁOWE	40
7. PLAN FINANSOWY KRAJOWEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI 2023–2026	87
8. SYSTEM WDRAŻANIA, MONITORINGU I EWALUACJI KRAJOWEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI 2023–2026	90
WDRAŻANIE KRAJOWEGO PROGRAMU	90
HARMONOGRAM WDRAŻANIA KRAJOWEGO PROGRAMU 2023–2026	96
WSKAŹNIKI STOPNIA REALIZACJI ZADAŃ KRAJOWEGO PROGRAMU	101
MONITOROWANIE KRAJOWEGO PROGRAMU.....	110
EWALUACJA.....	110
9. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM	111
10. SPIS RYCIN	111
11. SPIS TABEL	112
12. WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW	112
ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE NA LISTĘ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO	113
ZABYTKI NIERUCHOME UZNANE ZA POMNIKI HISTORII	116
ZESTAWIENIE ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH.....	123
ZESTAWIENIE ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH	130
ZESTAWIENIE ZABYTKÓW RUCHOMYCH	131
WYKAZ WOJEWÓDZKICH URZĘDÓW OCHRONY ZABYTKÓW I DELEGATUR.....	134
SPIS POROZUMIEŃ WOJEWODÓW Z SAMORZĄDAMI I INSTYTUCJAMI KULTURY	142

1. WPROWADZENIE

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026 (dalej: Krajowy program) ma na celu realizację przepisu art. 84 w związku z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą”. Krajowy program jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

W ramach podziału kompetencji między ministrami, dokonanego w ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. z 2022 r. poz. 2512 oraz z 2023 r. poz. 2029), głównym organem odpowiedzialnym za ochronę zabytków i opieki nad nimi jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego jest organem odpowiedzialnym za koordynację, monitorowanie i ewaluację realizacji Krajowego programu przez wszystkie zaangażowane w nią podmioty.

Dziedzictwo narodowe należy uznać za jedną z podstawowych wartości konstytucyjnych, chronionych przez Rzeczpospolitą Polską. Istotną część tego dziedzictwa stanowią zabytki będące materialnym świadectwem przeszłości, trwale wpisane w krajobraz państwa i stanowiące substrat dla jego rozwoju kulturalnego.

Ochrona dziedzictwa narodowego stanowi jedno z podstawowych zadań Rzeczypospolitej Polskiej, zdefiniowanych w art. 5 Konstytucji, oprócz ochrony niepodległości i nienaruszalności terytorialnej, zapewnienia wolności, praw człowieka i obywatela, bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony środowiska. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, jako jeden z najważniejszych elementów tego dziedzictwa, realizowane są przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej w powiązaniu z kontekstem polityki gospodarczo-społecznej, ale stanowią również wartość autoteliczną wykraczającą poza kategorie utylitarne: społeczne i ekonomiczne.

Zgodnie z art. 6 Konstytucji drugim podstawowym zadaniem Rzeczypospolitej Polskiej, odnoszącym się do zabytków, sformułowanym jako zasada polityki państwa, jest stwarzanie warunków do upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, wśród których istotne miejsce zajmują materialne świadectwa przeszłości. Zadanie to ściśle wiąże się ze wspomnianą wyżej ochroną dziedzictwa narodowego i wskazuje na: środki do jego realizacji i kierunki formułowania kształtu aktów prawnych niższego rzędu, w tym Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Pierwszy krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017 został ustanowiony uchwałą Nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami” (M.P. poz. 733). Kolejny tego typu program – na lata 2019–2022 – został ustanowiony uchwałą Nr 82/2019 Rady Ministrów

z dnia 13 sierpnia 2019 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022” (M.P. poz. 998).

2. STRESZCZENIE

W Krajowym programie 2023–2026 dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych obszarach: 1) organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce, 2) stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach, 3) komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Celem głównym „Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026” jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Do realizacji wszystkich celów i zadań wymienionych w Krajowym programie 2023-2026 opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są kierunki działań wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. Są to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmocnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmocnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

3. DIAGNOZA

OBSZAR 1. ORGANIZACJA I ZADANIA ORGANÓW OCHRONY ZABYTEKÓW W POLSCE

SYSTEM OCHRONY ZABYTEKÓW W POLSCE

System ochrony zabytków w Polsce ma swoje korzenie w wydanym w 1918 r. Dekrecie Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego z dnia 31 października o opiece nad zabytkami sztuki i kultury (Dziennik Praw Królestwa Polskiego z 1918 r. poz. 36). Na jego mocy (art. 1) „Wszelkie zabytki kultury i sztuki, znajdujące się w granicach Państwa Polskiego, wpisane do inwentarza zabytków sztuki i kultury, podlegają opiece prawa [...]”, wszelkie działania związane ze sprawowaniem opieki zaś należą do (art. 3) „[...] konserwatorów zabytków sztuki i kultury, mianowanych przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego”.

System ochrony zabytków w Polsce – funkcjonujący w okresie międzywojennym – został ostatecznie ukształtowany przepisami rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca o opiece nad zabytkami, wydanego w 1928 r. (Dz.U. z 1928 r. poz. 265, z późn. zm.¹). Na jego mocy utworzono funkcjonujący do dziś rejestr zabytków (art. 4) „Władze konserwatorskie pierwszej instancji prowadzą rejestr zabytków. Sposób prowadzenia rejestru określało rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego”. Dział drugi wspomnianego rozporządzenia określał strukturę i organizację organów opieki nad zabytkami², przyznając obowiązki w tym zakresie administracji państwowej.

W 1962 r. dokonano istotnej zmiany w obowiązującym systemie ochrony zabytków w Polsce, wprowadzając w życie ustawę z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz.U. z 1999 r. poz. 1150, z późn. zm.³). Tą ustawą wprowadzono pojęcie „ochrona zabytków”, jako wyłączną kompetencję państwa⁴. Ustawa łączyła w sobie przepisy dotyczące ochrony zabytków z przepisami dotyczącymi organizacji i działalności muzealnej.

Obecnie całość problematyki dotyczącej ochrony zabytków w Polsce reguluje ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zasadniczymi zmianami wprowadzonymi tą ustawą są:

- rozróżnienie ochrony zabytków (działania administracyjne) od opieki nad zabytkami (działania właścicielskie),
- wprowadzenie definicji zabytku, którym mogą być wszelkie obiekty i przedmioty spełniające legalną definicję.

Obecnie obowiązująca ustawa (wraz z aktami wykonawczymi) reguluje kwestie związane z:

¹ Zmiany wymienionego rozporządzenia zostały ogłoszone w Dz.U. z 1933 r. poz. 62 i poz. 599, z 1934 r. poz. 976 oraz z 1946 r. poz. 99.

² Obecna struktura odpowiada zasadniczo ówczesnym założeniom.

³ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2000 r. poz. 1268, z 2002 r. poz. 253 i poz. 984 oraz z 2003 r. poz. 717.

⁴ Wszystkie wcześniejsze akty prawne określały tę sferę mianem „opieki nad zabytkami”.

6

- formami i sposobami ochrony zabytków,
- zagospodarowaniem zabytków, prowadzeniem badań, prac i robót oraz podejmowaniem innych działań przy zabytkach,
- nadzorem konserwatorskim,
- wywozem zabytków za granicę,
- zasadami finansowania opieki nad zabytkami,
- Krajowym rejestrem utraconych dóbr kultury,
- Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz ochroną zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
- organizacją organów ochrony zabytków,
- społecznymi opiekunami zabytków,
- przepisami karnymi.

ROLA I ZNACZENIE UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW

Umowy międzynarodowe ratyfikowane i opublikowane w Dzienniku Ustaw RP należą do źródeł prawa powszechnie obowiązującego, co oznacza, że stają się źródłem praw i obowiązków konkretnych adresatów w krajowym porządku prawnym. Obowiązek ich przestrzegania dotyczy zarówno wszystkich organów administracji publicznej, jak i obywateli.

Ratyfikowane umowy międzynarodowe, zwłaszcza Konwencje UNESCO oraz Rady Europy w dziedzinie kultury, wskazują cele i zadania, do realizacji których zostaliśmy zobowiązani wobec całej społeczności międzynarodowej. Determinują one kierunki działań podejmowanych przez administrację w ramach Krajowego programu. Podstawowe znaczenie dla formułowania celów i kierunków działania w ochronie zabytków mają ratyfikowane przez Polskę konwencje międzynarodowe dotyczące ochrony zabytków. Wśród konwencji UNESCO są to:

- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957 r. poz. 212) oraz Drugi Protokół sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r. do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 248);
- Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, sporządzona w Paryżu 17 listopada 1970 r. (Dz.U. z 1974 r. poz. 106);
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji (Dz.U. z 1976 r. poz. 190);
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz.U. z 2011 r. poz. 1018),

7

- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz.U. z 2007 r. poz. 1585);
- Konwencja o ochronie podwodnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 2 listopada 2001 r. (Dz.U. z 2021 r. poz. 1302).

Do ratyfikowanych Konwencji Rady Europy należą:

- Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz.U. z 1996 r. poz. 564),
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 210);
- Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz.U. z 2006 r. poz. 98);
- Konwencja ramowa Rady Europy o wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa sporządzona w Faro dnia 27 października 2005 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 396).

Aktualnym wyzwaniem administracji jest ocena efektywności wdrożenia poszczególnych obowiązków wynikających z wyżej wymienionej Konwencji do polskiego porządku prawnego. Bardzo poważne wątpliwości budzi szczególnie sposób ochrony zabytków ruchomych, zwłaszcza w świetle Konwencji haskiej (1954), która wymaga podejmowania określonych działań inwentaryzacyjnych oraz przygotowywania planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego oraz Konwencji w sprawie środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury (1970), która dotyczy ukształtowania systemu kontroli wywozu zabytków za granicę oraz determinuje funkcję zabytków ruchomych.

Oprócz ratyfikowanych umów międzynarodowych, zgodnie z zasadą pierwszeństwa regulacji zawartych w ratyfikowanych przez Polskę umowach międzynarodowych, na określenie celów i kierunków działań w obszarze ochrony zabytków pośrednio wpływ mają również akty o charakterze zaleceń. Należy mieć na względzie zwłaszcza bogaty dorobek UNESCO. Ważnymi źródłami standardów są m.in.:

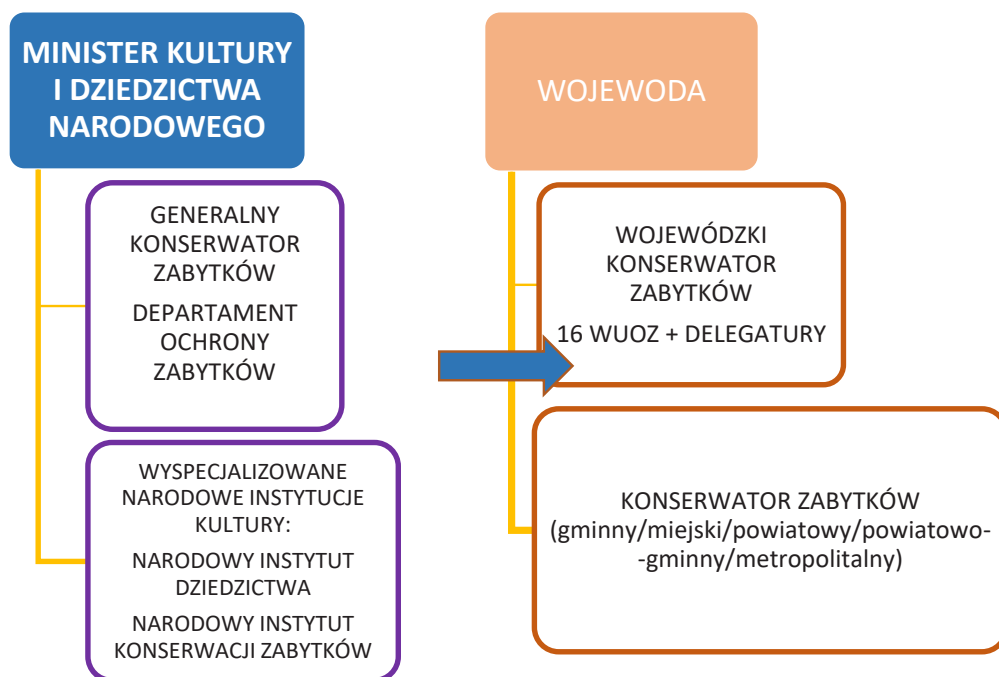
- Rekomendacja w sprawie ochrony piękna i charakteru krajobrazów oraz miejsc (1962);
- Rekomendacja dotycząca ochrony dóbr kultury zagrożonych przez prace publiczne lub prywatne (1968);
- Rekomendacja dotycząca ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego na poziomie narodowym (1972);
- Rekomendacja w sprawie ochrony i współczesnego znaczenia miejsc historycznych (1976);
- Rekomendacja dotycząca ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym, tzw. „Rekomendacje Warszawskie (1976);
- Rekomendacja w sprawie ochrony kultury tradycyjnej i folkloru (1989);
- Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011).

Niezwykle ważnym dokumentem, w którym określone zostały poglądy społeczności międzynarodowej na temat sposobu ochrony miast historycznych, w tym tzw. podejścia krajobrazowego w tej ochronie, jest Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011⁵). Rekomendacja ta wprowadza pojęcie „podejście krajobrazowe”, które jest stosowane w celu rozpoznania, ochrony i zarządzania w odniesieniu do obszarów historycznych, przez uwzględnienie współzależności form materialnych, organizacji przestrzennej i powiązań, cech przyrodniczych i kontekstu, a także wartości społecznych, kulturowych i ekonomicznych. Istotą nowej sposobu ochrony wskazanej przez UNESCO w tej rekomendacji powinno być więc wykorzystanie dziedzictwa jako potencjału prorozwojowego, zakorzenionego w harmonijnej i zrównoważonej relacji między środowiskiem miejskim a przyrodniczym oraz między potrzebami obecnych i przyszłych pokoleń a spuścizną przeszłości.

ORGANY OCHRONY ZABYTKÓW W POLSCE – ZADANIA I KOMPETENCJE

Organami ochrony zabytków są, zgodnie z art. 89 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewodowie.

Organem pierwszej instancji jest wojewódzki konserwator zabytków (dalej: WKZ), a organem wyższego stopnia – minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w sprawach określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w przepisach odrębnych.

Ryc. 1. Organy ochrony zabytków w Polsce – struktura.

⁵https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Rekomendacje/Zalecenie_w_sprawie_krajobrazu_miejskiego.pdf

Organ wyższego stopnia

W imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (dalej: GKZ), który jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego⁶. Generalny Konserwator Zabytków realizuje przypisane mu zadania za pomocą Departamentu Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wspecjalizowanym podmiotem wspierającym działania GKZ w tym zakresie jest także Narodowy Instytut Dziedzictwa (dalej: NID), Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków oraz państwowe instytucje kultury właściwe w zakresie ochrony zabytków.

Organ pierwszej instancji

Zgodnie z treścią art. 93 u.o.z. organami pierwszej instancji są:

- WKZ w sprawach określonych w u.o.z. i przepisach odrębnych,
- dyrektor właściwego terytorialnie urzędu morskiego w sprawach, o których mowa w art. 36 ust. 2 i art. 48 u.o.z.,
- Dyrektor Biblioteki Narodowej w sprawach o wydawanie pozwoleń, określonych w art. 51 ust. 1 i 3 u.o.z., na wywóz zabytków będących materiałami bibliotecznymi za granicę.

W imieniu wojewodów zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków⁷ wykonują wojewódzcy konserwatorzy zabytków, powoływani i odwoływani przez wojewodę na wniosek lub za zgodą GKZ, którzy wchodzi w skład rządowej administracji zespolonej w województwie.

Wojewódzcy konserwatorzy zabytków kierują 16 wojewódzkimi urzędami ochrony zabytków (dalej: wuoz), z których większość ma siedziby w miastach – stolicach województw. W trzech przypadkach siedziby wuoz znajdują się w innych miastach: w województwie kujawsko-pomorskim (Toruń, a nie Bydgoszcz), województwie lubuskim (Zielona Góra, a nie Gorzów Wielkopolski) i województwie podkarpackim (Przemyśl, a nie Rzeszów).

W strukturach wuoz funkcjonują 33 delegatury utworzone w byłych miastach wojewódzkich⁸. Dodatkowo utworzono delegatury w Sandomierzu, Ełku i Nowym Targu.

Przekazywanie zadań z zakresu ochrony zabytków organu pierwszej instancji innym podmiotom

Na podstawie art. 96 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów,

---

⁶ Art. 90 ust. 1 u.o.z.

⁷ Art. 89 pkt 2 oraz art. 91 u.o.z.

⁸ Dotyczy miast, które w wyniku reformy administracyjnej przeprowadzonej w 1999 r. przestały być stolicami województw.

położonym na terenie województwa związkom powiatowo-gminnym albo związkom metropolitalnym. Wojewoda na wniosek WKZ może powierzyć w drodze porozumienia prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, kierownikom instytucji kultury⁹. Przekazaniu nie mogą podlegać jedynie kwestie dotyczące prowadzenia rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wydawania w tym zakresie decyzji administracyjnych¹⁰.

O ile zakres kompetencji WKZ jest szczegółowo określony przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, o tyle zakres kompetencji samorządowego (miejskiego lub powiatowego, powiatowo-gminnego, metropolitalnego) konserwatora zabytków jest uzależniony wyłącznie od treści zawartego porozumienia (z wyłączeniem kompetencji zastrzeżonych przepisami wyżej wymienionej ustawy dla WKZ). Przekazane kompetencje, którymi aktualnie dysponują samorządowi konserwatorzy zabytków, charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem. Widoczne to jest także w zróżnicowaniu formalnego umocowania konserwatorów – od faktycznych miejskich i powiatowych konserwatorów zabytków, przez stanowiska do spraw ochrony zabytków, po zupełny brak stanowiska (kompetencje pozostają w rękach burmistrza lub prezydenta).

Samorządowi konserwatorzy zabytków w różny sposób mogą się także wypowiadać w odniesieniu do nieruchomości stanowiących własność komunalną oraz inwestycji komunalnych. W części przypadków takie działania są wyłączone z ich kompetencji i pozostawione do decyzji właściwego WKZ, w większości przypadków jednak samorządowi konserwatorzy zabytków mogą w takich sytuacjach wydawać decyzje bez żadnych ograniczeń. Dowolność jest widoczna w sposobie powoływania samorządowych konserwatorów zabytków i stawianych im wymaganiach kompetencyjnych. Zdarzają się przypadki stawiania wymagań analogicznych do ustawowo przypisanych WKZ, a w części porozumień zawarto obowiązek uzgodnienia lub opiniowania przez WKZ kandydata na stanowisko samorządowego konserwatora zabytków. W części przypadków jednak wybór samorządowego konserwatora zabytków pozostaje wyłączną kompetencją burmistrza, prezydenta lub starosty.

Działania organów pierwszej instancji

Ważnym obszarem działania wojewódzkich konserwatorów zabytków jest wydawanie decyzji, postanowień, uzgodnień, zaleceń, wytycznych itp., co wynika z realizacji przepisów m.in. niżej wymienionych aktów prawnych:

- ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840, z późn. zm.¹¹),
- ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2023 r. poz. 977, z późn. zm.),

⁹ Zadania z zakresu ochrony zabytków realizowane przez organ pierwszej instancji przekazywane są na mocy stosownych porozumień w ogromnej większości jednostkom samorządu terytorialnego. W trzech przypadkach wybrane zadania przekazane na mocy porozumień realizują: Zamek Królewski na Wawelu, Muzeum Narodowe we Wrocławiu oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa (art. 96 ust. 3 u.o.z.).

¹⁰ Art. 96 ust. 4 u.o.z.

¹¹ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2023 r. poz. 951.

- ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – *Prawo budowlane* (Dz.U. z 2023 r. poz. 682¹²),
- ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2023 r. poz. 1336, 1688 i 1890),
- ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2023 r. poz. 344, z późn. zm.¹³),
- ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 2409, 1597 i 1688),
- ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U. z 2023 r. poz. 1356, 1688 i 1933),
- ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U. z 2023 r., poz. 887),
- ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2023 r. poz. 556, z późn. zm.¹⁴),
- ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – *Kodeks postępowania administracyjnego* (Dz.U. z 2023 r. poz. 775),
- ustawy z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz.U. z 2023 r. poz. 960),
- ustawy z dnia 18 września 2001 r. – *Kodeks morski* (Dz.U. 2023 r. poz. 1309),
- ustawy z dnia 17 października 2003 r. o wykonywaniu prac podwodnych (Dz.U. 2021 r. poz. 612).

ROLA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO W SYSTEMIE OCHRONY ZABYTKÓW W POLSCE

Za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak i jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli.

W świetle art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 40, 572, 1463 i 1688) do zadań własnych gminy należą sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Art. 4 ust. 1 pkt. 7 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2022 r. poz. 1526 oraz z 2023 r. poz. 572) stanowi, że powiat wykonuje zadania publiczne o charakterze publicznym w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim, w tym zwłaszcza na podstawie art. 14 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2022 r. poz. 2094 oraz z 2023 r. poz. 572 i 1688) w zakresie „kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Należy podkreślić, że art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, art. 4 ust. 1 pkt. 7 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym oraz art. 14 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa odnoszą się zarówno

¹² Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały wprowadzone w Dz.U. z 2023 r. poz. 553, 967, 1506, 1597, 1681, 1688, 1890, 1963 i 2029).

¹³ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały wprowadzone w Dz.U. z 2023 r. poz. 1113, 1463, 1506, 1688, 1762, 1906 i 2029.

¹⁴ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2023 r. poz. 1059.

do ochrony zabytków, jak i opieki nad zabytkami, jednostki samorządu terytorialnego są bowiem właścicielem ok. 21% zabytków nieruchomości i zobowiązane są do opieki nad nimi (art. 5 i art. 71 u.o.z.). Co więcej, to gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami). W związku z tym z dniem 1 stycznia 1999 r. nie tylko zdecentralizowano zadania związane z ochroną zabytków, lecz także przekazano większość zabytków nieruchomości do zasobu samorządowego. Tym samym jednostki samorządu terytorialnego, działając w sferze dominium, na równi z pozostałymi właścicielami, zobowiązane są do dbałości o powierzone obiekty.

Oprócz zadań własnych, o których mowa w art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, art. 4 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym oraz w art. 14 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, zgodnie z treścią ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przekazano jednostkom samorządu terytorialnego znaczące kompetencje w zakresie realizacji zadań ochronnych. Jednostki te, wdrażając postanowienia programów opieki nad zabytkami, uzupełniają działania państwa w zakresie prawnej ochrony zabytków (art. 87): gminy dysponują kompetencjami dotyczącymi ustanowienia parku kulturowego, prowadzenia gminnych ewidencji zabytków oraz wprowadzania ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 16–20).

Szczególne rolę odgrywają tu programy opieki tworzone na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego, stanowiące bardzo istotny element zarządzania dziedzictwem kulturowym na danym obszarze. Następuje stopniowy wzrost liczby wykonywanych gminnych programów opieki nad zabytkami, choć nadal część gmin nie wywiązała się z obowiązku ich przyjęcia.

OBSZAR 2. STAN ZACHOWANIA ZABYTEKÓW W POLSCE – ROLA I ZNACZENIE FORM OCHRONY ZABYTEKÓW ORAZ SYSTEMÓW INFORMACJI O ZABYTEKACH

POMNIKI HISTORII

Pomnik historii jest objęty jedną z czterech ustawowych form ochrony zabytków (art. 7 u.o.z., Aneks nr 3). Zgodnie z intencją ustawodawcy pomnik historii ma stanowić najwyższą – prestiżową – formę ochrony zabytków. Zgodnie bowiem z treścią art. 15 ust. 1 u.o.z. to do wyłącznej kompetencji Prezydenta RP należy uznawanie – w stosownym rozporządzeniu – zabytku za pomnik historii. Złożenie wniosku o uznanie za pomnik historii należy z kolei do wyłącznej kompetencji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, którego rekomendacja może dotyczyć wyłącznie zabytków wpisanych do rejestru bądź będących parkiem kulturowym.

Uznanie za pomnik historii jest w związku z tym szczególnym wyróżnieniem obiektów lub obszarów zabytkowych objętych już ustawowymi formami ochrony przez wpisanie do rejestru zabytków lub uznanie za park kulturowy, ze względu na ich wybitne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Należy mieć na uwadze również to, że zabytki uznane za pomniki historii mogą być zgłaszane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO (art. 15 ust. 4 u.o.z.). W dniu 1 stycznia 2023 r. za pomniki historii uznane były 124 zabytki nieruchome

PARKI KULTUROWE

Park kulturowy jest – zgodnie z treścią art. 7 u.o.z. – jedną z czterech form ochrony zabytków. Jest przy tym jedyną formą jednoznacznie wskazującą na ochronę krajobrazu kulturowego. Utworzenie parku kulturowego należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego WKZ.

Utworzenie parku kulturowego wiąże się ze spełnieniem przez jednostkę samorządu terytorialnego dodatkowych warunków: sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru parku oraz sporządzenia (w uzgodnieniu z właściwym WKZ) planu ochrony parku.

Według obowiązującej ustawy, każdy utworzony park kulturowy musi mieć jasno określone: nazwę, granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, które mogą dotyczyć np.: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego; składowania lub magazynowania odpadów.

Celem ochrony parku kulturowego jest przestrzeń historycznie ukształtowana. Ma to być przestrzeń nie tylko z krajobrazem, lecz także z krajobrazem kulturowym o wyróżniających się widokowo terenach, ale o węższym zakresie desygnatów, tj. wyróżniających się krajobrazowo terenach z zabytkami nieruchomymi.

W związku z dodatkowymi, przywołanymi wyżej, obowiązkami jednostki samorządu terytorialnego od wejścia w życie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustanowiły około 40 parków kulturowych.

Szczegółowe uwarunkowania prawne ustanawiania parków kulturowych regulują przepisy art. 16 i art. 17 wyżej wymienionej ustawy.

REJESTR ZABYTEKÓW

Rejestr zabytków został sporządzony na mocy przepisów rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami¹⁵. W ten sposób przyjęto, że administracja państwowa bierze na siebie obowiązek opieki nad wyodrębnionym zbiorem zabytków przez system nakazów i zakazów regulujących wszelkie działania, jakie mogą być w tym zabytku prowadzone. Na mocy decyzji wpisującej zabytek do wspomnianego wyżej rejestru obiekt

---

¹⁵ Art. 4 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami.

uznawano za zabytkowy. Zgodnie z takim podejściem tylko obiekty wpisane do rejestru zabytków były definiowane jako zabytki¹⁶.

Kolejne akty prawne regulujące zasady ochrony zabytków w Polsce uznawały rejestr jako podstawowe narzędzie ochrony zabytków w Polsce¹⁷, wprowadzając jedynie modyfikacje odnośnie do zasad jego prowadzenia. O wpisie do rejestru, a tym samym uznaniu obiektu za zabytek, decydowali wojewódzcy konserwatorzy zabytków, wydając stosowną decyzję administracyjną.

W art. 3 u.o.z. zdefiniowano pojęcie „zabytek”, rozróżniając kategorie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego. Zgodnie z przepisami art. 10 u.o.z. jedynym organem ochrony zabytków mającym kompetencje do dokonywania wpisów zabytków do rejestru jest właściwy terytorialnie wojewódzki konserwator zabytków¹⁸. Wpisu zabytku do rejestru zabytków dokonuje się na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku¹⁹ właściwym symbolem:

- księga A – zabytki nieruchome,
- księga B – zabytki ruchome,
- księga C – zabytki archeologiczne²⁰.

---

¹⁶ Art. 1: „Zabytkiem [...] jest każdy przedmiot tak nieruchomy, jak ruchomy, charakterystyczny dla pewnej epoki, posiadający wartość artystyczną, kulturalną, historyczną, archeologiczną lub paleontologiczną, stwierdzoną orzeczeniem władzy państwowej, i zasługujący wskutek tego na zachowanie” (Ibidem).

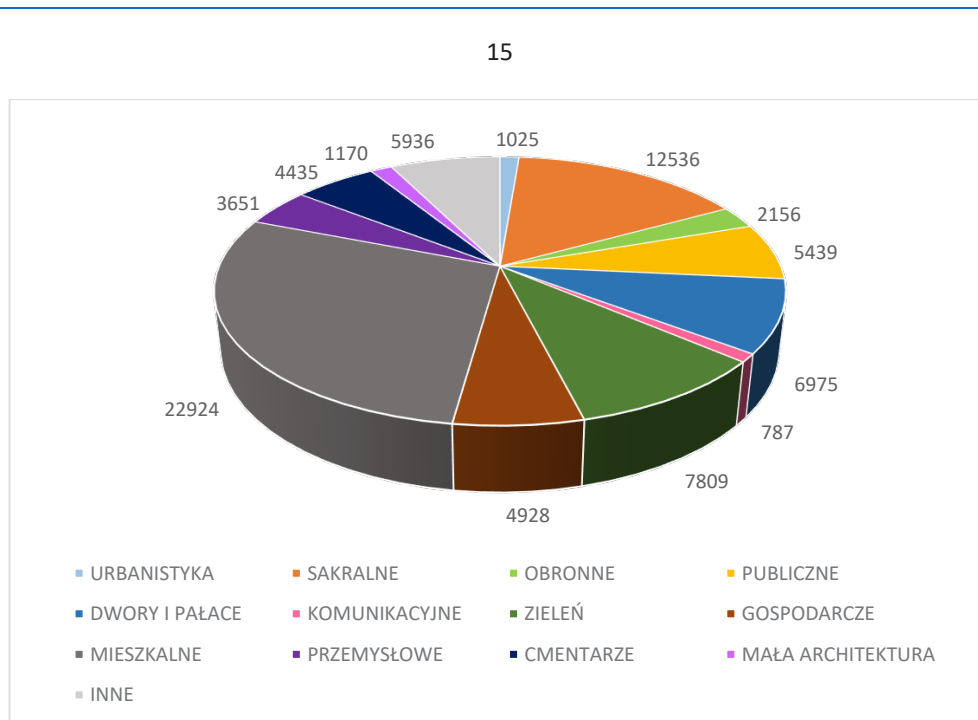
¹⁷ Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury oraz ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

¹⁸ Art. 8 u.o.z.

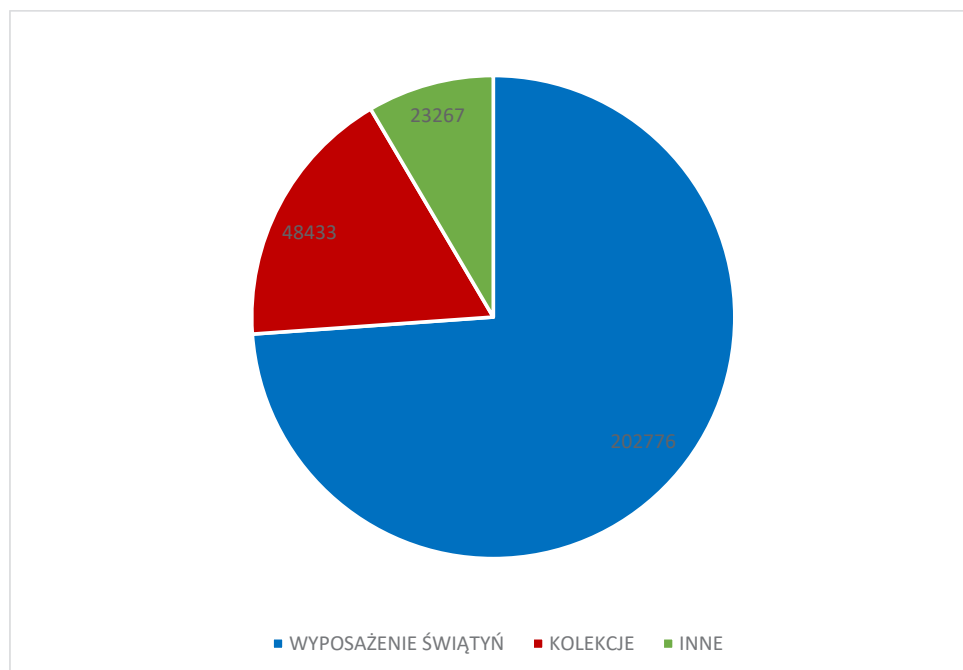
¹⁹ Art. 6 u.o.z.

²⁰ Sposób prowadzenia rejestru zabytków oraz wzory ksiąg rejestru określają przepisy rozporządzenia Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2021 r. poz. 56)

Ryc. 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków według kategorii.

Ryc. 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.

Znaczenie rejestru zabytków podkreśla przypisanie kompetencji do skreśleń zabytków z rejestru wyłącznie ministrowi właściwemu do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z zastrzeżeniem spełnienia ustawowych przesłanek²¹.

²¹ Art. 13 u.o.z.

16

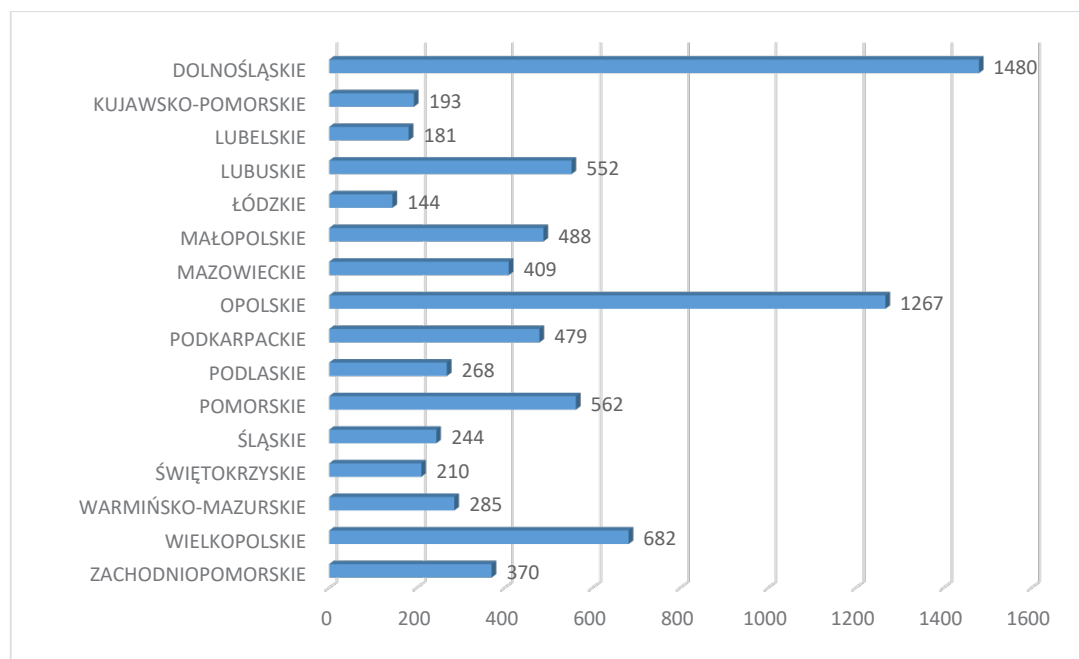
Wszelkie prace i badania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwoleń, mających charakter decyzji administracyjnej, wydawanych przez właściwego WKZ na podstawie art. 36 u.o.z.

Rejestr zabytków obejmuje²²:

- 79 771 zabytków nieruchomości,
- 274 476 zabytków ruchomych,
- 7 814 zabytków archeologicznych.

EWIDENCJA ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH – ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI (AZP²³)

Archeologiczne Zdjęcie Polski to ogólnopolski program badawczo-ewidencyjny opracowany w Ośrodku Dokumentacji Zabytków i wdrożony do realizacji w 1978 r. Jego celem jest rozpoznanie, metodą badań powierzchniowych i przez kwerendę źródłową, stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju oraz budowa archiwum informacji o stanowiskach archeologicznych rozpoznanych tą metodą. Na potrzeby realizacji programu podzielono obszar kraju na tzw. arkusze AZP²⁴ – łącznie 8541 arkuszy.

Ryc. 4. Nieruchome zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków w poszczególnych województwach.

²² Dane z dn. 1 stycznia 2023 r.

²³ AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski; realizowana od 1978 r. ewidencja stanowisk archeologicznych obejmująca obszar całego kraju. Ewidencja stanowisk archeologicznych (AZP) jest podstawą do działań organów ochrony zabytków w sferze ochrony dziedzictwa archeologicznego. Program AZP jest unikalnym (w skali Europy) programem ewidencjonowania stanowisk archeologicznych.

²⁴ Mapa w skali 1:25 000 i o wymiarach 7,5 × 5 km.

INFRASTRUKTURA INFORMACJI PRZESTRZENNEJ O ZABYTKACH

Infrastruktura danych przestrzennych (ang. *Spatial Data Infrastructure, SDI*) jest rozumiana jako „komputerowy system informacji służący do wprowadzania, gromadzenia, przetwarzania oraz przedstawiania danych przestrzennych, którego podstawową funkcją jest wspomaganie decyzji”. Zasób ten można definiować również jako zbiór danych zapewniający dostęp do oraz możliwość ich wyszukiwania i przetwarzania informacji. Udostępnienie w ramach infrastruktury informacji przestrzennej danych o położeniu i danych opisowych nieruchomości oraz archeologicznych zabytków rejestrowych, pomników historii, a także miejsc uznanych za światowe dziedzictwo dzięki przyjętym standardom INSPIRE²⁵ umożliwi efektywne porównywanie i wspólne analizowanie danych przestrzennych gromadzonych przez podmioty podległe wszystkim resortom uwzględnionym w ramach infrastruktury informacji przestrzennej.

Nowe możliwości wynikające z wdrożenia jednolitego systemu gromadzenia i przekazywania danych przestrzennych mogą pomóc w efektywnym i skutecznym zarządzaniu przestrzenią przy uwzględnieniu wartości zabytkowych oraz zwiększyć poziom ochrony zabytków, realizowanej przez powołane do tego organy. Łatwy i operacyjny dostęp do danych przestrzennych zabytków znacznie przyspieszy proces projektowania i uzgadniania lokalizacji inwestycji, pomoże także przeciwdziałać wielu zagrożeniom zabytków, np. zminimalizuje ryzyko zniszczenia zabytków na skutek powodzi.

W związku z tym, że dane o położeniu zabytków będą publikowane w Internecie, w wolnym dostępie, infrastruktura informacji przestrzennej w zasadniczy sposób zwiększy społeczną dostępność do zasobu dziedzictwa kulturowego, jakim są zabytki.

Zgodnie z ustawą z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej (Dz.U. z 2021 r. poz. 214) najważniejszym organem odpowiedzialnym za wprowadzenie do infrastruktury informacji przestrzennej danych o zabytkach chronionych prawem jest Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Generalny Konserwator Zabytków w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego powierzył to zadanie dyrektorowi NID. Powierzeniu zadania towarzyszyło przekazanie środków finansowych z budżetu MKiDN, niezbędnych do stworzenia infrastruktury informacji przestrzennej oraz zasilenia jej danymi.

Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2007/2/WE z dnia 14 marca 2007 r. ustanawiająca infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (INSPIRE) określają obowiązkowy zakres danych, który musi być uwzględniony dla każdego rekordu w bazie danych, oraz tryb, w jakim te dane muszą być publikowane w Internecie w formie usług sieciowych. Informacja o zabytkach nieruchomości, w tym archeologicznych, wpisanych do rejestru, zostanie opublikowana w związku z obowiązkiem nałożonym przez ustawę z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej do połowy 2014 r. Ważnym elementem tworzenia, gromadzenia i udostępniania danych o zabytkach w ramach infrastruktury informacji przestrzennej jest zapewnienie wysokiego standardu jakości danych. Zadanie to jest niemożliwe do osiągnięcia bez stworzenia systemowego rozwiązania

²⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2007/2/WE z dnia 14 marca 2007 r. ustanawiającej infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (INSPIRE) (Dz. Urz. UE L 108 z 25.04.2007, s. 1, z późn. zm.).

gwarantującego udział organów właściwych do prowadzenia rejestru zabytków w kontroli jakości danych gromadzonych w IIP i ich aktualizacji.

OBSZAR 3. KOMUNIKACJA, POROZUMIENIE I WSPÓŁPRACA W OBSZARZE OCHRONY ZABYTKÓW W POLSCE

DZIEDZICTWO KULTUROWE – POTENCJAŁ ROZWOJU SPOŁECZNEGO

W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 wskazano, że dziedzictwo kulturowe stanowi nie tylko przedmiot ochrony, lecz także zasób, który powinien być wykorzystywany z myślą o obecnym i przyszłym rozwoju. Obejmuje ono tak materialne dobra kultury, jak wartości artystyczne oraz poznawcze, utrwalające naszą pamięć narodową i tworzące tożsamość.

Świadoma partycypacja społeczna w procesie (re)interpretacji²⁶ dziedzictwa jest elementem budowy wspólnej tożsamości, a pośrednio – więzi międzyludzkich i zaufania, które ułatwia interakcję oraz współdziałanie i jest najważniejszym czynnikiem rozwoju kapitału społecznego.

Dziedzictwo kulturowe, jako świadectwo historii Polski, stanowi nie tylko istotny filar naszej tożsamości narodowej, lecz także, odwołując się do tradycyjnej kultury lokalnej, jest nośnikiem silnych więzi międzyludzkich i wzorców zachowań, które przetrwały w kulturze lokalnej.

WIELKOŚĆ ZASOBU ZABYTKÓW UMOŻLIWIAJĄCEGO BUDOWANIE I UTRWALANIE WSPÓLNEJ TOŻSAMOŚCI

Istotną częścią dziedzictwa kulturowego w kontekście budowania tożsamości narodowej, regionalnej i lokalnej są zabytki jako materialne nośniki wartości artystycznych oraz świadectwa historii wspólnej dla narodu i społeczności lokalnych, obecne w naturalnym otoczeniu człowieka.

Do zasobu stanowiącego podstawę budowania tożsamości narodowej można zaliczyć zabytki uznane rozporządzeniami Prezydenta RP za pomniki historii. Na dzień 1 stycznia 2023 r. na mocy decyzji Prezydenta RP za pomniki historii były uznane 123 miejsca i obiekty. Z każdym rokiem liczba najcenniejszych obiektów sukcesywnie się powiększa.

Drugą kategorią obiektów, ważnych w kontekście budowania tożsamości narodowej, są obiekty uznane za światowe dziedzictwo. Na dzień 1 stycznia 2023 r. w Polsce znajdowało się 17 tego typu obiektów: 15 dziedzictw kulturowych oraz dwa dziedzictwa o charakterze przyrodniczym.

---

²⁶ Reinterpretacja dziedzictwa kulturowego to proces – stanowiący wypadkową procesów społecznych, ekonomicznych, politycznych, przestrzennych i kulturowych – wynikający z ciągłej, społecznej waloryzacji i przekształcania zasobów dziedzictwa kulturowego oraz określania jego współczesnego, akceptowalnego społecznie znaczenia i wykorzystywania (definicja opracowana na podstawie materiału prof. J. Purchli, przygotowanego na potrzeby SRKS w 2010 r.).

Poza kategoriami zabytków o znaczeniu narodowym Polska ma także zasób obiektów zabytkowych o znaczeniu regionalnym i lokalnym, na który składają się zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz zabytki objęte ewidencjami. Do rejestru zabytków, według stanu na 1 stycznia 2023 r., wpisanych było 79 771 zabytków nieruchomości. Zabytki nieruchome mogą być zabytkami archeologicznymi, o ile stanowią powierzchnię, podziemną lub podwodną pozostałość egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów. W dniu 1 stycznia 2023 r. do rejestru zabytków było wpisanych 7814 zabytków archeologicznych.

Zasób ten może stanowić ważny element budowania tożsamości społeczności lokalnych, ponieważ duża część obywateli dostrzega korzyści płynące z lokalnego dziedzictwa kulturowego. Stosunkowo duży odsetek osób słabo uświadamiających sobie wartość lokalnych zabytków wskazuje na potrzebę jak najszybszego podjęcia działań promujących lokalne dziedzictwo kulturowe i upowszechniających wiedzę na jego temat. Wydaje się, że najlepszym medium do realizacji tego zadania jest Internet. Aż 40% Polaków deklaruje, że właśnie z Internetu czerpie wiedzę o dziedzictwie lokalnym, a odsetek ten z pewnością będzie sukcesywnie rósł w miarę zwiększania się dostępu i szerokopasmowego dostępu do tej sieci, na co wskazują dane GUS²⁷. Jest to również jeden z celów Europejskiej Agendy Cyfrowej. Internet daje możliwość interakcji odbiorcy i nadawcy komunikatu, a także, dzięki stale rozwijającej się technologii, możliwość dostosowania treści komunikatu do potrzeb odbiorcy w zależności od jego lokalizacji.

UŁATWIENIE DOSTĘPU DO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PARTYCYPACJA SPOŁECZNA

Warunkiem wykorzystania potencjału społeczno-ekonomicznego dziedzictwa kulturowego do budowania kapitału społecznego Polaków jest rozpowszechnienie wiedzy na jego temat, zwiększenie świadomości dotyczącej wartości lokalnego dziedzictwa oraz zwiększenie partycypacji społecznej w procesie interpretacji i zachowania zabytków we właściwym stanie.

Zaangażowanie w proces aktywnego i świadomego poznawania zabytków i z nich korzystania, jako z istotnego elementu dziedzictwa kulturowego, jest warunkiem korzystania z wartości materialnych i niematerialnych zawartych w tym zasobie. Z tego względu za szczególnie istotne należy uznać podjęcie działań, których celem będzie jednoczesne zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Efektowniejszego udziału obywateli w procesie poznawania dziedzictwa i jego ochrony będzie odtworzenie relacji między społecznościami lokalnymi a dziedzictwem, rozpoznanie w zabytkach ważnego świadectwa naszej historii i źródła tożsamości oraz wzmocnienie społecznej woli zachowania zabytków we właściwym stanie i w poszanowaniu autentyzmu, jako wartości wyjątkowej.

---

²⁷ Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2022 r. – analizy statystyczne GUS.

4. RELACJA Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020 (Z PERSPEKTYWĄ DO 2030)

Głównym celem Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (dalej: SOR) jest tworzenie warunków wzrostu dochodów mieszkańców Rzeczypospolitej Polskiej przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Jednym z najważniejszych czynników wpływających na realizację tego celu jest zapewnienie skutecznej działalności państwa i instytucji służących wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu, m.in. dzięki cyfrowemu rozwojowi kraju. Podstawowe założenia transformacji cyfrowej państwa zostały wyrażone w ramach celu szczegółowego III SOR – Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu, w zakresie obszaru „e-państwo” (kierunek interwencji: Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe, jak również w jednym z obszarów wspomagających proces rozwoju kraju – „Cyfryzacja”).

KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030 (KSRR 2030)

Celem głównym Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 jest efektywne wykorzystanie wewnętrznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. Dookreśla on zatem II cel szczegółowy SOR – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony.

Cel główny polityki regionalnej do roku 2030 będzie realizowany w oparciu o trzy uzupełniające się cele szczegółowe:

- cel szczegółowy I: Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym;
- cel szczegółowy II: Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych;
- cel szczegółowy III: Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

W treści SKRR uznano, że cyfryzacja jest podstawowym czynnikiem stymulującym dostęp obywateli do usług wraz z płynącymi z nich korzyściami natury ekonomiczno-społecznej. Ponadto SKRR zakłada działania ukierunkowane na nowoczesne technologie cyfrowe w procesach rozwojowych regionów:

- rozwój innowacji gospodarczych i technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- zwiększanie cyfrowej dostępności, jakości i efektywności usług publicznych;
- wdrażanie koncepcji inteligentnego miasta i wsi przy wykorzystaniu najnowszych technologii oraz otwartych danych;

- kreowanie społeczeństwa informacyjnego przez ograniczenie zjawiska wykluczenia cyfrowego oraz rozwój umiejętności cyfrowych na każdym poziomie²⁸.

STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO 2030

Celem głównym Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków, który odnosi się do zagadnień jednego z obszarów wpływających na osiągnięcie celów SOR: Kapitał ludzki i społeczny. Jest on powiązany również z realizacją działań wskazanych w poszczególnych obszarach dla wszystkich trzech celów szczegółowych Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Cel główny SRKS2030 doprecyzowują trzy cele szczegółowe:

- cel szczegółowy 1: zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne;
- cel szczegółowy 2: wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich;
- cel szczegółowy 3: zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

Zakres odniesienia: Krajowy program przede wszystkim realizuje zadania kierunku 4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu, niemniej jednak w dokumencie zamieszczono projekty i działania odwołujące się również do trzech pozostałych kierunków działania SRKS.

STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU LUDZKIEGO 2030

Celem głównym Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego jest wzrost kapitału ludzkiego i spójności społecznej w Polsce. Odpowiada to celowi szczegółowemu II SOR: Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, przede wszystkim w obszarze „Spójność społeczna”. Cel nawiązuje także do zagadnień wymienionych w ramach obszaru horyzontalnego SOR „Kapitał ludzki i społeczny”.

SRKL2030 wskazuje, że niezbędnym elementem realizacji strategii będzie wdrożenie najnowszych technologii informacyjnych umożliwiających udostępnianie usług społecznych drogą elektroniczną, jak również cyfryzacja procesów połączona z podnoszeniem kompetencji cyfrowych społeczeństwa. Przyczyni się to do ułatwienia dostępu obywateli do wielu świadczeń z zakresu polityki socjalnej, rodzinnej i zdrowotnej. Jednocześnie podkreślono, że możliwość szerszego zastosowania nowoczesnych rozwiązań jest uwarunkowana poziomem świadomości istnienia usług cyfrowych oraz korzyści płynących z ich wykorzystania.

Zakres odniesienia: Krajowy program realizuje cel szczegółowy SRKL dotyczący podniesienia poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli, w tym cyfrowych²⁹.

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WSI, ROLNICTWA I RYBACTWA 2030 (SZRWRIR 2030)

²⁸ <https://www.gov.pl/web/ia/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030-ksrr>

²⁹ <https://www.gov.pl/web/ia/strategia-rozwoju-kapitalu-ludzkiego-2030-srkl2030>

Celem głównym Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 jest rozwój gospodarczy wsi umożliwiający trwały wzrost dochodów jej mieszkańców przy minimalizacji rozwarstwienia ekonomicznego, społecznego i terytorialnego oraz poprawie stanu środowiska naturalnego.

SZRWRiR 2030 będzie realizowała założenia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) przez działania w ramach:

- celu szczegółowego I: Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej;
- celu szczegółowego II: Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska;
- celu szczegółowego III: Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa.

W strategii zidentyfikowano trzy obszary wpływające na realizację celów strategii: (1) Sprawne zarządzanie rozwojem, (2) Stabilne finansowanie rozwoju, (3) Trwała zdolność kreacji i uczenia się.

Wykorzystanie potencjału rozwojowego w sektorze rolno-spożywczym zależy od umiejętności zastosowania najnowszych technologii, cyfryzacji i innowacji oraz potencjału tworzenia innowacji:

W zakresie celu szczegółowego II. Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska – planuje się w ramach strategii:

- dalszy rozwój e-usług publicznych (wdrażanych zarówno przez administrację samorządową, jak i rządową) uwzględniający zachodzące przemiany społeczne, gospodarcze oraz technologiczne, zapewnienie zarówno szerszej oferty usług, jak również dostępu do nich,
- wprowadzenie powszechnego ogólnokrajowego systemu monitoringu usług publicznych, zbierającego dane z poziomu gminy,
- upowszechnianie dostępu do internetu, w tym m.in. również przez rozwój nowoczesnej i efektywnej e-administracji; przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu na wsi, rozwój e-usług finansowych,
- zapewnienie powszechnego dostępu do aktualnej informacji o stanie i przeznaczeniu terenów³⁰.

POLITYKA EKOLOGICZNA PAŃSTWA 2030 (PEP2030)

Celem głównym Polityki Ekologicznej Państwa 2030 jest rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców, który odpowiada wprost celowi z obszaru „Środowisko” w SOR. PEP2030 doprecyzowuje zapisy SOR i przedstawia praktyczne rozwiązania dla poszczególnych kierunków interwencji.

Ujęto je w trzech celach środowiskowych, dodatkowo wspieranych przez dwa cele horyzontalne:

- cel szczegółowy I: Środowisko i zdrowie. Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego;
- cel szczegółowy II: Środowisko i gospodarka. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska;

³⁰ <https://www.gov.pl/web/ia/strategia-zrownowazonego-rozwoju-wsi-rolnictwa-i-rybactwa-2030-szrwir>

- cel szczegółowy III: Środowisko i klimat. Łagodzenie zmian klimatu i adaptacja do nich oraz zarządzanie ryzykiem klęsk żywiołowych;
- 2 cele horyzontalne: (1) Środowisko i edukacja. Rozwijanie kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw) ekologicznych społeczeństwa; (2) Środowisko i administracja. Poprawa efektywności funkcjonowania instrumentów ochrony środowiska.

STRATEGIA PRODUKTYWNOŚCI 2030 (SP2030)

Celem głównym Strategii Produktowności 2030 jest wzrost produktywności w warunkach gospodarki niskoemisyjnej, o obiegu zamkniętym i opartej na danych. Strategia przewiduje realizację założeń wskazanych w trzech celach szczegółowych SOR, czemu służyć mają działania zaprojektowane w ramach siedmiu obszarów interwencji, wraz z przypisanymi do nich celami szczegółowymi:

Obszar I. Zasoby naturalne (ziemia i surowce):

Wzrost wydajności surowcowej gospodarki,

Wzrost wykorzystania surowców odnawialnych i biomasy w gospodarce.

Obszar II. Praca i kapitał ludzki:

Szybki rozwój praktycznego kształcenia przez całe życie,

Przygotowanie kompetentnych kadr na potrzeby scyfryzowanej gospodarki.

Obszar III. Inwestycje (kapitał trwały i finansowy):

Trwałe zwiększenie stopy inwestycji prywatnych,

Automatyzacja, robotyzacja i cyfryzacja przedsiębiorstw.

Obszar IV. Organizacja i instytucje:

Podniesienie jakości zarządzania w przedsiębiorstwach i instytucjach publicznych,

Stymulowanie mechanizmów współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi.

Obszar V. Wiedza:

Wzrost intensywności wykorzystania wiedzy i nowych technologii w gospodarce.

Obszar VI. Dane:

Szybki rozwój algorytmicznej gospodarki opartej na danych.

Obszar VII. Umiejdzynarodowienie:

Zwiększenie liczby eksporterów, zwłaszcza na rynki pozaeuropejskie,

Zwiększenie eksportu towarów w obszarze wysokich technologii i kanałami e-commerce.

Działania zorientowane na nowoczesne technologie cyfrowe w ramach strategii wzrostu produktywności:

- rozwój i wdrażanie technologii sztucznej inteligencji oraz Internetu rzeczy;
- budowa infrastruktury instytucjonalnej w celu transformacji cyfrowej przedsiębiorstw;
- zwiększenie dostępu do danych publicznych i umożliwienie ich automatycznego przetwarzania;
- cyfryzacja procesu zamówień publicznych;

- wykorzystanie danych satelitarnych w administracji publicznej;
- edukacja cyfrowa na wszystkich etapach kształcenia;
- rozwój platform edukacyjnych typu MOOC.

STRATEGIA NA RZECZ EUROPEJSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA XXI WIEK

Dziedzictwo stanowi nieodnawialne dobro wspólne, a odpowiedzialność za jego zachowanie, ochronę, konserwację i rozwój spoczywa na całym społeczeństwie, z uwzględnieniem środowisk politycznych, prawnych i administracyjnych. W odpowiedzi na te wyzwania ministrowie państw będących stronami Europejskiej Konwencji Kulturalnej w Namurze w 2015 r. zgłosili potrzebę strategii, która zdefiniowałaby na nowo miejsce i rolę dziedzictwa kulturowego w Europie. Strategia ta opracowana została przez grupę ekspertów z Komitetu Sterującego ds. Kultury, Dziedzictwa i Krajobrazu, a następnie przyjęta przez Komitet Ministrów w lutym 2017 r. Konwencja ramowa Rady Europy o wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa jest dokumentem, który w szczególny sposób zachęca do podejmowania w ramach „Strategii 21” kolejnych kroków na rzecz spójności, przez uczynienie ludzi i wartości demokratycznych centralnym elementem międzydyscyplinarnej, międzysektorowej, poszerzonej koncepcji dziedzictwa. Zalecenia Strategii mają na celu ponowne przybliżenie społeczności do ich dziedzictwa oraz zachęcenie państw członkowskich i innych zainteresowanych stron do wykorzystywania mechanizmów uczestnictwa opartych na „dobrych rządach”.

EUROPEJSKI ZIELONY ŁAD. DOKUMENTY STRATEGICZNE POŚREDNIO INTENSIFYKUJĄCE PROCESY MODERNIZACYJNE ZABYTKÓW W POLSCE

W grudniu 2019 r. Komisja Europejska zaprezentowała najważniejszy dla Unii Europejskiej (dalej: UE) dokument strategiczny zwany Europejskim Zielonym Ładem³¹. Celem samej strategii Zielonego Ładu jest tzw. zielona transformacja gospodarcza krajów członkowskich UE. Jej nadrzędną misją jest osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r. Jednocześnie rozważa się zwiększenie, już i tak ambitnych celów, redukcji emisji CO₂ do 60% do 2030 r. Działania te mają dotyczyć wielu aspektów życia i gospodarki, m.in. poprawy efektywności i zrównoważonej modernizacji transportu (modernizacje dróg, kolei, mostów), przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu (promowanie ekologicznych źródeł energii i termomodernizacji starych budynków), silne wsparcie środkami UE wszelkich działań mających na celu poprawę klimatu i preferencyjne wspieranie działań ekologicznych, co pośrednio ma znacząco poprawić komfort życia mieszkańców i pobudzić rynek pracy w branży budowlanej i infrastrukturalnej³².

Poniżej omówione zostały najnowsze międzynarodowe i krajowe dokumenty strategiczne lub przygotowywane projekty dokumentów strategicznych, które obligują prowadzenie tych działań także na poziomie służb konserwatorskich, w ramach których prowadzona jest intensywna współpraca z organami odpowiedzialnymi za prace przygotowawcze i wdrożeniowe celów Europejskiego Zielonego Ładu, ale także działania zmierzające do

³¹ European Green Deal (Bruksela, 11.12.2019 r. COM (2019) 640 final), https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f01aa75ed71a1.0016.02/DOC_1&format=PDF

³² Realizacja Europejskiego Zielonego Ładu, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_p

przygotowania standardów i wytycznych dla organów ochrony zabytków i ich opiekunów/zarządców, realizowane na poziomie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

NOWA STRATEGIA UE W ZAKRESIE PRZYSTOSOWANIA SIĘ DO ZMIAN KLIMATU

Dnia 24 lutego 2021 r. Komisja Europejska przyjęła Nową Strategię Unii Europejskiej w zakresie przystosowania się do zmiany klimatu [COM(2021) 82 final]³³, która stanowi podstawę do zwiększenia ambicji i spójności polityki tym w zakresie. Strategia zobowiązuje Unię Europejską i państwa członkowskie do czynienia stałych postępów na rzecz zwiększania zdolności adaptacyjnych, wzmocnienia odporności i zmniejszenia podatności na zmianę klimatu. Przez Strategię w zakresie przystosowania się do zmiany klimatu dąży się do urzeczywistnienia wizji w pełni odpornej na zmiany klimatyczne Unii Europejskiej w 2050 r.³⁴

Nowa i poprzednia strategia zakładają poprawę efektywności energetycznej budynków, pozyskiwanie ekologicznej energii ze źródeł odnawialnych, obniżenie emisyjności i konieczność innowacyjnych badań poprawiających warunki klimatyczne i przeciwdziałające dalszej degradacji klimatu. Na problem ignorowania zagadnień dziedzictwa zwracają uwagę eksperci ze wszystkich krajów Unii Europejskiej. Powołana w 2020 r. grupa robocza ekspertów w Komisji Europejskiej – Cultural heritage and adaptation to climate change – wskazała jednoznacznie na znaczący problem dewastacji dziedzictwa materialnego Europy przez zastosowanie nowych technologii wspomagających poprawę bilansu energetycznego budownictwa historycznego (tzw. fala renowacji), który jest dużo poważniejszy niż degradacja wywołana negatywnymi zmianami klimatycznymi. Wskazuje się, że strategia powinna uwzględniać konieczność wyprzedzających badań, planowania i wdrażania środków ochronnych przed niszczącym wpływem zmian klimatu na dziedzictwo kulturowe, ale przede wszystkim wskazywać innowacyjne rozwiązania i technologie poprawiające jakość klimatu z jednoczesną strategią łagodzenia skutków mających na celu poprawę efektywności energetycznej budynków zabytkowych. Konieczne jest opracowanie i zastosowanie narzędzi oceny ryzyka, które umożliwiłyby optymalizację zdolności adaptacyjnych dziedzictwa, krajobrazu kulturowego, budynków historycznych i zbiorów muzealnych.

DŁUGOTERMINOWA STRATEGIA RENOWACJI BUDYNKÓW. WSPIERANIE RENOWACJI KRAJOWEGO ZASOBU BUDOWLANEGO

Długoterminowa strategia renowacji budynków określa działania, które są niezbędne do zapewnienia w perspektywie 2050 r. wysokiej efektywności energetycznej i niskoemisyjności budynków prywatnych i publicznych w Polsce. Przedstawiony w strategii rekomendowany scenariusz renowacji oraz wytyczne w zakresie wsparcia renowacji budynków w Polsce będą służyć efektywnemu kosztowo przekształceniu krajowego zasobu budowlanego w budynki o niemal zerowym zużyciu energii. Renowacja zasobów budowlanych jest jednym

³³ Nowa strategia w zakresie przystosowania do zmiany klimatu, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0082&from=en>

³⁴ Nowa Strategia Unii Europejskiej w zakresie przystosowania się do zmiany klimatu, <https://energia.edu.pl/nowastrategia-unii-europejskiej-w-zakresie-przystosowania-sie-do-zmiany-klimatu/> oraz New EU Strategy On Adaptation To Climate Change; <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-new-eu-strategy-on-adaptation-to-climate-change>

z największych wyzwań infrastrukturalnych Polski do 2050 r. Podobnie jak w pozostałych państwach członkowskich UE, polskie budynki w długim okresie powinny zostać zmodernizowane w sposób spójny z transformacją w kierunku gospodarki neutralnej klimatycznie. Jednocześnie krajowa polityka publiczna musi odpowiedzieć na pilną potrzebę wymiany najbardziej emisyjnych źródeł ciepła, w celu poprawy jakości powietrza, zapewniając przy tym efektywność ekonomiczną renowacji oraz sprawiedliwe rozłożenie kosztów inwestycji w modernizację budynków.

PROGRAM FUNDUSZE EUROPEJSKIE NA INFRASTRUKTURĘ, KLIMAT, ŚRODOWISKO 2021–2027 (FENIKS)

Głównym celem Programu FENIKS jest poprawa warunków rozwoju kraju przez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami zrównoważonego rozwoju. Program FENIKS został przyjęty przez KE 6 października 2022 r.

Program dotyczy rozwoju sześciu obszarów tematycznych, tj.: adaptacji do zmian klimatu, rozwoju odnawialnych źródeł energii, ochrony środowiska, rozwoju ochrony zdrowia, rozwoju transportu, kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Dzięki środkom z nowego funduszu będzie można realizować inwestycje ważne dla gospodarki i środowiska. Środki te będą wspierały m.in. wzrost efektywności energetycznej, redukcję gazów cieplarnianych oraz adaptację do zmian klimatycznych. Inwestycje środowiskowe mają wpłynąć na zwiększenie odporności na zmiany klimatu (w tym na susze i powodzie) oraz zapewnić ochronę dziedzictwa przyrodniczego (wzrost zdolności retencyjnych oraz poprawę systemów monitorowania i zarządzania kryzysowego). Wśród celów programu są również: poprawa gospodarowania wodą pitną oraz ściekami i odpadami komunalnymi. Interwencja ukierunkowana jest również na wzmocnienie ochrony bioróżnorodności i naturalnych ekosystemów oraz rozwój systemów monitorowania zasobów przyrodniczych – w celu ułatwienia ich ochrony³⁵.

16 PROGRAMÓW FUNDUSZE EUROPEJSKIE DLA REGIONÓW 2021 - 2027

Każde z 16 województw na obszarze Polski będzie posiadać własny program, który sfinansuje inwestycje na jego terenie:

Wśród pięciu podstawowych celów na które będzie można przeznaczyć środki wyróżnia się:

- rozwój przedsiębiorczości,
- lepszy dostęp do edukacji, ochrony zdrowia i kultury,
- poprawa infrastruktury społecznej,
- troska o środowisko,
- technologie cyfrowe, energetyka i transport

Szczegółowe opisy priorytetów programów regionalnych zakładają uruchomienie w programach Unii Europejskiej dla regionów działań, które będą się skupiały m.in. na ochronie materialnego dziedzictwa kulturowego.

Zakres wsparcia jest zróżnicowany w odniesieniu do poszczególnych województw obejmując m.in.:

---

³⁵ Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 (FENIKS), <https://www.gov.pl/web/klimat/FENIKS>

- zachowanie, zabezpieczenie a także adaptacja na cele kulturalne obiektów dziedzictwa kulturowego oraz obszarów i obiektów zabytkowych (w tym obiektów przemysłowych i powojkowych o wartościach historycznych) oraz zespołów pałacowo-ogrodowych czy zespołów folwarcznych ulegających degradacji;
- przebudowę, modernizacja i adaptacja na cele kulturalne obiektów użyteczności publicznej m.in. wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków;
- Projekty na terenie zabytkowych parków i ogrodów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości z wykorzystaniem ich potencjału dla rozwoju turystyki;
- zabezpieczenie zabytków przed zniszczeniem lub kradzieżą;
- ochronę i rozwój infrastruktury zabytkowej (w tym zabytków ruchomych) w celu podniesienia jej atrakcyjności turystycznej³⁶.

PLAN STRATEGICZNY DLA WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ NA LATA 2023-2027 (PS WPR 2023-2027)

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027 będzie wspierać zrównoważony rozwój polskich gospodarstw, sektora przetwórstwa i poprawę warunków życia i pracy w małych miejscowościach wiejskich. WPR będzie wspierać zrównoważone metody gospodarowania, przyjazne klimatowi i środowisku; chroniące wodę, glebę i powietrze oraz bioróżnorodność. Sprzyjać będzie produkcji i wykorzystaniu zrównoważonej energii. Wzmacniana będzie różnorodność gospodarcza, w tym biogospodarka. Poprawa dynamiki rozwojowej zwiększy aktywności zawodową i społeczną mieszkańców terenów wiejskich i osób wykluczonych. W trakcie realizacji planu uwzględniana jest horyzontalna zasada równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz równości szans kobiet i mężczyzn. Upowszechniane i wdrażane będą rozwiązania naukowe i innowacyjne, w tym cyfrowe, usuwające bariery rozwojowe wsi i rolnictwa. W ramach PS WPR 2023-2027 realizowana będzie inicjatywa LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS).

Interwencja ukierunkowana jest na budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych. Wdrożenie interwencji polega na realizacji przez lokalne grupy działania (LGD) wybranych strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (LSR) na obszarach wiejskich.

Cele interwencji będą osiągnięte przez realizację operacji w wielu zakresach wsparcia, w tym poprzez ochronę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi³⁷.

INICJATYWA NOWY EUROPEJSKI BAUHAUS (NEB)

Inicjatywa Nowy Europejski Bauhaus to interdyscyplinarny projekt zainicjowany przez Komisję Europejską w 2020 r., oparty na trzech wartościach: pięknie, zrównoważeniu i wspólnotcie. Jego celem jest wsparcie realizacji Europejskiego Zielonego Ładu przez przyspieszenie transformacji różnych sektorów gospodarki, w tym budownictwa, dla poprawy jakości życia – w kierunku wysokiej jakości projektowania dla zrównoważonego rozwoju, w tym dla

³⁶ Funduszy Europejskie dla Regionów, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/fundusze-dla-regionow>

³⁷ Interwencja LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS), <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/-leaderrozwoj-lokalny-kierowany-przez-spolecznosc-rlks>

zmniejszenia emisyjności i wprowadzania gospodarki cyrkularnej. Działania NEB, upowszechniające zrównoważony styl życia, łączące design, ekologię, dostępność społeczną i cenową oraz inwestycje, koncentrują się na czterech głównych osiach tematycznych, w odniesieniu do konkretnych miejsc, środowiska sprzyjającego innowacji oraz perspektyw i sposobu myślenia: powrót do natury, odzyskanie poczucia przynależności, nadanie priorytetu miejscom i osobom, które tego najbardziej potrzebują, transformacja w stronę długoterminowej wizji, opartej na cyklu życia, odejście od myślenia przemysłowego. Spodziewane rezultaty inicjatywy obejmują trzy sfery: przekształcanie miejsc w praktyce, transformację otoczenia sprzyjającego innowacjom i upowszechnianie nowych znaczeń przez edukację i kulturę. Przewidywane jest także wprowadzenie wartości NEB do strategii społeczno-gospodarczych i terytorialnych państw członkowskich oraz możliwość finansowania projektów transformacyjnych ze środków zewnętrznych³⁸.

5. ZAŁOŻENIA PROGRAMU 2023–2026

CEL GŁÓWNY: ZWIĘKSZENIE ODPORNOŚCI ZASOBU ZABYTKOWEGO W POLSCE

Analizy bieżących problemów dotyczących ochrony zabytków i priorytetów państwa w zakresie dziedzictwa wykazały konieczność podjęcia tematów, które w sposób szczególny wpływają na stabilność i efektywność systemu ochrony zabytków. Dynamiczne zmiany w podejściu do celów strategicznych kraju oraz zagrożenia uaktywnione na przestrzeni ostatnich lat ujawniły występującą na wielu płaszczyznach presję, o niespotykanej wcześniej skali. Zagrożenia antropogeniczne, wynikające z intensyfikacji procesów budowlanych, modernizacyjnych i adaptacyjnych, pociągnęły za sobą konieczność przyspieszenia postępowań administracyjnych. Jednocześnie pandemia COVID-19 trwająca od 2020 r. wymusiła cyfryzację procesów budowlanych i przeniesienie baz dokumentacyjnych wielu instytucji do Internetu. Istotnym postulatem wpływającym na ocenę działalności organów administracji państwowej jest realizacja postulatu otwartego rządu, działających transparentnie i sprawnie instytucji państwowych, których działalność jest opisywana za pomocą powszechnie dostępnych danych. Wyzwaniem ogólnoswiatowym stało się także przeciwdziałanie zmianom klimatycznym, będące bezpośrednim zagrożeniem trwałości zabytków, ale także przekształcającym pośrednio oryginalne struktury zabytkowe w ramach wprowadzanych systemowo nowoczesnych materiałów i technologii. Zniszczenia dziedzictwa w wyniku działań wojennych prowadzonych na terenie Ukrainy wskazały również zagrożenie uznania zabytków za cele działań zbrojnych, które dotychczas wskazywano jako mało realne.

Kumulacja już występujących lub potencjalnych zagrożeń wskazała za cel główny Krajowego programu poszukiwanie nowych lub wzmacnianie istniejących narzędzi i metod przeciwdziałania degradacji dziedzictwa.

Cel główny został dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań strategicznych, tj. w:

³⁸ Inicjatywa „Nowy Europejski Bauhaus” (NEB), <https://www.gov.pl/web/kultura/nowy-europejski-bauhaus>

- Weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnieniu narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- Wzmocnieniu potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- Roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

CEL SZCZEGÓŁOWY 1: WERYFIKACJA WYBRANEGO ZASOBU ZABYTEKÓW I WZMOCNIENIE NARZĘDZI OCHRONY DZIEDZICTWA O WYJĄTKOWEJ WARTOŚCI

Nowe technologie w budownictwie, termomodernizacja, modernizacja infrastruktury drogowej i kolejowej czy dekarbonizacja, stały się nieodzownymi instrumentami realizacji w Polsce celów strategicznych Unii Europejskiej. Ekologiczne i pasywne budownictwo oraz szybki transport tworzą normy, którym tradycyjne, „stare” rozwiązania budowlane nie są w stanie sprostać. Dlatego konieczna jest weryfikacja zasobu oraz stworzenie narzędzi kompleksowej ochrony i zarządzania zwłaszcza obiektami najcenniejszymi i reprezentatywnymi dla wybranej kategorii i cech zasobu zabytkowego. Istotne jest więc włączenie Polski w najważniejsze programy międzynarodowe we współpracy z gremiami eksperckimi i wypracowanie spójnych narzędzi przeciwdziałania zagrożeniom. Intensywne działania adaptacyjne wymuszają także pilną weryfikację zabytkowych zespołów rozproszonych na terenie lasów państwowych czy obiektów i systemów architektury obronnej. Wsparcia merytorycznego służb konserwatorskich, projektantów i właścicieli wymaga przygotowanie dokumentacji konserwatorskich na różnych szczeblach, zwłaszcza w przypadku obiektów objętych szczególną ochroną i opieką państwa. Doprecyzowanie przepisów i wzmocnienie ustawowych form ochrony zabytków w postaci pomnika historii i miejsc UNESCO dadzą podstawy prawne do zarządzania zasobem, który mimo swojej rangi ochrony systemowej, nie ma przepisów wykonawczych do realizacji koniecznych działań.

Kierunek działań 1.1: Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju

1. Ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej.
2. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego.
3. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnych.
4. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych.

Dotychczasowe analizy zasobu zabytkowego wskazały obszary, które w ostatnich latach stanowią poważne wyzwanie lub są istotne dla polityki historycznej w Polsce. Ważną grupą dla polityki ochrony zabytków są zabytki należące do zasobu Skarbu Państwa, wobec których państwo pełni również funkcję właściciela lub głównego zarządcy przez odpowiednie jednostki i spółki, które sprawują bezpośrednią opiekę nad zabytkami. Podwójna rola państwa wymaga udzielania wsparcia merytorycznego dla podmiotów, które nie zostały powołane

bezpośrednio do praktycznego działania konserwatorskiego. Kompleksowe analizy, wartościowanie i wyłonienie obiektów najcenniejszych i reprezentatywnych pozwolą służbom konserwatorskim na prowadzenie efektywnej strategii ochrony i wspierania działań zarządczych. Do takiej grupy zaliczono zabytki leżące na terenie lasów państwowych, tereny kolejowe i obszary wydobywania paliw kopalnych.

Szczególnie wysokie środki finansowe przeznaczane na modernizację infrastruktury, a także wdrażanie polityki energetycznej zakładającej dekarbonizację kraju wpłynęły na konieczność podjęcia zaawansowanych działań w celu weryfikacji zasobu dziedzictwa kolejowego i kopalnianego, których arsenał w przeciągu najbliższych lat ulegnie znaczącym przekształceniom modernizacyjno-adaptacyjnym. Konieczne jest więc opracowanie weryfikacji zasobu, wprowadzenie kategoryzacji jego elementów, ich zwartościowanie w ramach różnych kategorii, które po ocenie wartości powinny zostać wskazane do objęcia adekwatnymi formami ochrony. Kolejną grupą są obszary zabytkowe o dużym rozproszeniu i konieczności zintegrowanej ochrony wartości zabytkowych, przyrodniczych oraz krajobrazowych, realizujących zasadę zrównoważonego podejścia do dziedzictwa. Rozproszony i słabo rozpoznany zasób zabytkowy znajdujący się na terenach leśnych wymaga wsparcia i współpracy organów ochrony środowiska przyrodniczego i zabytków. Podobnej weryfikacji wymaga wielkoobszarowy zasób zabytków architektury obronnej, oparty na zupełnie innych zasadach kompozycji militarnej, wymykającej się z tradycyjnego rozumienia zasad kształtowania budownictwa użytecznego. Polska nazywana jest „europejskim skansenem fortyfikacyjnym”. Opracowała wstępną koncepcję ochrony wielkoobszarowych zespołów, którą w ramach zadania można poddać weryfikacji i modelowemu wdrożeniu.

Kierunek działań 1.2: Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości

1. Model i system wartościowania zabytków.
2. Plany zarządzania dla pomników historii
3. Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych.
4. System bezpieczeństwa zabytków.
5. Projektowanie konserwatorskie.

Wieloletnie doświadczenia służb konserwatorskich wynikające ze słabego umocowania najcenniejszych zabytków w polskim systemie ochrony zabytków przez zapisy ustawowe wskazały aktualny kierunek działań jako istotny w uzupełnieniu systemu ochrony zabytków. Aktualne przepisy wskazują jedynie na reprezentacyjny charakter pomnika historii, którego realna ochrona może odbywać się jedynie na poziomie wojewódzkich lub miejskich służb konserwatorskich przez wpis do rejestru zabytków park kulturowy. Konieczne jest wypracowanie narzędzi kompleksowej, zintegrowanej ochrony i realnego nadzoru nad polityką konserwatorską względem najcenniejszego zasobu zabytkowego kraju. Niejasne są również przesłanki uznawania wybranych zabytków za pomniki historii prowadzenia zrównoważonej strategii zarządzania nimi oraz możliwości uznawania cennego zasobu rozproszonego – tzw. wpisów seryjnych. Jednocześnie pomniki historii są zabytkami, które są i powinny być podstawową formą ochrony umożliwiającą aplikowanie do wpisania danego

dobra na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – z tego względu wydaje się zasadne wypracowanie narzędzi i przepisów analogicznych do zaleceń międzynarodowych.

Kierunek działań ma na celu określenie modelu i systemu wartościowania zabytków, na którego podstawie zostanie wypracowana metodyka oceny wartości zabytkowych dla pomników historii, z możliwością wykorzystania wypracowanych zasad dla całego zasobu zabytkowego – biorąc pod uwagę, że takie wytyczne dla obecnej ustawy nigdy nie powstały. Zadanie dotyczące planów zarządzania dla pomników historii pozwoli poddać ewaluacji właściwy zakres ochrony, opieki, sposobów zagospodarowania w powiązaniu z mechanizmami finansowania i efektywnego nadzoru służb konserwatorskich oraz stworzy narzędzie do weryfikacji kompetencji zarządczych, dając możliwość reagowania służbom konserwatorskim w sytuacjach potencjalnych lub realnie występujących zagrożeń, a nie dopiero wtedy, gdy państwo polskie rozpoczyna procedurę weryfikacji systemu zarządzania zabytkiem przy wpisie na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Jednostki lokalne zarządzające najcenniejszymi zabytkami kraju dowiadują się więc o brakach i uchybieniach w zarządzaniu dopiero przy okazji aplikowania do poziomu ochrony międzynarodowej.

Ponadto w ramach wsparcia służb konserwatorskich, zarządów i właścicieli realizujących prace konserwatorskie w zabytkach zostanie wypracowany standard opracowania modelowego zakresu dokumentacji projektu konserwatorskiego, składania dokumentacji powykonawczej i realizacji profilaktyki konserwatorskiej, której zapisy powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie w uaktualnionych przepisach wykonawczych do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Obecny system ochrony zabytków wskazuje formę pomnika historii jako formę ochrony wybitnych i wyjątkowych cech zabytków, których zachowanie leży jednak w zakresie kompetencji lokalnych samorządów lub zarządców nieposiadających wyspecjalizowanych jednostek zarządzania dziedzictwem. Dlatego kolejne zadania mają na celu wsparcie lokalnych interesariuszy w wypracowywaniu już istniejących narzędzi ochrony i zarządzania dostępnych w polskim systemie ochrony zabytków oraz ich weryfikację pod kątem aktualnych potrzeb i uchybień zdiagnozowanych w poprzednich latach. Realizacja modelowych dokumentacji i aktualizacja poradników metodycznych w zakresie planu ochrony parku kulturowego pozwoli również na dostosowanie istniejących instrukcji do aktualnych oczekiwań i zmieniających się przepisów.

Aktualna sytuacja geopolityczna i destabilizacja klimatyczna wskazują na możliwość występowania zagrożeń dziedzictwa, które dotychczas uznawano na rzadko występujące. Dlatego jednym z zadań jest również udzielenie wsparcia służbom konserwatorskim i opiekunom zabytków w zakresie zapewniania bezpieczeństwa zabytkom w sytuacjach kryzysowych i w wypadku konfliktów zbrojnych. Koncepcja zintegrowanego systemu bezpieczeństwa zabytków może się stać podstawą do zmiany przepisów, wypracowania mechanizmów szybkiego reagowania i dopracowania działań koordynacyjnych we współpracy ze służbami konserwatorskimi.

Kierunek działań 1.3: Realizacja międzynarodowych zobowiązań

1. Implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków.

2. Wdrożenie Konwencji UNESCO z 2001.
3. Współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE.
4. Wsparcie procesu tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

Miejsca znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO są chronione przepisami prawa międzynarodowego na podstawie Konwencji UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego z 1972 r., które po ratyfikacji przez Polskę w 1976 r. wymagają dalszej implementacji do przepisów krajowych. Przepisy wykonawcze do Konwencji zawierają wciąż uaktualniany dokument dotyczący wytycznych operacyjnych – *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, który wskazuje chociażby na konieczność wyznaczenia strefy buforowej, opracowania projektu planu zarządzania lub oceny oddziaływania inwestycji na dziedzictwo dla Miejsca Światowego Dziedzictwa. Przepisy te nie zostały zaimplementowane do krajowego porządku prawnego, dlatego podlegają dowolnej realizacji, a w przypadku narzędzi monitorowania stanu ochrony i jakości zarządzania miejscem UNESCO na poziomie służb konserwatorskich, Departamentu Ochrony Zabytków i wspierającej roli Narodowego Instytutu Dziedzictwa nie istnieją przepisy wskazujące wymóg realizacji wytycznych operacyjnych, które jako przepisy wykonawcze konwencji muszą być przez państwo realizowane właściwie i podlegają kontroli ze strony Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Ponadto dalszych analiz, implementacji zapisów konwencji lub uaktualnianych wytycznych oraz nowych narzędzi wdrożeniowych wymagają inne konwencje międzynarodowe, które powinny być częścią polityki ochrony zabytków w Polsce. Działań weryfikacyjnych wymaga Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r., Zalecenia UNESCO w sprawie zachowania i dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym dziedzictwa cyfrowego z 2015 r., Konwencja ramowa Rady Europy o wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro, z 2005 r.

Wstępnego rozpoznania i wypracowania kierunków dalszego działania wymagają nowe zalecenia dotyczące zmian klimatycznych, szlaków kulturowych i wzmacniania kwalifikacji zawodowych w ochronie dziedzictwa. Z tego też względu wskazane jest większe zaangażowanie Polski w prace eksperckich organizacji międzynarodowych: UNESCO, ICCROM, ICOMOS, Unii Europejskiej czy federacji organizacji pozarządowych, takich jak Europa Nostra. Włączenie się naszego kraju w międzynarodowe inicjatywy, projekty, warsztaty czy grupy robocze wpłynie na wzrost znaczenia Polski i jej dorobku w zakresie ochrony dziedzictwa na arenie międzynarodowej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ORGANIZACYJNEGO SYSTEMU OCHRONY ZABYTKÓW

Znaczący wzrost liczby postępowań administracyjnych w zakresie ochrony zabytków (rocznie o 20–30%) wskazuje na konieczność poprawy efektywności i usprawnienia dostępu do baz danych cyfrowych w celu przyspieszenia weryfikacji dokumentów niezbędnych do formalnej

i merytorycznej oceny zgromadzonych materiałów, a także niezbędnej reformy systemu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami we współpracy międzyresortowej w zakresie m.in. kredytów preferencyjnych, crowdfundingu oraz ulg i zwolnień od podatku prac prowadzonych przy zabytku chronionym.

Z tego względu w ramach realizacji celu konieczne jest usprawnienie działań opartych na cyfryzacji postępowań budowlanych i archeologicznych oraz stworzenie narzędzi cyfrowych do generowania niezbędnych danych statystycznych w funkcjonowaniu służb konserwatorskich. Istotnym zadaniem będzie również rozbudowanie bazy danych Zabytek.pl, stanowiącej kompendium wiedzy cyfrowej o poszczególnych zabytkach oraz programu AZP+ – jako narzędzia zarządzania dziedzictwem archeologicznym. Uzupełniające zadania w zakresie dokumentowania zabytków z wykorzystaniem technologii 3D i rozbudowy serwisu Zabytek.pl stanowią szeroko zakrojone działania mające na celu digitalizację dokumentacji o zabytkach, która w wersji papierowej może ulec bezpowrotnemu zniszczeniu, a także ułatwienie dostępu cyfrowego do wiedzy o zabytkach o zasięgu globalnym i bardzo szerokim profilu użytkowania szerszemu gronu odbiorców.

Kierunek działań 2.1: Cyfryzacja procesów administracyjnych

1. Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków.
2. Opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zmiany w przepisach Kodeksu postępowania administracyjnego, konsekwencje pandemii COVID-19, a także rosnąca liczba postępowań administracyjnych dotyczących ochrony zabytków, które powinny być prowadzone bez zbędnej zwłoki, to okoliczności wymagające wzmocnienia technologicznego organów ochrony zabytków przez cyfryzację postępowań w obszarze budownictwa dotyczącego obiektów zabytkowych. Istotnym wymiarem tego kierunku działań jest wprowadzenie programu szkoleń dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, którego konsekwencją będzie podniesienie jakości realizacji procedury w zakresie ochrony zabytków.

Kierunek działań 2.2: Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków

1. Wdrożenie i rozwój programu AZP+.
2. Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego.
3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D.
4. Rozwój portalu Zabytek.pl.

Wykorzystanie nowych technologii cyfrowych w ochronie zabytków będzie realizowane przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, jako kontynuacja zadania KPOZiOnZ na lata 2019–2022, głównie w ramach rozwijania portalu Zabytek.pl oraz programu AZP+.

Program AZP+ ma funkcjonować jako nieinwazyjne wsparcie zarządzania dziedzictwem archeologicznym w Polsce. Realizacja celów Programu AZP+ pozwoli na nowoczesne zarządzanie dziedzictwem archeologicznym w naszym kraju oraz skuteczniejsze wypełnianie założeń *Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego* przez tworzenie warunków do ochrony reliktyw archeologicznych *in situ* oraz rozpoznawanie dziedzictwa przy

pomocy nieinwazyjnych badań archeologicznych. Wprowadzenie centralnej i cyfrowej bazy danych o dziedzictwie archeologicznym przyczyni się do poprawy działania służb konserwatorskich, instytucji badawczych oraz firm i organizacji pozarządowych prowadzących działalność archeologiczną.

Zabytek.pl to serwis, który w nowoczesny sposób udostępnia informacje o polskich zabytkach wraz z ich opisami i multimedialnymi treściami: archiwalnymi i aktualnymi zdjęciami, skanami dokumentacji z krajowej ewidencji zabytków, modelami 3D obiektów, chmurami punktów, zdjęciami panoramicznymi, filmami dokumentalnymi oraz lokalizacją obiektów. W ramach działania zakłada się kontynuację zasilania bazy przez digitalizację materiału archiwalnego, zdeponowanego w archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz archiwach wojewódzkich urzędów ochrony zabytków. Zdigitalizowane dane będą przechowywane w infrastrukturze NID, dlatego też konieczna będzie rozbudowa zasobów serwerowych (zakup macierzy dyskowych). Dodatkowo NID wskazuje wykonanie skaningu 3D dla obiektów zabytkowych – wykonana tą techniką dokumentacja zasili pulę materiałów opublikowanych na portalu.

Kierunek działań 2.3: Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami

1. Premia zabytkowa.
2. Wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding.

Oprócz tradycyjnych form finansowania prac przy zabytkach: dotacji ze środków budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego, jak również z programów europejskich, należy wprowadzić katalog alternatywnych źródeł finansowania ochrony zasobu zabytkowego. Podstawowym założeniem wprowadzenia nowych mechanizmów jest uruchomienie w większym stopniu środków prywatnych. Temu celowi służy propozycja wprowadzenia premii kredytowej pozwalającej na pozyskiwanie kredytów na inwestycje przy zabytkach na preferencyjnych warunkach oraz wsparcie dla crowdfundingu, służącego finansowaniu projektów dotyczących materialnego dziedzictwa kulturowego.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3: ROLA ZABYTEKÓW W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU (EDUKACJA I PARTYCYPACJA)

Zrównoważony rozwój jest jednym z celów strategicznych Unii Europejskiej. Do realizacji tych celów zobligowane są wszystkie kraje UE, które powinny intensyfikować działania na poziomie krajowym w ramach wyznaczonych priorytetów. Działania dotyczące klimatu w związku z nasilającymi się i trudnymi do opanowania zmianami klimatycznymi stanowią obecnie jedno z ważniejszych zadań również w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty strategiczne odnoszące się do ograniczenia zmian klimatycznych wymagają włączenia zasobu zabytkowego, tradycyjnych materiałów oraz technik budowlanych do zagadnień wspierających cele zrównoważonego rozwoju.

Dlatego konieczne jest wypracowanie narzędzi strategicznego i lokalnego wspierania interesariuszy, na zasadach równości i szacunku dla tradycji i ekologii. Zadania mające na celu wypracowanie narzędzi przeciwdziałania zmianom klimatycznym powinny identyfikować i promować tradycyjne rozwiązania budowlane, ale także zrównoważone podejście do eksploataowania zabytków, ich roli w środowisku, stabilizowaniu ekosystemów, budowaniu bioróżnorodności i wspierania lokalnych samorządów i społeczności.

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Ryc. 5. Cele Zrównoważonego Rozwoju – Agenda ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030.

Kierunek działań 3.1: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych

1. Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków.
2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami.
3. Twój dom – dialog z tradycją.
4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”.
5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich.
6. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych.
7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych to kierunek oparty na roli zrównoważonego rozwoju w zachowaniu i trwałości dziedzictwa, wskazujący na systemowe powiązania uwarunkowań przyrodniczych z tradycyjnym, neutralnym dla środowiska sposobem budowania, konserwacji i pielęgnacji zabytków, jako główne narzędzie budowania odporności dziedzictwa na trwałe uszkodzenie i zniszczenie. Najważniejszym zadaniem będzie opracowanie strategii przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków, na podstawie wytypowanych najcenniejszych miejsc światowego dziedzictwa UNESCO, które staną się podstawą do weryfikacji zagrożeń i sposobów przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych w ramach aktualizacji planów zarządzania i planów ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych

na poziomie krajowym i wojewódzkim, ale także podstawą do wypracowywania ewentualnych nowych narzędzi we współpracy z Ministerstwem Środowiska.

Wsparcie przeciwdziałania zmianom klimatycznym na poziomie lokalnym zostanie opracowane w postaci zaktualizowanej wiedzy dotyczącej tworzenia modelowych gminnych programów opieki nad zabytkami oraz w odniesieniu do właścicieli zabytków lub inwestorów przekształcających tradycyjny krajobraz historyczny w ramach nowych inwestycji, jako poradnik zawierający współczesne projekty domów pozytywnie korespondujące z otaczającą zabudową zabytkową. Konieczne będzie także uwzględnienie zmian wynikających z nowelizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Jako istotne wskazano także zadania wzmacniające odporność środowiska kulturowego i przyrodniczego przez upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska materiałów i technik konserwatorskich w pracach konserwatorskich. Zadania będą realizowane w ramach Centrum Architektury Drewnianej (NID) oraz warsztatów i szkoleń konserwatorskich NIKZ. Zostały one zorganizowane dla użytkowników, wykonawców prac konserwatorskich, rzemieślników, pracowników służb konserwatorskich i samorządów wszelkich szczebli. Zadania dotyczą także warsztatów praktycznych i opracowania modelowych dokumentacji konserwatorskich oraz materiałów instruktażowych dla różnych grup zabytków, przeznaczonych dla wielu grup opiekunów zabytków.

Kierunek działań 3.2: Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach.
2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego.
3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny.
4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego.
5. Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.
6. Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.
7. Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej wartości dziedzictwa kulturowego to kierunek szerokich działań o charakterze ogólnym, edukacyjno-społecznym, przeznaczony dla grup, które nie są bezpośrednio odpowiedzialne za ochronę zabytków. Ma na celu zwiększenie zainteresowania dziedzictwem i skuteczniejsze docieranie z treściami istotnymi dla ochrony dziedzictwa do odbiorców nieposiadających ugruntowanej wiedzy o dziedzictwie i zabytkach. Proponowane kampanie dotyczą opracowania programów edukacyjnych i zmian w podstawach programowych dla szkół podstawowych i średnich w celu pogłębienie wrażliwości młodego pokolenia na dziedzictwo, zabytki architektoniczne i archeologiczne.

Kolejne zadania mają na celu wprowadzenie narzędzi badań statystycznych do popularyzowania i uzasadniania zadań realizowanych w zabytkach dzięki badaniom i raportom statystycznym. Pomiary mają określić stosunek Polaków do dziedzictwa kulturowego, tożsamości kulturowej, zaangażowania społecznego i edukacji na rzecz dziedzictwa. Zadania będą obejmować dwa duże badania socjologiczne dotyczące diagnozy społecznej sposobów użytkowania dziedzictwa oraz segmentacji użytkowników dziedzictwa.

Następne zadanie zostało sformułowane w celu uwrażliwienia społeczeństwa na niszczenie zabytków, niewłaściwe zarządzanie nimi i przeciwdziałanie zmianom klimatu – są to kampanie medialne, telewizyjne i prasowe.

Dla osób ze szczególnymi potrzebami zostało dedykowane zadanie dotyczące nowych funkcjonalności strony internetowej NID i stworzenia pakietów edukacyjnych w ramach dostępności informacyjnej, które umożliwią dostęp do zabytków o wyjątkowej wartości, bez uszczerbku dla ich substancji zabytkowej, który mógłby nastąpić w przypadku konieczności pełnej dostępności architektonicznej, np. wież kościelnych, piwnic średniowiecznych, poddaszy z cenną więźbą dachową itp.

Ostatnie zadanie przewiduje realizację wysoko wyspecjalizowanych szkoleń dla przedstawicieli sądów i prokuratury, Policji, Krajowej Administracji Skarbowej i Straży Granicznej w zakresie charakterystyki zagrożeń dziedzictwa kulturowego oraz zwalczania i zapobiegania przestępczości przeciwko zabytkom. Ponadto ciekawym rozwiązaniem jest zainicjowanie Forum Posiadaczy Zabytków przy GKZ, jako miejsca wymiany doświadczeń i wspólnych inicjatyw różnych grup interesariuszy.

SCHEMAT PODZIAŁU ZADAŃ – KIERUNKI ROZWOJU

Tabela nr 1. Schemat podziału zadań – kierunki rozwoju Krajowego Programu Ochrony Zabytków na lata 2023–2026.

Cel główny				KPOZ 2023–2026: Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce			
Cel szczegółowy	1. Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości			2. Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków			3. Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja)
Kierunek działań	1.1 Podnoszenie wiedzy o grupach zasobu zabytkowego	1.2. Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości	1.3. Realizacja międzynarodowych zobowiązań	2.1. Cyfryzacja procesów administracyjnych	2.2. Nowe technologie w ochronie zabytków	2.3. Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami	3.1. Wzmocnienie ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych
	1.1.1 Ochrona wielkoobszarowych zespołów architektury obronnej (DOZ)	1.2.1 Model i system wartościowania zabytków (DOZ)	1.3.1 Implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków (DOZ)	2.1.1 Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków (DOZ)	2.2.1 Rozwój programu AZP+ (NID)	2.3.1. Premia zabytkowa (DOZ)	3.2. Edukacja w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego
Zadanie 1				2.1.2 Program szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (DOZ)	2.2.2 Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego (NID)	2.3.2 Alternatywny sposób finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding (DOZ)	3.2.1 Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach (NIKZ)
Zadanie 2	1.1.2 Weryfikacja i klasyfikacja zabytków kolejowej (NIKZ)	1.2.2 Plany zarządzania dla pomników historii (DOZ)	1.3.2 Wdrożenie Konwencji z 2001 r. (DOZ)				3.1.2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami (NID)
Zadanie 3	1.1.3 Weryfikacja i klasyfikacja zabytków związanych z przemysłem wydobywczym (NIKZ)	1.2.3 Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych (NID)	1.3.3 Współpraca międzynarodowa z UNESCO – ICOMOS-ICCROM-UE (DOZ)		2.2.3 Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D (NID)		3.2.2 Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego (NID)
Zadanie 4	1.1.4 Weryfikacja i klasyfikacja zabytkowej architektury osad związanych	1.2.4 System bezpieczeństwa zabytków (DOZ)	1.3.4 Wsparcie procesu tworzenia planów zarządzania dla				3.1.3. Twój dom – dialog z tradycją (NID)
					2.2.4 Rozwój portalu Zabytek.pl (NID)		3.2.3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny (NID)
							3.2.4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące ochrony dziedzictwa (NID)
							3.1.4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska metod i technik rzemieślniczych

6. KARTY ZADAŃ – OPISY SZCZEGÓŁOWE

Zadanie 1.1.1.

Ochrona wielkoobszarowych zespołów architektury obronnej

Opis projektu

Polska posiada wyjątkowy, bogaty zasób zabytków fortyfikacji nowożytnej i najnowszej. Zasób ten odznacza się uniwersalną wartością, stanowiąc reprezentatywną i unikatową w swojej przeglądowości kolekcję europejskich idei, praktyk fortyfikacyjnych, utrwalonych w materialnej formie oraz w historycznych i współczesnych treściach i znaczeniach. Tak zróżnicowany i dobrze zachowany zasób występujący na terenie Polski jest unikatowy na skalę europejską oraz współdecyduje w istotny sposób o tożsamości kulturowej i krajobrazowej naszego kraju. Są to zabytki wielostrukuralne, wieloznaczne, dokumentujące zarówno wartości związane z osobami projektantów, obrońców, z ważnymi, dramatycznymi i przełomowymi wydarzeniami historycznymi, często z martyrologią, jak i wartości wynikające z ich postmilitarnych przekształceń – ekologiczne, krajobrazowe miastotwórcze, społeczne. Wymagają kompetentnego, wyjątkowo uważnego, holistycznego podejścia konserwatorskiego oraz wsparcia specjalistów o wysokich kwalifikacji specjalistycznych i interdyscyplinarnych.

Zespoły fortyfikacji stanowią historyczny dokument zmian geopolitycznych w Europie; złożonej, dramatycznej historii Polski oraz martyrologii i przetrwania naszej narodowej tożsamości. Reprezentują jednocześnie osiągnięcia techniczne swoich epok, często pionierskie, wyznaczające kierunki rozwoju budownictwa i architektury cywilnej. Wartości zabytkowe i krajobrazowo-przyrodnicze tworzą dziś atrakcyjny potencjał kulturowy, dydaktyczny i gospodarczy kraju oraz lokalnych samorządów.

Istotną częścią krajowego zasobu architektury obronnej jest ponad 120 zespołów wielkoobszarowych i wieloelementowych umocnień wzniesionych od połowy XVIII wieku do połowy XX wieku, które zgodnie z historycznymi doktrynami militarnymi stanowiły zintegrowane funkcjonalnie i przestrzennie systemy obronne. Ich wielkoobszarowy charakter sprawia, że wykraczają poza granice gmin, powiatów i województw. Wymagają zatem skorelowanej ochrony na różnych poziomach zarządzania dziedzictwem:

- w skali zasobu krajowego – ewaluacji wskazującej na zespoły i obiekty reprezentatywne, wymagające wzmoczonej ochrony oraz pilotażowych opracowań wieloletnich strategii zarządzania i preferowane do roli krajowych „poligonów konserwatorskich” (obiektów, w których w szerokim zakresie prowadzone są wzorcowe prace konserwatorskie i adaptacyjno-modernizacyjne);
- w skali regionalnej – w zakresie wojewódzkich strategii ochrony i audytów krajobrazowych;
- w skali lokalnej – strategii ochrony i zagospodarowania na poziomie planowania miejscowego i jednostek zarządzających zabytkowymi strukturami;
- w odniesieniu do poszczególnych elementów założeń fortyfikacyjnych – metod konserwacji i adaptacji budowli uwzględniających ich kulturowo-przyrodniczą specyfikę.

Podstawową dokumentacją wyjściową (wymagającą bieżącej aktualizacji) jest opracowanie z 1997 r., pt. „Kartograficzne udokumentowanie zasobów budownictwa obronnego w Polsce od połowy XVIII w. do 1945 r.”, oraz dokumentacje historyczne i konserwatorskie wykonywane dla poszczególnych obszarów od lat 90. XX wieku.

W obowiązujących regulacjach prawnych brakuje instrumentów i standardów zapewniających kompleksową ochronę wielkoobszarowych zespołów obronnych i ich wartości krajobrazowych. W ramach obowiązujących procedur rozstrzygnięcia konserwatorskie są podejmowane (z inicjatywy właścicieli pojedynczych obiektów) często niezależnie od zasad ochrony i uwarunkowań zagospodarowania całego zespołu. Kompleksową ochronę i spójność decyzji konserwatorskich w skali zespołu mogą zapewnić wieloletnie strategie ochrony i zagospodarowania transmitowane, przez mechanizm zaleceń i uzgadniania z WKZ, do dokumentów planistycznych i prawa miejscowego.

Cechy budowli obronnych determinowane wielkoobszarową i wieloelementową skalą przestrzenną, integralnością ze środowiskiem przyrodniczym i rozwiązaniami konstrukcyjno-budowlanymi dostosowanymi do ich historycznej funkcji decydują o specyfice metod ochrony, konserwacji i ograniczonych możliwościach adaptacji do współczesnych form użytkowania.

Jednocześnie dostrzegany współcześnie potencjał turystyczny tych obiektów, możliwości tworzenia istotnych dla środowisk międzynarodowych szlaków kulturowych oraz niewykorzystany potencjał magazynów zabytkowych (miejsce przechowywania zabytków na wypadek zagrożeń) czynią zasób ważnym zagadnieniem polityki konserwatorskiej. Uwzględnienie wyżej wymienionych zadań w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami stanowi realizację Uchwały nr 3 Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego podjętej 26 maja 2021 r., dotyczącej działań na rzecz doskonalenia ochrony zabytków fortyfikacyjnych i militarnych – dzieł architektury obronnej (wraz z załącznikiem nr 2). Ogólne zasady postępowania z zabytkami fortyfikacyjnymi określone zostały również w Wytycznych Generalnego Konserwatora RP dotyczących ochrony zabytkowych dzieł budownictwa obronnego –

fortyfikacji wzniesionych od połowy XVIII wieku do końca I wojny światowej (21.10.2021 r.) oraz w dokumencie doktrynalnym – Karcie Ochrony Fortyfikacji PKN ICOMOS (2021 r.).

Specjalistyczna terminologia, złożoność strukturalna zespołów pofortecznych oraz swoistość metod ochrony na różnych poziomach wymagają pogłębionej, praktycznej wiedzy służb konserwatorskich i właścicieli obiektów o uwarunkowaniach ochrony, źródłach zagrożeń i technikach zapobiegania ich degradacji oraz możliwościach i metodach modernizacji i adaptacji do współczesnych potrzeb użytkowych. Niezbędne są zatem ustawiczne formy, zwłaszcza praktycznego, szkolenia adresowane do pracowników WUOZ i ich delegatur, samorządowych konserwatorów zabytków, właścicieli obiektów, pracowników firm wykonawczych specjalizujących się w pracach konserwatorsko-remontowych oraz uczniów, studentów szkół i uczelni o profilu ochrony dóbr kultury. Problematyka szkoleń powinna być zróżnicowana w swoich formach, odpowiadać poziomom zarządzania zasobami i uwzględniać:

- seminaria i konferencje dotyczące ochrony na poziomie krajowym i wojewódzkim – adresowane do pracowników WUOZ, samorządów i zarządców (po opracowaniu standardów strategii);
- praktyczne szkolenia dla pracowników WUOZ, w zakresie specyfiki terminologicznej, struktury budowlano-konstrukcyjnej, zagrożeń, metod konserwacji i modernizacji – realizowane w zespołach uznanych za „warsztaty konserwatorskie”;
- kursy i warsztaty praktyczne w zakresie prac projektowych, konserwatorskich i remontów konserwatorsko-budowlanych w utworzonym Centrum Kompetencji – ośrodku rzemiosł i technik konserwatorskich, zlokalizowanym w wybranym zespole pofortecznym i obiekcie adaptowanym do tej funkcji. Kształcenie praktyczne powinno być adresowane do młodych pracowników służb konserwatorskich, pracowników firm budowlanych specjalizujących się w pracach przy zabytkach oraz uczniów, studentów szkół i uczelni wyższych o profilu ochrony dóbr kultury (praktyki zawodowe).

Zespoły obronne reprezentują szeroki zakres problematyki konserwatorskiej właściwej dla innych grup typologicznych zabytków i ich materiałów (drewno, cegła, beton, metal, ziemia, zieleni). Utworzenie i działalność Centrum Kompetencji może służyć szerokiemu gronu odbiorców zainteresowanych ochroną zabytków, skupiając specjalistów interdyscyplinarnych dziedzin ochrony kulturowego dziedzictwa i wykorzystując praktyczne szkolenia w konserwacji profilaktycznej zespołu obiektów, w którym ośrodek jest zlokalizowany .

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Stworzenie podstaw efektywnej, systemowej ochrony krajowego zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zabytków (zespołów architektury obronnej)	<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie raportu dotyczącego wyników ewaluacji wskazującej zespoły i obiekty reprezentatywne dla zasobu, wymagające opracowania pilotażowych, wieloletnich strategii ochrony i zagospodarowania oraz wskazanie „warsztatów konserwatorskich”. Wskaźnik: opracowanie raportu.
		<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie standardu wojewódzkiej, wieloletniej (15–20-letniej) strategii ochrony, zagospodarowania i zarządzania dla wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów zabytkowych jako elementu regionalnej polityki ochrony zabytków, środowiska i krajobrazu kulturowego (na przykładzie zabytków obronnych). Wskaźnik: opracowanie standardu.
		<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie min. jednego pilotażowego opracowania dokumentacji wieloletniej, wojewódzkiej lub ponadlokalnej strategii ochrony i zagospodarowania zespołów obronnych dla wybranego zespołu reprezentatywnego. Wskaźnik: opracowanie min. jednej dokumentacji.
		<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie projektu zmian legislacyjnych umożliwiających ochronę wielkoobszarowych zespołów na poziomie ponadlokalnym (wskazanie potencjału audytu krajobrazowego w tym zakresie); • wszczęcie procedur legislacyjnych wdrażających przyjęte standardy i obligacje do sporządzania wieloletnich, wojewódzkich lub ponadlokalnych strategii ochrony i zagospodarowania zespołów wielkoobszarowych (współpraca z Ministerstwem Rozwoju i Technologii oraz Ministerstwem Klimatu i Środowiska. Wskaźnik: projekt zmian legislacyjnych.
2.	Uruchomienie form ustawicznego, zwłaszcza praktycznego, szkolenia interesariuszy procesu ochrony i zagospodarowania zabytków – historycznych zespołów fortyfikacji	<ul style="list-style-type: none"> • zdefiniowanie założeń i problematyki konferencji, programów kursów i szkoleń w pełnym (uzupełnionym o standardy ochrony wielkoobszarowych zespołów) zakresie ochrony zabytków budownictwa obronnego. Wskaźnik: dokumentacja.
		<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie szkoleń i warsztatów dla służb konserwatorskich i właścicieli w zabytkowych obiektach wytypowanych jako krajowe „warsztaty konserwatorskie”. Wskaźnik: min. trzy szkolenia i trzy warsztaty na wybranych zespołach reprezentatywnych – liczba przeszkolonych min. 100 osób.

42

		<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie Centrum Kompetencji – szkoleniowego ośrodka doradztwa, rzemiosł i technik konserwatorskich w adaptowanym do tego celu obiekcie pofortecznym. Wskaźnik: etap I – dokumentacja dotycząca utworzenia Centrum Kompetencji. Etap II – adaptacja budynku, remont, zakup wyposażenia; • powołanie kadry zarządzającej oraz zapewnienie zaplecza specjalistów prowadzących kursy i zajęcia praktyczne.
Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.1.1.1.	Ewaluacja krajowego zasobu wielkoobszarowych zespołów fortyfikacyjnych. Opracowanie raportu dotyczącego wyników ewaluacji wskazującej zespoły i obiekty reprezentatywne dla zasobu, wymagające opracowania pilotażowych, wieloletnich strategii ochrony i zagospodarowania oraz objęcia statusem krajowych „warsztatów konserwatorskich”.	I–III kwartał 2024 r.
1.1.1.2.	Weryfikacja standardu i opracowanie poradnika przygotowania wojewódzkiej, wieloletniej (15–20-letniej) strategii ochrony, zagospodarowania i zarządzania dla wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów zabytkowych jako elementu regionalnej polityki ochrony zabytków, środowiska i krajobrazu kulturowego.	IV kwartał 2024 r.
1.1.1.3.	Konferencja naukowa prezentująca wyniki etapów 1.1.1.1–1.1.1.2	IV kwartał 2024 r.
1.1.1.4	Opracowanie min. jednego pilotażowego opracowania dokumentacji wojewódzkiej strategii ochrony i zagospodarowania zespołu obronnego dla wybranego zespołu reprezentatywnego wyłonionego z raportu – przekazanie do użytku WKZ i gmin objętych opracowaniem do wdrożenia.	I kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
1.1.1.5	Publikacja – synteza ukazująca wyjątkową i uniwersalną wartość zasobu architektury obronnej w Polsce, w skali zabytkowych krajobrazów warownych oraz źródła, kierunki, osiągnięcia (dobre praktyki) i wypracowane kierunki ochrony i rewaloryzacji wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej.	III–IV kwartał 2026 r.
1.1.1.6	Opracowanie projektu zmian legislacyjnych umożliwiających ochronę wielkoobszarowych zespołów zabytkowych. Wszczęście procedur legislacyjnych wdrażających standardy i obligacje do sporządzania wieloletnich, wojewódzkich i lokalnych strategii ochrony i zagospodarowania zespołów obronnych.	III–IV kwartał 2026 r.
1.1.1.7	Ustalenie formuły, lokalizacji oraz warunków i procedur utworzenia i funkcjonowania Centrum Kompetencji – ośrodka doradztwa, rzemiosł i technik konserwatorskich.	III–IV kwartał 2025 r.
1.1.1.8	Opracowanie merytorycznych i systemowych założeń programowych szkoleń z uwzględnieniem różnych poziomów ochrony i ich adresatów. Prowadzenie szkoleń i warsztatów dla służb konserwatorskich i zarządców w zabytkowych obiektach wytypowanych jako krajowe „poligony konserwatorskie”.	I–IV kwartał 2026 r.
1.1.1.9	Utworzenie Centrum Kompetencji – ośrodka szkoleniowego w zakresie rzemiosł dawnych i technik konserwatorskich – opracowanie: <ul style="list-style-type: none"> • założeń formalnych i koncepcji funkcjonalnej adaptacji; wybranego obiektu do potrzeb ośrodka; • dokumentacji projektowej adaptacji, modernizacji i wyposażenia obiektu (w tym ekspertyz i dokumentacji branżowych); • procedur powołania kadry zarządzającej oraz zapewnienia zaplecza specjalistów prowadzących kursy i zajęcia praktyczne 	I–IV kwartał 2026 r.

43

Zadanie 1.1.2

Weryfikacja i klasyfikacja zabytków techniki kolejowej

Opis projektu

Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego obejmie weryfikację wyżej wymienionej grupy zabytków, której rozpoznanie, stan zachowania, walory zabytkowe oraz stopień i zakres ochrony prawnej (analiza *desk research*) wskazuje na potrzebę jej dokonania.

Do chwili obecnej zasób obiektów reprezentujących wyżej wymienioną grupę zabytków pozostaje w pełni nierozpoznany. Prawną ochroną przez wpis do rejestru zabytków objęto w skali kraju jedynie ponad 900 obiektów nieruchomych. Są to m.in. zespoły zabudowań i urządzeń technicznych stacji kolejowych, budynki dworców kolejowych, wieże cieżni, hale i wiaty peronowe, lokomotywownie, magazyny, sanitariaty, mosty i wiadukty kolejowe, linie, stacje kolei wąskotorowej i inne obiekty wchodzące w skład zespołów funkcjonalnych stacji kolejowych. Ich zasoby zostały w ostatnim półwieczu, wskutek ograniczenia liczby linii kolejowych oraz modernizacji, znacznie uszczuplone, a to, co z historycznej zabudowy pozostało, nie było poddane wnikliwej ocenie i waloryzacji. Rozpoznanie i waloryzacja nie objęły zarówno infrastruktury kolejowej (mostów, wiaduktów, kładek, przepustów i przejść), jak i ruchomego wyposażenia technicznego stanowiącego świadectwo niemal dwustuletniego technologicznego rozwoju kolejnictwa na ziemiach polskich. Duża część obiektów ruchomych nadal pozostaje poza wojewódzką i gminną ewidencją zabytków.

W kontekście potrzeb ewidencji i prawnej ochrony tej grupy zabytków obserwuje się również brak opracowanych i wdrożonych odpowiednich, dostosowanych do specyfiki industrialnego dziedzictwa związanego z kolejnictwem, narzędzi działań merytorycznych skutkujących w efekcie wprowadzeniem realnej prawnej ochrony tychże zabytków. Do dziś nadal nie wiemy, jak duży jest zasób obiektów nieruchomych i ruchomych związanych z kolejnictwem. Dlatego też istotnym działaniem zrealizowanym w ramach niniejszego projektu będzie wykonanie uzupełnienia ewidencji zabytków związanych z tą grupą, według ściśle określonych reguł opartych na zasadach naukowego rozpoznania, badania, waloryzacji i opisu obiektów, uwzględniających ich specyfikę.

Wykonanie niniejszego zadania ma duże znaczenie strategiczne dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski realizowanego w ramach priorytetów programu Unii Europejskiej: Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 (celu szczegółowego: EFRR.CP4.VI – Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych), Instrumentu „Łącząc Europę” na lata 2021–2027 oraz europejskiej inicjatywy „Nowy Europejski Bauhaus”, łączącej zrównoważony rozwój z estetyką, stylem i jakością życia, włączając potrzeby różnych grup społecznych.

Wnioski płynące z weryfikacji terenowej posłużą do wykonania zasadniczej części raportu dotyczącej zasobów, zabytkowych walorów tej architektury i budownictwa, techniki kolejowej oraz ich stanu zachowania. Treść raportu wzbogacona zostanie o wieloaspektową prezentację statystyki ochrony zabytków na podstawie badań/danych zgromadzonych przez GUS, NID oraz WUOZ. Współpraca z nielicznymi, ale wyspecjalizowanymi placówkami muzealnymi chroniącymi dziedzictwo kolejowe oraz szeroką rzeszą entuzjastów kolejnictwa zrzeszonych w klubach, stowarzyszeniach i organizacjach pozarządowych. Wykorzystanie wielu istniejących baz danych sporządzonych (najczęściej wrywkowo) przez lokalnych miłośników kolei. Nieodłącznym elementem raportu będzie sformułowanie rekomendacji dotyczących prowadzenia polityki państwowej w zakresie ochrony zabytków nieruchomych w ramach wybranej grupy, jak również ich ruchomego zabytkowego wyposażenia technicznego. Rekomendacje zostaną przygotowane w sposób umożliwiający ich wdrożenie również przez JST.

Cele projektu

Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Przygotowanie raportu określającego stan zachowania, walory zabytkowe oraz stopień i zakres ochrony prawnej zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego	1. Wykonanie założeń raportu. Wskaźnik: jeden egzemplarz założeń raportu. 2. Ewaluacja zasobu obiektów objętych ochroną prawną, ujętych w ewidencji zabytków (ruchomych i nieruchomych) oraz ujętych w raportach środków trwałych przedsięwzięciach związanych z kolejnictwem. Wskaźnik: jeden egzemplarz opracowania – min. 5000 obiektów. 3. Opracowanie wzorów dokumentacji, w tym kart ewidencyjnych zasobów zabytkowych, wraz z instrukcją ich wypełniania. Wskaźnik: min. jeden egzemplarz dokumentacji. 4. Wykonanie planu realizacji weryfikacji terenowej. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji – plan. 5. Przeprowadzenie szkoleń dla wykonawców prac ewidencyjnych/dokumentacyjnych. Wskaźnik: przeszkolenie min. 60 osób. 6. Wykonanie weryfikacji terenowej. Wskaźnik: min. 500 obiektów nieruchomych i 2000 obiektów ruchomych. 7. Przygotowanie raportu. Wskaźnik: raport będzie zawierał dane min. 6000 obiektów.

	8. Szkolenia stacjonarne dla interesariuszy i WKZ Wskaźnik: min. 100 osób. 9. Baza danych dotyczących zasobu dostępna dla służb konserwatorskich i GIG. Wskaźnik: utworzenie bazy i wprowadzenie danych min. 2500 zabytków. 10. Wykaz obiektów i elementów reprezentatywnych koniecznych do ochrony prawnej, z harmonogramem pilności działań ochronnych dla służb konserwatorskich (DOZ-WKZ) oraz projekt wytycznych GKZ i standardy postępowania. Wskaźnik: przygotowanie trzech rodzajów dokumentacji.
--	--

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy	Planowana data osiągnięcia
1.1.2.1	Wykonanie założeń raportu.	I kwartał 2024 r.
1.1.2.2	Opracowanie zasobu obiektów ujętych w ewidencji zabytków (ruchomych i nieruchomości) oraz ujętych w raportach środków trwałych spółek Grupy PKP i Polskie Koleje Państwowe SA.	II kwartał 2024 r.
1.1.2.3	Opracowanie wzorów dokumentacji, w tym kart ewidencyjnych zasobów zabytkowych, wraz z instrukcją ich wypełniania.	III kwartał 2024 r.
1.1.2.4	Wykonanie planu realizacji weryfikacji terenowej oraz wyłonienie wykonawców prac.	III kwartał 2024 r.
1.1.2.5	Przeprowadzenie szkoleń stacjonarnych dla wykonawców prac ewidencyjnych/dokumentacyjnych.	IV kwartał 2024 r.
1.1.2.6	Wykonanie weryfikacji terenowej.	I kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
1.1.2.7	Przygotowanie raportu i bazy danych.	II–III kwartał 2026 r.
1.1.2.8	Szkolenia dla interesariuszy i WKZ.	III–IV kwartał 2026 r.
1.1.2.9	Bazy danych dot. zasobu dostępnego dla służb konserwatorskich i przedsiębiorstw.	III–IV kwartał 2026 r.
1.1.2.10	Wykaz obiektów i elementów reprezentatywnych koniecznych do ochrony prawnej, z harmonogramem pilności działań ochronnych dla służb konserwatorskich (DOZ-WKZ) oraz projekt wytycznych GKZ i standardy postępowania.	III–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 1.1.3

Weryfikacja i klasyfikacja zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym

Opis projektu
<p>Raport „Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnych” obejmuje weryfikację wyżej wymienionej grupy zabytków, której rozpoznanie, stan zachowania, walory zabytkowe oraz stopień i zakres ochrony prawnej (analiza <i>desk research</i>) wskazuje na potrzebę jej dokonania.</p> <p>Do chwili obecnej zasób obiektów reprezentujących wyżej wymienioną grupę zabytków pozostaje w pełni nierozpoznany. Prawną ochroną przez wpis do rejestru zabytków objęto w skali kraju jedynie niewiele więcej niż 160 obiektów nieruchomości. Są to m.in. szyby kopalniane, maszynownie szybów, budynki maszyn wyciągowych, łaźnie, lampiarnie, sortownie, nadszuby, hale maszynowni, markownie, szyby wentylacyjne i inne obiekty wchodzące w skład zespołów kopalni. Ich zasoby zostały od lat 90. XX wieku, wskutek ograniczenia wydobycia oraz prowadzonej likwidacji kopalń, znacznie uszczuplone, a to, co z historycznej zabudowy pozostało, nie zostało poddane wnikliwej ocenie i waloryzacji. Rozpoznanie nie objęło również ich ruchomego wyposażenia technicznego stanowiącego świadectwo wielowiekowego technologicznego rozwoju przemysłu górnictwa. Większość obiektów ruchomych nie zostało ujętych w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.</p> <p>W kontekście potrzeb ewidencji i prawnej ochrony tej grupy zabytków obserwuje się również brak opracowanych i wdrożonych odpowiednich, dostosowanych do specyfiki industrialnego dziedzictwa związanego z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym narzędzi działań merytorycznych skutkujących wprowadzeniem realnej prawnej ochrony tychże zabytków. Do dziś nadal nie wiadomo, jakie są zasoby obiektów nieruchomości i ruchomych związanych z tą gałęzią przemysłu, co w nich wymaga zachowania dla przyszłych pokoleń przez wpis do rejestru zabytków, ujęcie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, wreszcie – podstawowego udokumentowania w ewidencji konserwatorskiej. Dlatego też istotnym działaniem zrealizowanym w ramach niniejszego projektu będzie wykonanie pełnej ewidencji zabytków związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, według ściśle określonych reguł</p>

45

opartych na zasadach naukowego rozpoznania, badania, waloryzacji i opisu obiektów, uwzględniających ich charakter i specyfikę.

Wykonanie niniejszego zadania ma duże znaczenie strategiczne dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski realizowanego w ramach priorytetów programu Unii Europejskiej: Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 (celu szczegółowego: EFRR.CP4.VI – Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych), Instrumentu „Łącząc Europę” na lata 2021–2027 oraz europejskiej inicjatywy „Nowy Europejski Bauhaus”, łączącej zrównoważony rozwój z estetyką, stylem i jakością życia, włączając potrzeby różnych grup społecznych. Wnioski płynące z weryfikacji terenowej posłużą do wykonania zasadniczej części raportu dotyczącej zasobów, zabytkowych walorów tej architektury oraz jej stanu zachowania. Treść raportu wzbogacona zostanie o wieloaspektową prezentację statystyki ochrony zabytków na podstawie badań/danych zgromadzonych przez GUS, NID oraz WUOZ. Niezbędna będzie współpraca z samorządowymi konserwatorami zabytków z rejonu dawnych i obecnych obszarów wydobywczych oraz organizacjami grupującymi pasjonatów i ekspertów zabytków techniki, zwłaszcza przemysłu wydobywczego. Nieodłącznym elementem raportu będzie sformułowanie rekomendacji dotyczących prowadzenia polityki państwowej w zakresie ochrony zabytków nieruchomych w ramach wybranej grupy, jak również ich ruchomego zabytkowego wyposażenia technicznego. Rekomendacje zostaną przygotowane w sposób umożliwiający ich wdrożenie również przez JST.

Cele		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Przygotowanie raportu określającego stan zachowania, walory zabytkowe oraz stopień i zakres ochrony prawnej zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/Kopalnianym	<ol style="list-style-type: none"> Wykonanie założeń raportu. Wskaźnik: jeden egzemplarz raportu. Ewaluacja zasobu obiektów objętych ochroną prawną, ujętych w ewidencji zabytków (ruchomych i nieruchomości) oraz ujętych w raportach środków trwałych przedsiębiorstw. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji – min. 3000 obiektów. Opracowanie wzorów dokumentacji, w tym kart ewidencyjnych zasobów zabytkowych, wraz z instrukcją ich wypełniania. Wskaźnik: min. jeden egzemplarz dokumentacji. Wykonanie planu realizacji weryfikacji terenowej. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji – plan. Przeprowadzenie szkoleń stacjonarnych dla wykonawców prac ewidencyjnych/dokumentacyjnych. Wskaźnik: min. 60 osób. Wykonanie weryfikacji terenowej. Wskaźnik: min. 300 obiektów nieruchomości i 2000 obiektów ruchomych. Przygotowanie raportu. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji. Szkolenia stacjonarne dla interesariuszy i WKZ. Wskaźnik: min. 100 osób. Baza danych dotyczących zasobu, dostępna dla służb konserwatorskich i GIG. Wskaźnik: utworzenie bazy i wprowadzenie 2300 obiektów. Wykaz obiektów i elementów reprezentatywnych wymagających ochrony prawnej, z harmonogramem pilności działań ochronnych dla służb konserwatorskich (DOZ-WKZ) oraz projekt wytycznych GKZ i standardy postępowania. Wskaźnik: przygotowanie trzech rodzajów dokumentacji.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.1.3.1	Wykonanie założeń raportu.	I kwartał 2024 r.
1.1.3.2	Opracowanie zasobu obiektów ujętych w ewidencji zabytków (ruchomych i nieruchomości) oraz ujętych w raportach środków trwałych przedsiębiorstw wydobywczym/górnictwem/kopalnianym.	II kwartał 2024 r.
1.1.3.3	Opracowanie wzorów dokumentacji, w tym kart ewidencyjnych zasobów zabytkowych, wraz z instrukcją ich wypełniania.	II kwartał 2024 r.
1.1.3.4	Wykonanie planu realizacji weryfikacji terenowej oraz wyłonienie wykonawców prac oraz wyłonienie wykonawców.	III kwartał 2024 r.
1.1.3.5	Przeprowadzenie szkoleń dla wykonawców prac ewidencyjnych/dokumentacyjnych.	IV kwartał 2024 r.
1.1.3.6	Wykonanie weryfikacji terenowej.	I kwartał 2025 r. – I kwartał 2026 r.
1.1.3.7	Przygotowanie raportu i bazy danych.	II–III kwartał 2026 r.

46

1.1.3.8	Szkolenia stacjonarne dla interesariuszy i WKZ.	III–IV kwartał 2026 r.
1.1.3.9	Baza danych dotyczących zasobu, dostępna dla służb konserwatorskich i GIG.	III–IV kwartał 2026 r.
1.1.3.10	Wykaz obiektów i elementów reprezentatywnych wymagających ochrony prawnej, z harmonogramem pilności działań ochronnych dla służb konserwatorskich (DOZ-WKZ) oraz projekt wytycznych GKZ i standardy postępowania.	III–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 1.1.4

Weryfikacja i klasyfikacja zabytków architektury osad związanych z gospodarką leśną

Opis projektu	
<p>Raport „Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stan zachowania z waloryzacją zabytków zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych” obejmie weryfikację wyżej wymienionej grupy zabytków, której rozpoznanie, stan zachowania, walory zabytkowe oraz stopień i zakres ochrony prawnej (analiza <i>desk research</i>) wskazuje na potrzebę jej dokonania.</p> <p>Do chwili obecnej zasób obiektów reprezentujących wyżej wymienioną grupę zabytków pozostaje praktycznie nierozpoznany. Prawną ochroną przez wpis do rejestru zabytków objęto w skali kraju jedynie ponad 60 obiektów nieruchomości. Są to najczęściej pojedyncze obiekty leśniczówek/gajówek lub zespoły obiektów związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych. Ich zasoby w ostatnim półwieczu zostały znacznie uszczuplone, a to, co z historycznej zabudowy pozostało, nie zostało poddane wnikliwej ocenie i waloryzacji. Rozpoznanie i waloryzacja nie objęły również elementów ruchomego wyposażenia technicznego stanowiącego świadectwo wielowiekowego technologicznego rozwoju gospodarki leśnej na ziemiach polskich. Duża część obiektów, zarówno nieruchomości jak i ruchomych, nadal pozostaje poza wojewódzką i gminną ewidencją zabytków.</p> <p>W kontekście potrzeb ewidencji i prawnej ochrony tej grupy zabytków obserwuje się również brak opracowanych i wdrożonych odpowiednich, dostosowanych do specyfiki dziedzictwa związanego z gospodarką leśną narzędzi działań merytorycznych skutkujących wprowadzeniem realnej prawnej ochrony tychże zabytków. Do dziś nadal nie wiadomo, jak duży jest zasób obiektów nieruchomości i ruchomych związanych z Lasami Państwowymi, co wymaga wpisu do rejestru zabytków, ujęcia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i podstawowego udokumentowania w ewidencji konserwatorskiej. Dlatego też istotnym działaniem zrealizowanym w ramach niniejszego projektu będzie wykonanie rozpoznania zasobu tych obiektów oraz wykonanie ewidencji zabytków, według ściśle określonych reguł opartych na zasadach naukowego rozpoznania, waloryzacji i opisu, uwzględniających ich charakter i specyfikę.</p> <p>Wykonanie niniejszego zadania ma duże znaczenie strategiczne dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, realizowanego w ramach priorytetów programu Unii Europejskiej: Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 (celu szczegółowego: EFRR.CP4.VI – Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych), Instrumentu „Łącząc Europę” na lata 2021–2027 oraz europejskiej inicjatywy Nowy Europejski Bauhaus, łączącej zrównoważony rozwój z estetyką, stylem i jakością życia, włączając potrzeby różnych grup społecznych.</p> <p>Wnioski płynące z weryfikacji terenowej posłużą do wykonania zasadniczej części raportu dotyczącej zasobów, zabytkowych walorów tej architektury oraz jej stanu zachowania. Treść raportu wzbogacona zostanie o wieloaspektową prezentację statystyki ochrony zabytków na podstawie badania/danych zgromadzonych przez GUS, NID oraz WUOZ. Współpraca z Ośrodkiem Kultury Leśnej w Gołuchowie, a za jego pośrednictwem z regionalnymi dyrekcjami Lasów Państwowych. Nieodłącznym elementem raportu będzie sformułowanie rekomendacji do prowadzenia polityki państwowej w zakresie ochrony zabytków nieruchomości w ramach wybranej grupy, jak również ich ruchomego zabytkowego wyposażenia związanego z szeroko rozumianą gospodarką leśną. Rekomendacje zostaną przygotowane w sposób umożliwiający ich wdrożenie również przez JST.</p>	

Cele		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Przygotowanie raportu określającego stan zachowania, walory zabytkowe oraz stopień i zakres ochrony prawnej zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych	<ol style="list-style-type: none"> Wykonanie założeń raportu. Wskaźnik – jeden raport. Ewaluacja zasobu obiektów objętych ochroną prawną, ujętych w ewidencji zabytków (ruchomych i nieruchomości) oraz ujętych w raportach środków trwałych przedsiębiorstw związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych. Wskaźnik – jeden egzemplarz dokumentacji – min. 2000 obiektów. Opracowanie instrukcji wypełniania kart ewidencyjnych (w tym wzoru kart waloryzacji obiektów – nieruchomości i ruchomych). Wskaźnik – min. jeden egzemplarz dokumentacji. Wykonanie planu realizacji weryfikacji terenowej. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji.

47

		<p>5. Przeprowadzenie szkoleń dla wykonawców prac ewidencyjnych/ dokumentacyjnych. Wskaźnik: min. 60 osób.</p> <p>6. Wykonanie weryfikacji terenowej. Wskaźnik: min. 2000 obiektów.</p> <p>7. Przygotowanie raportu. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji.</p> <p>8. Szkolenia dla interesariuszy i WKZ. Wskaźnik: min. 100 osób.</p> <p>9. Baza danych dotyczących zasobu, dostępna dla służb konserwatorskich i Lasów Państwowych. Wskaźnik: utworzenie bazy danych i wprowadzenie danych dla min. 2000 obiektów.</p> <p>10. Wykaz obiektów i elementów reprezentatywnych wymagających ochrony prawnej, z harmonogramem pilności działań ochronnych dla służb konserwatorskich (DOZ-WKZ) oraz wytyczne GKZ i standardy postępowania Wskaźnik: trzy egzemplarze dokumentacji.</p>
--	--	---

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.1.4.1	Wykonanie założeń raportu.	I kwartał 2024 r.
1.1.4.2	Opracowanie zasobu obiektów ujętych w ewidencji zabytków (ruchomych i nieruchomych) oraz ujętych w raportach środków trwałych Lasów Państwowych.	II kwartał 2024 r.
1.1.4.3	Opracowanie instrukcji wypełniania kart ewidencyjnych (w tym wzorów kart waloryzacji obiektów – nieruchomych i ruchomych).	II kwartał 2024 r.
1.1.4.4	Wykonanie planu realizacji weryfikacji terenowej oraz wyłonienie wykonawców prac.	III kwartał 2024 r.
1.1.4.5	Przeprowadzenie szkoleń dla wykonawców prac ewidencyjnych/ dokumentacyjnych.	IV kwartał 2024 r.
1.1.4.6	Wykonanie weryfikacji terenowej.	I kwartał 2025 r. – I kwartał 2026 r.
1.1.4.7	Przygotowanie raportu i bazy danych.	II–III kwartał 2026 r.
1.1.4.8	Szkolenia dla interesariuszy i WKZ.	III–IV kwartał 2026 r.
1.1.4.9	Baza danych dotyczących zasobu dostępna dla służb konserwatorskich i przedsiębiorstw związanych z gospodarką leśną.	III–IV kwartał 2026 r.
1.1.4.10	Wykaz obiektów i elementów reprezentatywnych wymagających ochrony prawnej, z harmonogramem pilności działań ochronnych dla służb konserwatorskich (DOZ-WKZ) oraz projekt wytycznych GKZ i standardy postępowania.	III–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 1.2.1.

Model i system wartościowania zabytków

Opis projektu
<p>Podstawowym celem projektu jest opracowanie modelu i systemu wartościowania zabytków.</p> <p>Model wartościowania zabytku jest rozumiany jako metoda określania jego wartości (co najmniej określonych w ustawie z 2003 r.), która wiąże je z materialnymi i niematerialnymi atrybutami (nośnikami). Powiązanie wartości z ich atrybutami jest podstawą planowania prac konserwatorskich i ingerencji budowlanych – pozwala określić ich zakres i granice.</p> <p>System wartościowania zabytków jest rozumiany jako metoda różnicowania określonego zabioru zabytków (nawet całego zasobu) na podstawie ich wartości. System wartościowania ma określić czytelne różnice pomiędzy zabytkami objętymi formami ochrony przewidzianymi w polskim systemie ochrony zabytków. Aktualnie w polskim systemie ochrony zabytków nie funkcjonuje jednolity model wartościowania zabytków, ani też przejrzysty system wartościowania zabytków – uznaniowość służb konserwatorskich generuje różnice w rozstrzygnięciach administracyjnych i orzecznictwie sądowym, niezrozumiałość zasad generuje koszty, zwłaszcza po stronie dużych inwestorów wskazujących niejednorodność zasad konserwatorskich w różnych częściach Polski. Dlatego istnieje pilna potrzeba opracowania i wdrożenia zarówno modelu, jak i systemu wartościowania zabytków, który umożliwi również usprawnienie narzędzi zarządzania zabytkami najcenniejszymi dla Polski ich monitoringu.</p> <p>Wartościowanie zabytków jest potrzebne w ochronie i opiece nad zabytkami. Wykorzystanie wartościowania w ochronie zabytków, czyli działaniach prowadzonych przez służby konserwatorskie, polega na opracowaniu i wykorzystaniu modelu i systemu wartościowania zabytków w rozstrzygnięciach dotyczących priorytetów działań konserwatorskich, możliwości ingerencji w poszczególne elementy zabytku oraz wzmocnienia narzędzi monitoringu. Natomiast wykorzystanie wartościowania w opiece nad zabytkami polega na użyciu czytelnej informacji o zabytkowych wartościach do przekonania pozostałych interesariuszy (nie konserwatorów) do aktywnego wsparcia procesu zarządzania zabytkami. W praktyce wartości zabytkowe muszą konkurować z wartościami utylitarnymi, dlatego powinny być odpowiednio pokazywane</p>

i zinterpretowane. Warunkiem skutecznej opieki nad zabytkami jest zatem nadanie zrozumiałego znaczenia i właściwej rangi wartościom zabytkowym.

W polskim systemie ochrony zabytków nie ma zadawalających wzorców prezentacji wartości zabytkowych jako wsparcia dla procesu zarządzania i opieki nad zabytkami – dlatego trzeba je opracować i wdrożyć.

Wymienione obszary działań są bezpośrednim rozwinięciem problematyki wartościowania zabytków. Co ważne, każde z tych działań ma charakter praktyczny, ma zastosowanie w systemie ochrony zabytków, opieki nad nimi i zarządzania nimi oraz ich monitorowania – a więc wypełnia istotne luki w istniejącym systemie. Jednocześnie poszczególne działania są spójne, tzn. informacje na temat zabytkowych wartości są wykorzystywane w kolejnych działaniach.

Z perspektywy całego systemu ochrony zabytków szczególnie ważne jest stworzenie systemu wartościowania, który będzie miał zastosowanie do całego zasobu zabytków. Co bardzo istotne, planowany system wartościowania nie będzie wprowadzał dodatkowych podziałów/kategorii zabytków, ale dostosuje się do istniejącego systemu, różnicując wartość zabytków w kontekście ustawowych form ochrony. Taka koncepcja nie narusza spójności istniejącego systemu, natomiast znacząco poprawi jego funkcjonalność. Poszczególne formy ochrony zabytków zostaną czytelnie uzasadnione. Jednocześnie analityczne określenie wartości (opracowane w ramach modelu wartościowania) ułatwi obiektywną ocenę zakresu prac konserwatorskich oraz ingerencji w poszczególnych zabytkach.

W pierwszej fazie realizacji zadania zostaną przeanalizowane i ocenione systemy wartościowania i różnicowania zabytków istniejące w wybranych krajach europejskich. Funkcjonowanie tych systemów zostanie krytycznie ocenione, zostaną opracowane wnioski dotyczące ich wykorzystania w polskich realiach. W zadaniu zostaną również przeanalizowane i wykorzystane wyniki wstępnych prac zespołu powołanego z inicjatywy MKiDN przy Narodowym Instytucie Dziedzictwa, który w roku 2021 opracował materiał roboczy do Karty Oceny Wartości.

Zadania będą miały formę instrukcji, wytycznych i publikacji. Formę instrukcji będą miały: model oceny wartości zabytku i system oceny wartości zabytków. Taka forma ułatwi wdrożenie tych rozwiązań do systemu ochrony. Formę publikacji będą miały: raport na temat systemów wartościowania i różnicowania zabytków w wybranych krajach europejskich oraz monografia na temat prezentacji zabytkowych wartości w procesie opieki nad zabytkami.

Poszczególne działania/etapy projektu będą się wiązały z organizacją seminariów i konferencji, które pozwolą w szerszym gronie specjalistów zebrać materiały, przedstawić i ocenić proponowane rozwiązania. Przewiduje się, że spotkania te będą miały również charakter międzynarodowy.

Na zakończenie projektu przewiduje się szkolenia dla służb konserwatorskich oraz zarządców zabytków.

Cele projektu		
L.p.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Opracowanie wytycznych do stworzenia modelu i systemu wartościowania zabytków (na podstawie europejskich doświadczeń)	Wytyczne zostaną opracowane jako efekt analiz współczesnych metod wartościowania i różnicowania zabytków, stosowanych w systemach ochrony zabytków wybranych krajów europejskich. Analizy i wytyczne zostaną przedstawione w formie raportu „Wartościowanie i różnicowanie zabytków w wybranych europejskich systemach ochrony”. Raport będzie zawierał krytyczną analizę funkcjonowania systemów wartościowania opracowaną na podstawie wywiadów z pracownikami zatrudnionymi w tych systemach. Będzie również zawierał ocenę potrzeb w zakresie wartościowania i różnicowania zabytków dokonaną na podstawie doświadczeń polskich służb konserwatorskich. Elementem realizacji zadania będzie międzynarodowa konferencja, podczas której zostaną przedstawione i przedyskutowane współczesne doświadczenia w zakresie wartościowania zabytków. Wskaźniki: jeden raport na podstawie przeanalizowanych systemów wartościowania w dziesięciu krajach, jedna konferencja.
2.	Opracowanie modelu oceny wartości zabytku oraz instrukcji jego stosowania	Model wartościowania zabytku określi jego zabytkowe wartości oraz powiąże je z materialnymi i niematerialnymi nośnikami (atributami). Model pozwoli określić wartości zabytków (służące ich różnicowaniu), natomiast atrybuty wartości pozwolą planować i oceniać prace konserwatorskie i remontowe w zabytku. Model będzie miał charakter uniwersalny, natomiast możliwe będzie jego dostosowywanie do specyfiki poszczególnych grup typologicznych zabytków. Wskaźnik: jedno opracowanie (różne grupy typologiczne – 30 zabytków o najcenniejszych wartościach).
3.	Opracowanie systemu wartościowania zabytków (rozdzielającego grupy zabytków) oraz instrukcji jego stosowania	System wartościowania zabytków umożliwi czytelne zróżnicowanie zabytków na podstawie ich wartości. Będzie wykorzystywał informacje wynikające z indywidualnej oceny wartości zabytku (modelu wartościowania) i będzie dostosowany do specyfiki form ochrony w polskim systemie – klasyfikacja będzie dostosowana do formy ochrony: ewidencja zabytków, rejestr zabytków, pomnik historii, wpis na Listę

49

		UNESCO. Instrukcja do systemu wartościowania umożliwi czytelne rozgraniczenie zabytków i przypisanie im odpowiednich form ochrony. Etapem realizacji zadania będzie międzynarodowe seminarium/międzynarodowa konferencja na temat systemów wartościowania zabytków. Wskaźnik: jedno opracowanie (dotyczące 30 zabytków), jedno seminarium/jedna konferencja – min. 80 osób.
4.	Opracowanie materiałów i wytycznych na temat wykorzystania wartości zabytkowych w procesie opieki i zarządzania zabytkami	Publikacja przedstawi formy i możliwości interpretacji i wykorzystania informacji na temat wartości zabytkowych w procesie zarządzania, monitoringu i opieki nad zabytkami oraz argumentację, którą będzie można wykorzystać w promowaniu ochrony zabytków w relacjach z interesariuszami (właściciele i zarządcy zabytków, lokalne społeczności i władze, media etc.). W publikacji będzie przedstawiona forma wykorzystana informacji o zabytkowych wartościach ujawnionych podczas analizy zabytku (model i system wartościowania zabytków). Wskaźnik: jedna publikacja.
5.	Przeprowadzenie szkoleń dla służb konserwatorskich	Pracownicy służb konserwatorskich zostaną przeszkoleni w zakresie wykorzystania modelu i systemu wartościowania zabytków. Szkolenia obejmą zasady stosowania modelu i systemu wartościowania oraz zastosowanie ich w praktyce (na przykładach) oraz możliwe narzędzia zarządzania i monitorowania zabytków najcenniejszych. Wskaźnik: szkolenie dla min. 150 osób.

Harmonogram projektu		
L.p.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.2.1.1	Raport dotyczący wartościowania i różnicowania zabytków w wybranych europejskich systemach ochrony. Ocena wartości dobra kultury w systemie Światowego Dziedzictwa UNESCO.	IV kwartał 2023 r. – II kwartał 2024 r.
1.2.1.2	Opracowanie wytycznych do stworzenia modelu i systemu wartościowania zabytków (na podstawie europejskich doświadczeń).	III–IV kwartał 2024 r.
1.2.1.3	Opracowanie modelu oceny wartości zabytku oraz instrukcji jego stosowania.	I–II kwartał 2025 r.
1.2.1.4	Opracowanie systemu wartościowania zabytków (rozdzielającego grupy zabytków) oraz instrukcji jego stosowania, prezentacja założeń podczas konferencji międzynarodowej.	III–IV kwartał 2025 r.
1.2.1.5	Opracowanie materiałów i wytycznych na temat wykorzystania wartości zabytkowych w procesie monitoringu i opieki nad zabytkami.	I–II kwartał 2026 r.
1.2.1.6	Przeprowadzenie szkoleń dla służb konserwatorskich.	III–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 1.2.2

Plany zarządzania dla pomników historii

Opis projektu
<p>W polskim systemie ochrony zabytków nie funkcjonują zadawalające wzorce wsparcia dla procesu zarządzania zabytkami, zwłaszcza w przypadku zabytków szczególnie istotnych dla systemu ochrony zabytków – pomników historii.</p> <p>W ramach systemu ochrony zabytków, opartego przede wszystkim na działaniach służb konserwatorskich, nie jest możliwe kontrolowanie procesu zarządzania zabytkiem. Jest on zbyt złożony, kosztowny, długotrwały, realizowany przez wielu niezależnych od siebie interesariuszy, a możliwości sprawcze służb konserwatorskich są zbyt ograniczone. Natomiast realnym działaniem jest opracowanie planu zarządzania, który powinien całościowo określić warunki i formy postępowania z zabytkiem, przyjmując jako priorytet ochronę zabytkowych wartości. Plan zarządzania oparty na analizie i ochronie zabytkowych wartości, powinien być dokumentem obligatoryjnym dla dóbr o największej wartości – przede wszystkim pomników historii oraz dóbr wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Wyjątkowa wartość oraz szczególna rola państwa w zarządzaniu tymi formami ochrony i ich monitorowaniu (preferencyjne finansowanie prac, dodatkowe opinie eksperckie) wymagają podjęcia kroków mających na celu większą siłę sprawczą w zrównoważonym i wieloletnim planie działania oraz decydowaniu o ich roli dla kraju i społeczeństwa.</p> <p>Zgodnie ze współczesną doktryną konserwatorską plan zarządzania powinien być kompleksowym dokumentem, uwzględniającym również współczesne funkcjonowanie zabytku. Dlatego powinien obejmować trzy zasadnicze obszary: ochronę, udostępnianie i użytkownię. W polskim ustawodawstwie dotyczącym zabytków nie ma przepisów i narzędzi przeznaczonych do właściwej ochrony i monitorowania pomników historii i miejsc UNESCO oraz zarządzania nimi, a także obowiązku prawnego opracowania i wdrożenia planu zarządzania dla tych form ochrony.</p>

50

Działanie ma charakter praktyczny, ma zastosowanie w systemie ochrony, opieki, zarządzania i monitorowania zabytków, a więc wypełnia istotne luki w istniejącym systemie. Jednocześnie poszczególne działania są spójne, to znaczy, że informacje na temat zabytkowych wartości są wykorzystywane w kolejnych działaniach.

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Opracowanie modelu planu zarządzania dla pomników historii	Model planu zarządzania zostanie opracowany dla pomników historii i będzie oparty na analizie wartości zabytkowych. Plan zarządzania będzie obejmował trzy najważniejsze obszary istotne dla zarządzania zabytkiem: ochronę, udostępnianie i użytkowanie zabytku. Model planu zarządzania zostanie opracowany w formie publikacji, w której będą przedstawione przykłady ilustrujące zastosowanie modelu planu zarządzania. Wskaźnik: jedno opracowanie, jedna konferencja dla min. 100 osób. Zostanie zorganizowana konferencja na temat modeli i form zarządzania pomnikami historii.
2.	Przeprowadzenie szkoleń dla służb konserwatorskich oraz zarządców pomników historii	Pracownicy służb konserwatorskich zostaną przeszkoleni w zakresie wykorzystania systemu zarządzania zabytkami. Szkolenia obejmą możliwe narzędzia zarządzania pomnikami historii oraz ich monitorowania. Zarządcy pomników historii zostaną przeszkoleni w zakresie opracowania planu zarządzania. Wskaźnik: szkolenia dla min. 150 osób.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.2.2.1	Opracowanie materiałów i wytycznych na temat procesu usprawnienia zarządzania, monitoringu i opieki nad najcenniejszymi zabytkami	IV kwartał 2023 – II kwartał 2025
1.2.2.2	Opracowanie modelu planu zarządzania dla pomników historii	III - IV kwartał 2025
1.2.2.3	Zorganizowanie konferencji dla min. 100 osób	I – II kwartał 2026
1.2.2.4	Przeprowadzenie szkoleń stacjonarnych dla służb konserwatorskich oraz dla zarządców pomników historii.	I – IV kwartał 2026
1.2.2.5	Opracowanie projektu zmian legislacyjnych umożliwiających ochronę, zarządzanie i monitorowanie form ochrony przeznaczonych dla najcenniejszych zabytków – pomników historii.	I-IV kwartał 2026 r.

Zadanie 1.2.3.

Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych

Opis projektu
<p>Zasadniczym celem zadania jest wzmocnienie oraz usprawnienie ochrony i opieki nad zabytkami na poziomie lokalnym przez wsparcie samorządów w zakresie opracowywania planów ochrony parków kulturowych i zarządzania nimi.</p> <p>Parki kulturowe są jedną z form ochrony zabytków i ochrony krajobrazu kulturowego, stanowią ważne narzędzie zarządzania dziedzictwem kulturowym na poziomie lokalnym. Ich ustanowienie powinno wynikać z dobrego rozeznania dziedzictwa kulturowego w gminie oraz ze świadomości istnienia wyróżniającego się krajobrazu kulturowego wartego specjalnej ochrony. Dlatego powinno być decyzją przemyślaną i dobrze uzasadnioną, jak chce tego ustawodawca, a także konsultowaną ze społecznością lokalną i pozytywnie zaopiniowaną przez WKZ. Konsekwencją podjęcia uchwały powołującej park kulturowy jest konieczność przygotowania w uzgodnieniu z WKZ planu ochrony parku. Taki plan wymaga również zatwierdzenia przez Radę Gminy. Plan ochrony parku, jako opracowanie planistyczne dotyczące terenów szczególnie cennych kulturowo i krajobrazowo, powinien określać podstawowe uwarunkowania i zasady ochrony tożsamości kulturowej obszaru oraz formułować wynikające z nich wnioski dotyczące dopuszczalnych funkcji, wykorzystania terenów oraz kształtowania krajobrazu kulturowego, z przeznaczeniem do wykorzystania przy tworzeniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, sporządzanych obligatoryjnie dla terenu parku kulturowego. Ma on więc funkcję szerokich wytycznych, również wytycznych konserwatorskich do mpzp dla parku. Głównym przedmiotem planu ochrony jest środowisko kulturowe obszaru w całej złożoności strukturalnej i funkcjonalnej, z pełnym określeniem potrzeb ochrony oraz możliwości użytkowych, wraz z zakazami i ograniczeniami dotyczącymi zagadnień wskazanych w ustawie</p> <p>W zależności od parku i sposobów realizacji zadań związanych z jego ochroną, w planie wskazane jest również umieszczenie informacji o sposobie zarządzania parkiem.</p>

Dotychczasowa analiza i monitoring działań w tym zakresie pokazują, że w większości powołanych parków kulturowych nie został przyjęty plan ich ochrony, a plany istniejące nie odpowiadają stosownym wymaganiom. Taki stan rzeczy może być spowodowany brakiem standardu opracowania planów ochrony parków kulturowych. W 2005 r. w Instytucie Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej pod kierownictwem prof. Zbigniewa Myczkowskiego przygotowano „Zasady tworzenia parku kulturowego, zarządzania nim i sporządzania planu jego ochrony”. Opracowanie to nie zostało jednak przekształcone w standard dokumentacji i upowszechnione wśród planistów, samorządów i WKZ.

Środkiem do realizacji celu jest przygotowanie przez NID poradnika metodycznego, który z założenia będzie pogłębieniem i rozszerzeniem zaproponowanego wówczas schematu i standardem dokumentu planistycznego w formie instrukcji przygotowania planu wraz z propozycją wzorcowej formy zarządzania parkiem kulturowym.

W tej formie może być wsparciem zarówno dla gmin przygotowujących się do podjęcia uchwały powołującej park kulturowy, jak i tych, na terenie których parki już istnieją. Bez wątpienia będzie on istotny dla samorządów, projektantów pracujących nad planami ochrony oraz WKZ uzgadniających plany.

W ramach realizacji zadania zostaną wykonane następujące działania:

- zebranie i analiza treści dotychczas opracowanych planów ochrony parków kulturowych z terenu całej Polski;
- przygotowanie ankiety oraz przeprowadzenie rozmów z zarządzającymi Parkami w Polsce w celu zebrania informacji o funkcjonowaniu parków kulturowych i zarządzaniu nimi;
- analiza zebranego materiału oraz wskazanie najciekawszych rozwiązań i najskuteczniejszych metod zarządzania do opracowania, w tym również rozwiązań technicznych związanych z udostępnianiem informacji o parku kulturowym;
- przygotowanie konspektu poradnika metodycznego, w którym zostanie zaproponowany standard dokumentacji dotyczącej opracowywania i wdrażania planów ochrony parków kulturowych i zarządzania nimi;
- opracowanie standardów dotyczących danych geoprzestrzennych parków kulturowych oraz przykładowych map do planów w systemie umożliwiającym agregację danych do systemów informatycznych gmin;
- konsultacje zaproponowanego konspektu z ekspertami zewnętrznymi;
- przygotowanie modelu planu ochrony i zarządzania – na podstawie opracowanych dwóch wzorcowych planów ochrony parków kulturowych dla parków zróżnicowanych tematycznie, ze szczególnym wskazaniem na parki obejmujące miejsca leżące na obszarach wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO lub uznanych za pomnik historii, których zarządcy wskazują na konieczność pomocy w tym zakresie;
- konferencja dotycząca realizowanego zadania;
- ostateczna redakcja poradnika i publikacja w otwartym dostępie w Internecie,
- przeprowadzenie cyklu szkoleń stacjonarnych dotyczących opracowania i wdrożenia planów ochrony parków kulturowych i zarządzania nimi. Szkolenia skierowane do przedstawicieli samorządów lokalnych i WKZ, zostaną przeprowadzone na podstawie wcześniej wykonanych modelowych opracowań oraz zgodnie z proponowanymi w poradniku metodami, standardami, procedurami – 16 szkoleń online, przeprowadzonych dla każdego województwa. Szkolenia będą prowadzić pracownicy NID.

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Stworzenie standardu dokumentacji planu ochrony parku kulturowego	Opublikowanie poradnika metodycznego do przygotowania planu ochrony parku kulturowego, po zatwierdzeniu przez MKiDN. Opracowanie trzech modelowych projektów planów ochrony parku kulturowego. Wskaźnik: poradnik – jeden egzemplarz, dwa projekty planów ochrony dla wybranych obszarów i jeden modelu planu ochrony.
2.	Wskazanie modelowych opracowań planu ochrony parku kulturowego i zarządzania parkiem	Konferencja upowszechniająca wzorcowe plany ochrony parku kulturowego i zarządzania parkiem. Wskaźnik: min. 100 osób.
3.	Upowszechnianie informacji o standardzie sporządzania planu ochrony parku kulturowego i zarządzania parkiem	Realizacja cyklu szkoleń online (16 województw) dotyczących opracowania i wdrażania planów ochrony parków kulturowych. Prezentacja wzorcowych planów ochrony parku kulturowego i zarządzania parkiem kulturowym. Poradnik będzie dystrybuowany bezpłatnie w formie elektronicznej (do pobrania ze strony samorzad.nid.pl). Wskaźnik: szkolenia online – min. 300 osób; poradnik opublikowany w otwartym dostępie.

52

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.2.3.1	Opracowanie konspektu poradnika	IV kwartał 2024 r.
1.2.3.2	Opracowanie wzorcowych planów ochrony parku kulturowego i zarządzania – model oraz dwa projekty parków kulturowych zróżnicowanych tematycznie oraz wielkościami	III kwartał 2024 r. – IV kwartał 2025 r.
1.2.3.3	Ostateczne opracowanie poradnika i publikacja w Internecie	IV kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
1.2.3.4	Konferencja przedstawiająca przygotowany poradnik oraz wzorcowe plany ochrony	I–II kwartał 2026 r.
1.2.3.5	Cykl szkoleń online dla samorządów z 16 województw, dotyczących przygotowania planu ochrony parku – min. 300 osób	II–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 1.2.4 System bezpieczeństwa zabytków

Opis projektu
<p>Zagrożenia kryzysowe, do których należą czynniki naturalne (wiatr, woda, ogień, katastrofy naturalne), działalność człowieka (kradzieże, niszczenie mienia, terroryzm, awarie) oraz konflikty zbrojne powodują zniszczenia i uszkodzenia obiektów zabytkowych, a czasem bezpowrotną utratę dziedzictwa. Sprawujący opiekę nad zabytkiem powinien być przygotowany na możliwe zagrożenia. W odniesieniu do tych zagrożeń powinien opracować plan ochrony zabytku na wypadek ich wystąpienia. Działania planistyczne powinny mieć na celu zminimalizowanie wpływu możliwych do przewidzenia zdarzeń kryzysowych stanowiących zagrożenie stanu zachowania zabytku. Planowanie ochrony zabytków na wypadek zdarzeń kryzysowych i wojny realizują również jednostki samorządowe i administracja rządowa.</p> <p>Ochrona zabytków (objętych prawną formą ochrony) nieruchomości na wypadek konfliktu zbrojnego powinna polegać na zabezpieczeniu najcenniejszych elementów architektonicznych zewnętrznych i wewnętrznych przed uszkodzeniem lub zniszczeniem, natomiast zabytków ruchomych – na ich zabezpieczeniu przed zniszczeniem, uszkodzeniem, kradzieżą lub utratą, w miejscu stałego przechowywania, przeniesieniu do innych pomieszczeń w ramach jednostki organizacyjnej, rozróżkowania do innych przygotowanych obiektów w tej samej miejscowości, ewakuacji do uprzednio przygotowanych obiektów poza miejscowością ich stałego przechowywania lub ewakuacji za granicę.</p> <p>Z uwagi na tak szerokie spektrum zagrożeń oraz możliwość pojawienia się kilku zagrożeń w jednym czasie ochrona zabytków powinna być realizowana w sposób zapewniający maksymalne bezpieczeństwo zabytków nieruchomości i ruchomych, z wykorzystaniem najnowszych osiągnięć techniki oraz nauki, a także powinna być dostosowana do chronionych obiektów, zapewniając ich maksymalne zabezpieczenie.</p> <p>Najlepszym sposobem ochrony zabytków jest zapewnienie im odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa już na etapie planowania i identyfikacji zagrożeń, szacowania ryzyka oraz szczegółowej analizy chronionych zabytków oraz zapewnienie odpowiednich metod reagowania na te zagrożenia. Kompleksowy plan ochrony zabytków powinien zawierać możliwe do przewidzenia zagrożenia oraz optymalne sposoby reakcji na te zagrożenia. Strategia zapobiegania i przeciwdziałania zagrożeniom powinna w pełni uwzględniać troskę o dziedzictwo kulturowe, zarówno na etapie planowania, jak i opracowywania procedur i zasad reagowania na zagrożenia, wraz z wykorzystaniem zabezpieczeń organizacyjnych, technicznych i mechanicznych, z uwzględnieniem najnowszych rozwiązań czynnych i biernych systemów zabezpieczeń. Obecnie właściwa ochrona zabytków, jak również opieka nad nimi, są znacznie utrudnione z uwagi na brak szybkiego dostępu do kompleksowej informacji o zasobach zabytkowych, możliwych zagrożeniach, jak również informacji o ich charakterystyce, stanie zachowania oraz rozmieszczeniu w terenie. W celu efektywnego zarządzania ochroną zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych lub konfliktu zbrojnego potrzebne jest stworzenie wielopłaszczyznowego i połączonego teleinformatycznego systemu ochrony zabytków, który umożliwi: wsparcie wojewódzkich konserwatorów zabytków w prowadzeniu rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków; sprawną realizację zadań obronnych administracji ochrony zabytków na poziomie województwa, powiatu i gminy, w przypadku podniesienia gotowości obronnej państwa; wsparcie jednostek samorządowych w realizacji obowiązku ochrony zabytków (prowadzenie gminnej ewidencji zabytków); uzyskanie jasnego podziału kompetencji i zadań wszystkich podmiotów zaangażowanych w ochronę zabytków na poziomie jednostki organizacyjnej, gminy, powiatu, województwa, ministerstwa oraz włączenie ochrony zabytków do wojewódzkich i krajowych planów zarządzania kryzysowego; wprowadzenie rzeczywistego katalogu zagrożeń z historią ich występowania na terenie całego kraju; uzyskanie natychmiastowej aktualizacji danych i realizacji wyznaczonych zadań w systemie kwartalnym, półrocznym i rocznym; uzyskanie spójnego systemu powiadomień i przypomnień dla całego kraju (informacje wysyłane w formie e-maila, wiadomości tekstowej SMS, komunikatu głosowego); uzyskanie spójnej komunikacji pomiędzy jednostką organizacyjną, gminą, powiatem, wojewódzkim urzędem konserwacji zabytków i służbami ochrony oraz służbami ratowniczymi; uzyskanie informacji wyświetlanych w czasie rzeczywistym w trakcie potencjalnego zagrożenia (co jest najważniejsze w sytuacjach kryzysowych, ćwiczeniach i bieżącej komunikacji); integrację służb mundurowych zaangażowanych w ochronę zabytków, pionów administracji samorządowej i rządowej, interesariuszy zewnętrznych i jednostek organizacyjnych; szybki dostęp do informacji przez dyspozytora służb ratowniczych (na przykład PSP, OSP), który w czasie rzeczywistym będzie przekazywał Kierującemu Działaniem Ratowniczym (KDR) informacje dotyczące zagrożonego obiektu, stanowiące element rozpoznania i dalszego przekazania</p>

podmiotom zaangażowanym w ochronę; ułatwienie planowania taktyczno-operacyjnego – podniesienie poziomu i jakości współpracy z Siłami Zbrojnymi RP przez integrację z oprogramowaniem HMS C3IS JAŚMIN; uzyskanie sprawdzonego, jednolitego systemu szkolenia; trwałą współpracę międzyresortową, współpracę cywilno-wojskową, możliwość organizacji wspólnych ćwiczeń, zaangażowanie służb do wykorzystywania systemu w pełnieniu obowiązków; szybką i bezpieczną łączność w czasie rzeczywistym pomiędzy wszystkimi zaangażowanymi podmiotami i służbami; szybki dostęp do zasobów substancji zabytkowej w gminie, powiecie, województwie i kraju; wsparcie merytoryczne do opracowania i aktualizacji gminnych, powiatowych, wojewódzkich oraz krajowego planów ochrony zabytków; skuteczniejszą ochronę stanowisk archeologicznych.

W celu efektywnego zarządzania ochroną zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych lub konfliktu zbrojnego oraz mając na uwadze kwestie właściwej jej organizacji, proponuje się stworzenie kompleksowego wsparcia opieki nad zabytkami i ich ochrony, przez wdrożenie Krajowego Zintegrowanego Teleinformatycznego Systemu Bezpieczeństwa Zabytków, obejmującego działaniem Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wojewódzkie urzędy ochrony zabytków, służby ratownicze, Siły Zbrojne RP, Policję, administrację zespólną i niezespólną oraz ich opiekunów, tj. właścicieli i zarządców zabytków. Fundamentem nowego systemu będzie platforma wielośrodowiskowego zautomatyzowanego systemu zarządzania kryzysowego.

Projekt ma na celu przeprowadzenie prac merytorycznych i planistycznych umożliwiających stworzenie Krajowego Systemu Bezpieczeństwa Zabytków na bazie działającego Systemu Zarządzania Kryzysowego JAŚMIN oraz wdrożenie go w dwóch powiatach „testowych”, a docelowo – na terenie województwa.

Krajowy System Bezpieczeństwa Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych będzie innowacyjnym narzędziem wsparcia ochrony zabytków zarówno w skali kraju, jak i w skali europejskiej, co pozwoli na promowanie krajowych rozwiązań na arenie międzynarodowej. Wdrożenie systemu umożliwi podmiotom odpowiedzialnym za ochronę zabytków oraz ich opiekunom na szybkie i sprawne zarządzanie ich ochroną, tak na wypadek zdarzeń kryzysowych, jak wojny.

W ramach projektu założono współpracę ze środowiskiem akademickim, eksperckim oraz służbami, inspekcjami i strażami. Wdrożenie systemu będzie wymagało wsparcia ze środków zewnętrznych.

Cele projektu		
L.p.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Warsztaty dla pracowników WKZ i służb współpracujących	Wynikiem będzie uzyskanie informacji o potrzebach, spójnej komunikacji pomiędzy jednostką organizacyjną, gminą, powiatem, wojewódzkim urzędem ochrony zabytków oraz służbami ratowniczymi; integracja służb mundurowych zaangażowanych w ochronę zabytków, pionów administracji samorządowej i rządowej, interesariuszy zewnętrznych i jednostek organizacyjnych. Wskaźnik: warsztaty dla min. 300 osób, raport o potrzebach – jeden egzemplarz.
2.	Diagnoza stanu	Opracowanie macierzy zakresu kompetencji i uprawnień podmiotów publicznych oraz innych, realizujących zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, na wypadek konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowych. Wskaźnik: macierz.
3.	Wypracowanie katalogu i rekomendacji	Opracowanie katalogu zabytków w wybranym województwie z podziałem na kategorie (według kryterium wartości dla dziedzictwa) spośród obiektów wpisanych do rejestru zabytków i gminnych ewidencji zabytków, na podstawie danych pozyskanych od WKZ, umożliwiające przypisanie odpowiedniej kategorii obiektom zabytkowym oraz wypracowanie rekomendacji dla wszystkich WKZ w Polsce. Wskaźnik: jeden egzemplarz katalogu i rekomendacji.
4.	Macierz profilu użytkownika oraz profil zabytku w systemie informatycznym	Opracowanie koncepcji macierzy profilu użytkownika oraz profilu zabytku w systemie informatycznym wraz z ich funkcjonalnością oraz dostosowanie zakresu dostępu do zapisanych w systemie danych dla poszczególnych użytkowników zaangażowanych w ochronę i opiekę nad zabytkami (pracownicy instytucji, administracji samorządowej i rządowej, PSP, Policja, Siły Zbrojne i inni zdefiniowani na etapie diagnozy). Wskaźnik: jedna koncepcja macierzy użytkownika oraz profilu zabytku.
5.	Szkolenia administratorów wojewódzkich i użytkowników	Opracowanie programu szkoleń dla wojewódzkich administratorów systemu (wojewódzcy konserwatorzy zabytków i specjaliści ds. ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych) oraz zdefiniowanych użytkowników w wybranym województwie. Wskaźnik: jeden egzemplarz programu szkoleń i przeprowadzenie szkoleń dla min. 100 osób

54

6.	Popularyzacja wypracowanych narzędzi teleinformatycznych	Organizacja konferencji, publikacja opracowań i podręczników dla użytkowników (poziom jednostki administracyjnej – gminy, powiatu, województwa, kraju), działania upowszechniające wdrażany projekt informatyczny. Wskaźniki: konferencja na min.100 osób, podręczniki – 300 egzemplarzy, jedna publikacja
----	--	---

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.2.4.1	Warsztaty inicjujące projekt	I kwartał 2024 r.
1.2.4.2	Zdefiniowanie katalogu użytkowników systemu	I–II kwartał 2024 r.
1.2.4.3	Opracowanie katalogu zabytków w wybranym województwie z podziałem na kategorie (według kryterium wartości dla dziedzictwa) spośród obiektów wpisanych do rejestru zabytków i gminnych ewidencji zabytków	III kwartał 2024 r. – II kwartał 2025 r.
1.2.4.4	Schemat koncepcji profilu użytkownika oraz profil zabytku w systemie informatycznym	III kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
1.2.4.5	Szkolenia administratorów wojewódzkich i użytkowników	III–IV kwartał 2026 r.
1.2.4.6	Podręcznik i popularyzacja wypracowanych narzędzi teleinformatycznych	III–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 1.2.5. Projektowanie konserwatorskie

Opis projektu
<p>Celem głównym zadania jest wsparcie służb konserwatorskich, projektantów oraz opiekunów zabytków w optymalizacji stosowania i doborze najbardziej odpowiednich metod rozpoznawania, diagnozowania oraz podejmowania decyzji o kierunkach i metodach prawidłowego postępowania w odniesieniu do zabytków architektury i budownictwa.</p> <p>Podstawowe elementy projektu to:</p> <p>1. Działania na poziomie organizacyjnym. W Polsce nie udało się dotąd wprowadzić zasad systemowych (realizowanych wcześniej przez PP PKZ), kompleksowych badań i opracowań eksperckich, zapewniających obiektywną ocenę stanu i faktycznych potrzeb konserwatorskich poszczególnych zabytków. Wyniki takich badań służą prawidłowemu przygotowaniu procesu konserwacji i restauracji. Ich brak otwiera pole do działań wrywkowych, niespójnych, niekiedy wręcz szkodliwych i niszczących zabytki. W obecnych przepisach brakuje odpowiedniego przygotowania prac i wskazania, kto ma obowiązek dokonać takiego przygotowania. Lukę tę należy wypełnić przez wdrożenie zasad przygotowania dokumentacji „projektu konserwatorskiego” dla zabytku, przy którym planowane są prace. Równoległym działaniem organizacyjnym będzie powołanie zespołów specjalistów o najwyższych kwalifikacjach, wspierających służby konserwatorskie przy ocenianiu merytorycznej wartości projektów (np. ocena projektów prac osuszeniowych, konstrukcyjnych, ocena wartościowania itp.).</p> <p>2. Działania na poziomie legislacyjnym. Podjęcie prac legislacyjnych wskazujących zakres przygotowania projektu konserwatorskiego (zweryfikowanego przez specjalistów), który poprawi jakość i skuteczność wykonywanych prac przy obiektach zabytkowych. Pozwoli on na eliminowanie przypadkowości i rozwiązań przenoszonych wprost ze współczesnego budownictwa, a niesprawdzających się w obiektach historycznych. Zasadne wydaje się wprowadzenie w ustawie pojęcia „prace budowlano-konserwatorskie” i wyraźnego odróżnienia ich od robót budowlanych oraz wprowadzenie w ustawie definicji prac z obszaru konserwacji profilaktycznej (zapobiegawczej). Ważnym aspektem zadania będzie wprowadzenie rozwiązań wskazujących na konieczność dokumentowania prac przy wszelkiego typu zabytkach (dotychczas obowiązek dokumentacji konserwatorskiej dotyczył tylko zabytków ruchomych), ewidencjonowania nazwisk wykonawców prac. Należy zastanowić się nad obowiązkiem sprawowania nadzoru merytorycznego nad ich przebiegiem.</p> <p>3. Działania na poziomie edukacyjnym. Opracowanie koncepcji modelowego programu nauczania akademickiego w zakresie określonych specjalności (konserwacja i restauracja architektury oraz detalu), a następnie wdrożenie rozwiązań modelowych na wybranych uczelniach (program studiów podyplomowych).</p>

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Działania na poziomie organizacyjnym	Analiza możliwości wdrożenia do praktyki zasad opracowywania strategii ochrony i projektów konserwatorskich dla poszczególnych obiektów wraz ze sposobami ich inicjowania

55

		i finansowania oraz usprawnienie systemu monitorowania stanu zachowania obiektów zabytkowych i ich potrzeb konserwatorskich. Wskaźniki: opracowanie analityczne.
2.	Działania na poziomie legislacyjnym	Wprowadzenie standardu prowadzenia prac przy zabytkach, zwłaszcza nieruchomości, na podstawie projektu konserwatorskiego, wprowadzenie wymogu prawnego dokumentowania prac prowadzonych przy zabytkach nieruchomości. Wskaźniki: opracowanie standardu i projektu zmian legislacyjnych.
3.	Działania na poziomie edukacyjnym	Opracowanie koncepcji modelowych programów nauczania akademickiego w zakresie określonych specjalności (konserwacja i restauracja architektury oraz detalu), a następnie wdrożenie rozwiązań modelowych na wybranych uczelniach (program studiów podyplomowych). Wskaźniki: jeden program nauczania z wdrożeniem pilotażowym dla min. 30 uczestników.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.2.5.1	Analiza możliwości wdrożenia do praktyki zasad opracowywania strategii ochrony i projektów konserwatorskich.	I–IV kwartał 2024 r.
1.2.5.2	Opracowanie standardu projektu konserwatorskiego i projektu zmian legislacyjnych.	I–IV kwartał 2025 r.
1.2.5.3	Opracowanie koncepcji modelowych programów nauczania akademickiego w zakresie określonych specjalności (konserwacja i restauracja architektury oraz detalu).	IV kwartał 2023 r. – II kwartał 2024 r.
1.2.5.4	Wdrożenie rozwiązań modelowych na wybranych uczelniach.	III kwartał 2024 r. – II kwartał 2026 r.
1.2.5.5	Rekomendacje dotyczące dalszych zmian w szkolnictwie wyższym kształcącym specjalistów biorących udział w procesie inwestycyjnym przy zabytkach w zakresie projektowania konserwatorskiego.	III–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 1.3.1

Implementacja Konwencji UNESCO z 1972 r. do ustawy o ochronie zabytków

Opis projektu
<p>Dobra kultury będące na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO są chronione przepisami międzynarodowymi Konwencji Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO z 1972 r., które po ratyfikacji przez Polskę w 1976 r. wymagają dalszej implementacji do przepisów krajowych. Przepisy wykonawcze do Konwencji zawierają wciąż uaktualniany dokument wytycznych operacyjnych „Operational Guidelines for the implementation of the World Heritage Convention”, który wskazuje chociażby na konieczność wyznaczenia strefy buforowej, opracowania planu zarządzania lub oceny oddziaływania inwestycji na dziedzictwo dla Miejsca Światowego Dziedzictwa. Przepisy te nie zostały zaimplementowane w dotychczasowym ustawodawstwie krajowym, dlatego podlegają dowolności realizacyjnej, a w przypadku narzędzi monitorowania stanu ochrony i jakości zarządzania miejscem UNESCO na poziomie służb konserwatorskich, Departamentu Ochrony Zabytków i wspierającej roli Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Nie istnieją przepisy wskazujące wymóg realizacji wytycznych operacyjnych, które jako przepisy wykonawcze konwencji muszą być przez państwo realizowane właściwie i podlegają kontroli ze strony UNESCO.</p> <p>Działanie ma charakter praktyczny, a zastosowanie – w systemie ochrony, opieki, zarządzania i monitorowania zabytków, a więc wypełnia istotne luki w istniejącym systemie. Jednocześnie poszczególne działania są spójne, to znaczy, że informacje na temat zabytkowych wartości są wykorzystywane w kolejnych działaniach</p>

56

Cele projektu		
L.p.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Opracowanie i nowelizacja przepisów wdrażających cele konwencji i wytyczne operacyjne UNESCO	Realizacja zaleceń konwencji i wytycznych operacyjnych, które jako przepisy wykonawcze konwencji muszą być przez państwo realizowane na poziomie przepisów prawa krajowego. Wskaźniki: jeden raport dotyczący aktualnych wymogów konwencji i wytycznych operacyjnych, projekt zmian legislacyjnych.
2.	Międzynarodowa konferencja na temat wdrożenia konwencji	Wskaźniki: jedna konferencja międzynarodowa – min. 100 osób.
3.	Przeprowadzenie szkoleń dla służb konserwatorskich oraz zarządców najcenniejszych zabytków	Wskaźniki: szkolenie dla WKZ i zarządców Pomników Historii (dwa szkolenia – min. 100 osób).

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.3.1.1	Raport dotyczący aktualnych wymogów konwencji oraz wytycznych operacyjnych i możliwości ich realizacji przez polski system prawny.	I–IV kwartał 2024 r.
1.3.1.2	Opracowanie projektu zmian legislacyjnych umożliwiających ochronę, zarządzanie i monitorowanie form ochrony przeznaczonych dla najcenniejszych zabytków UNESCO oraz działania upowszechniające.	IV kwartał 2024 r. – II kwartał 2025 r.
1.3.1.3	Przeprowadzenie szkoleń dla służb konserwatorskich oraz zarządców najcenniejszych zabytków.	II kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
1.3.1.4	Nowelizacja i wdrożenie przepisów do polskiego systemu prawnego.	III kwartał 2025 r. – IV kwartał 2026 r.

Zadanie 1.3.2.

Wdrażanie Konwencji UNESCO z 2001 r.

Opis projektu
<p>Zadanie realizowane przy współpracy DOZ z Muzeum Morskim w Gdańsku ma na celu prowadzenie dalszych prac nad wdrażaniem zaleceń Konwencji UNESCO o ochronie podwodnego dziedzictwa kulturowego z 2001 r., ratyfikowanej przez Polskę w 2021 r.</p> <p>Realizacja zadania powinna, między innymi, odpowiedzieć na pytania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – czy ewidencja zabytków prowadzona przez dyrektorów urzędów morskich jest tożsama z ewidencją zabytków archeologicznych prowadzoną przez WUOZ?; – jaka jest rola i wzajemne relacje między urzędami morskimi, WUOZ oraz NMM w kontekście tworzenia ewidencji?; – kto weryfikuje poprawność danych wprowadzanych do kart KEZAPM?; – czy wpis do ewidencji zabytków prowadzonej przez dyrektorów urzędów morskich jest wystarczającą podstawą do ochrony <i>in situ</i> ZPM w zakresie zgodnym z definicją ochrony PDK w Konwencji UNESCO 2001? <p>Celem szkoleń będzie zapoznanie przedstawicieli służb (Straż Graniczna, Izba Celna, lokalna administracja morska) z różnorodnością zabytków zalegających w akwenach morskich, opracowanie materiałów informacyjnych ułatwiających rozpoznanie i zabezpieczenie przedmiotów o charakterze zabytkowym, a także usprawnienie współpracy w zakresie ich przekazywania oraz ochrony podwodnych zabytków morskich (PZM).</p> <p>Cele strategiczne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) poszerzenie wiedzy w zakresie rozpoznawania przedmiotów o potencjalnie zabytkowym charakterze przez pracowników służb prowadzących kontrole na jednostkach pływających i w portach (Straż Graniczna, Izba Celna, administracja morska na szczeblu lokalnym – kapitanaty, bosmanaty, itd.); 2) poszerzenie wiedzy na temat standardów dotyczących zabezpieczania i przechowywania przedmiotów o potencjalnie zabytkowym charakterze, wydobytych nielegalnie ze stanowisk podwodnych; 3) poprawa efektywności procesu przekazywania informacji o potencjalnym niszczeniu i grabieży stanowisk podwodnych oraz podniesienie skuteczności podejmowania decyzji przez właściwe organy administracji państwowej; 4) opracowanie materiałów informacyjnych ułatwiających rozpoznanie, zabezpieczenie i przekazanie ruchomych zabytków pozyskanych w polskich obszarach morskich;

57

- 5) opracowanie opinii prawnej i propozycji ewentualnej nowelizacji aktualnie obowiązujących przepisów, jeżeli taka potrzeba wyniknie z analizy i opisanie procedur, podejmowanych w trakcie realizacji projektu (w tym warsztatów prowadzonych w jego ramach).

W trakcie warsztatów realizowane będą cele 1, 3, 4 i 5. Cel 2 realizowany będzie w ramach odrębnego szkolenia pn. „Zabytek wydobyty z wody – rozpoznanie, zabezpieczenie, przekazanie”.

Celem szkoleń będzie zapoznanie przedstawicieli służb (Straż Graniczna, Izba Celna, lokalna administracja morska) z różnorodnością zabytków zalegających w akwenach morskich, opracowanie materiałów informacyjnych ułatwiających rozpoznanie i zabezpieczenie przedmiotów o charakterze zabytkowym, a także usprawnienie współpracy w zakresie ich przekazywania oraz ochrony podwodnych zabytków morskich (PZM).

Cele strategiczne:

- 1) poszerzenie wiedzy w zakresie rozpoznawania przedmiotów o potencjalnie zabytkowym charakterze przez pracowników służb prowadzących kontrole na jednostkach pływających i w portach (Straż Graniczna, Izba Celna, administracja morska na szczeblu lokalnym – kapitanaty, bosmanaty, itd.);
- 2) poszerzenie wiedzy na temat standardów dotyczących zabezpieczania i przechowywania przedmiotów o potencjalnie zabytkowym charakterze, wydobytych nielegalnie ze stanowisk podwodnych;
- 3) poprawa efektywności procesu przekazywania informacji o potencjalnym niszczeniu i grabieży stanowisk podwodnych oraz podniesienie skuteczności podejmowania decyzji przez właściwe organy administracji państwowej;
- 4) opracowanie materiałów informacyjnych ułatwiających rozpoznanie, zabezpieczenie i przekazanie ruchomych zabytków pozyskanych w polskich obszarach morskich.

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Wymiana wiedzy na temat sposobów zarządzania informacją o zabytkach	Liczba osób biorących udział w warsztatach. Wskaźnik: min. 30 osób.
2.	Opracowanie opinii prawnej i propozycji ewentualnej nowelizacji aktualnie obowiązujących przepisów	Opinia prawna, ulotka informacyjna: procedury obiegu informacji o PZM. Wskaźnik: dostarczenie ulotki informacyjnej i opinii prawnej.
3.	Upowszechnianie wiedzy na temat różnorodności i ochrony podwodnych zabytków morskich	Liczba przygotowanych materiałów informacyjnych (broszur). Wskaźnik: min. jedna broszura.
4.	Konferencja podsumowująca	Liczba osób biorących udział w konferencji zgodna z liczbą województw/obszarów, których dotyczą warsztaty. Wskaźnik: min. 30 osób.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.3.2.1	Seria warsztatów analizujących i opisujących procedury prawne dotyczące postępowania z zabytkami podwodnymi zlokalizowanymi w polskich obszarach morskich (ZPM) w zakresie zgodnym z definicją ochrony podwodnego dziedzictwa kulturowego w zawartą w Konwencji UNESCO z 2001 r.	I kwartał 2024 r. – IV kwartał 2026 r.
1.3.2.2	Wstępna weryfikacja procedur zabezpieczenia zabytków podwodnych w sezonie badawczym z opinią prawną i ulotką informacyjną	I kwartał 2024 r. – IV kwartał 2025 r.
1.3.2.3	Konferencja podsumowująca etapy 1 i 2	IV kwartał 2024 r. – II kwartał 2025 r.
1.3.2.4	Seria szkoleń w zakresie rozpoznawania przedmiotów o potencjalnie zabytkowym charakterze, zalegających w akwenach morskich, dla przedstawicieli służb (Straż Graniczna, Izba Celna, lokalna administracja morska)	III kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
1.3.2.5	Opracowanie materiałów informacyjnych ułatwiających rozpoznanie i zabezpieczenie przedmiotów o charakterze zabytkowym, a także usprawnienie współpracy w zakresie ich przekazywania oraz ochrony podwodnych zabytków morskich (PZM)	I–III kwartał 2026 r.
1.3.2.6	Propozycje nowelizacji przepisów krajowych o zabytkach podwodnych	I–IV kwartał 2026 r.

58

Zadanie 1.3.3.**Współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE**

Opis projektu	
<p>Polska jest zobowiązana do implementacji zapisów konwencji, zaleceń lub uaktualnianych wytycznych oraz nowych narzędzi wdrożeniowych Unii Europejskiej, które powinny stać się częścią polityki ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Działań weryfikacyjnych wymaga m.in.: Konwencja UNESCO o ochronie podwodnego dziedzictwa kulturowego z 2001 r., konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r., zalecenia UNESCO w sprawie zachowania i dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym dziedzictwa cyfrowego, z 2015 r., konwencja Rady Europy o wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa w FARO z 2005 r. oraz wdrożenie zaleceń i strategii UE – określających nowe cele polityki kulturalnej, także w zakresie wsparcia zasobu zabytkowego, oraz ich użytkowników. Wstępnego rozpoznania i wypracowania kierunków dalszego działania wymagają nowe zalecenia dotyczące zmian klimatycznych, szlaków kulturowych i wzmocnienia kwalifikacji zawodowych w ochronie dziedzictwa. Z tego względu wskazane jest większe zaangażowanie Polski w prace eksperckich gremiów międzynarodowych UNESCO, ICCROM, ICOMOS, TICCH, Komisji Europejskiej i Europy Nostry. Włączenie się Polski w międzynarodowe inicjatywy, projekty, warsztaty, grupy robocze wpłynie na wzrost znaczenia Polski i jej dorobku w zakresie ochrony dziedzictwa na arenie międzynarodowej, a także pozwoli na zaznaczenie polskiego dorobku naukowego na tle pozostałych krajów, głównie europejskich</p>	

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Wzrost znaczenia Polski na arenie międzynarodowej w zakresie udziału ekspertów w gremiach i grupach międzynarodowych	Wspieranie znaczenia dorobku Polski przez delegowanie polskich przedstawicieli na spotkania międzynarodowych gremiów eksperckich. Wskaźniki: jeden raport, pisemna informacja dotycząca wprowadzenia trzech ekspertów do gremiów międzynarodowych.
2.	Wspólne inicjatywy międzynarodowe w zakresie szkoleń, kreowania polityki ochrony dziedzictwa	Organizacja lub udział ekspercki w szkoleniach, warsztatach, grupach roboczych i konferencjach międzynarodowych w zakresie wybranym do wdrożenia i promowania. Wskaźnik: udział w wydarzeniach min. dziesięciu ekspertów z Polski.
3.	Implementacja do nowych zaleceń strategii systemu ochrony zabytków	Opracowanie dla wybranych grup zagadnień projektów zmian przepisów i podjęcie działań mających na celu ich implementację. Wskaźnik: projekty zmian przepisów w trzech grupach zagadnień międzynarodowych.
4.	Wymiana wiedzy na temat sposobów zarządzania informacją o zabytkach	Wskaźnik: warsztaty hybrydowe min. trzy razy po 15 osób (wskaźnik 45 osób), jeden raport będący podsumowaniem dotyczącym sposobów zarządzania informacją o zabytkach.
5.	Opracowanie opinii prawnej i propozycji ewentualnej nowelizacji aktualnie obowiązujących przepisów	Wskaźnik: jeden egzemplarz opinii prawnej.
6.	Konferencja międzynarodowa poruszająca aktualny temat polityki międzynarodowej w zakresie dziedzictwa	Wskaźnik: konferencja hybrydowa – min. 50 osób.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.3.3.1	Raport dotyczący aktualnych wymogów konwencji, zaleceń, strategii i ich możliwości oraz potrzeb wdrożenia i realizacji w polskim systemie prawnym	I–III kwartał 2024 r.
1.3.3.2	Nawiązanie współpracy międzynarodowej w zakresie wskazanych nowych inicjatyw i przepisów międzynarodowych, organizacja seminariów i warsztatów, tj. paneli zdobywania wiedzy i doświadczeń międzynarodowych dla ekspertów polskich	IV kwartał 2024 r. – IV kwartał 2026 r.
1.3.3.3	Wprowadzenie polskich ekspertów do wybranych trzech gremiów międzynarodowych	I kwartał 2024 r. – IV kwartał 2026 r.
1.3.3.4	Wdrażanie i promocja działań międzynarodowych – organizacja konferencji międzynarodowej w zakresie wskazanym – jako najistotniejsze działania	IV kwartał 2025 r. – IV kwartał 2026 r.

59

Zadanie 1.3.4.

Wsparcie procesu tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce

Opis projektu	
<p>Wdrażanie Konwencji UNESCO o ochronie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz obecność polskich dóbr kultury na Liście Światowego Dziedzictwa implikują zobowiązanie do stosowania w Polsce standardów ochronnych i zarządczych, formułowanych w skali globalnej dla uczestników ruchu światowego dziedzictwa. Jednym z mocno artykułowanych wymogów ruchu jest zapewnienie każdemu z objętych ochroną w tym wymiarze dóbr, aktualnego i skutecznego planu zarządzania, który z jednej strony odpowiada specyfice konkretnego dobra chronionego, z drugiej zaś gwarantuje realizację celów i standardów ochrony właściwych dla dóbr o najwyższym znaczeniu w skali globu.</p> <p>Opracowanie planu zarządzania jest zadaniem zarządcy dobra światowego dziedzictwa. Za realizację wdrażania konwencji UNESCO in genere odpowiada natomiast państwo polskie. Przepisy wykonawcze do Konwencji zawierają „Wytyczne Operacyjne do realizacji Konwencji Światowego Dziedzictwa UNESCO” („Operational Guidelines for the implementation of the World Heritage Convention”), które wskazują na konieczność wyznaczenia strefy buforowej, opracowania planu zarządzania lub oceny oddziaływania inwestycji na dziedzictwo dla Miejsca Światowego Dziedzictwa. W obliczu opisanych wyżej okoliczności zasadne jest wsparcie gospodarzy dóbr światowego dziedzictwa w zakresie realizacji wymogu zawartego w regulacjach UNESCO. Zadanie to ma niebagatelne znaczenie oraz wysoki priorytet, ponieważ wobec części dóbr światowego dziedzictwa w Polsce plany zarządzania nie zostały nigdy opracowane (w chwili wpisu na Listę nie były one jeszcze wymagane) lub też istniejący już dokument wymaga aktualizacji. W tej sytuacji należy uruchomić działania, które docelowo pozwolą na uzupełnienie planów zarządzania dla każdego z miejsc wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa. Niniejszy projekt pozwoli wzmocnić ten proces.</p> <p>Proponowane zadanie przewiduje wsparcie merytoryczne zarządców i służb konserwatorskich w procesie tworzenia projektów planów zarządzania miejsc światowego dziedzictwa. Plany zarządzania mają służyć zarządcom/opiekunom pomocą w planowaniu działań renowacyjnych, inwestycyjnych, udostępnianiu i promocji miejsc światowego dziedzictwa w Polsce w taki sposób, aby zapewnić należytą ochronę w aspekcie ich wyjątkowej uniwersalnej wartości.</p> <p>Wsparcie merytoryczne będzie polegać na opracowaniu dokumentacji niezbędnej w procesie przygotowania planów zarządzania, a także koniecznej pomocy w formie konsultacji. Planowane jest udzielenie wsparcia merytorycznego dla dwóch grup miejsc światowego dziedzictwa – drewnianych cerkwi w polskim i ukraińskim regionie Karpat (wpis transgraniczny, seryjny z Ukrainą) i Hali Stulecia we Wrocławiu (w stosunku do której planowana jest kolejna misja UNESCO w 2024 r.).</p> <p>Realizacja zadania zostanie rozpoczęta określeniem zakresu niezbędnej dokumentacji oraz przygotowaniem harmonogramu realizacji dwóch projektów planu zarządzania, uwzględniających konsultacje z wszystkimi interesariuszami i uzgodnienie z Departamentem Ochrony Zabytków MKiDN. Równoległe będzie sporządzony raport dotyczący zagrożeń obiektów architektury drewnianej wpisanych na Listę światowego Dziedzictwa, na podstawie przypadku cerkwi drewnianych. Raport będzie też zawierał studium porównawcze, obejmujące zagrożenia i problemy zarządcze innych miejsc światowego dziedzictwa, których głównym budulcem jest drewno.</p> <p>Dane zgromadzone podczas realizacji zadania pozwolą na przygotowanie materiałów instruktażowych (analizy, poradniki), które będą mogły być wykorzystywane podczas przygotowywania planów zarządzania pozostałymi miejscami światowego dziedzictwa w Polsce.</p> <p>W ostatnim roku realizacji zadania zostanie zorganizowana konferencja naukowa poświęcona wykonywaniu i wdrażaniu planów zarządzania miejscami światowego dziedzictwa UNESCO w Polsce.</p>	

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Poprawa jakości zarządzania miejsc światowego dziedzictwa w Polsce	Zarządcy dwóch miejsc światowego dziedzictwa, agendy administracji publicznej i służby konserwatorskie otrzymają projekt planu zarządzania, który będzie pomocny w procesie zarządzania i uzgadniania rozstrzygnięć administracyjnych dla miejsc światowego dziedzictwa UNESCO Wskaźnik: dwa projekty planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa (drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat oraz Hala Stulecia we Wrocławiu), konferencja dla interesariuszy miejsc światowego dziedzictwa UNESCO w Polsce – min. 150 osób
2.	Raport na temat zagrożeń obiektów architektury drewnianej wpisanych na listę światowego dziedzictwa	Raport będzie mógł być wykorzystany jako źródło danych do opracowania materiałów (poradników) służących do przygotowania projektów planów zarządzania miejsc światowego dziedzictwa. Wskaźnik: jeden egzemplarz raportu

60

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
1.3.4.1	Wykonanie dwóch projektów planów zarządzania po porozumieniach z zarządcami miejsc światowego dziedzictwa – drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat oraz Hala Stulecia we Wrocławiu	I kwartał 2024 r. – II kwartał 2026 r.
1.3.4.2	Opracowanie raportu na temat zagrożeń i monitoringu dla obiektów architektury drewnianej wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO – akceptacja GKZ i publikacja raportu w języku polskim i angielskim	III kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
1.3.4.3	Konferencja dotycząca zarządzania miejscami światowego dziedzictwa UNESCO – min. 150 osób	II–III kwartał 2026 r.

Zadanie 2.1.1.

Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków

Opis projektu	
<p>Podstawą prawną realizacji projektu jest ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – <i>Prawo budowlane</i> oraz niektórych innych ustaw. Celem wydania aktu prawnego było włączenie do procesu cyfryzacji procesu inwestycyjno-budowlanego uczestniczących w nim organów administracji publicznej. W ramach prowadzonej od 2021 r. cyfryzacji tworzony jest przez Główny Urząd Nadzoru Budowlanego System do Obsługi Postępowań Administracyjnych w Budownictwie (SOPAB). Celem budowy tego systemu jest dostarczenie organom administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego oraz innym organom zaangażowanym w prowadzenie procedur narzędzi do sprawnej obsługi wniosków i zgłoszeń w obszarze budownictwa, szczególnie tych w postaci elektronicznej. Podstawowe elementy projektu to dostarczenie oprogramowania i sprzętu oraz zwiększenie zasobu wiedzy przez organizację specjalistycznych szkoleń, skierowanych do pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków. Projekt będzie dotyczył włączenia organów ochrony zabytków do systemu i w konsekwencji – cyfryzacji procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków. Projekt planowany jest do realizacji w ramach drugiej osi priorytetowej POPC – „E-administracja i otwarty rząd”, Działanie 2.2 „Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej”.</p>	

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Włączenie organów ochrony zabytków do cyfrowego postępowania w zakresie procesu inwestycyjno-budowlanego	Uzyskanie pełnej funkcjonalności prowadzenia postępowania przez organy ochrony zabytków w Systemie do Obsługi Postępowań Administracyjnych w Budownictwie. Wskaźnik: wdrożenie w dziesięciu województwach systemu cyfrowego postępowania w zakresie procesu inwestycyjno-budowlanego.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
2.1.1.1	Zakończenie realizacji cyfryzacji rejestrów w ramach SOPAB	I kwartał 2024 r. – IV kwartał 2025 r.
2.1.1.2	Zakończenie zwiększenia funkcjonalności SOPAB dla wojewódzkich urzędów ochrony zabytków	II kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
2.1.1.3	Zakończenie cyfryzacji organów ochrony zabytków w ramach systemu SOPAB	III–IV kwartał 2026 r.

61

Zadanie 2.1.2

Program szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków

Opis projektu
<p>W nawiązaniu do zadania realizowanego w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022, tj. wspierania rozwoju kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich polegającego na przeprowadzeniu w latach 2020–2022 szkoleń dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, planuje się stworzenie programu nowej edycji szkoleń w latach 2024–2026. Zadanie to będzie wykonywane we współpracy z Krajową Szkołą Administracji Publicznej na podstawie przygotowanej w 2023 r. analizy potrzeb szkoleniowych pracowników zatrudnionych w urzędach konserwatorskich.</p> <p>Dwa podstawowe priorytety programu szkoleniowego to stworzenie w jego ramach dwóch ścieżek szkoleniowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ścieżki eksperta, obejmującej szkolenia z wytypowanych przez pracowników MKiDN najbardziej skomplikowanych problemów orzecznictwa administracyjno-konserwatorskiego i innych, w tym zarządzania dziedzictwem kulturowym w okresie ostatnich czterech lat przed rozpoczęciem szkolenia; • ścieżki menadżera, obejmującej szkolenia z zakresu zarządzania publicznego, przeznaczone dla osób zajmujących stanowiska kierowników wydziałów w wojewódzkich urzędach ochrony zabytków. Oferta będzie się koncentrowała na następujących zagadnieniach: zarządzanie zespołem i budowanie zespołu, zarządzanie zmianą, zarządzanie w ramach pracy zdalnej, zarządzanie projektami, komunikacja z pracownikami.

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Zwiększenie najważniejszych kompetencji pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków	Liczba osób przeszkolonych w ramach programu. Wskaźniki: szkolenia stacjonarne min. 300 osób (100 osób w 2024 r., 100 osób w 2025 r., 100 osób w 2026 r.).
2.	Zmniejszenie liczby decyzji i postanowień skierowanych do ponownego rozpatrzenia lub uchylonych przez Generalnego Konserwatora Zabytków	Wskaźniki: zmniejszenie liczby decyzji i postanowień do ponownego rozpatrzenia lub uchylonych przez Generalnego Konserwatora Zabytków; od 2023 r. do 2026 r. wartość bazowa – o dziesięć punktów procentowych.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
2.1.2.1	Przeprowadzenie analizy potrzeb szkoleniowych pracowników służb konserwatorskich	I kwartał 2024 r.
2.1.2.2	Przeprowadzenie działań dotyczących rozpoczęcia programu szkoleniowego	I kwartał 2024 r.
2.1.2.3	Przeprowadzenie szkoleń stacjonarnych pierwszej grupy	II–IV kwartał 2024 r.
2.1.2.4	Przeprowadzenie szkoleń stacjonarnych drugiej grupy	II–IV kwartał 2025 r.
2.1.2.5	Przeprowadzenie szkoleń stacjonarnych trzeciej grupy	II–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 2.2.1

Wdrożenie i rozwój programu AZP+

Opis projektu
<p>Celem zadania jest kontynuacja wdrażania i rozwijania Programu AZP+, zaprojektowanego i przetestowanego w ramach KPOZiOnZ na lata 2019–2022. Program AZP+ ma być następcą programu AZP i funkcjonować jako nieinwazyjne wsparcie zarządzania dziedzictwem archeologicznym w Polsce. Zmiana ta jest niezbędna z wielu powodów. Wśród nich na pierwszym miejscu wymienić należy rewolucję cyfrową, dostępność danych i powszechność metod teledetekcyjnych w archeologii, dzięki integracji których rozpoznawanie dziedzictwa archeologicznego jest znacznie skuteczniejsze od tradycyjnych badań powierzchniowych. Z drugiej strony zauważyć należy utrudniony dostęp do ziemi (np.. wskutek intensyfikacji zasiewów na polach przy jednoczesnej dużej liczbie nieużytków, co ma znaczący wpływ na możliwość prowadzenia badań terenowych), silną antropopresję oraz zmiany klimatyczne mające negatywny wpływ na stan zachowania relikwów archeologicznych i związaną z tym konieczność możliwie najbardziej efektywnego pozyskiwania wiedzy na temat dziedzictwa. Głównymi odbiorcami programu są pracownicy urzędów konserwatorskich oraz archeolodzy</p>

(badacze z instytucji naukowych oraz firm prywatnych), ponadto inwestorzy, w tym GDDKiA, leśnicy, służby mundurowe i samorządy terytorialne.

Działania w kolejnych latach powinny służyć realizacji celów strategicznych Programu AZP+, określonych na podstawie wyniku szczegółowej diagnozy potrzeb odbiorców oraz analizy możliwości w programie rozpoznawania i zarządzania dziedzictwem archeologicznym w Polsce jako:

- wspieranie przyrostu wiedzy o dziedzictwie archeologicznym i archeologii przez zastosowanie metod nieinwazyjnych i małoinwazyjnych w badaniach nad przeszłością;
- poprawa efektywności zarządzania danymi o dziedzictwie archeologicznym. Wspieranie procesów decyzyjnych;
- podnoszenie kwalifikacji służb konserwatorskich, archeologów oraz innych badaczy dziedzictwa;
- upowszechnienie wiedzy o dziedzictwie archeologicznym i wspieranie edukacji archeologicznej.

Realizacja celów Programu AZP+ stanowi realną szansę na nowoczesne zarządzanie dziedzictwem archeologicznym w Polsce oraz skuteczniejsze wykonanie założeń europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego przez tworzenie warunków do ochrony relikwów archeologicznych in situ (w oryginalnym miejscu). Ze względu na specyfikę relikwów archeologicznych wiedza na temat ich lokalizacji i zasięgu stanowi najważniejszy element ochrony, dlatego działania proponowane w obszarze pierwszym to przede wszystkim rozpoznawanie dziedzictwa przy pomocy nieinwazyjnych badań archeologicznych. Lista metod nie jest zamknięta. Wśród nich wymienić można archeologię lotniczą, analizę danych lotniczego skanowania laserowego, zobrazowań satelitarnych, badania geofizyczne, geochemiczne, powierzchniowe, kartografie itd. Dotychczasowe doświadczenia archeologii w aplikacji rozmaitych metod prospekcji pokazują, że najpełniejsze wyniki uzyskuje się wskutek integracji wielu sposobów rozpoznania. Każda z metod ujawnia inny aspekt rzeczywistości, co oznacza potrzebę stosowania wielu technik i uzupełniania wyników. Obszary do badań wybierane będą w porozumieniu z WKZ w taki sposób, aby uzupełniać wiedzę na temat dziedzictwa archeologicznego w miejscach, gdzie jest ono szczególnie zagrożone lub słabo rozpoznane, a także aby rozwiązywać problemy związane z rejestrem zabytków (weryfikacja dotychczasowych ustaleń oraz rozpoznawanie stanowisk, które powinny zostać objęte tą formą ochrony). W obrębie celu pierwszego planowane jest również testowanie nowych metod teledetekcyjnych, a także prace nad możliwością monitorowania relikwów archeologicznych za pomocą zobrazowań satelitarnych i poszukiwanie nowych sposobów wczesnego wykrywania zagrożeń naturalnych. Pod uwagę będzie brane również dziedzictwo podwodne.

Trzeci cel strategiczny Programu AZP+, wynikający bezpośrednio z diagnozy potrzeb odbiorców tego programu, to wspieranie rozwoju kompetencji związanych z wykorzystywaniem metod teledetekcyjnych w archeologii i systemami informacji przestrzennej. Dotyczy to zwłaszcza służb konserwatorskich i badaczy. Zadanie realizowane będzie przez opracowanie, przeszkolenie stacjonarne i udostępnienie na platformie e-learningowej NID kolejnych szkoleń (o tematyce odpowiadającej najpilniejszym zgłoszonym potrzebom), opracowanie i publikację online kolejnych modułów poradnika „Metody teledetekcyjne dla archeologów”, w tym dotyczącego potencjału integracji metod nieinwazyjnych, a także wspieranie eksperckie konserwatorów zabytków. W ramach zadania eksperci NID będą jeden–dwa dni w miesiącu dostępni online dla zainteresowanych, a w międzyczasie, w miarę możliwości, będą też na bieżąco konsultować najpilniejsze wątpliwości pracowników urzędów konserwatorskich.

Realizacja celu czwartego odbywać się będzie przez działania na rzecz edukacji archeologicznej. Szczegółowy plan działań opracowany zostanie w ramach niniejszego zadania, a podejmowane aktywności będą miały charakter pilotażowy. Na pewno jednak będą one uwzględniały różne grupy społeczne, które stanowią podstawowe ogniwo ochrony zabytków. Istotne będzie przybliżenie specyfiki relikwów archeologicznych w Polsce, czynników, które mogą być destrukcyjne, a także korzyści, które można czerpać z dziedzictwa. Drugą ważną grupą docelową będą osoby podejmujące poszukiwania relikwów archeologicznych przez analizę ogólnodostępnych danych LIDAR oraz zobrazowań lotniczych i satelitarnych, publikowanych na portalach internetowych.

Niezbędne są także działania związane z wdrażaniem Programu AZP+, w tym zorganizowanie konferencji z przedstawicielami urzędów konserwatorskich i badaczami, a także próba odniesienia się do rekomendacji wyrażonych w dokumencie strategicznym Programu AZP np. tym m.in. uszczegółowienie propozycji związanych z ewidencjonowaniem relikwów archeologicznych, zwłaszcza wielkoobszarowych. Istotne będzie też poszukiwanie możliwości współpracy z jednostkami naukowymi i grantodawcami, np. NCN, monitorowanie rozwiązań, które mogą usprawnić realizację programu AZP+ (np. w kwestii udostępniania zobrazowań satelitarnych oraz metod i praktyk wykorzystywanych w innych krajach europejskich).

Cele projektu		
L.p.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Rozpoznanie archeologiczne zagrożonych obszarów wytypowanych we współpracy z WUOZ	Dzięki programowi AZP+ zostaną wykonane badania nieinwazyjne na najbardziej zagrożonych obszarach, wytypowanych we współpracy z WUOZ. Uwaga: używany termin „obszar” nie jest równoznaczny z przyjętym terminem „obszar AZP”, chodzi tu o wyznaczony rejon, który wymaga rozpoznania. Wskaźnik: pisemna informacja o wytypowanych obszarach, wykonanie badań na min. siedmiu obszarach, wprowadzenie danych do systemu AZP+.
2.	Upowszechnianie wiedzy i rezultatów projektu	Przygotowanie i upowszechnienie materiałów instruktażowych i szkoleniowych. Wskaźnik: zorganizowanie jednej stacjonarnej

63

		konferencji dla środowiska archeologicznego – min. 150 osób, przeprowadzenie dwóch szkoleń po min. 40 pracowników służb konserwatorskich (łącznie min. 80 osób), publikacja elektroniczna II i III modułu poradnika, przetłumaczenie na język ukraiński i publikacja e-szkoleń opracowanych w ubiegłych latach; przygotowanie i publikacja dwóch modułów szkoleń na stronach NID (z tłumaczeniem na język ukraiński).
Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
2.2.1.1	Powołanie Zespołu Ekspertów ds. Programu AZP+	IV kwartał 2024 r.
2.2.1.2	Opracowanie i publikacja kolejnego modułu poradnika „Metody teledetekcyjne dla archeologów (II)”	IV kwartał 2024 r. – IV kwartał 2025 r.
2.2.1.4	Opracowanie i publikacja kolejnego modułu poradnika „Metody teledetekcyjne dla archeologów (III)”	III kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
2.2.1.5	Organizacja konferencji dla środowiska archeologicznego dla min. 150 osób	III kwartał 2026 r.
2.2.1.6	Opracowanie i przeprowadzenie stacjonarnych szkoleń dla służb konserwatorskich – min. 80 osób	III kwartał 2025 r.
2.2.1.7	Nieinwazyjne badania archeologiczne wybranych min. siedmiu rejonów oraz wprowadzenie do systemu AZP+	II kwartał 2025 r. – III kwartał 2026 r.

Zadanie 2.2.2

Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego

Opis projektu
<p>Baza danych o zabytkach powstała, aby gromadzić i udostępniać różnorodne dane o obiektach zabytkowych. Została do tej pory zasilona m.in. danymi dotyczącymi zabytków wpisanych do rejestru zabytków, włączonych do krajowej ewidencji zabytków, ewidencji grobów i cmentarzy wojennych, fiskalami adresowymi, fototeką lotniczą oraz spuściznami naukowymi znajdującymi się w zasobach NID.</p> <p>Dostęp do tych danych jest możliwy przez aplikację Scan Manager. Moduł pozwala na zarządzanie skanowaną dokumentacją oraz opisywanie ich metadanymi. Zeskanowane materiały mogą być zapisywane w formacie PDF/A, multiTIF, a także JPG. Za pomocą modułu możliwe jest wprowadzanie, usuwanie, modyfikowanie i wyszukiwanie metadanych oraz plików. Wszystkie metadane aplikacja opatruje unikalnym kodem kreskowym. W ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 baza danych, aplikacja Scan Manager oraz portal Zabytek.pl zostały rozbudowane o trzy moduły do gromadzenia metadanych oraz plików cyfrowych dla dokumentacji historyczno-architektonicznej, archeologicznej oraz fotografii.</p> <p>W ramach projektu zakłada się kontynuację zasilania bazy przez digitalizację materiału archiwalnego, zdeponowanego w archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa (np. fototeka lotnicza i naziemna, spuścizny naukowe) oraz archiwów wojewódzkich urzędów ochrony zabytków. Na zasób ten składają się zróżnicowane opracowania historyczno-architektoniczne, tzw. dokumentacja PKZ, decyzje konserwatorskie, sprawozdania z badań, spuścizny naukowe, fototeka lotnicza i naziemna. Materiały zostaną poddane digitalizacji, w wyniku której zasili się zbudowane w ramach KPOZ moduły bazy danych, będące częścią systemu ScanManager. Zdigitalizowane dane będą przechowywane w infrastrukturze NID, dlatego też konieczna będzie rozbudowa zasobów serwerowych (zakup macierzy dyskowych).</p> <p>Zdigitalizowana dokumentacja będzie udostępniona w aplikacji ScanManager oraz na portalach publikacyjnych NID (Zabytek.pl i Archiwum.zabytek.pl). W celu zachowania wysokiego poziomu dostępności aplikacji konieczne będzie wykupienie usług wsparcia informatycznego.</p> <p>W aplikacji ScanManager, do której mają dostęp m.in. WUOZy i MKiDN, publikowany będzie komplet dokumentacji. Natomiast na portalach publikacyjnych NID udostępniona zostanie dokumentacja, dla której NID lub WUOZ będzie miał odpowiednie umowy licencyjne, pozwalające na publikację w otwartym dostępie. Dane publikowane w otwartym dostępie będą musiały mieć zanonimizowane dane osobowe.</p> <p>Podstawową grupą docelową, która będzie korzystać ze zdigitalizowanej dokumentacji, będą służby konserwatorskie. Zapewnienie im dostępu do stale uzupełnianego i aktualizowanego zbioru dokumentów w postaci cyfrowej, które można wyszukiwać według jednolitego systemu metadanych, ma na celu usprawnienie procesu prowadzenia czynności administracyjnych (lepszy dostęp do dokumentacji oszczędza czas konieczny na jej wyszukanie i zgromadzenie). Realizacja zadania usprawni pracę wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, co korzystnie wpłynie na ochronę zabytków.</p> <p>Kolejnymi grupami zainteresowanymi danymi udostępnianymi na portalach NID będą: naukowcy, studenci, prywatne firmy zajmujące się konserwacją zabytków, właściciele i zarządcy nieruchomości oraz pasjonaci, rozwijający zainteresowania, w tym NGO działające w obszarze kultury.</p>

64

Należy wspomnieć o jeszcze jednym aspekcie digitalizacji zasobu archiwalnego – tj. o kwestii bezpieczeństwa danych. W przypadku ewentualnego zniszczenia materiałów źródłowych będzie istniała możliwość odtworzenia utraconych dokumentów na podstawie kopii cyfrowej wykonanej w bardzo dobrej jakości.

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Digitalizacja archiwaliów	Wskaźnikiem obrazującym poziom realizacji projektu będzie digitalizacja jednego dokumentu. Całkowita liczba zdigitalizowanych stron dokumentów wyniesie 500 tys.
2.	Udostępnienie dokumentacji	Liczba udostępnionych stron w aplikacji Scan Manager wyniesie 500 tys.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
2.2.2.1.	Digitalizacja 50 tys. stron dokumentów	I–IV kwartał 2024 r.
2.2.2.2.	Udostępnienie zdigitalizowanych 50 tys. stron w aplikacji ScanManager	I kwartał 2025 r.
2.2.2.3.	Digitalizacja 450 tys. stron dokumentów	I kwartał 2025 r. – III kwartał 2026 r.
2.2.2.4.	Udostępnienie zdigitalizowanych 450 tys. stron w aplikacji ScanManager	I–IV kwartał 2026 r.
2.2.2.5.	Udostępnienie części zdigitalizowanych dokumentów w portalach Zabytek.pl i archiwum.Zabytek.pl	II–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 2.2.3.

Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D

Opis projektu
<p>Narodowy Instytut Dziedzictwa od 2009 r. pełni funkcję Centrum Kompetencji ds. digitalizacji obiektów architektury zabytkowej. Funkcja ta nakłada na NID odpowiedzialność za tworzenie dobrych praktyk i standardów dokumentacji cyfrowej. W związku z rozwojem technologii projekt zakłada stałe uaktualnianie bazy sprzętowo-programowej oraz udział w szkoleniach pracowników.</p> <p>Projekt rozwoju zasobu dokumentacyjnego polega na wykonaniu przez zespół terenowy NID, usługodawców zewnętrznych oraz instytucje partnerskie digitalizacji 24 obiektów architektury zabytkowej oraz opracowaniu danych do formy ich pełnej inwentaryzacji. Na inwentaryzację złożą się: skany laserowe fasad, wnętrz poddasza i więźby, modele fotogrametryczne oraz rysunki inwentaryzacyjne CAD. Do projektu zostaną wybrane obszary i obiekty szczególnie zagrożone z uwagi na stan zachowania oraz różne rodzaje ryzyka wpływające ze zmian klimatycznych i sytuacji kryzysowych. Wykonana inwentaryzacja zasili zasób kierowany do profesjonalistów i amatorów, prezentowany na portalu Zabytek.pl. Jednocześnie dokumentacja wykonana w pełnej rozdzielczości będzie przechowywana w repozytorium NID jako wysokorozdzielcza kopia cyfrowa obiektu, do wykorzystania na wypadek katastrofy budowlanej.</p> <p>Przy wyborze dokumentowanych miejsc zostanie położony nacisk na obiekty budownictwa drewnianego, nieposiadające aktualnej (bądź żadnej) dokumentacji, położone we wschodniej Polsce. Obiekty te, ze względu na swoje położenie, charakter oraz nietrwałość budulca, stanowią wartość wymagającą najpilniejszej interwencji dokumentacyjnej. Nie tracąc z oczu obiektów z list UNESCO oraz pomników historii, zostanie położony nacisk na obiekty dotychczas niezainwentaryzowane cyfrowo. Warto w tym miejscu przypomnieć, że obiekty z list PH oraz UNESCO, rokrocznie są dokumentowane w ramach programu Kultura Cyfrowa, gdzie traktowane są w regulaminie priorytetowo. Obiekty do skanowania zostaną wytypowane w porozumieniu z WKZ i uzgodnieniu z DOZ MKiDN, aby dokumentacja została wykonana dla obiektów najważniejszych z punktu widzenia ochrony zabytków.</p> <p>Zadania Centrum Kompetencji łączą się również z działaniem na rzecz promocji i upowszechniania dobrych praktyk dokumentacyjnych. W ramach tego zobowiązania chcemy corocznie wydawać publikację naukową, zbierającą przykłady dokumentacji wytworzonej w ramach prac NID (zasoby podzielone tematycznie, wybór z dokumentacji wykonywanych od 2021 r.). Publikacja będzie zawierać inwentaryzacje architektoniczne wybranych obiektów, opisy architektoniczne oraz dokumentację zdjęciową. W jednym tomie albumu znajdzie się wybór obiektów według określonej kategorii (np. zabytki architektury drewnianej, kościoły barokowe), opublikowane materiały będą prezentować aktualny standard dokumentacji cyfrowej danej grupy obiektów. Poza tym publikacja będzie miała wartość promocyjno-upowszechniającą.</p>

65

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Ochrona dziedzictwa przez wykonanie cyfrowej kopii zabytku	Wskaźnikiem obrazującym poziom realizacji projektu będzie poszczególny obiekt zabytkowy (wskazany numerem Inspire ID), dla którego w ramach zadania zostanie wykonana dokumentacja – inwentaryzacja cyfrowa (cyfrowa kopia obiektu) według określonego przez NID standardu. Planowane jest wykonanie dokumentacji 24 obiektów (ok. 12 w jednym roku) w porozumieniu z WKZ i uzgodnieniu z DOZ MKIDN oraz przekazanie dokumentacji 3D do archiwum WKZ. Wskaźnik: 24 obiekty (ok. 12 w jednym roku).
2.	Upowszechnienie standardu i dobrych praktyk w zakresie wykonywania dokumentacji cyfrowej	Wskaźnikiem obrazującym poziom realizacji projektu będzie publikacja naukowa z inwentaryzacjami, upowszechniająca standard opracowania. Wskaźnik: trzy publikacje naukowe.
3.	Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D	Wskaźnikiem obrazującym poziom realizacji projektu będzie liczba modeli 3D obiektów zabytkowych (wskazanych za pomocą numeru Inspire ID), które w ramach zadania zostaną opublikowane na portalu Zabytek.pl. Wskaźnik: 24 modele 3D.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
2.2.3.1	Wydanie publikacji naukowej (t. 1 serii)	IV kwartał 2024 r.
2.2.3.2	Wykonanie i opublikowanie dokumentacji 12 obiektów w serwisie Zabytek.pl	I–IV kwartał 2025 r.
2.2.3.3	Wydanie publikacji naukowej (t. 2 serii)	IV kwartał 2025 r.
2.2.3.4	Wykonanie i opublikowanie dokumentacji 12 obiektów w serwisie Zabytek.pl	I–III kwartał 2026 r.
2.2.3.5	Wydanie publikacji naukowej (t. 3 serii)	III kwartał 2026 r.

Zadanie 2.2.4. Rozwój portalu zabytek.pl (kontynuacja)

Opis projektu
<p>Zabytek.pl to serwis, który w nowoczesny sposób udostępnia informacje o polskich zabytkach wraz z ich opisami i multimedialnymi treściami: archiwalnymi i aktualnymi zdjęciami, skanami dokumentacji z krajowej ewidencji zabytków, modelami 3D obiektów, chmurami punktów, zdjęciami panoramicznymi, filmami dokumentalnymi oraz lokalizacją obiektów. Pod tym względem projekt jest unikalny na skalę światową. Od momentu uruchomienia strony odwiedziło ją ponad dwa miliony użytkowników; jest to najczęściej odwiedzana strona Instytutu (80–100 tys. użytkowników miesięcznie).</p> <p>Celem zadania jest kontynuacja rozwoju portalu Zabytek.pl ze stroną Archiwum.zabytek.pl. Rozbudowa ma polegać m.in. na zmianach w portalu Zabytek.pl i portalu Archiwum.zabytek.pl w zakresie możliwości integracji w ramach podstrony jednego obiektu zabytkowego wszystkich zdigitalizowanych zasobów dokumentacji, typu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opracowania historyczno-architektoniczne (zasób opracowań dotyczących poszczególnych zabytków, miast, grup zabytków), • fotografie zabytków, • dokumentacja archeologiczna – kilkunastostronicowe opracowania, jednostronicowe dokumenty, rysunki, fotografie, • spuścizny naukowo-badawcze, • karty adresowe zabytków (fiszki adresowe). <p>Obecnie planowane są prace nad digitalizacją wyżej wymienionych zasobów, które w pierwszej kolejności i w całości zasilą bazę danych udostępnioną przez ScanManagera, a następnie – po uzyskaniu koniecznych licencji – zasilą portal Zabytek.pl, czyli znajdą się w otwartym dostępie.</p> <p>Nowe zasoby digitalizowane w NID powinny być publikowane w Internecie w otwartym dostępie. W celu publikacji nowych danych należy rozbudować następujące komponenty obecnie funkcjonującego systemu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – stronę Zabytek.pl oraz Archiwum.zabytek.pl; – zasób serwerowy, który pozwoli na przechowywanie stale rosnącej ilości digitalizowanych danych oraz ich efektywną publikację; – system publikacji zdigitalizowanych danych.

66

Ponadto w ramach zadania planowane jest wykonanie kolejnych partii not zabytków, opisów, zdjęć, innych zasobów multimedialnych, typu filmy o pomnikach historii (usługi realizowane przez podmioty zewnętrzne). Zwiększą one liczbę i dostępność zasobów strony Zabytek.pl. Nowo przygotowane filmy (15 szt.) uzupełnią listę filmów o Pomnikach Historii już istniejących (82 szt.), których produkcja zatrzymała się w 2020 r.

Planowane jest zlecenie tłumaczeń not opisujących zabytki na język angielski przez wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne.

Rozbudowa portalu i publikacja nowych materiałów będzie podawana do wiadomości i promowana w kanałach internetowych, szczegółowe plany będą dostosowane do harmonogramu realizacji działań oraz aktualnej sytuacji w taki sposób, aby zapewnić efektywne dotarcie do odbiorców.

Wskaźniki:

- liczba rozbudowanych stron – 1
- liczba not (opisów + zdjęć) – 600
- liczba tłumaczeń not na język angielski – 9 tys. stron

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Upowszechnienie dokumentacji i informacji o zabytkach	Wskaźnikiem obrazującym poziom realizacji projektu będzie dodanie kolejnych zasobów skanowanej dokumentacji oraz innych informacji o obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru i krajowej ewidencji zabytków. Wskaźnik: informacje o publikacji każdej partii z wykazem obiektów w podziale na województwa.
2.	Uzupełnienie zasobów o nowe informacje	W ramach zadania przygotowane zostaną kolejne opisy zabytków, zdjęcia oraz filmy, które wzbogacą zasoby prezentacyjne portalu. Wskaźniki: liczba rozbudowanych modułów – trzy, liczba filmów – 15, liczba not (opisów i zdjęć) – 600, liczba tłumaczeń na język angielski – 9 tys. stron.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
2.2.4.1	Uruchomienie produkcyjne nowej wersji portalu	I–IV kwartał 2024 r.
2.2.4.2	Publikacja pierwszej partii filmów, not, zdjęć i tłumaczeń	I–IV kwartał 2024 r.
2.2.4.3	Publikacja drugiej partii filmów, not, zdjęć i tłumaczeń	I–IV kwartał 2025 r.
2.2.4.4	Produkcja trzeciej partii filmów, not, zdjęć i tłumaczeń	I–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 2.3.1 Premia zabytkowa

Opis projektu
<p>Podstawowym problemem wsparcia podmiotów posiadających zabytki nieruchome jest bardzo ograniczona możliwość pozyskiwania przez nie dotacji ze środków publicznych. Rozwiązaniem wychodzącym naprzeciw potrzebom właścicieli zabytków jest mechanizm o charakterze bardziej powszechnym od dotacji. Projekt przewiduje stworzenie nowego instrumentu wsparcia finansowego w postaci premii zabytkowej dla właścicieli i dysponentów obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków/znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, polegającej na spłacie przez BGK części kredytu zaciągniętego przez inwestora w banku komercyjnym.</p> <p>Przy tworzeniu premii zabytkowej rekomenduje się wykorzystanie doświadczeń ze sprawdzonego mechanizmu funkcjonującego przy premii termomodernizacyjnej i premii remontowej, udzielnych przez BGK ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów (FTiR). W mechanizmie tym konkurujące między sobą banki kredytujące udzielają beneficjentom kredytów na sfinansowanie inwestycji, a BGK udziela premii, która jest przeznaczona na spłatę zaciągniętego kredytu. W gronie banków kredytujących znajdują się podmioty, które podpisały z BGK umowę współpracy. Do rozważenia pozostaje sposób przyjmowania wniosków o przyznanie premii zabytkowej – możliwy tryb ciągły w ramach dostępnych środków bądź wprowadzenie edycyjności naboru wniosków.</p> <p>Z uwagi na specyfikę inwestycji, polegającą na poprawie stanu technicznego i przywróceniu stanu pierwotnego obiektów zabytkowych, istotne jest przeprowadzenie konsultacji z sektorem banków komercyjnych, także w zakresie sposobu zabezpieczenia kredytu z premią. Wprowadzenie mechanizmu gwarancyjnego obejmującego portfele kredytów z premią zabytkową może stanowić zachętę dla banków kredytujących i zwiększyć atrakcyjność warunków tych produktów.</p>

Mając na względzie portfelowy charakter gwarancji BGK, który jest najbardziej efektywnym, sprawdzonym modelem oferowania gwarancji ze względu na skalę jego oddziaływania i łatwość dostępu dla kredytobiorcy, należy podkreślić, że przedmiotowe wsparcie gwarancyjne musi być przede wszystkim odpowiedzią na lukę rynkową w dostępie do finansowania. W celu potwierdzenia zasadności oferowania gwarancji BGK niezbędne jest wykonanie następujących zadań:

- przeprowadzenie we współpracy z ZBP odpowiedniej analizy rynku, w tym zidentyfikowanie zapotrzebowania wśród potencjalnych kredytobiorców oraz zbadanie zainteresowania banków przystąpieniem do programu,
- w przypadku potwierdzenia zapotrzebowania rynkowego – określenie budżetu programu, możliwych do zastosowania parametrów gwarancji (kwota, okres obowiązywania, cena) oraz dokładne zdefiniowanie odbiorcy oferowanego wsparcia,
- opracowanie zasad współpracy z bankami, w tym także w zakresie warunków udzielenia gwarancji oraz dochodzenia roszczeń z tytułu wypłaconych gwarancji,
- przygotowanie projektu odpowiednich zmian legislacyjnych,
- przygotowanie wzoru umowy o współpracy z bankami, przyznanie bankom limitów gwarancji, zawarcie stosownych umów portfelowej linii gwarancyjnej.

Ramy formalno-prawne:

- usankcjonowanie zasad udzielania premii zabytkowej z ewentualną opcją obejmowania kredytów gwarancją portfelową na poziomie ustawy, na wzór premii z FTiR, których warunki określa ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów oraz o centralnej ewidencji emisyjności budynków;
- zawarcie porozumienia określającego warunki i tryb współpracy MKiDN i BGK,
- zawarcie umów z bankami kredytującymi.

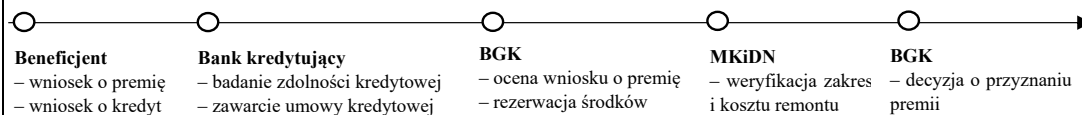
Nowy instrument wsparcia funkcjonuje w ramach powołanego w tym celu funduszu przepływowego, analogicznie do FTiR obsługiwanego przez BGK na mocy ustawy. Na fundusz składają się zasilenia z Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków – państwowego funduszu celowego, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, a także odsetki od okresowego lokowania środków funduszu w bankach, darowizny i zapisy oraz inne wpływy, w tym wynagrodzenie prowizyjne z tytułu przyznania premii przez BGK. Środki funduszu przeznaczone są na wypłatę przyznanych premii, pokrycie kosztów obsługi oraz promocji funduszu. Ustawa powołująca premię zabytkową określa obowiązki w zakresie sporządzania planu finansowego funduszu oraz przedstawiania sprawozdań z jego realizacji a także wskazuje źródła finansowania kosztów i wydatków związanych z programem gwarancyjnym.

Beneficjenci:

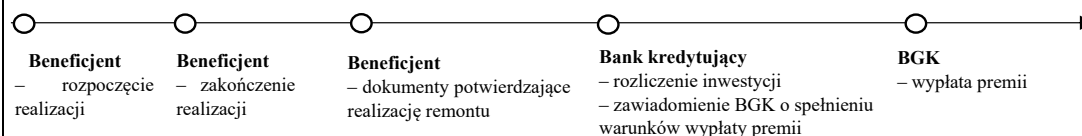
Osoby fizyczne, będące właścicielami i dysponentami obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków/znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków.

Proces udzielania premii zabytkowej i jej wypłaty:

Kredyt przyznawany jest na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym (obiekcie budowlanym) wpisanym do rejestru zabytków. Inwestor wnioskuje w banku kredytującym o przyznanie kredytu z premią zabytkową. Po wydaniu pozytywnej decyzji kredytowej i zawarciu warunkowej umowy kredytu, bank kredytujący przekazuje do BGK wniosek wraz z wymaganymi załącznikami. Ocena merytoryczna wniosków kredytowych odbywa się w MKiDN. Po wydaniu przez ministerstwo pozytywnej oceny BGK zawiadamia inwestora o przyznaniu premii w określonej wysokości. Inwestor realizuje zaplanowane prace z kredytu, a po ich ukończeniu wnioskuje do BGK za pośrednictwem banku kredytującego o wypłatę premii, będącej spłatą części zaciągniętej kwoty.

Cd. procesu:

68

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Wsparcie finansowe podmiotów zobowiązanych do sprawowania opieki nad zabytkami nieruchomymi, będących osobami fizycznymi	Zwiększenie dostępności środków publicznych przeznaczonych dla podmiotów wykonujących opiekę nad zabytkami nieruchomymi (wpisane do rejestru zabytków/znajdujące się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków), bez względu na ich status prawny, z wyłączeniem wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych oraz JST. Wskaźniki: raport z analizy rynku, pisemna informacja o określeniu budżetu, przygotowanie projektu zmian legislacyjnych.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
2.3.1.1	Przeprowadzenie analizy rynku we współpracy ze Związkiem Banków Polskich.	IV kwartał 2024 r.
2.3.1.2	Określenie budżetu programu, możliwych do zastosowania parametrów gwarancji (kwota, okres obowiązywania, cena) oraz dokładne zdefiniowanie odbiorcy oferowanego wsparcia oraz opracowanie zasad współpracy z bankami, w tym także w zakresie warunków udzielenia gwarancji oraz dochodzenia roszczeń z tytułu wypłaconych gwarancji.	I–II kwartał 2025 r.
2.3.1.3	Przygotowanie projektu odpowiednich zmian legislacyjnych.	III–IV kwartał 2025 r.
2.3.1.4	Przygotowanie wzoru umowy o współpracy z bankami, przyznanie bankom limitów gwarancji, zawarcie stosownych umów portfelowej linii gwarancyjnej.	I–II kwartał 2026 r.

Zadanie 2.3.2.

Alternatywny sposób finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding

Opis projektu
W związku z koniecznością stałego poszerzania możliwości pozyskiwania środków na prace konserwatorskie lub prace konserwatorskie przy zabytkach wpisanych do rejestru należy dokonać analizy możliwości finansowania tych prac za pomocą finansowania społecznościowego – crowdfundingu, uregulowanego w ustawie z dnia 7 lipca 2022 r. o finansowaniu społecznościowym dla przedsięwzięć gospodarczych i pomocy kredytobiorcom. W wyniku przeprowadzonej analizy zostanie opracowany plan wsparcia opieki nad zabytkami przy wykorzystaniu crowdfundingu. Plan ten obejmie zarówno zmiany przepisów prawnych, w przypadku konieczności ich wprowadzenia na podstawie przeprowadzonej przednio analizy, jak i akcję informacyjną promującą ten model wsparcia w Polsce. Propozycja ta stanowi próbę transponowania w Polsce rozwiązań stosowanych w państwach Unii Europejskiej, np. we Francji, w Irlandii i we Włoszech. Punktem wyjścia jest powstały w marcu 2021 r. dokument wytworzony przez grupę ekspertów Komisji Europejskiej pt. „Work Plan for Culture 2019–2022 Workshop on Complementary Funding for Cultural Heritage Background Paper and Selected Good Practices March 2021”

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Wprowadzenie zmiany legislacyjnej umożliwiającej finansowanie społecznościowe opieki nad zabytkami	Promocja crowdfundingu opieki nad zabytkami. Wskaźnik: pisemny projekt akcji promocyjnej Wejście w życie przepisów. Wskaźnik: przygotowanie analizy jednego egzemplarza dokumentacji, projekt zmian przepisów, wejście w życie przepisów Realizacja akcji promocyjnej. Wskaźnik: raport z przeprowadzonej akcji promocyjnej.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia

2.3.2.1	Przygotowanie analizy możliwości wykorzystania finansowania społecznościowego zabytków	IV kwartał 2024 r.
2.3.2.2	Opracowanie akcji promocyjnej finansowania społecznościowego zabytków	I–II kwartał 2025 r.
2.3.2.3	Przeprowadzenie akcji promocyjnej	III–IV kwartał 2025 r.
2.3.2.4	Przygotowanie projektu zmian przepisów (kamień milowy wynikający z przygotowania analizy)	I–II kwartał 2025 r.
2.3.2.5	Wejście w życie przepisów umożliwiających finansowanie społecznościowe zabytków	I kwartał 2026 r.

Zadanie 3.1.1.

Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków

Opis projektu
<p>W dziejach cywilizacji budownictwo i architektura, jak również urbanistyka, były ukierunkowane na podejmowanie wyzwań związanych z istniejącymi warunkami klimatycznymi. Stosowane materiały i rozwiązania funkcjonalne, a w konsekwencji także forma budynków, wynikały z lokalnych uwarunkowań klimatycznych, geologicznych i przyrodniczych. Innymi słowy, budynki musiały z natury rzeczy odpowiadać na typowe zjawiska lokalnego klimatu. W XX wieku, w związku z nowymi technologiami, pojawiła się możliwość stosowania identycznych materiałów i technik w różnych regionach świata, a dalej – odcięcie budynku od jego otoczenia przez wykorzystanie współczesnych technicznych systemów oświetlenia, ogrzewania, chłodzenia i in. W dobie kryzysu klimatycznego i energetycznego rozwiązania te okazują się ogromnym obciążeniem dla środowiska, wynikającym z ich energii pierwotnej. Tymczasem stosowane historycznie techniki i technologie oraz określone rozwiązania projektowe, które zostały „zakodowane” w historycznych budowlach, stanowią zasób danych, który współcześnie odkodowany może wspomóc projektantów w poszukiwaniu właściwych rozwiązań i w ograniczaniu energii pierwotnej pochłanianej przez współczesne budownictwo. Jest to szczególnie ważne zadanie, ponieważ to właśnie budownictwo jest jednym z najbardziej obciążających światowych emitentów gazów cieplarnianych.</p> <p>Rozpoznanie historycznych rozwiązań stosowanych w celu ograniczenia negatywnego wpływu klimatu oraz wskazywanie, w jaki sposób ponownie implementować je w obiektach zabytkowych (ale też nowoprojektowanych) jest pierwszym etapem projektu. W jego wyniku zostaną opracowane wskazania, które będą mogły być zalecane przez instytucje nadzorujące prace remontowo-konserwatorskie, wdrażane przez projektantów oraz samych użytkowników (podmioty będące adresatami wyników projektu)</p> <p>Kolejnym etapem zadania będzie opracowanie Karty Klimatycznych Zagrożeń Obiektu Dziedzictwa (KKZOD), w której ujęte będą główne typy zagrożeń (takie jak erozja, stabilność gruntów, oraz powódzie, susze, wyspy ciepła, wezbrania rzek na terenach górskich, obniżenie/spiętrzenie lustra wody na terenach zurbanizowanych – także W wyniku prac budowlanych, wysychanie zbiorników wodnych, zalewanie podziemnych części zabudowy i in.). Karta pozwoli na ocenę zagrożeń występujących w obiektach dziedzictwa, a ich analiza umożliwi wskazanie działań mających na celu ograniczenie/mitygację zjawisk. We wnioskach wskazane będą metody przeciwdziałania i ograniczania niebezpiecznych działań.</p> <p>W przypadku obiektów krytycznie zagrożonych – tam, gdzie różnego rodzaju ryzyko wystąpienia sytuacji krytycznych (z różnych źródeł) jest duże – opracowany będzie wskaźnik (oznaczenie) oraz metoda zmniejszenia ryzyka. Należy liczyć się z tym, że około 70% obiektów może dotyczyć więcej niż jedno zagrożenie.</p> <p>Wyniki badań obszarowych będą prezentowane w ramach szerszej debaty (konferencje, seminaria) interesariuszom (mieszkańcom, samorządom, NGOsom, jednostkom odpowiedzialnym za działania związane z ochroną klimatu), natomiast karty wraz ze wskazaniem/zaleceniami działań mitygujących będą przekazywane opiekunom zabytków oraz urzędem konserwatorskim jako rekomendacja do dalszych działań.</p> <p>Uzyskane wyniki i wiedza posłużą do przeprowadzenia trzeciego etapu zadania polegającego na opracowaniu strategii do monitorowania wpływu zmian klimatu na dziedzictwo i mitygacji zmian klimatu z poszanowaniem wartości obiektów zabytkowych. W kontekście zmian klimatu, wyzwań środowiskowych i rosnącej antropopresji dwudziestowieczne paradygmaty ochrony dziedzictwa budowlanego powinny stać się przedmiotem interdyscyplinarnej debaty. Aktualne tendencje wskazują, że w przypadku ochrony dziedzictwa musimy zacząć uwzględniać zmiany następujące w środowisku, ograniczać ich niekorzystny wpływ na zabytki, poszukiwać rozwiązań pozostających w synergii z zieloną transformacją. Możliwości i ograniczenia towarzyszące opracowaniu takich zintegrowanych strategii nie są jednak jeszcze w pełni rozpoznane.</p> <p>W trzecim etapie, w ramach współpracy eksperckiej, przeprowadzona zostanie analiza skutków lokalnych i globalnych zmian klimatu oraz zmian wynikających z antropopresji na danym obszarze. Należy zaznaczyć, że wpływ ten nie był dotychczas przedmiotem pogłębionych studiów.</p>

70

Analiza wyników pozwoli na podjęcie prac nad działaniami, które powinny zostać wprowadzone w celu powstrzymania dalszych niekorzystnych zmian, a jeśli to możliwe, także odwrócenia trendu – poprawy jakości lokalnego klimatu. Zakładamy, że uzyskane wyniki wszystkich trzech etapów dadzą podstawę do prowadzenia w dalszej kolejności prac nad Krajową Strategią Klimatyczną dla Dziedzictwa w latach kolejnych.

Przewidywana jest współpraca ze środowiskiem akademickim oraz ekspertami, w tym m.in.: Narodową Agencją Poszanowania Energii, Instytutem Rozwoju Miast i Regionów, jak również samorządami (przede wszystkim samorządowymi jednostkami odpowiedzialnymi za klimat, dystrybucję wody, zieleni itd.) oraz jednostkami naukowo-badawczymi.

Zadanie będzie spójne z dokumentem „Długoterminowa strategia renowacji budynków. Wspieranie renowacji krajowego zasobu budowanego” (Warszawa, luty 2022, załącznik do uchwały nr 23/2022 Rady Ministrów z dnia 9 lutego 2022 r.).

Cele projektu		
L.p.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Diagnoza stanu	Rozpoznanie historycznych technik i rozwiązań ograniczających negatywny wpływ uwarunkowań klimatycznych. Opracowanie wzoru karty zagrożeń klimatycznych dla 20 obiektów dziedzictwa (przekrój zasobu zabytków). Wskaźnik: wzór karty.
2.	Mitygacja negatywnego wpływu zmian klimatu na zabytki	Wytyczne lub standardy GKZ dotyczące działań w celu zapobiegania negatywnym skutkom zmian klimatu. Wskaźnik: egzemplarz wytycznych lub standardów GKZ – publikacja po akceptacji GKZ.
3.	Skuteczna pragmatyka postępowania	Wypracowanie narzędzi – strategii do monitorowania wpływu zmian klimatu na dziedzictwo i mitygacji zmian klimatu z poszanowaniem wartości obiektów zabytkowych. Wskaźnik: jeden egzemplarz standardu strategii i modelowe wdrożenie przez opracowanie strategii dla wybranego miejsca światowego dziedzictwa – drewnianych cerkwi w polskim i ukraińskim regionie Karpat.
4.	Popularyzacja wiedzy o ograniczeniu negatywnego oddziaływania zmian klimatu	Seminaria, konferencje, publikacje online, inne działania upowszechniające. Wskaźnik: min. jedna publikacja, przeszkolenie stacjonarne min. 300 osób.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.1.1.1	Wytypowanie obszarów badawczych (indywidualne – pojedyncze obiekty, obszarowe, pomniki historii, miejsca światowego dziedzictwa min. 20)	IV kwartał 2024 r.
3.1.1.2	Opracowanie standardów kryteriów Karty Klimatycznych Zagrożeń Obiektu Dziedzictwa (KKZOD) z uwzględnieniem: – rodzaju obiektu (klasyfikacja, np. obszar śródmiejski, zamek na skale, pałac z ogrodem itd.); – ryzyka wystąpienia konkretnego zjawiska/kilku zjawisk w określonej skali (mało prawdopodobne – bardzo prawdopodobne – krytycznie zagrożone); – stanu ochrony (mniejsze zagrożenie obiektów mających stałą lub zinstytucjonalizowaną ochronę, większe w przypadku obiektów o dużych gabarytach, złożonych strukturalnie lub nieposiadających stałego opiekuna	I–IV kwartał 2025 r.
3.1.1.3	Opracowanie standardu i Strategii Klimatycznej dla miejsca światowego dziedzictwa (cerkwie drewniane) oraz standardów GKZ dotyczących działań w celu zapobiegania negatywnym skutkom zmian klimatu	I kwartał 2025 r. – III kwartał 2026 r.
3.1.1.4	Konferencja, szkolenia popularyzujące działania na rzecz mitygacji wpływu zmian klimatu na obiekty zabytkowe z publikacją	I–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 3.1.2

Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami

Opis projektu	
---------------	--

Zasadniczym celem projektu jest wzmocnienie oraz usprawnienie ochrony i opieki nad zabytkami na poziomie lokalnym przez wsparcie samorządów gminnych w zakresie tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami.

W „Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022” jako jeden z kierunków działań przyjęto Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym (Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego). Kontynuacja Kierunku działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym KPOZ 2019–2022, m.in. na podstawie proponowanych zadań, jest zasadna i potrzebna.

Nawet pobieżna analiza funkcjonowania systemu ochrony na poziomie lokalnym pokazuje, że jakość systemu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w samorządach lokalnych jest bardzo zróżnicowana. Są samorzady, które w sposób wzorcowy realizują obowiązki wynikające z ustawy o ochronie zabytków i z powodzeniem wykorzystują potencjał dziedzictwa kulturowego do rozwoju lokalnego. Nadal jednak bardzo duża liczba miast i gmin nie realizuje ustawowych obowiązków w tym zakresie. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest wiele; jedną z nich jest brak odpowiednio wyszkolonych pracowników. Szczególnie mocno problem ten wybrzmiewa w odniesieniu do gminnych programów opieki nad zabytkami, które mogą i powinny stanowić podstawowy dokument strategiczny, skorelowany z innymi dokumentami uchwalanymi przez samorzady lokalne, którego prawidłowe sporządzenie i wdrożenie może poprawić funkcjonowanie systemu. Dotyczy to wielu aspektów związanych z ochroną zabytków i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, m.in. poprawy stanu zabytków, ich właściwego użytkowania i współczesnego wykorzystania, harmonijnego kształtowania przestrzeni historycznych, kwestii finansowych, kreowania rozwoju lokalnego (i regionalnego) na podstawie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego).

W ramach projektu samorzady lokalne otrzymają konkretne merytoryczne wsparcie, które ułatwi sporządzanie gminnych programów opieki nad zabytkami, czyli wywiązanie się z ustawowego obowiązku (do tej pory realizacja obowiązku jest niska, w świetle badań GUS z 2020 r. tylko 32 % gmin ma obowiązujące programy). Merytoryczne wsparcie będzie miało formę poradnika oraz trzech modelowych (przykładowych) gminnych programów opieki nad zabytkami. Poradnik wymaga pilnej i poważnej aktualizacji – w świetle doświadczenia NID z przeprowadzonego konkursu „Samorząd dla Dziedzictwa”. Co istotne, obecny poradnik opracowano w 2008 r. i nie uwzględnia on zmian prawnych oraz tematu aktualnych zagrożeń wynikających ze zmian klimatycznych oraz ewentualnego konfliktu zbrojnego.

Poradnik oraz modelowe gminne programy wraz z materiałami instruktażowymi/szkoleniowymi będą propagowane w skali ogólnopolskiej, wraz z niezbędnym wsparciem szkoleniowym. Przyczynimy się w ten sposób do lepszego rozumienia przez samorzady znaczenia dziedzictwa kulturowego jako istotnego potencjału rozwojowego, a gminnego programu jako dokumentu strategicznego w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem. Przygotowane materiały będą uwzględniały zmiany wynikające z nowelizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

W projekcie przewiduje się następujące zadania i działania:

- powołanie interdyscyplinarnego zespołu;
- sporządzenie konspektu poradnika dotyczącego opracowania gminnych programów opieki nad zabytkami. Wykonanie konspektu zostanie poprzedzone oceną aktualności treści zawartych w poradniku metodycznym z 2008 r. oraz analizami m.in. struktury i zawartości oraz metodyki sporządzania gminnych programów z ostatnich lat. W pracach nad poradnikiem wykorzystane zostaną doświadczenia, wnioski i rekomendacje z badań społecznych (m.in. GUS, a także badania NID i UJ) oraz wynikające z przeprowadzonych trzech edycji konkursu „Samorząd dla Dziedzictwa”. Zostaną również uwzględnione dotychczasowe opracowania gminnych programów o wysokim poziomie merytorycznym oraz doświadczenia wybranych samorządów.
- Opracowanie modelowych (przykładowych) gminnych programów opieki nad zabytkami:
  - program dla dużej lub średniej gminy miejskiej (liczącej co najmniej 50 tys. mieszkańców),
  - program dla małej gminy miejskiej (liczącej poniżej 50 tys. mieszkańców),
  - program dla gminy miejsko-wiejskiej lub wiejskiej
- Przeprowadzenie cyklu szkoleń dotyczących opracowania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami, skierowanych do przedstawicieli samorządów lokalnych (oraz zainteresowanych autorów i firm sporządzających tego typu dokumentację). Szkolenia przeprowadzone zostaną na podstawie wykonanych wcześniej modelowych opracowań/dokumentacji oraz zgodnie z proponowanymi w poradniku metodami, standardami, procedurami – szkolenia online, przeprowadzone dla każdego województwa (we współpracy z urzędami marszałkowskimi), planuje się łączenie mniejszych województw w grupy.
- Ostateczna redakcja i elektroniczna publikacja poradnika dotyczącego tworzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jako dokumentu strategicznego w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem. Poradnik ma mieć charakter standardu dokumentacji.

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu

Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Tworzenie modelowych rozwiązań związanych z opracowaniem i realizacją gminnych programów opieki nad zabytkami	Opracowanie konspektu poradnika. Opracowanie modelowych gminnych programów opieki nad zabytkami. Opracowanie poradnika do tworzenia gminnego programu opieki nad zabytkami. Wskaźnik: jeden konspekt, trzy gminne programy, jeden poradnik.

72

2.	Upowszechnianie modelowych rozwiązań i opracowań do gminnych programów opieki nad zabytkami	Organizacja konferencji upowszechniającej modelowe opracowania gminnych programów opieki nad zabytkami. Realizacja cyklu szkoleń (dla 16 województw) dotyczących opracowania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami. Opublikowanie i upowszechnienie poradnika dotyczącego opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami (forma elektroniczna). Wskaźnik: szkolenia online dla min. 300 osób, publikacja poradnika.
----	---	--

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.1.2.1	Sporządzenie konspektu poradnika	I kwartał 2025 r.
3.1.2.2	Modelowe opracowania gminnych programów opieki nad zabytkami (trzy gminne programy)	I–IV kwartał 2025 r.
3.1.2.3	Opracowanie poradnika, publikacja w Internecie	III–IV kwartał 2025 r.
3.1.2.4	Szkolenia online samorządów lokalnych (dla 16 województw)	I–III kwartał 2026 r.

Zadanie 3.1.3.

Twój dom – dialog z tradycją

Opis projektu
<p>Projekt „Twój dom – dialog z tradycją” ma na celu upowszechnianie wiedzy na temat wartości krajobrazu kulturowego poszczególnych regionów oraz propagowanie budownictwa regionalnego, wykorzystującego różnorodność i tradycje lokalne.</p> <p>Realizacja projektu została zainicjowana w 2010 r., wtedy odbył się pierwszy konkurs dotyczący regionalnego budownictwa w województwie warmińsko-mazurskim. Idea była kontynuowana w ramach KPOZiOnZ 2019–2022.</p> <p>Projekt jest odpowiedzią na problem niekorzystnych zmian, jakie zachodzą w krajobrazie kulturowym Polski. Krajobraz terenów wiejskich i podmiejskich poddawany jest procesom, które pozbawiają go wyrazu oraz regionalnej tożsamości, i cały czas ulega degradacji. Za pomocą działań podejmowanych w projekcie chcemy zwrócić uwagę na wartości architektury regionalnej, takiej która łączy lokalne tradycje ze współczesnymi trendami. Chcemy pokazać, że „nowe” nie musi rywalizować z „dawnym”, a połączenie tradycji z nowoczesnością jest możliwe. Celem projektu jest upowszechnianie wiedzy na temat form budownictwa historycznego poszczególnych regionów Polski, zachęcenie do budowania zgodnie z tradycją i krajobrazem, propagowanie właściwych wzorców oraz upowszechnianie dobrych współczesnych przykładów wznoszonych w tym duchu. Jednym z celów jest również edukacja w środowisku studentów i młodych absolwentów studiów architektonicznych oraz związanych z zarządzaniem dziedzictwem kulturowym. Do realizacji celów posłużą opracowania i publikacje wydawnictw poświęconych historycznemu budownictwu wiejskiemu poszczególnych regionów Polski, warsztaty/szkoły letnie dla studentów oraz promocja idei budownictwa regionalnego i wzorców historycznych.</p> <p>W ramach zadania zaplanowano:</p> <ul style="list-style-type: none"> – publikację i upowszechnienie opracowań dotyczących historycznego budownictwa w dwóch województwach, w których zorganizowano konkursy w ramach KPOZiOnZ 2019–2022; – przygotowanie materiałów dotyczących budownictwa historycznego w wybranych trzech kolejnych województwach oraz ich opublikowanie i upowszechnienie; – warsztaty/letnie szkoły dla studentów architektury z projektowania regionalnego (dla trzech województw); – konferencję skierowaną do badaczy, architektów, regionalistów, samorządowców, poświęconą pogłębieniu i upowszechnieniu tematyki oraz prezentacji efektów programu; – promocję zadania. <p>Osiągnięcie założonych w zadaniu celów wymaga ponadto przeprowadzenia kampanii informacyjnej, zaplanowanej pod kątem optymalnego dotarcia do grupy docelowej, czyli potencjalnych inwestorów, architektów oraz samorządowców. Planowane formy promocji to: film promocyjny, artykuł sponsorowany, udział w targach architektonicznych/dizajnerskich, plakaty. W realizacji kampanii zostaną wykorzystane kanały komunikacyjne NID, strony internetowe, media społecznościowe i prasa.</p>

Cele projektu		
L.p.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Upowszechnianie historycznych form budownictwa jako elementu	Wykonanie opracowań dotyczących historycznego budownictwa wiejskiego. Wskaźnik: opracowania dla trzech województw. Publikacja opracowań. Wskaźnik: min. trzy publikacje.

73

	inspiracji w budownictwie współczesnym	Organizacja trzech warsztatów stacjonarnych z projektowania dla studentów architektury. Wskaźnik: min. 100 osób.
		Seminarium lub konferencja promujące ideę budownictwa regionalnego wśród samorządowców i w społeczeństwie. Wskaźnik: min. 150 osób.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.1.3.1	Przygotowanie do druku (redakcja, korekty) i druk opracowań dla dwóch województw.	III–IV kwartał 2024 r.
3.1.3.2	Organizacja warsztatów w pierwszym województwie.	IV kwartał 2024 r.
3.1.3.3	Organizacja warsztatów w drugim województwie.	IV kwartał 2025 r.
3.1.3.4	Realizacja kampanii informacyjnej dotyczącej zadania.	II kwartał 2025 r. – III kwartał 2026 r.
3.1.3.5	Przygotowanie opracowań dla pierwszego województwa.	I–III kwartał 2025 r.
3.1.3.6	Przygotowanie do druku i druk pozostałych opracowań.	IV kwartał 2025 r.
3.1.3.7	Organizacja warsztatów w trzecim województwie.	III kwartał 2026 r.
3.1.3.8	Organizacja i przeprowadzenie seminarium/konferencji promujących ideę budownictwa regionalnego.	II kwartał 2026 r.

Zadanie 3.1.4

Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”

Opis projektu
<p>Zadanie pn. „Szkoła rzemiosł CAD” ma na celu zachowanie, upowszechnienie i promowanie metod tradycyjnego budownictwa, które są neutralne dla środowiska i klimatu. Główny nacisk będzie położony na rzemiosło związane z zabytkami architektury drewnianej.</p> <p>Zadanie będzie realizowane przez organizację działań o charakterze eksperckim, edukacyjnym i popularyzatorskim, skierowanych do różnych grup docelowych mających istotny wpływ na ochronę i poprawę stanu zachowania zabytków, ze szczególnym uwzględnieniem architektury drewnianej. Będą to zwłaszcza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • publikowanie i udostępnianie poradników i podręczników dobrych praktyk; • opracowywanie i upowszechnianie zaleceń, wskazówek i porad praktycznych w zakresie postępowania w realizacji prac remontowych i konserwatorskich w budynkach historycznych; • współpraca przy organizacji oraz organizacja kursów rzemiosł tradycyjnych i warsztatów praktycznych, wzmacniających kompetencje i umiejętności praktyczne rzemieślników, pracowników skansenów i wykonawców prac przy zabytkach; • organizacja konferencji i seminariów umożliwiających integrację i wymianę doświadczeń różnych podmiotów zaangażowanych w ochronę zabytków; • organizacja szkoleń i webinarów dla służb konserwatorskich, właścicieli zabytków, wykonawców prac przy drewnianych obiektach historycznych; • organizacja szkoleń, webinarów oraz paneli edukacyjnych dla przedstawicieli jednostek edukacyjnych kształcących cieśli, snycerzy, stolarzy, pracowników budowlanych, architektów oraz innych specjalistów, którzy w przyszłości będą zawodowo związani z pracą w zakresie historycznych technik budowlanych; • organizacja działań edukacyjnych i popularyzatorskich, upowszechniających dobre praktyki w zakresie ochrony architektury drewnianej i opieki nad nią; wspieranie i promowanie działań oddolnych, służących budowaniu społecznej świadomości wartości architektury drewnianej. <p>Dotychczasowa działalność warsztatowo-szkoleniowa Centrum Architektury Drewnianej wskazuje, że istnieje duża potrzeba stworzenia warunków rozwoju dla rzemieślników i specjalistów, nie tylko wprost związanych z architekturą drewnianą. Niska dostępność wykonawców i rzemieślników mających odpowiedni poziom kompetencji i umiejętności umożliwiających prace z oryginalną materią zabytku (zwłaszcza drewnianego) stanowi istotny problem.</p> <p>Ewaluacja dotychczasowych działań i programu CAD wskazuje, że istnieje duża potrzeba organizacji szkoleń i warsztatów dla specjalistów – pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, a w drugiej kolejności – dla architektów i konserwatorów. Zapotrzebowanie na udział w warsztatach praktycznych oraz specjalistycznych wykładach i szkoleniach wynika z tego, że nie ma innej instytucji, która prowadziłaby kompleksowy program wzmacniający kompetencje i wiedzę dotyczącą szczegółowych zagadnień i obszarów związanych z ochroną i konserwacją budynków wzniesionych tradycyjnymi metodami i budynków drewnianych. Uczestnicy dotychczasowych warsztatów i szkoleń, prowadzonych np. w muzeach skansenowskich, wskazywali także na konieczność stworzenia przestrzeni do integracji i wymiany wiedzy w tym obszarze.</p>

Konferencje, szkolenia i seminaria organizowane w ramach zadania będą przygotowywane we współpracy z instytucjami i ekspertami zewnętrznymi na terenie całej Polski, aby uwzględnić regionalną specyfikę budownictwa tradycyjnego i drewnianego, także pod względem wykorzystywanych materiałów i metod. W tym celu przewiduje się współpracę z muzeami skansenowskimi, konserwatorami i architektami prowadzącymi prace remontowo-konserwatorskie, szkołami zawodowymi, liceami plastycznymi oraz uczelniami wyższymi, fundacjami i osobami prywatnymi działającymi na rzecz ochrony dziedzictwa architektury drewnianej i realizującymi zadania w różnych ośrodkach na terenie całego kraju. Działania te będą rejestrowane, tak aby poza samymi uczestnikami warsztatów efekty prac mogli poznawać inni zainteresowani.

Budowanie społecznej świadomości wartości architektury drewnianej przez działania edukacyjne i popularyzatorskie to kolejny istotny obszar działalności. Ważnym zadaniem jest także nobilitacja wizerunku cieśli – kompleksowo wykształconego rzemieślnika posiadającego fachową wiedzę w zakresie pracy z drewnem. Istotnym działaniem w tym obszarze jest także promocja bogactwa dziedzictwa niematerialnego, jaką niesie ze sobą ciesielstwo, budownictwo ludowe i architektura drewniana. W ostatnich latach można zaobserwować powolną zmianę związaną z docenianiem tradycyjnego budownictwa drewnianego i rosnące zainteresowanie tym tematem zarówno wśród organizacji społecznych i pasjonatów, jak i osób remontujących historyczne budynki. Dostępna wiedza w tym zakresie, informacje upowszechniane np. w mediach społecznościowych, dotyczące metod i materiałów wykorzystywanych podczas remontów i prac przy takich obiektach, nie zawsze mają wysoką wartość merytoryczną lub wręcz mogą być szkodliwe. W związku z tym istnieje duża potrzeba udostępniania w jednym miejscu poradników, podręczników i wskazówek praktycznych tworzonych przez specjalistów. Działania o charakterze edukacyjnym i popularyzatorskim są niezbędne, aby promować tworzoną bazę wiedzy oraz aby zachęcać potencjalnych i faktycznych właścicieli obiektów do korzystania ze zweryfikowanych źródeł wiedzy. CAD planuje przygotowanie filmów dotyczących konkretnego zakresu prac (np. remont zabytkowej stolarki okiennej), którym towarzyszyć będzie poradnik dobrych praktyk i metod postępowania (do pobrania w pdf). Ponadto poszczególne zagadnienia będą dyskutowane w ramach seminariów i konferencji. Warto zwrócić uwagę, że wiele z tematów związanych z praktyczną ochroną budownictwa drewnianego nigdy nie było szerzej omawianych.

W ramach dokumentowania i rozpoznawania zasobu przewidywana jest agregacja danych – tworzenie tzw. Biblioteki Podręcznej Architektury Drewnianej, w której zbierane będą kolekcje, dokumentacje i publikacje dotyczące historii oraz bieżących zjawisk związanych z architekturą drewnianą, a ponadto przygotowanie Banku Form Tradycyjnego Budownictwa (archiwum zdjęć, rysunków, opracowań architektury regionalnej).

Zadanie zostanie zrealizowane we współpracy z Narodowym Instytutem Kultury i Dziedzictwa Wsi, lokalnymi muzeami dziedzictwa wsi, skansenami i muzeami rolnictwa.

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Upowszechnienie i promowanie metod tradycyjnego budownictwa	Liczba opublikowanych materiałów (poradniki, dobre praktyki, instruktaże). Wskaźniki: dwa poradniki, jeden podręcznik dobrych praktyk.
2.	Stworzenie przestrzeni do integracji i wymiany wiedzy interesariuszy zaangażowanych w ochronę i opiekę nad zabytkową architekturą drewnianą	Liczba zorganizowanych konferencji – jedna, seminariów – dwa, szkoleń – sześć (webinaria). Liczba zorganizowanych działań edukacyjnych i popularyzatorskich. Wskaźniki: min. 200 osób.
3.	Wspieranie działalności oddolnej i upowszechnianie wiedzy o działaniach oddolnych związanych z architekturą drewnianą	Liczba zorganizowanych wydarzeń edukacyjnych i popularyzatorskich. Liczba artykułów i postów w mediach społecznościowych. Wskaźnik: liczba artykułów – dziesięć, wydarzenia z udziałem min. 200 osób..
4.	Stworzenie przestrzeni do upowszechniania wiedzy specjalistycznej związanej z ochroną i konserwacją zabytkowych budynków drewnianych	Liczba opublikowanych artykułów, zaleceń, wskazówek i porad praktycznych. Wskaźnik: 50 tekstów.

Harmonogram projektu		
L.p.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.1.4.1	Publikacja i udostępnienie poradników i podręczników dobrych praktyk	III kwartał 2024 r. – IV kwartał 2026 r.

75

3.1.4.2	Publikacja artykułów, postów, zaleceń	I– IV kwartał 2025 r.
3.1.4.3	Zorganizowanie konferencji, seminariów, szkoleń, webinarów, działań edukacyjnych i popularyzatorskich	I kwartał 2025 r. – III kwartał 2026 r.

Zadanie 3.1.5

Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich

Opis projektu	
<p>Organizacja warsztatów związanych z prowadzeniem prac projektowych, badawczych i budowlano-konserwatorskich przy wybranych obiektach zabytkowych obejmie zagadnienia teoretyczne i praktyczne związane w realizacją wyżej wymienionych zadań i oparta będzie na wybranych aktualnych przykładach prac prowadzonych przy zabytkach na terenie wybranych województw. Brak stałych, permanentnych szkoleń pracowników służby konserwatorskiej w tym zakresie wskazuje na potrzebę ich organizacji. Warsztaty obejmą omówienie m.in. następujących tematów: zalecenia konserwatorskie określające sposób korzystania z zabytku nieruchomego/ruchomego/archeologicznego, podstawy opracowania dokumentacji projektowej, zakres i formę projektu budowlanego, omówienie procedury/zakresu prowadzenia i nadzorowania prac badawczych, konserwatorskich i budowlano-konserwatorskich, zakres i forma wykonywania powykonawczej dokumentacji budowlano-konserwatorskiej oraz odbioru prac i in.</p> <p>Wnioski płynące z warsztatów posłużą do sprawniejszej, merytorycznej oceny prac konserwatorskich przy zabytkowych obiektach, poczynwszy od procesu ich przygotowania, zatwierdzania, realizacji i sprawowania nadzoru konserwatorskiego oraz rozliczania projektów.</p> <p>Partnerem w organizacji warsztatów mogą być wojewódzkie urzędy ochrony zabytków, samorządowi konserwatorzy zabytków oraz organizacje pozarządowe, np. Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, SARP i inne oraz wyspecjalizowane placówki naukowo-badawcze, jak również instytucje zajmujące się ochroną wybranych kategorii dziedzictwa jak np. Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi.</p> <p>Treść raportu wzbogacona zostanie o prezentację statystyk prac konserwatorskich wykonywanych przy obiektach zabytkowych finansowanych z wielu źródeł. Nieodłącznym elementem raportu będzie sformułowanie rekomendacji dotyczących polityki państwowej w zakresie prowadzenia, nadzorowania i realizacji prac konserwatorskich. Rekomendacje zostaną zaakceptowane przez WKZ oraz przygotowane w sposób umożliwiający ich wdrożenie również przez JST.</p>	

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Prowadzenie prac projektowych, badawczych i budowlano-konserwatorskich przy wybranych obiektach zabytkowych – szkolenia dla pracowników służb konserwatorskich	Wykonanie założeń warsztatów. Wskaźnik: jeden egzemplarz założeń.
		Wykonanie planu realizacji warsztatów. Wskaźnik: jeden egzemplarz planu.
		Przeprowadzenie warsztatów. Wskaźnik: przeszkolenie stacjonarne min. 300 osób podczas min. dziesięciu spotkań.
		Przygotowanie raportu na temat warsztatów. Wskaźnik: jeden egzemplarz raportu.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.1.5.1	Wykonanie założeń oraz planu realizacji szkoleń i warsztatów wraz z przygotowaniem skryptu szkoleniowego	I–II kwartał 2024 r.
3.1.5.2	Realizacja warsztatów dla min. 300 osób	III kwartał 2024 r. – II kwartał 2026 r.
3.1.5.3	Przygotowanie raportu z warsztatów/rekomendacji/walidacji i statystyk	III kwartał 2026 r. – IV kwartał 2026 r.

Zadanie 3.1.6

Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych

Opis projektu

Organizacja kursów i szkoleń związanych z propagowaniem tradycyjnych metod, technik i technologii mających zastosowanie w procesie prowadzenia prac konserwatorskich przy zabytkach obejmuje zagadnienia teoretyczne i praktyczne związane z realizacją wyżej wymienionych zagadnień – ma na celu przede wszystkim zachowanie, upowszechnienie i promowanie zapomnianych czy też rzadko stosowanych metod wykonywania prac konserwatorskich opartych na tradycyjnych rozwiązaniach związanych z szeroko rozumianą konserwacją obiektów zabytkowych. Główny nacisk położony będzie na rzemiosło związane/wykorzystywane przy powstawaniu obiektów nieruchomych, bez względu na materiał, z jakiego te obiekty powstawały/są zbudowane. Dla rzemieślników najważniejsze znaczenie z perspektywy autodefinicji mają charakter posiadanej wiedzy zawodowej i sposób jej nabywania. Wiedza ciała (którego metonimią są ręce), nabywana w bezpośrednim kontakcie z narzędziem i materiałem, uważana jest za fundament działalności rzemieślniczej. Taką wiedzę współczesny rzemieślnik nabywa przeważnie w drodze samodzielnych poszukiwań, prób i doświadczeń. Organizacja kursów i szkoleń dotyczących rzemiosł tradycyjnych oraz warsztatów praktycznych ma za zadanie wzmocnienie kompetencji i umiejętności praktycznych rzemieślników, pracowników i wykonawców prac prowadzonych przy zabytkach oraz zwiększenia atrakcyjności zawodów rzemieślniczych. Ich organizacja prowadzona będzie z wykorzystaniem bazy/zaplecza placówek muzealnych oraz firm konserwatorskich.

Nieodpłatne kursy i szkolenia osób dysponujących odpowiednią bazą zawodową/wykształceniem związanymi z konserwacją zabytków będą zakończone nadaniem certyfikatu potwierdzającego uzyskaną wiedzę i umiejętności stosowania konkretnych rozwiązań, technik i technologii.

Poziom i zakres prac konserwatorskich prowadzonych przy zabytkach często wskazuje na duże braki w zakresie stosowania tradycyjnych metod, technik i technologii, a tym samym na potrzebę stworzenia warunków rozwoju w celu podniesienia kompetencji w tym zakresie, zarówno rzemieślników, jak i specjalistów, nie tylko wprost związanych z architekturą i budownictwem. Niska dostępność wykonawców i rzemieślników mających odpowiedni poziom kompetencji i umiejętności umożliwiających prace z oryginalną materią stanowi istotny problem.

Analiza międzynarodowych doświadczeń, która wskaże najbardziej pożądaną tematykę szkoleń związaną z realizacją prac konserwatorskich oraz grupy rzemieślnicze działające na forum międzynarodowym.

Zadanie będzie realizowane przez:

- organizację kursów/warsztatów/szkoleń rzemiosł tradycyjnych i warsztatów praktycznych (ośrodków edukacji konserwatorskiej, dalej OEK), wzmacniających kompetencje i umiejętności praktyczne uczniów szkół rzemieślniczych klas o profilu konserwatorskim, rzemieślników, pracowników muzeów (w tym muzeów dziedzictwa wsi), skansenów i wykonawców prac przy zabytkach przy współudziale firm wykonawczych budowlanych, wytwórców materiałów budowlanych historycznych;
- organizację działań edukacyjnych i popularyzatorskich (w tym poradników), upowszechniających dobre praktyki w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wspieranie i promowanie działań oddolnych służących budowaniu społecznej świadomości wartości zabytkowej architektury;
- stworzenie bazy danych zawierającej informacje dla wykonawców, właścicieli oraz instytucji nadzorujących zabytki, integrującej informacje praktyczne, a także wykaz szkół branżowych, wykaz przeszkolonych wykonawców, wykaz organizowanych szkoleń, warsztatów, materiałów z warsztatów, konferencji).

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Wykonanie diagnozy wskazującej na najbardziej pożądaną tematykę szkoleń związaną z realizacją prac konserwatorskich oraz analizy i wskazanie grup rzemieślniczych działających na forum międzynarodowym	Wskaźniki: jeden raport z diagnozy.
2.	Prowadzenie kursu i szkoleń związanych z propagowaniem tradycyjnych metod, technik i technologii mających zastosowanie w procesie realizacji prac konserwatorskich przy zabytkach	Propagowanie tradycyjnych metod, technik i technologii rzemieślniczych w konserwacji obiektów. Konkurs na tzw. dzieło mistrzowskie, przywrócenie średniowiecznej tradycji szacunku dla kunsztu rzemieślniczego Wskaźniki: wykonanie jednego planu założeń warsztatów i szkoleń oraz min. trzech publikacji; realizacja kursu (jeden egzemplarz raportu). Należy przeprowadzić min. trzy szkolenia łącznie dla min. 150 osób – certyfikat ukończenia kursu.
3.	Stworzenie bazy danych	Stworzenie internetowej bazy danych i wprowadzenie danych min. 20 wykonawców/rzemieślników w każdym województwie.

77

4.	Rekomendacje i zalecenia dotyczące dalszego prowadzenia zadania	Rekomendacje zaakceptowane przez GKZ (jeden egzemplarz dokumentacji).
----	---	---

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.1.6.1	Wykonanie diagnozy wskazującej na najbardziej pożądaną tematykę szkoleń związaną z realizacją prac konserwatorskich oraz analizy i wskazanie grup rzemieślniczych działających na forum krajowym i międzynarodowym.	I–II kwartał 2024 r.
3.1.6.2	Wykonanie założeń i planu warsztatów, szkoleń, publikacji – konspekt.	III kwartał 2024 r.
3.1.6.3	Wykonanie programu i opracowanie materiałów dydaktycznych z przeznaczeniem do publikacji.	IV kwartał 2024 r. – I kwartał 2025 r.
3.1.6.4	Realizacja szkoleń w ramach kursu.	II kwartał 2025 r. – I kwartał 2026 r.
3.1.6.5	Baza danych dla 16 województw zawierająca wykaz osób z certyfikatami.	II–III kwartał 2026 r.
3.1.6.6	Przygotowanie raportu i rekomendacji GKZ.	IV kwartał 2026 r.

Zadanie 3.1.7

Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów

Opis projektu
<p>Zadanie „Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów” ma na celu podniesienie kompetencji pracowników służb samorządowych w zakresie przygotowania, nadzorowania i realizacji procesu budowlano-inwestycyjnego w obiektach zabytkowych. Do obowiązków administracji architektoniczno-budowlanej należy m.in.: sprawowanie nadzoru i kontroli nad przestrzeganiem przepisów prawa budowlanego; przygotowywanie projektów decyzji administracyjnych i innych pism w sprawach określonych ustawą z dnia 7 lipca 1994 r. - <i>Prawo budowlane</i> oraz przepisami szczególnymi; dokonywanie czynności kontrolnych przy wykonywaniu obowiązków określonych przepisami prawa budowlanego; opiniowanie i uzgadnianie spraw z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego dotyczących administracji architektoniczno-budowlanej; uczestniczenie, na wezwanie organów nadzoru budowlanego, w czynnościach inspekcyjnych i kontrolnych.</p> <p>Szkolenia mają na celu zapoznanie służb samorządowych z ustawą o ochronie zabytków, definicją zabytku, strukturą i kompetencjami organów ochrony zabytków, formą ochrony prawnej zabytku, prawami właścicieli zabytków i formami pomocy finansowej (w tym ze zwolnieniem z odprowadzania podatków), a także z wymaganiami stawianymi przez służby konserwatorskie przy dokumentowaniu obiektów zabytkowych, takimi jak dokumentacja stanu istniejącego, rozpoznanie zabytku, wartościowanie, otoczenie zabytku, kontekst zabytku, historia. Brak stałych, permanentnych szkoleń pracowników służb samorządowych wskazuje na potrzebę ich organizowania. Podjęte działania będą skutkować wyższymi kompetencjami służb samorządowych w zakresie procesu inwestycyjnego przy obiektach zabytkowych.</p> <p>Wykonanie niniejszego zadania ma duże znaczenie strategiczne dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski realizowanego w ramach priorytetów programu Unii Europejskiej: Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 (celu szczegółowego: EFRR.CP4.VI – Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych), Instrumentu „Łącząc Europę” na lata 2021–2027 oraz europejskiej inicjatywy Nowy Europejski Bauhaus, łączącej zrównoważony rozwój z estetyką, stylem i jakością życia, włączając potrzeby różnych grup społecznych.</p> <p>Wnioski płynące z walidacji przeprowadzonych szkoleń posłużą do opracowania vademecum procesu inwestycyjnego prowadzonego w obiektach zabytkowych, omawiającego całą problematykę procesu inwestycyjnego, definiującego i opisującego realne potrzeby samorządów wynikające z konieczności właściwej realizacji zadań związanych z ochroną zabytków w Polsce na poziomie JST oraz sprawniejszej, merytorycznej oceny współpracy służb samorządowych i organów ochrony zabytków.</p> <p>Nieodłącznym elementem publikacji będzie sformułowanie rekomendacji dla GKZ w celu prowadzenia polityki państwowej w zakresie realizacji procesu inwestycyjnego w obiektach zabytkowych przez desygnowane do tego urzędy. Rekomendacje zostaną przygotowane w sposób umożliwiający ich wdrożenie przez JST.</p>

Cele projektu

78

Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Przygotowanie i przeprowadzenie szkoleń dla służb samorządowych z zakresu procesu inwestycyjnego w obiektach zabytkowych	Opracowanie założeń i tematów szkoleń z procesu inwestycyjnego w obiektach zabytkowych oraz planu realizacji szkoleń. Wskaźnik: jeden egzemplarz planu i założeń.
		Realizacja szkoleń dla pracowników JST, stworzenie portalu wiedzy. Wskaźnik: min. 100 szkoleń po 35 osób (min. 350 osób), stworzenie portalu.
		Opracowanie vademecum procesu inwestycyjnego prowadzonego w obiektach zabytkowych. Wskaźnik: jeden egzemplarz vademecum.
		Sformułowanie rekomendacji oraz wytycznych GKZ w zakresie inwestycji oraz procesu inwestycyjnego prowadzonego przy zabytkach. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.1.7.1	Opracowanie założeń i tematów szkoleń dotyczących procesu inwestycyjnego w obiektach zabytkowych	I–II kwartał 2024 r.
3.1.7.2	Stworzenie internetowego portalu wiedzy	III kwartał 2024 r. – IV kwartał 2025 r.
3.1.7.3	Realizacja programu szkoleń	III kwartał 2024 r. – IV kwartał 2025 r.
3.1.7.4	Walidacja programu szkoleń – certyfikat ukończenia	I kwartał 2026 r.
3.1.7.5	Opracowanie vademecum procesu inwestycyjnego prowadzonego w obiektach zabytkowych	II–IV kwartał 2026 r.
3.1.7.6	Przygotowanie rekomendacji	IV kwartał 2026 r.

Zadanie 3.2.1

Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach

Opis projektu
<p>Warunkiem skutecznej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest tworzenie warunków do rozwijania postrzegania przez społeczeństwo materialnego dziedzictwa kulturowego jako wartości, którą należy chronić przez wzgląd na nią samą, jak również implikacje dla rozwoju społecznego i ekonomicznego, jakie powoduje zachowanie zasobu zabytków. Najbardziej popularną metodą upowszechnienia wartości zabytków i wartości ochrony zabytków w wielkich zbiorowościach jest wprowadzenie wspomnianych zagadnień do programów nauczania na poszczególnych etapach edukacji, z jednej strony rozwijającej poczucie dumy z miejsca zamieszkania, najbliższego otoczenia, dziedzictwa lokalnego i jego związku z historią narodową, z drugiej zaś kształtującej i rozwijającej odpowiedzialność za zabytki zlokalizowane w najbliższym sąsiedztwie.</p> <p>Istotą zadania jest wykonanie analizy obecnie obowiązujących podstaw programowych dla szkoły podstawowej, szkół prowadzących kształcenie zawodowe: branżowych szkół I i II stopnia oraz technikum i liceum pod kątem ujęcia w nich zagadnienia dotyczącego zabytków i ochrony zabytków.</p> <p>Efektom analizy będzie realizacja następujących zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przygotowanie rekomendacji zmian legislacyjnych dotyczących wprowadzenia treści związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami (krajobrazem kulturowym, historycznymi układami urbanistycznymi i ruralistycznymi, zespołami budowlanymi, architekturą i budownictwem, otoczeniem zabytków – nieruchomości, ruchomych i archeologicznych) do podstaw programowych w poszczególnych typach szkół podstawowych i średnich w Polsce; – przeprowadzenie modelowych projektów lekcji poświęconych ochronie dziedzictwa z udziałem szkolnych kół wolontariatu, NIKZ i WUOZ, będących podstawą do opracowania materiałów; – przygotowanie materiałów dydaktycznych wspomagających proces edukacji; – ewaluacja i rekomendacje dotyczące przyszłych działań.

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Wykonanie analizy treści podstaw programowych w zakresie ochrony zabytków w szkołach podstawowych i średnich	Analiza Wskaźniki: jeden egzemplarz raportu z analizy.
2.	Opracowanie materiałów dydaktycznych i szkolenia	Wskaźniki: przeszkolenie stacjonarne min. 50 pracowników kuratorów, przeszkolenie stacjonarne min. 300 nauczycieli (zajmujących się edukacją

79

		wczesnoszkolną, edukacja w klasach 4–8 szkoły podstawowej, uczących w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe: branżowych szkołach I i II stopnia oraz technikach i liceach).
3.	Opracowanie projektu zmian legislacyjnych zakładających włączenie edukacji w zakresie ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach powszechnych w Polsce	Wskaźniki: jeden projekt rekomendacji zmian legislacyjnych.
4.	Ewaluacja zadania	Wskaźniki: raport z wykorzystania materiałów dydaktycznych i rekomendacje dotyczące dalszych działań w tym zakresie.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.2.1.1	Przygotowanie analizy podstaw programowych – raport wskazujący potrzeby aktualizacji podstaw programowych w klasach 1–8, szkołach prowadzących kształcenie zawodowe: branżowych szkołach I i II stopnia oraz technikach i liceach z wytycznymi do opracowania zmian legislacyjnych	I–II kwartał 2024 r.
3.2.1.2	Opracowanie projektu zmian legislacyjnych, dla Ministerstwa Edukacji i Nauki	III–IV kwartał 2024 r.
3.2.1.3	Opracowanie materiałów dydaktycznych dostosowanych dla uczniów klas początkowych w szkole podstawowej, klas 4-8 szkoły podstawowej, szkół prowadzących kształcenie zawodowe: branżowych szkół I i II stopnia oraz techników i liceów.	III–IV kwartał 2024 r.
3.2.1.4	Przeszkolenie pracowników kuratoriów – stacjonarnie.	I–II kwartał 2025 r.
3.2.1.5	Przeszkolenie nauczycieli – stacjonarnie.	III–IV kwartał 2025 r.
3.2.1.6	Raport z efektywności i jakości materiałów dydaktycznych.	I–II kwartał 2026 r.
3.2.1.7	Ewentualne korekty i uzupełnienia materiałów dydaktycznych.	II–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 3.2.2

Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego

Opis projektu
<p>Zadanie zakłada kontynuację programu badań i analiz społecznych oraz statystycznych z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Celem zadania jest gromadzenie oraz analizowanie danych, przede wszystkim statystycznych, z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami oraz powiązania tej dziedziny z jak najszerszym kontekstem ekonomiczno-społecznym.</p> <p>Rozwijanie statystyki dziedzictwa pozwoli na:</p> <ul style="list-style-type: none"> – stworzenie podstaw do argumentacji na rzecz ochrony zabytków i zachowania dziedzictwa niematerialnego, uzasadniającej wydatkowanie środków publicznych, stymulującej działania podmiotów prywatnych, oparte na wiarygodnych, rzetelnych i porównywalnych danych; – śledzenie trendów oraz korzyści o charakterze społeczno-ekonomicznym, związanych z zachowaniem, odnową i wykorzystaniem zabytkowych obiektów i kultywowaniem historycznych tradycji; – formułowanie celów polityk publicznych dotyczących ochrony, wykorzystania i rewitalizacji historycznego zasobu kulturowego; – budowę instrumentów, narzędzi, wariantów działań czy też odpowiedniego ukierunkowania działań lub zróżnicowania przestrzennego potrzeb na podstawie pozyskanej wiedzy; – ocenę efektywności ekonomicznej i społecznej wdrażanych rozwiązań i instrumentów; – podejmowanie racjonalnych decyzji odnośnie do alokacji środków finansowych i inwestycji dotyczących dziedzictwa kulturowego; – obserwację zagrożeń i różnych rodzajów ryzyka, a także przeciwdziałanie im; nie bez znaczenia jest obecny kryzys spowodowany pandemią COVID-19, który wymusił na podmiotach życia publicznego i społecznego podejmowanie decyzji w stanie nierównowagi informacji; – dostarczenie danych pozwalających na prowadzenie bardziej efektywnej komunikacji społecznej w dziedzinie ochrony dziedzictwa i związanych z tym kosztów i korzyści;

80

– umożliwienie międzynarodowych porównań, obsługę międzynarodowych zobowiązań Polski z zakresu raportowania na temat dziedzictwa kulturowego;
 – rozwój *heritage studies*, ekonomii kultury i ekonomii dziedzictwa jako nowych dyscyplin naukowych;
 – diagnoza potrzeb i możliwości wsparcia społecznych opiekunów zabytków, w celu poprawy współpracy i wzmocnienia ich kompetencji.

Główne tematy badawcze:

– Badanie społeczne na reprezentatywnej próbie Polaków: „Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego”, które dałoby materię porównawczą, pozwalającą ocenić zachodzące procesy społeczne i dostosować środki i narzędzia do aktualnej sytuacji;
 – Studia przypadków oddziaływania wybranych obiektów zabytkowych na rozwój społeczno-gospodarczy (efekty ekonomiczne – metody ekonometryczne, efekty społeczne);
 – Badanie: „Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w samorządzie gminnym 2023 r., w ramach Programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2023”;
 – Badanie ogólnopolskie pod roboczą nazwą „Ochrona zabytków – rejestr zabytków i krajowa ewidencja zabytków”, w ramach Programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2023.

Zadanie będzie spójne ze Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, cel szczegółowy „Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne”.

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Gromadzenie oraz analizowanie danych statystycznych z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami	Liczba przeprowadzonych badań. Wskaźniki: trzy badania (jedno badanie w każdej gminie, drugie badanie – 16 WKZ, trzecie badanie – min. 1000 osób); cztery studia przypadków, cztery raporty w formie publikacji, zaakceptowane przez DOZ.
2.	Wypracowanie narzędzi statystycznych	Liczba narzędzi do monitorowania danych statystycznych z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami. Wskaźniki: min. trzy narzędzia.
3.	Popularyzacja wyników badań	Liczba działań popularyzatorskich i włączających instytucje eksperckie, organy władzy, społeczności lokalne i NGO. Wskaźniki: cztery publikacje.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.2.2.1	Przeprowadzenie badania „Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w samorządzie gminnym w 2023 r., w ramach Programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2023” – raport przekazany do DOZ, publikacja.	II kwartał 2024 r. – II kwartał 2025 r.
3.2.2.2	Przeprowadzenie badania ogólnopolskiego pod roboczą nazwą „Ochrona zabytków – rejestr zabytków i krajowa ewidencja zabytków, w ramach Programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2023” – raport przekazany do DOZ, publikacja.	III kwartał 2024 r. – III kwartał 2025 r.
3.2.2.3	Przeprowadzenie badania społecznego na reprezentatywnej próbie Polaków: „Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego”, który dałby materię porównawczą pozwalającą ocenić zachodzące procesy społeczne i dostosować środki i narzędzia do aktualnej sytuacji – raport przekazany do DOZ, publikacja.	I–IV kwartał 2025 r.
3.2.2.4	Przygotowanie studiów przypadków oddziaływania wybranych obiektów zabytkowych na rozwój społeczno-gospodarczy (efekty ekonomiczne – metody ekonometryczne, efekty społeczne) – przekazanie raportu do DOZ, publikacja.	III kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.

Zadanie 3.2.3

Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny

Opis projektu	
<p>Zadanie zakłada pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny. Dotyczy to głównie zagadnień związanych ze stosunkiem Polaków do dziedzictwa kulturowego; tożsamości kulturowej, zaangażowania społecznego na rzecz dziedzictwa, edukacji na rzecz kultury i dziedzictwa. Zadanie to obejmować będzie dwa duże badania socjologiczne (jedno ukierunkowane na diagnozę społeczną sposobów użytkowania dziedzictwa, drugie – na segmentację jej użytkowników). Celem zadania jest:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozpoznanie barier w korzystaniu z dziedzictwa kulturowego; – stworzenie pełnej segmentacji użytkowników dziedzictwa i zdiagnozowanie ich potrzeb; – wypracowanie rekomendacji odnośnie do zdiagnozowanych blokad oraz ich niwelowania. <p>Wstępnie zakładane główne tematy badawcze:</p> <ul style="list-style-type: none"> – bariery przestrzenne, mentalne w korzystaniu z dziedzictwa kulturowego (badanie na reprezentatywnej grupie Polaków); – bariery w zakresie przygotowania kadr kultury, w tym: zbieranie danych na temat słuchaczy studiów podyplomowych związanych z dziedzictwem kulturowym, na temat nieformalnych programów szkoleniowych dotyczących dziedzictwa kulturowego, a także programów grantowych oferowanych przez MKiDN, narodowych instytucji kultury, samorządów, organizacji pozarządowych, podmiotów prywatnych i pracowników służb konserwatorskich; – badanie właścicieli zabytków – realizacja zadań związanych z własnością obiektów zabytkowych oraz zapotrzebowanie wobec władz publicznych w zakresie pomocy w utrzymaniu obiektów zabytkowych w dobrym stanie zachowania; – badanie społecznych opiekunów zabytków w zakresie barier w wykonywaniu społecznie ważnej funkcji oraz potrzeb szkoleniowych, – badanie depozytariuszy dziedzictwa niematerialnego w zakresie kultywowania przejawów dziedzictwa niematerialnego, zapotrzebowania depozytariuszy na wsparcie systemowe; – badanie analogiczne do badania „Działania organizacji pozarządowych oraz samorządów w obszarze dziedzictwa kulturowego: współpraca, potrzeby, zaangażowanie wolontariuszy”, przeprowadzone w 2015 r. przez Stowarzyszenie Koln/Jawor – z uwagą dotyczącą zapewnienia cykliczności i rozszerzenia zakresu. <p>Badanie analogiczne do badania „Dziedzictwo obok Mnie – Polacy i Norwegowie wobec lokalnego dziedzictwa kulturowego” przeprowadzonego w 2015 r. przez PBS Spółka z o.o. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa przy współpracy z Riksantikvaren w ramach projektu „DoM – Dziedzictwo obok Mnie. Wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczności lokalnej”, „Segmentacja psychograficzna Polaków ze względu na ich postawy wobec dziedzictwa”, przeprowadzonego przez Brainlab w 2020 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa – z uwagą dotyczącą zapewnienia cykliczności i rozszerzenia zakresu tematycznego w odniesieniu do problemu międzypokoleniowych różnic korzystania z dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Zadanie będzie spójne ze Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, cel szczegółowy: „Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne”.</p>	

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Diagnoza barier utrudniających korzystanie z dziedzictwa kulturowego	Opracowanie katalogu barier. Wskaźnik: badania min. 500 osób, jeden egzemplarz katalogu.
2.	Wypracowanie rekomendacji	Partycypacyjne wypracowanie zaleceń do dalszych działań, które zostaną przedstawione odpowiednim instytucjom eksperckim, organom władzy, społecznościom lokalnym i NGO. Wskaźnik: jeden egzemplarz rekomendacji.
3.	Popularyzacja wyników badań	Liczba publikacji online oraz innych działań upowszechniających. Wskaźnik: liczba publikacji online – cztery.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.2.3.1	Wykonanie analizy dostępnych danych.	IV kwartał 2024 r.
3.2.3.2	Przeprowadzenie i opracowanie badań na temat barier utrudniających korzystanie z dziedzictwa kulturowego. Działania popularyzacyjne i włączające instytucje eksperckie, organy władzy, społeczności lokalne i NGO – raport do DOZ.	I–IV kwartał 2025 r.
3.2.3.3	Wypracowanie rekomendacji dotyczących możliwości zmniejszenia barier wskazanych w badaniu oraz analiza dobrych praktyk stosowanych w innych krajach.	III–IV kwartał 2025 r.

82

3.2.3.4	Kontynuacja i opracowanie badania społecznego na reprezentatywnej próbie Polaków „Segmentacja psychograficzna Polaków ze względu na ich postawy wobec dziedzictwa” oraz wypromowanie wyników badań w postaci webinarium i konferencji.	IV kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
---------	--	---

Zadanie 3.2.4

Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące ochrony dziedzictwa

Opis projektu	
<p>Projekt zakłada kontynuację działań prowadzonych w latach 2019–2022 oraz inicjowanie kolejnych kampanii poruszających kwestie odpowiadające na aktualne potrzeby związane z ochroną zabytków.</p> <p>Ogólnym celem kampanii społeczno-edukacyjnych jest upowszechnianie wiedzy o konieczności ochrony zabytków, skutkach jej zaniedbania oraz rodzajach przestępstw przeciwko zabytkom. NID przyjął ogólne zasady realizacji kampanii w sposób umożliwiający dotarcie do maksymalnie szerokiego kręgu odbiorców, przez wykorzystanie następujących kanałów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – emisja spotów w Internecie oraz w przestrzeni publicznej, – publikowanie kontentu kampanii (teksty, materiały fotograficzne, video) w mediach społecznościowych, – treści publikowane w prasie (materiały i artykuły sponsorowane), – upowszechnianie materiałów dostosowanych do tematyki danej kampanii na innych kanałach, wynikających z analiz NID i mających na celu jak najbardziej efektywne dotarcie do odbiorców. <p>Efektom podejmowanych działań ma być zwiększenie świadomości społecznej, a przez to bardziej efektywna współpraca w tym zakresie z określonymi podmiotami realizującymi zadania w tej sferze. Kolejnym z elementów jest zwiększenie roli ekonomii w ochronie zabytków, przez inicjowanie działań oraz wzrost podejmowania społecznej odpowiedzialności za ochronę zabytków. Oczekiwany rezultatem jest natomiast poprawa ekonomiczności działań Instytutu w zakresie lepszej percepcji realizowanych zadań ustawowych.</p> <p>Głównym założeniem jest identyfikacja aktualnych zagrożeń związanych z ochroną zabytków, które będą przedmiotem szeroko zakrojonych kampanii społeczno-edukacyjnych, realizowanych w możliwie szerokim zasięgu w mediach tradycyjnych i cyfrowych, a także w przestrzeni publicznej. Przewidujemy również podejmowanie współpracy z innymi instytucjami w celu wzmacniania przekazu kampanii.</p> <p>Podstawą podejmowanych działań będzie identyfikacja zagrożeń oraz grup docelowych, a także interdyscyplinarne podejście do rozwiązywania zidentyfikowanych problemów. Jednym z założeń jest przeprowadzenie czynności skierowanych do określonych grup profesjonalistów działających w przestrzeni dziedzictwa kulturowego, w tym ochrony zabytków.</p> <p>Dobór działań będzie określany na podstawie przeprowadzonych badań i wcześniej przygotowywanych strategii, zwłaszcza w zakresie wyboru najbardziej skutecznych kanałów dotarcia do określonych grup społecznych, jak również wyboru tych grup w zależności od treści przekazu.</p> <p>Skuteczność kampanii NID została potwierdzona szerokim pozytywnym odbiorem społecznym, a także przez środowisko branżowe. Znalazło to wyraz w tym, że kampania „Zabytki to Twoje dziedzictwo. Nie pozwól niszczyć. Reaguj!” została nagrodzona brązową statuetką w kategorii Kultura i media w konkursie Złotych Spinaczy 2021 – najważniejszej nagrody branży public relations w Polsce.</p>	

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Budowanie świadomości społecznej i promowanie dobrych praktyk (w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego)	Liczba przeprowadzonych kampanii i akcji. Wskaźniki: trzy raporty po zakończeniu każdej kampanii i pięć akcji informacyjnych.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.2.4.1	Przeprowadzenie nowej kampanii „Zabytki to Twoje dziedzictwo. Nie pozwól niszczyć. Reaguj!”	II–IV kwartał 2024 r.
3.2.4.2	Przeprowadzenie kampanii promującej dobre praktyki zarządzania zabytkami	I–III kwartał 2025 r.

83

3.2.4.3	Przeprowadzenie kampanii informacyjnej na temat powstrzymania negatywnych skutków zmian klimatycznych	IV kwartał 2025 r. – II kwartał 2026 r.
---------	---	---

Zadanie 3.2.5

Wsparcie służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom

Opis projektu
<p>Celem zadania jest przeprowadzenie serii szkoleń dla przedstawicieli sądów i prokuratur, Policji, Krajowej Administracji Skarbowej i Straży Granicznej w zakresie charakterystyki zagrożeń dziedzictwa kulturowego oraz zwalczania i zapobiegania przestępczości przeciwko zabytkom.</p> <p>Zadanie stanowiłoby formę realizacji i wzmocnienia współpracy przewidzianej w porozumieniu w sprawie współdziałania w zwalczaniu nielegalnego wywozu za granicę lub przywozu z zagranicy zabytków z 2020 r. oraz porozumieniu o współpracy między GKZ a Komendantem Głównym Policji z 2018 r.</p> <p>Program szkoleń będzie kierowany do organów ścigania (Policja na poziomie wojewódzkich wydziałów kryminalnych oraz w KGP i CBŚP, Krajowa Administracja Skarbowa, Straż Graniczna i prokuratura na poziomie prokuratur okręgowych i Prokuratury Krajowej), ze szczególnym uwzględnieniem powołanych przez Policję koordynatorów ds. zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu.</p> <p>W służbach mundurowych jest duża rotacja kadrowa, która powoduje, że część osób nie jest właściwie przygotowana do realizacji zadań z zakresu ochrony dziedzictwa, z powodu krótkiego stażu na stanowisku koordynatora. Dotychczasowe szkolenia dla policji skoncentrowane były na koordynatorach służby kryminalnej i nie przygotowywano szkoleń profilowanych dla służby prewencyjnej ani dochodzeniowo-śledczej, systemowo zaangażowanych w poszczególne sprawy dotyczące zabytków.</p> <p>Przygotowanie materiałów szkoleniowych prezentujących podstawy specyfiki zapobiegania i zwalczania przestępczości przeciwko zabytkom pozwoli na ich wykorzystanie przez koordynatorów do podniesienia kwalifikacji podległych im funkcjonariuszy w terenie, a także ustalenie standardu w zakresie minimalnej wiedzy o powyższym zagadnieniu. Regularne szkolenia pozwolą również na wymianę doświadczeń i budowanie współpracy organów i instytucji zaangażowanych w walkę z przestępczością przeciwko zabytkom. Elementem projektu powinny być też szkolenia przeznaczone dla nowo powołanych koordynatorów, którzy przechodziliby w NID dwudniowy kurs dotyczący podstawowych zagadnień związanych z ich przyszłymi obowiązkami.</p> <p>W ramach zadania planowane jest przeprowadzenie szkolenia odpowiadającego na potrzebę zgłoszoną przez Policję, a skierowanego do wojewódzkich i samorządowych konserwatorów zabytków, dotyczącego procedur we współpracy ze służbami mundurowymi. Szkolenie będzie zamieszczone na platformie szkoleniowej NID.</p>

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Podnoszenie kwalifikacji pracowników organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w zakresie ochrony zabytków	Przygotowanie materiałów szkoleniowo-edukacyjnych. Wskaźnik: jeden egzemplarz materiałów, pięć szkoleń dla służb mundurowych i organów wymiaru sprawiedliwości (min. 150 osób).
2.	Poprawa komunikacji między służbami mundurowymi a służbami konserwatorskimi	Szkolenia stacjonarne dla służb konserwatorskich. Wskaźnik: przeprowadzenie szkoleń stacjonarnych dla WKZ – min. 100 osób, opublikowanie i rozpropagowanie szkolenia online.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.2.5.1.	Przygotowanie materiałów szkoleniowych. Przeprowadzenie jednego szkolenia stacjonarnego dla służb mundurowych i organów wymiaru sprawiedliwości.	III–IV kwartał 2024 r.
3.2.5.2.	Przeprowadzenie dwóch szkoleń stacjonarnych dla służb mundurowych i organów wymiaru sprawiedliwości.	I–III kwartał 2025 r.
3.2.5.3.	Przeprowadzenie dwóch szkoleń stacjonarnych dla służb mundurowych i organów wymiaru sprawiedliwości.	I–III kwartał 2026 r.
3.2.5.4.	Przygotowanie, przeprowadzenie i publikacja szkoleń stacjonarnych dla WKZ.	I–IV kwartał 2025 r.

84

Zadanie 3.2.6

Edukacja o dziedzictwie z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami

Opis projektu

Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego jest jednym z filarów podnoszenia świadomości społecznej w obszarze zabytków. Dlatego ważne jest przeprowadzenie ewaluacji zrealizowanych do tej pory działań i wprowadzenie niezbędnych ulepszeń. Dzięki temu bardziej efektywne będzie kontynuowanie podjętych w minionych latach projektów i rozbudowanie ich o nowe narzędzia edukacyjne dostosowane do zmieniających się potrzeb interesariuszy.

Najważniejszym elementem projektu jest zatem z jednej strony wyjście naprzeciw oczekiwaniom odbiorców w edukacji o dziedzictwie, z drugiej – akcja edukacyjna kierowana do szkół wraz z tworzeniem odpowiednich pakietów edukacyjnych. Aby zrealizować wyżej opisane działania, konieczne będzie przeprowadzenie badań wśród interesariuszy – badaniem zostaną objęte dzieci, gdyż ta grupa odbiorców nigdy nie została przebadana w kontekście dziedzictwa.

Istotnym elementem projektu będzie dostosowanie tworzonych programów edukacyjnych oraz narzędzi w taki sposób, aby mogły z nich korzystać osoby z niepełnosprawnościami. Pozwoli to korzystać z zaprezentowanych rozwiązań wielu grupom użytkowników i zmniejszy niedostępność wcześniejszych rozwiązań.

Działania prowadzone w ramach projektu będą skierowane do jak najszerszej liczby odbiorców: osób dorosłych z różnych grup zawodowych, np. architektów, projektantów, konserwatorów, zarządców nieruchomości, policjantów itp., ale także osób zainteresowanych szeroko pojętym dziedzictwem. Ważną grupą odbiorców będą również dzieci na różnych etapach kształcenia (przedszkole, szkoły podstawowe i ponadpodstawowe).

Projekt ma na celu podniesienie zainteresowania różnych grup odbiorców dziedzictwem, co w efekcie ma przynieść niewymierny rezultat: rozumienie wartości dziedzictwa i bycie aktywnym uczestnikiem życia kulturalnego związanego także z zabytkami i dziedzictwem niematerialnym. Zadaniem projektu jest wykreowanie atrakcyjnych narzędzi, które byłyby interesujące dla różnych grup interesariuszy.

Efektami projektu będą zatem: różnego rodzaju materiały edukacyjne, uzupełnione o nowe, angażujące treści edukacyjne, które zostaną umieszczone na stronie internetowej NID, ale także na platformach streamingowych, np. Spotify. Materiały i e-narzędzia edukacyjne będą dostosowane do potrzeb współczesnego odbiorcy (w oparciu o konkretne grupy docelowe), zgodnie z ustawą o dostępności cyfrowej, co będzie wymagać także odpowiedniego przebudowania strony internetowej NID.

Środkami do realizacji powyższych zamierzeń będą np. wykłady, spacer, warsztaty prowadzone online lub stacjonarnie. Odbiorcami powyższych form edukacyjnych będą dorośli, ale także uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Jednym z działań, które planujemy realizować, będzie stworzenie platformy do wymiany doświadczeń poszczególnych użytkowników – oprócz dedykowanego do tego miejsca na stronie internetowej. Planujemy także spotkania osób, które angażują się w promocję lub są związane z edukacją dotyczącą zabytków czy dziedzictwa niematerialnego. To dzięki doświadczeniu dziedzictwa kulturowego i wymianie myśli, sieciowaniu interesariuszy, możliwe będzie zoptymalizowanie przyszłych działań na rzecz dziedzictwa przez odbiorców. Będzie to również okazja do pogłębiania świadomości interesariuszy w zakresie ochrony wspólnych dóbr zarówno materialnych, jak i niematerialnych. Środkiem do zrealizowania tego celu ma być forum na rzecz edukacji o dziedzictwie. Aby zrealizować założenia, należy dostosować istniejące już materiały edukacyjne, zaangażować specjalistów do przygotowania nowych treści i programów oraz rozbudować istniejące narzędzia, dzięki którym możliwe będzie dotarcie do szerokiego grona odbiorców w postaci np. aplikacji mobilnych, podcastów, szkoleń oraz materiałów drukowanych (skrypty, sylabusy, książki). W roku 2024 w ramach środków własnych zostanie opracowany plan rozwoju działań edukacyjnych na kolejne lata.

Promocja w zakresie upowszechniania wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości będzie realizowana m.in. za pomocą kampanii społecznych prowadzonych przez NID, a także kanałów komunikacji Narodowego Instytutu Dziedzictwa, do których należą: portal internetowy nid.pl, kanały social media (Facebook, Instagram, LinkedIn).

Tylko dzięki spójnym działaniom i synergii z istniejącymi narzędziami oraz realizowanymi równorzędnie projektami możliwe będzie osiągnięcie zamierzonego efektu.

Cele projektu

Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Tworzenie narzędzi edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego	<p>Wskaźniki: raport dotyczący przebudowanej strony internetowej.</p> <p>Wskaźniki: liczba przygotowanych pakietów edukacyjnych dla osób niepełnosprawnych – min. cztery</p> <p>Wskaźniki: pięć udostępnionych szkoleń na platformie internetowej.</p> <p>Szkolenia online – min. 100 osób.</p>

Harmonogram projektu

Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
-----	-------------------------	----------------------------

85

3.2.6.1	Przygotowanie pakietów edukacyjnych dla osób z niepełnosprawnościami (m.in. materiały tyflograficzne, audiodyskrypcje)	III kwartał 2024 r. – III kwartał 2025 r.
3.2.6.2	Przygotowanie nowych narzędzi edukacyjnych, które pozwolą w sposób angażujący z nich korzystać, np. aplikacji mobilnej, kanału streamingowego itp., publikacje	III kwartał 2025 r. – III kwartał 2026 r.
3.2.6.3	Przebudowa strony internetowej Instytutu pod kątem stworzenia sekcji dotyczącej działań edukacyjnych	I–IV kwartał 2026 r.
3.2.6.4	Rozbudowa zasobu pakietów edukacyjnych (szkolenia e-learningowe, webinary, wykłady) na platformie Narodowego Instytutu Dziedzictwa	III–IV kwartał 2026 r.

Zadanie 3.2.7

Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków

Opis projektu	
<p>Na podstawie artykułu Janusza Jasińskiego „Analiza stanu zabytków nieruchomości oraz ograniczeń w zakresie ich obrotu rynkowego w Polsce” można przyjąć, że zasób zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków będących własnością prywatną stanowi 35% zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (s. 31).</p> <p>W opracowanym w 2017 r. przez Narodowy Instytut Dziedzictwa „Raportcie o stanie zachowania zabytków nieruchomości w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)” wśród zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków w roku 2015 było 19,64% zabytków stanowiących własność prywatną.</p> <p>Wydaje się, przyjmując tendencję wzrostową liczby zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków będących w rękach prywatnych, że zasób tego rodzaju zabytków należy określić na poziomie 35%, co stanowi około 27 tys. zabytków.</p> <p>Biorąc pod uwagę stan faktyczny, należy uznać za konieczne stworzenie instrumentu dialogu posiadaczy zabytków mających status osób fizycznych z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz służbami ochrony zabytków i wyspecjalizowanymi instytucjami w zakresie ochrony zabytków.</p> <p>Formą prowadzenia dialogu będzie utworzone przy Generalnym Konserwatorze Zabytków Forum Posiadaczy Zabytków stanowiące okazję do prowadzenia debaty na temat kierunków prowadzenia polityki ochrony zabytków. Utworzenie Forum stanowi realizację jednego z postulatów koncepcji polityki publicznej, w ramach której konkretne rozwiązania instytucjonalno-prawne są wypracowywane na podstawie dyskusji i uzgodnień z interesariuszami, na których aktualną sytuację dane rozwiązanie oddziałuje.</p> <p>Zakłada się, że posiedzenia Forum będą się odbywały co najmniej dwa razy w roku w formule hybrydowej. W formie czynnej będą mogli uczestniczyć w nich przedstawiciele organizacji zrzeszających posiadaczy zabytków, natomiast w formie biernej możliwość śledzenia przebiegu forum będzie dostępna za pomocą sieci Internet.</p>	

Cele projektu		
Lp.	Nazwa celu	Opis wskaźników celu projektu
1.	Rozpoznanie grup posiadaczy zabytków	Wskaźnik: jeden raport.
2.	Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków aktywnie uczestniczących w posiedzeniach Forum	Organizacja co najmniej dwóch posiedzeń Forum począwszy od I kwartału 2024 r. Wskaźniki: organizacja min. dwóch forów (dwa razy w roku) dla min. 100 osób, udostępnienie narzędzia informatycznego – Forum Posiadaczy Zabytków – wersja Beta.
3.	Wzmocnienie instytucji społeczeństwa obywatelskiego	Raport z badań statystycznych, narzędzie informatyczne dedykowane posiadaczom zabytków, rekomendacja do dalszych działań forum.

Harmonogram projektu		
Lp.	Kamień milowy (produkt)	Planowana data osiągnięcia
3.2.7.1	Analiza i rozpoznanie grup i organizacji skupiających właścicieli zabytków	I kwartał 2024 r.
3.2.7.2	Organizacja sześciu posiedzeń Forum Posiadaczy Zabytków	I kwartał 2024 r. – IV kwartał 2026 r.
3.2.7.3	Opracowanie analizy potrzeb posiadaczy zabytków – badania statystyczne	I–IV kwartał 2024 r.
3.2.7.4	Stworzenie narzędzia informatycznego przeznaczonego dla właścicieli zabytków Forum Posiadaczy Zabytków – wersja Beta	I–IV kwartał 2024 r.
3.2.7.5	Testowanie i opublikowanie/udostępnienie narzędzia informatycznego przeznaczonego dla właścicieli zabytków	I kwartał 2025 r. – III kwartał 2026 r.

86

3.2.7.6	Opracowanie raportu/rekomendacji na przyszłość dotyczących działalności Forum Posiadaczy Zabytków	IV kwartał 2026 r.
---------	---	--------------------

87

7. PLAN FINANSOWY KRAJOWEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI 2023–2026

Tabela 2. Budżet z podziałem środków pomiędzy podmioty koordynujące zadania.

	2023	2024	2025	2026	RAZEM
Departament Ochrony Zabytków	0	2 543 100	2 599 100	3 233 100	8 375 300
Narodowy Instytut Dziedzictwa	0	2 242 500	7 582 500	7 042 750	16 867 750
Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków	0	7 265 000	15 107 000	8 181 000	30 553 000
Razem	0	12 350 600	24 988 600	18 456 850	55 796 050

Opracowanie: DOZ

Tabela 3. Budżet z podziałem na cele i zadania

ZADANIA PROGRAMU	2023	2024	2025	2026	RAZEM
1.1.1. Ochrona wielkoobszarowych zespołów architektury obronnej (DOZ)	0	800 000	700 000	900 000	2 400 000
1.1.2. Weryfikacja i klasyfikacja zabytków techniki kolejowej (NIKZ)	0	908 000	2 021 000	1 759 000	4 688 000
1.1.3. Weryfikacja i klasyfikacja zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym (NIKZ)	0	808 000	2 368 000	1 412 000	4 588 000
1.1.4. Weryfikacja i klasyfikacja zabytkowej architektury osad związanych z gospodarką leśną (NIKZ)	0	837 000	1 728 000	1 242 000	3 807 000
1.2.1. Model i system wartościowania zabytków (DOZ)	0	150 000	350 000	250 000	750 000
1.2.2. Plany zarządzania dla pomników historii (DOZ)	0	0	50 000	450 000	500 000
1.2.3. Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych (NID)	0	60 000	150 000	250 000	460 000
1.2.4. System bezpieczeństwa zabytków (DOZ)	0	430 000	190 000	480 000	1 100 000

88

1.2.5. Projektowanie konserwatorskie (DOZ)	0	235 000	50 000	150 000	435 000
1.3.1. Implementacja konwencji UNESCO z 1972 r. do ustawy o ochronie zabytków (DOZ)	0	100 000	250 000	100 000	450 000
1.3.2. Wdrożenie Konwencji z 2001 r. (DOZ)	0	50 000	48 000	52 000	150 000
1.3.3. Współpraca międzynarodowa z UNESCO – ICOMOS-ICCROM-UE (DOZ)	0	124 000	168 000	308 000	600 000
1.3.4. Wsparcie procesu tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce (NID)	0	20 000	400 000	300 000	720 000
2.1.1. Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków (DOZ)	0	100 000	100 000	100 000	300 000
2.1.2. Program szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (DOZ)	0	454 100	393 100	393 100	1 240 300
2.2.1. Wdrożenie i rozwój programu AZP+ (NID)	0	22 500	412 500	462 750	897 750
2.2.2. Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego (NID)	0	100 000	460 000	910 000	1 470 000
2.2.3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D (NID)	0	200 000	950 000	950 000	2 100 000
2.2.4. Rozwój portalu zabytek.pl (kontynuacja NID)	0	200 000	1 480 000	750 000	2 430 000
2.3.1. Premia zabytkowa (DOZ)	0	50 000	100 000	50 000	200 000
2.3.2. Alternatywny sposób finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding (DOZ)	0	50 000	200 000	0	250 000
3.1.1. Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków (NID)	0	360 000	420 000	360 000	1 140 000
3.1.2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami (NID)	0	30 000	150 000	120 000	300 000
3.1.3. Twój dom – dialog z tradycją (NID)	0	120 000	310 000	280 000	710 000
3.1.4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD” (NID)	0	120 000	400 000	360 000	880 000
3.1.5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich (NIKZ)	0	684 000	960 000	754 000	2 398 000
3.1.6. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych (NIKZ)	0	838 000	3 946 000	15 880 000	6 372 000
3.1.7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów (NIKZ)	0	1 658 000	2 700 000	496 000	4 854 000
3.2.1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach (NIKZ)	0	948 000	1 000 000	371 000	2 319 000

89

3.2.2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego (NID)	0	0	100 000	270 000	370 000
3.2.3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny (NID)	0	30 000	280 000	350 000	660 000
3.2.4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące ochrony dziedzictwa (NID)	0	1 000 000	1 000 000	1 000 000	3 000 000
3.2.5. Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom (NID)	0	150 000	340 000	240 000	730 000
3.2.6. Edukacja o dziedzictwie z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami (NID)	0	130 000	430 000	440 000	1 000 000
3.2.7. Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków (NIKZ)	0	584 000	384 000	559 000	1 527 000
Razem	0	12 350 600	24 988 600	18 456 850	55 796 050

Opracowanie: DOZ

8. SYSTEM WDRAŻANIA, MONITORINGU I EWALUACJI KRAJOWEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI 2023–2026

WDRAŻANIE KRAJOWEGO PROGRAMU

Wdrażanie Krajowego programu zakłada ścisłą współpracę Generalnego Konserwatora Zabytków (działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego) i Departamentu Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego z wojewódzkimi konserwatorami zabytków oraz Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków, przy współpracy z Narodowym Muzeum Morskim oraz innymi podmiotami wdrażającymi Program. W sytuacji gdy realizacja wymienionych w Programie 2023-2026 zadań będzie wymagała zaangażowania innych podmiotów: organów administracji publicznych, państwowych lub samorządowych instytucji kultury, instytucji pozarządowych (NGO's) wówczas zostaną one włączone do jego realizacji na zasadzie porozumień zawieranych po rozpoczęciu realizacji programu, m.in. z Lasami Państwowymi, Ministerstwem Cyfryzacji, Ministerstwem Infrastruktury, Instytutem Badawczym Dróg i Mostów, Narodowym Instytutem Kultury i Dziedzictwa Wsi, Ministerstwem Edukacji i Nauki, Krajową Szkołą Administracji Państwowej, Głównym Urzędem Nadzoru Budowlanego, Ministerstwem Finansów, Bankiem Gospodarstwa Krajowego oraz Związkiem Banków Polskich, Instytutem Bezpieczeństwa Zabytków, PKN ICOMOS, PK UNESCO, TICCIH, SKZ, oraz wybranymi uczelniami wyższymi, samorządami, zarządcami Pomników Historii i Miejsc Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Założeniem przyjętym dla Krajowego programu jest jego implementacja na obszarze całego kraju pod kierunkiem i nadzorem GKZ, jednak zadania Krajowego programu będą realizowane na obszarze właściwym dla ich charakteru. Z tego względu rozwiązania systemowe wspierające ochronę zabytków i opiekę nad nimi w Polsce zostaną zaprojektowane przede wszystkim na poziomie centralnym. Weryfikacja bieżąca realizacji zadań będzie realizowana przez Departament Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego w kwartalnych okresach sprawozdawczych oraz oceniana merytorycznie po wykonaniu każdego kamienia milowego w zadaniu i całościowo po zrealizowaniu zadania.

Wdrażanie Krajowego programu 2023–2026

Realizacja Krajowego programu będzie prowadzona na kilku wzajemnie powiązanych i uzupełniających się poziomach:

Rada Ministrów – I poziom

Rada Ministrów rozpatruje i przyjmuje sprawozdania z realizacji Krajowego programu.

Generalny Konserwator Zabytków – II poziom

Generalny Konserwator Zabytków, działający z upoważnienia i w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, koordynuje realizację Krajowego programu³⁹. Tym samym GKZ:

- wyznacza terminy i tematy spotkań z udziałem ekspertów, instytucji i podmiotów zaangażowanych w realizację Programu;
- akceptuje proponowane rozwiązania związane z wdrażaniem Krajowego programu;
- przyjmuje sprawozdania z realizacji Krajowego programu oraz przedstawia je do akceptacji Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który następnie przedkłada je Radzie Ministrów;
- w razie konieczności przygotowuje aktualizację Krajowego programu, występuje o jej akceptację do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który następnie przedkłada ją Radzie Ministrów.

Zespół MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków – III poziom

W urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w terminie miesiąca od przyjęcia Krajowego Programu przez Radę Ministrów, zostanie wskazany zespół odpowiedzialny za koordynację realizacji Krajowego programu. Pracami Zespołu będzie kierował Dyrektor Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN. Zespół będzie bezpośrednio podlegał Generalnemu Konserwatorowi Zabytków, zgodnie z podziałem kompetencji w MKiDN między Ministrem, sekretarzami stanu, podsekretarzem stanu i dyrektorem generalnym⁴⁰.

Zespół MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków odpowiada za:

- bieżące raportowanie GKZ postępu prac związanych z wdrażaniem Krajowego programu;
- przedstawianie informacji o stanie realizacji Krajowego programu na potrzeby Rady ds. Ochrony Zabytków działającej przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz organów opiniotwórczo-doradczych działających przy Generalnym Konserwatorze Zabytków;
- zasięganie opinii Rady ds. Ochrony Zabytków dotyczącej realizacji Krajowego programu (w tym przede wszystkim odnośnie do sprawozdań z wdrażania Krajowego programu oraz rekomendacji dla kierunków działania Krajowego programu na lata 2027–2030);
- tworzenie, w razie potrzeby, doraźnych zespołów eksperckich w celu wypracowania rekomendacji i rozwiązań do realizacji wybranych zadań Krajowego programu;
- współpracę z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków i Narodowym Muzeum Morskim w zakresie wdrażania Krajowego programu;
- nadzór nad działalnością Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Narodowego Instytutu Konserwacji Zabytków i Narodowego Muzeum Morskiego w zakresie wdrażania Krajowego programu;

³⁹ Zarządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 marca 2022 r. w sprawie podziału czynności pomiędzy ministrami, sekretarzami stanu, podsekretarzami stanu i dyrektorem generalnym w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Dz. Urz. MKiDN.2022.13).

⁴⁰ Ibidem.

- zapobieganie występowaniu odstępstw w realizacji Krajowego programu względem założeń przyjętych w programie;
- monitorowanie i ewaluację Krajowego programu przy współpracy pozostałych podmiotów odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań Krajowego programu;
- opracowywanie i przedkładanie sprawozdań z realizacji Krajowego programu do zaopiniowania przez Radę ds. Ochrony Zabytków oraz do akceptacji Generalnego Konserwatora Zabytków;
- współpraca z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków i Narodowym Muzeum Morskim w zakresie przygotowania rocznych sprawozdań z wdrażania Krajowego programu, jako element sprawozdawczości MKiDN z wykonania budżetu za dany rok;
- komunikację z Zespołem MKiDN odpowiedzialnym za wdrażanie SRKS, w tym za współpracę z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków i Narodowym Muzeum Morskim, w zakresie dotyczącym przygotowania rocznych sprawozdań z wdrażania Krajowego programu, stanowiących element sprawozdawczości z realizacji SRKS.

Narodowy Instytut Dziedzictwa, instytucja wdrażająca Krajowy program – IV poziom Narodowy Instytut Dziedzictwa⁴¹, państwowa instytucja kultury wpisana do rejestru instytucji kultury prowadzonego przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego⁴². Narodowy Instytut Dziedzictwa odpowiada za:

---

⁴¹ Instytut działa na podstawie: ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012 r. poz. 406 oraz z 2014 r. poz. 423), u.o.z. oraz Zarządzenia nr 28 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 października 2006 r. w sprawie połączenia instytucji kultury — Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków i Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego oraz utworzenia Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (Dz. Urz. MKiDN Nr 6, poz. 50), Zarządzenia nr 32 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 grudnia 2010 r. w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (Dz. Urz. MKiDN Nr 6, poz. 58), Zarządzenia nr 28 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 24 maja 2011 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (Dz. Urz. MKiDN Nr 4, poz. 34), Zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 13 listopada 2013 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Narodowego Instytutu Dziedzictwa (Dz. Urz. MKiDN poz. 45), Zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 stycznia 2014 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Narodowego Instytutu Dziedzictwa (Dz. Urz. MKiDN, poz. 1) oraz statutu, stanowiącego załącznik do zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 stycznia 2020 r. w sprawie nadania statutu Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa (Dz. Urz. MKiDN 2020, poz. 5)

⁴² § 5. 1. Do zadań Instytutu należy w szczególności: 1) tworzenie i upowszechnianie standardów dokumentacji, badania, konserwacji i digitalizacji zabytków ruchomych, nieruchomych i archeologicznych; 2) włączanie się na wnioski Ministra lub Generalnego Konserwatora Zabytków w proces ewaluacji i doskonalenia systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz w proces ochrony dziedzictwa niematerialnego; 3) wydawanie opinii i ekspertyz dotyczących działań przy zabytkach na rzecz organów administracji publicznej; 4) monitorowanie i analizowanie zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego oraz wypracowywanie metod przeciwdziałania tym zagrożeniom, w tym w szczególności obiektów z Listy dziedzictwa światowego i uznanych za pomniki historii; 5) publikowanie i upowszechnianie wydawnictw z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad nim; 6) realizacja specjalistycznych programów szkoleniowych i informacyjnych na rzecz służb konserwatorskich i środowisk związanych z opieką nad zabytkami; 7) podejmowanie współpracy z właścicielami i zarządcami zabytków na rzecz właściwego zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego oraz promowanie zasad opieki nad zabytkami; 8) realizacja programów i kampanii społecznych w zakresie promowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także idei ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 9) realizacja programów edukacyjnych i podejmowanie

- przygotowanie, monitoring, realizację i ewaluację zadań w Krajowym programie, przypisanych do realizacji NID;
- udział w procesach monitoringu i ewaluacji Krajowego programu koordynowanych przez Zespół MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków;
- podejmowanie współpracy z innymi podmiotami w ramach realizacji zadań Krajowego programu, w tym: organizacjami pozarządowymi, państwowymi i samorządowymi instytucjami kultury oraz wojewódzkimi konserwatorami zabytków;
- podejmowanie współpracy z doraźnymi zespołami eksperckimi powoływanymi w ramach realizacji Krajowego programu;
- sporządzanie rocznych, lub w innym terminie na wniosek MKiDN, sprawozdań z realizacji Krajowego programu wraz z rekomendacjami i niezbędnymi podsumowaniami, z uwzględnieniem pomiaru i sprawozdawczości wskaźników wskazanych dla poszczególnych zadań Krajowego programu;
- opracowywanie i przedkładanie Zespołowi MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków sprawozdań z realizacji zadań przypisanych NID w Krajowym programie;
- uzgadnianie brzmienia sprawozdań opracowywanych przez Zespół MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków w zakresie dotyczącym zadań przypisanych w Krajowym programie;
- zapobieganie występowaniu odstępstw w realizacji zadań Krajowego programu względem założeń przyjętych w programie w odniesieniu do działań przypisanych NID;
- przedstawianie propozycji ewentualnych koniecznych działań naprawczych Zespołowi MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków, a po ich akceptacji przez Generalnego Konserwatora Zabytków podejmowanie działań naprawczych, w sytuacji problemów w realizacji Krajowego programu;
- przeprowadzanie analiz i opracowanie propozycji korekt do przygotowywanej przez GKZ aktualizacji Krajowego programu w zakresie działań realizowanych przez NID wraz z uzasadnieniem potrzeby wprowadzenia korekty lub aktualizacji.

Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków, instytucja wdrażająca Krajowy program – V poziom

---

współpracy na polu edukacji społecznej na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym; 10) podejmowanie współpracy na rzecz wzrostu społecznego zaangażowania w system identyfikacji i ochrony dziedzictwa kulturowego; 11) gromadzenie, opracowywanie, archiwizowanie i udostępnianie wiedzy o stanie zachowania i wartościach zasobu dziedzictwa kulturowego, w tym także zbiorów naukowych związanych z ochroną tego dziedzictwa; 12) gromadzenie i zarządzanie zasobem dokumentacji rejestru zabytków i Krajowej Ewidencji Zabytków, a także ewidencjonowanie badań archeologicznych prowadzonych na terenie kraju; 13) prowadzenie i rozwój ogólnopolskiego, cyfrowego systemu gromadzenia i udostępniania danych o dziedzictwie kulturowym, w tym danych geolokalizacyjnych; 14) koordynowanie realizacji procedury występowania z wnioskiem do Ministra o uznanie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zabytku nieruchomego za pomnik historii; 15) realizacja w zakresie powierzonym przez Ministra zadań wynikających z porozumień, konwencji i innych dokumentów ratyfikowanych przez Polskę, związanych z ochroną i opieką nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym; 16) prowadzenie w porozumieniu z Ministrem współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym; 17) organizowanie i prowadzenie innych prac związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na zlecenie Ministra lub Generalnego Konserwatora Zabytków.

Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków⁴³ jest państwową instytucją kultury, wpisaną do rejestru instytucji kultury prowadzonego przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków odpowiada za:

- przygotowanie, monitoring, realizację i ewaluację zadań w Krajowym programie, przypisanych do realizacji NIKZ;
- udział w procesach monitoringu i ewaluacji Krajowego programu koordynowanych przez Zespół MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków;
- podejmowanie współpracy z innymi podmiotami w ramach realizacji zadań Krajowego programu, w tym: organizacjami pozarządowymi, państwowymi i samorządowymi instytucjami kultury oraz wojewódzkimi konserwatorami zabytków;
- podejmowanie współpracy z doraźnymi zespołami eksperckimi powoływanymi w ramach realizacji Krajowego programu;
- sporządzanie rocznych, lub w innym terminie na wniosek MKiDN, sprawozdań z realizacji Krajowego programu wraz z rekomendacjami i niezbędnymi podsumowaniami, z uwzględnieniem pomiaru i sprawozdawczości wskaźników wskazanych dla poszczególnych zadań Krajowego programu;
- opracowywanie i przedkładanie Zespołowi MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków sprawozdań z realizacji zadań przypisanych NIKZ w Krajowym programie;
- uzgadnianie brzmienia sprawozdań opracowywanych przez Zespół MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków w zakresie dotyczącym zadań przypisanych w Krajowym programie;

⁴³ Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków, zwany dalej „Instytutem”, jest państwową instytucją kultury utworzoną zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 kwietnia 2022 r. w sprawie utworzenia państwowej instytucji kultury – Narodowego Instytutu Konserwacji Zabytków (Dz. Urz. MKiDN poz. 29) i działającą w szczególności na podstawie: ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 194), zwanej dalej „ustawą”; ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2021 r. poz. 710 i 954); oraz statutu, stanowiącego załącznik do zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 kwietnia 2022 r. w sprawie nadania statutu Narodowemu Instytutowi Konserwacji Zabytków (Dz. Urz. MKiDN 2022 poz. 30).

Działania ustawowe Instytut realizuje przez: 1) praktyczne wdrażanie standardów dotyczących prac przy zabytkach, w szczególności ich konserwacji, restauracji, renowacji, rekonstrukcji i rewaloryzacji; 2) prowadzenie projektów konserwatorskich i remontowo-budowlanych dotyczących zabytków, w tym prac ratunkowych, zabezpieczających i archeologicznych; 3) promowanie i upowszechnianie modelowych prac dotyczących zabytków i ich otoczenia; 4) działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych w dziedzinie konserwacji zabytków, w tym poprzez organizację i współorganizację szkoleń oraz warsztatów praktycznych; 5) prowadzenie badań i upowszechnianie ich wyników, zwłaszcza w zakresie niezbędnym do przygotowania dokumentacji przedprojektowej i projektowej prac przy zabytkach; 6) wykonywanie prac inwentaryzacyjnych i dokumentacyjnych oraz ekspertyz; 7) opracowywanie i zlecanie badań i analiz służących diagnozie oraz rozwojowi dziedzin objętych przedmiotem działania Instytutu; 8) prowadzenie akcji edukacyjnych i informacyjnych, kampanii społecznych oraz innych przedsięwzięć mających na celu popularyzację dziedzin objętych przedmiotem działania Instytutu; 9) tworzenie i prowadzenie baz danych i portali internetowych; 10) prowadzenie działalności wydawniczej oraz związanej z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych i nagrań dźwiękowych; 11) organizowanie konferencji, seminariów, sympozjów, warsztatów, wystaw, wizyt studyjnych oraz innych wydarzeń; 12) prowadzenie programów własnych oraz powierzonych do realizacji przez Ministra, mających na celu finansowanie lub dofinansowanie zadań podmiotów prowadzących działalność w zakresie dziedzin objętych przedmiotem działania Instytutu; 13) prowadzenie, w porozumieniu z Ministrem, współpracy międzynarodowej w zakresie konserwacji zabytków; 14) organizowanie i prowadzenie innych prac w zakresie dziedzin objętych przedmiotem działania Instytutu, w tym realizowanie zadań zleconych przez Ministra.

- zapobieganie występowaniu odstępstw w realizacji zadań Krajowego programu względem założeń przyjętych w programie w odniesieniu do działań przypisanych NIKZ;
- przedstawianie propozycji ewentualnych koniecznych działań naprawczych Zespołowi MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków, a po ich akceptacji przez Generalnego Konserwatora Zabytków podejmowanie działań naprawczych, w sytuacji odstępstw w realizacji Krajowego programu względem założeń przyjętych w programie; przeprowadzanie analiz i opracowanie propozycji korekt do przygotowywanej przez GKZ aktualizacji Krajowego programu w zakresie działań realizowanych przez NIKZ wraz z uzasadnieniem potrzeby wprowadzenia korekty lub aktualizacji.

HARMONOGRAM WDRAŻANIA KRAJOWEGO PROGRAMU 2023–2026

Przedstawiony poniżej harmonogram, ze względu na przedłużający się proces uchwalenia Krajowego programu 2023-2026 został uaktualniony we wrześniu 2023. Ze względu na możliwości pozyskania środków finansowych zakładał rozpoczęcie większości zadań od stycznia 2024. Jedynie dla zadań 1.2.1 – 1.2.2 wskazano możliwości rozpoczęcia zadań bezkosztowo w IV kwartale 2023 roku. Większość zadań rozpoczęto w ramach prac przygotowawczych od stycznia 2023 roku w ramach środków własnych instytucji realizujących poszczególne zadania.

Prace nad przygotowaniem Krajowego Programu 2023-2026 rozpoczęły się w ostatnim kwartale 2022 roku. W tym czasie opracowano większość zadań szczegółowych, które wymagały analiz wstępnych i konsultacji z ekspertami zewnętrznymi. W tym czasie opracowano wiele materiałów merytorycznych i nawiązano robocze kontakty w celu późniejszego wypracowania porozumień po uchwaleniu Krajowego programu. Działania przygotowawcze zgodnie z sugestią członków Rady Ochrony Zabytków z dnia 7 grudnia 2022 i wnioskami ze sprawozdania z Krajowego programu 2019-2022 miały urealnić możliwości osiągnięcia założonych efektów programu.

W ramach prac przygotowawczych w 2023 wykonano m.in.:

- utworzono 4 zespoły eksperckie dla zadań 1.1.1 – 1.1.4;
- zorganizowano warsztaty konserwatorskie dla służb konserwatorskich dotyczące fortyfikacji w Twierdzy Srebrna Góra;
- opracowano serię wytycznych GKZ dotyczących fortyfikacji zabytkowych;
- zorganizowano spotkania koordynacyjne ze spółkami PKP i Ministerstwem Infrastruktury – pozyskano wykaz obiektów i inwestycji do modernizacji;
- opracowano wytyczne wyznaczania nośności zabytkowych mostów i wiaduktów kolejowych z zachowaniem ich bezpiecznego użytkowania - Instytut Badawczy Dróg i Mostów;
- zlecono wykonanie wytycznych GKZ do ochrony nieruchomości zabytkowych kolejowych;
- rozpoczęto współpracę z Ministerstwem Aktywów Państwowych we współpracy z Agencją Rozwoju Przemysłu S.A – przekazanie NIKZ danych dotyczących zasobu obiektów nieruchomości i ruchomych związanych z przemysłem wydobywczym paliw kopalnych;
- zainicjowano spotkania koordynacyjne z Dyrektorem Lasów Państwowych;
- zweryfikowano dotychczasową dokumentację standaryzującą wartościowanie z KPOZOZ 2019-2022 i opracowano wytycznych GKZ dotyczący postępowań wpisowych do rejestru zabytków;
- opracowano analizę wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych i propozycje zmian ustawowych oraz analizę zagrożeń dla zabytków nieruchomości i ruchomych w każdym z województw;
- zainicjowano spotkania robocze z MON, weryfikację systemów zarządzania kryzysowego wojska, straży pożarnej i policji - zgoda Ministra Kultury na opracowanie koncepcji Krajowego Systemu Bezpieczeństwa Zabytków;
- opracowano modelowy program nauczania projektowania przy zabytkach w ramach przygotowania do zadania 1.2.5;

Tabela nr 5. Wskaźniki stopnia realizacji zadań Krajowego Programu 2023–2026.

WSKAŹNIK	2023	2024	2025	2026
STOPIEŃ REALIZACJI – każdy wskaźnik wykonany: w 100% to jeden punkt; od 75% do 99% – 0,75 punktu; od 50% do 74% – 0,5 punktu, 49% i mniej – 0. Stopień realizacji całego programu będzie wyliczony z proporcji. Każdy wskaźnik to jeden punkt. Jeżeli ten sam wskaźnik będzie rozliczony z wykonania w poszczególnych latach, to w każdym roku został przyznany jeden punkt				
KPOZ 2023–2026: Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce				
1. WERYFIKACJA ZASOBU ZABYTKÓW I WZMOCNIENIE NARZĘDZI OCHRONY DZIEDZICTWA O WYJĄTKOWEJ WARTOŚCI				
1.1 PODNOSZENIE WIEDZY O GRUPACH ZASOBU ZABYTKOWEGO				
1.1.1 Ochrona wielkoobszarowych zespołów architektury obronnej (DOZ)				
Opracowanie raportu dotyczącego wyników ewaluacji wskazującej zespoły i obiekty reprezentatywne dla zasobu, wymagające opracowania pilotażowych, wieloletnich strategii ochrony i zagospodarowania oraz wskazanie „warsztatów konserwatorskich”. Wskaźnik: opracowanie raportu.		1		
Opracowanie standardu wojewódzkiej, wieloletniej (15-20-letniej) strategii ochrony, zagospodarowania i zarządzania dla wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów zabytkowych jako elementu regionalnej polityki ochrony zabytków, środowiska i krajobrazu kulturowego (na przykładzie zabytków obronnych). Wskaźnik: opracowanie standardu.		1		
Opracowanie minimum jednego pilotażowego opracowania dokumentacji wieloletniej, wojewódzkiej lub ponadlokalnej strategii ochrony i zagospodarowania zespołów obronnych dla wybranego zespołu reprezentatywnego. Wskaźnik: opracowanie min. jednej dokumentacji.				1
Opracowanie projektu zmian legislacyjnych umożliwiających ochronę wielkoobszarowych zespołów na poziomie ponadlokalnym (wskazanie potencjału audytu krajobrazowego w tym zakresie); wszczęcie procedur legislacyjnych wdrażających przyjęte standardy i obligacje do sporządzania wieloletnich, wojewódzkich lub ponadlokalnych strategii ochrony i zagospodarowania zespołów wielkoobszarowych (współpraca z Ministerstwem Rozwoju i Technologii oraz Ministerstwem Klimatu i Środowiska. Wskaźnik: projekt zmian legislacyjnych.				1
Zdefiniowanie założeń i problematyki konferencji, programów kursów i szkoleń w pełnym (uzupełnionym o standardy ochrony wielkoobszarowych zespołów) zakresie ochrony zabytków budownictwa obronnego. Wskaźnik: dokumentacja i organizacja jednej konferencji .		1		1
Prowadzenie szkoleń i warsztatów dla służb konserwatorskich i w zabytkowych obiektach wytypowanych jako krajowe „poligony konserwatorskie”. Wskaźnik: min. trzy szkolenia i trzy warsztaty na wybranych zespołach reprezentatywnych – liczba przeszkolonych: min. 100 osób.				2
Utworzenie Centrum Kompetencji – szkoleniowego ośrodka doradztwa, rzemiosł i technik konserwatorskich w adaptowanym do tego celu obiekcie pofortecznym. Wskaźnik: dokumentacja dot. utworzenia Centrum Kompetencji. Powołanie kadry zarządzającej oraz zapewnienie zaplecza specjalistów prowadzących kursy i zajęcia praktyczne.				1
1.1.2 Weryfikacja i klasyfikacja zabytków techniki kolejowej				
Wykonanie założeń raportu Wskaźnik: jeden egzemplarz założeń raportu.		1		
Opracowanie zasobu obiektów objętych ochroną prawną, ujętych w ewidencji zabytków (ruchomych i nieruchomych) oraz ujętych w raportach środków trwałych przedsięwzięciach związanych z kolejnictwem. Wskaźnik: jeden egzemplarz opracowania – min. 5 tys. obiektów.		1		
Opracowanie wzorów dokumentacji, w tym kart ewidencyjnych zasobów zabytkowych, wraz z instrukcją ich wypełniania. Wskaźnik: min. jeden egzemplarz dokumentacji.		1		

103

Wykonanie planu realizacji weryfikacji terenowej. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji – plan.		1		
Przeprowadzenie szkoleń dla wykonawców prac ewidencyjnych/dokumentacyjnych. Wskaźnik: przeszkolenie min. 60 osób.		1		
Wykonanie weryfikacji terenowej. Wskaźnik: min. 500 obiektów nieruchomości i 2 tys. zabytków ruchomych.				1
Przygotowanie raportu. Wskaźnik: raport będzie zawierał dane min. 2500 obiektów.				1
Szkolenia stacjonarne dla interesariuszy i WKZ. Wskaźnik: min. 100 osób.				1
Baza danych dotyczących zasobu dostępna dla służb konserwatorskich i GIG. Wskaźnik: utworzenie bazy i wprowadzenie danych min. 2500 zabytków.				1
Wykaz obiektów i elementów reprezentatywnych koniecznych do ochrony prawnej, z harmonogramem pilności działań ochronnych dla służb konserwatorskich (DOZ-WKZ) oraz wytyczne GKZ i standardy postępowania. Wskaźnik: przygotowanie trzech rodzajów dokumentacji.				1
1.1.3 Weryfikacja i klasyfikacja zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym				
Wykonanie założeń raportu Wskaźnik: jeden egzemplarz raportu		1		
Opracowanie zasobu obiektów objętych ochroną prawną, ujętych w ewidencji zabytków (ruchomych i nieruchomości) oraz ujętych w raportach środków trwałych przedsiębiorstw wydobywczych/górnictwa/kopalnianych. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji – min. 3 tys. Obiektów.		1		
Opracowanie wzorów dokumentacji, w tym kart ewidencyjnych zasobów zabytkowych, wraz z instrukcją ich wypełniania. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji.		1		
Wykonanie planu realizacji weryfikacji terenowej. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji – plan.		1		
Przeprowadzenie szkoleń stacjonarnych dla wykonawców prac ewidencyjnych/dokumentacyjnych. Wskaźnik: min. 60 osób.		1		
Wykonanie weryfikacji terenowej. Wskaźnik: min. 300 obiektów nieruchomości i 2 tys. obiektów ruchomych				1
Przygotowanie raportu. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji.				1
Szkolenia stacjonarne dla interesariuszy i WKZ. Wskaźnik: min. 100 osób.				1
Baza danych dotyczących zasobu dostępna dla służb konserwatorskich i GIG. Wskaźnik: utworzenie bazy i wprowadzenie 2300 obiektów.				1
Wykaz obiektów i elementów reprezentatywnych wymagających ochrony prawnej, z harmonogramem pilności działań ochronnych dla służb konserwatorskich (DOZ-WKZ) oraz wytyczne GKZ i standardy postępowania. Wskaźnik: przygotowanie trzech rodzajów dokumentacji.				1
1.1.4 Weryfikacja i klasyfikacja zabytkowej architektury osad związanych z gospodarką leśną				
Wykonanie założeń raportu. Wskaźnik – jeden raport.		1		
Opracowanie zasobu obiektów objętych ochroną prawną, ujętych w ewidencji zabytków (ruchomych i nieruchomości) oraz ujętych w raportach środków trwałych przedsiębiorstw związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych. Wskaźnik – jeden egzemplarz dokumentacji – min. 2 tys. obiektów.		1		
Opracowanie instrukcji wypełniania kart ewidencyjnych (w tym wzoru kart waloryzacji obiektów – nieruchomości i ruchomych). Wskaźnik – jeden egzemplarz dokumentacji.		1		
Wykonanie planu realizacji weryfikacji terenowej. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji.		1		
Przeprowadzenie szkoleń dla wykonawców prac ewidencyjnych/dokumentacyjnych. Wskaźnik: min. 60 osób.		1		
Wykonanie weryfikacji terenowej. Wskaźnik: min. 2 tys. obiektów.				1
Przygotowanie raportu. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji.				1
Szkolenia dla interesariuszy i WKZ. Wskaźnik: min. 100 osób				1
Baza danych dotyczących zasobu dostępna dla służb konserwatorskich i Lasów Państwowych. Wskaźnik: utworzenie bazy danych i wprowadzenie danych dla 2 tys. obiektów.				2

104

Wykaz obiektów i elementów reprezentatywnych wymagających ochrony prawnej, z harmonogramem pilności działań ochronnych dla służb konserwatorskich (DOZ-WKZ) oraz wytyczne GKZ i standardy postępowania. Wskaźnik: trzy egzemplarze dokumentacji.				1
1.2. OCHRONA I ZARZĄDZANIE ZABYTKAMI O WYBITNEJ WARTOŚCI				
1.2.1 Model i system wartościowania zabytków (DOZ)				
Raport dotyczący wartościowania i różnicowania zabytków w wybranych europejskich systemach ochrony. Ocena wartości dobra kultury w systemie Światowego Dziedzictwa UNESCO. Wskaźniki: jeden raport na podstawie przeanalizowanych systemów wartościowania w 10 krajach.		1		
Opracowanie wytycznych do stworzenia modelu i systemu wartościowania zabytków (na podstawie europejskich doświadczeń). Wskaźnik: jedno opracowanie (różne grupy typologiczne – 30 zabytków o najcenniejszych wartościach).			1	
Opracowanie modelu oceny wartości zabytku oraz instrukcji jego stosowania. Wskaźnik: jedno opracowanie (dotyczące 30 zabytków).			1	
Opracowanie systemu wartościowania zabytków (rozróżniającego grupy zabytków) oraz instrukcji jego stosowania. Prezentacja założeń podczas konferencji międzynarodowej. Wskaźnik: jedna publikacja, jedno seminarium/konferencja – min. 80 osób.				2
Przeprowadzenie szkoleń dla służb konserwatorskich. Wskaźnik: szkolenie dla min. 150 osób.				1
1.2.2 Plany zarządzania dla pomników historii				
Model planu zarządzania zostanie opracowany dla Pomników Historii. Plan zarządzania będzie obejmował trzy najważniejsze obszary istotne dla zarządzania zabytkiem – ochronę, udostępnianie i użytkowanie zabytku. Model planu zarządzania zostanie opracowany w formie publikacji, w której będą przedstawione przykłady ilustrujące zastosowanie modelu planu zarządzania. Zostanie zorganizowana międzynarodowa konferencja na temat modeli i form zarządzania zabytkami o największej wartości. Wskaźnik: jedno opracowanie, jedna konferencja dla min. 100 osób.			1	1
Pracownicy służb konserwatorskich zostaną przeszkoleni w zakresie wykorzystania systemu zarządzania najcenniejszymi zabytkami. Szkolenia obejmą możliwe narzędzia zarządzania pomnikami historii i ich monitorowania oraz opracowania planu zarządzania. Propozycja zmian legislacyjnych w zakresie zarządzania Pomnikami Historii. Wskaźnik: szkolenia dla min. 150 osób, projekt zmian legislacyjnych.				2
1.2.3 Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych				
Opracowanie poradnika metodycznego do przygotowania planu ochrony parku kulturowego po zatwierdzeniu MKIDN. Opracowanie dwóch modelowych planów ochrony parku kulturowego oraz modelu planu ochrony parku kulturowego. Wskaźnik: poradnik – jeden egzemplarz, dwa plany ochrony oraz jeden model planu.			3	1
Konferencja upowszechniająca wzorcowe plany ochrony parku kulturowego i zarządzania parkiem. Wskaźnik: min. 100 osób.				1
Realizacja cyklu szkoleń online (16 województw) dotyczących opracowania i wdrażania planów ochrony parków kulturowych. Prezentacja wzorcowych planów ochrony parku kulturowego i zarządzania parkiem na portalu Poradnik będzie dystrybuowany bezpłatnie w formie elektronicznej (do pobrania ze strony samorząd.nid.pl). Wskaźnik: szkolenia online – min. 300 osób, poradnik opublikowany w otwartym dostępie.				1
1.2.4 System bezpieczeństwa zabytków				
Wynikiem będzie uzyskanie informacji o potrzebach, spójnej komunikacji pomiędzy jednostką organizacyjną, gminą, powiatem, wojewódzkim urzędem ochrony zabytków oraz służbami ratowniczymi; integracja służb mundurowych zaangażowanych w ochronę zabytków, pionów administracji samorządowej i rządowej, interesariuszy zewnętrznych i jednostek organizacyjnych. Wskaźnik: warsztaty dla min. 300 osób, raport o potrzebach – jeden egzemplarz.		1		
Opracowanie macierzy zakresu kompetencji i uprawnień podmiotów publicznych oraz innych, realizujących zadania w zakresie ochrony zabytków		1		

105

i opieki nad zabytkami, na wypadek konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowych. Wskaźnik: macierz.				
Opracowanie katalogu zabytków w wybranym województwie z podziałem na kategorie (według kryterium wartości dla dziedzictwa) spośród obiektów wpisanych do rejestru zabytków i gminnych ewidencji zabytków, na podstawie danych pozyskanych od WKZ, umożliwiające przypisanie odpowiedniej kategorii obiektom zabytkowym oraz wypracowanie rekomendacji dla wszystkich WKZ w Polsce. Wskaźnik: jeden egzemplarz katalogu i rekomendacji.			1	
Opracowanie koncepcji macierzy profilu użytkownika oraz profilu zabytku w systemie informatycznym wraz z ich funkcjonalnością oraz dostosowanie zakresu dostępu do zapisanych w systemie danych dla poszczególnych użytkowników zaangażowanych w ochronę zabytków i opiekę nad nimi (pracownicy instytucji, administracji samorządowej i rządowej, PSP, Policja, Siły Zbrojne i inni zdefiniowani na etapie diagnozy). Wskaźnik: jedna koncepcja macierzy użytkownika oraz profilu zabytku.				1
Opracowanie programu szkoleń dla wojewódzkich administratorów systemu (Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków i specjaliści ds. ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych) oraz zdefiniowanych użytkowników w wybranym województwie. Wskaźnik: jeden egzemplarz programu szkoleń i przeprowadzenie szkoleń dla min. 100 osób.				2
Organizacja konferencji, publikacja opracowań i podręczników dla użytkowników (poziom jednostki administracyjnej – gminy, powiatu, województwa, kraju), działania upowszechniające wdrażany projekt informatyczny. Wskaźniki: konferencja – min. 100 osób, jedna publikacja (druk min. 300 szt.).				2
1.2.5 Projektowanie konserwatorskie				
Analiza możliwości wdrożenia do praktyki zasad opracowywania strategii ochrony i projektów konserwatorskich dla poszczególnych obiektów wraz ze sposobami ich inicjowania i finansowania, oraz usprawnienie systemu monitorowania stanu zachowania obiektów zabytkowych i ich potrzeb konserwatorskich. Wskaźniki: opracowanie analityczne.		1		
Wprowadzenie standardu prowadzenia prac przy zabytkach, zwłaszcza nieruchomości na podstawie projektu konserwatorskiego. Wprowadzenie wymogu prawnego dokumentowania prac prowadzonych przy zabytkach nieruchomości. Wskaźniki: opracowanie standardu i projektu zmian legislacyjnych.			1	
Opracowanie koncepcji modelowego programu nauczania akademickiego w określonych specjalnościach (konserwacja i restauracja architektury oraz detalu), a następnie wdrożenie rozwiązań modelowych na wybranych uczelniach (program studiów podyplomowych). Wskaźniki: – min. jeden program nauczania z wdrożeniem pilotażowym dla min. 30 uczestników.			1	1
1.3. REALIZACJA MIĘDZYNARODOWYCH ZOBOWIĄZAŃ				
1.3.1 Implementacja konwencji UNESCO z 1972 r. do ustawy o ochronie zabytków				
Realizacja zaleceń konwencji i wytycznych operacyjnych, które jako przepisy wykonawcze konwencji muszą być przez państwo realizowane na poziomie przepisów prawa krajowego. Wskaźniki: jeden raport dotyczący aktualnych wymogów konwencji i wytycznych operacyjnych, projekt zmian legislacyjnych.		1	1	
Zostanie zorganizowana międzynarodowa konferencja na temat wdrożenia konwencji. Wskaźniki: jedna konferencja międzynarodowa – min. 100 osób.			1	
Wskaźniki: szkolenie dla WKZ i zarządców pomników historii i miejsc UNESCO (szkolenie min. 100 osób – dwa szkolenia).				1
1.3.2 Wdrażanie Konwencji UNESCO z 2001 r.				
Seria warsztatów analizujących i opisujących procedury prawne dotyczące postępowania z zabytkami podwodnymi zlokalizowanymi w polskich obszarach morskich (PZM) w zakresie zgodnym z definicją ochrony podwodnego dziedzictwa kulturowego w Konwencji UNESCO 2001. Wskaźnik: liczba osób biorących udział w warsztatach – min. 30.				1

106

Opinia prawna, ulotka informacyjna: procedury obiegu informacji o PZM. Wskaźnik: dostarczenie ulotki informacyjnej i opinii prawnej			1	
Liczba przygotowanych materiałów informacyjnych (broszury). Wskaźnik: min. jedna broszura.				1
Liczba osób biorących udział w konferencji zgodna z liczbą województw/obszarów, których dotyczą warsztaty. Wskaźnik: min. 30 osób.			1	
1.3.3 Współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE				
Wspieranie znaczenia dorobku Polski przez wysyłanie na spotkania międzynarodowych gremiów eksperckich. Wskaźniki: jeden raport, potwierdzona informacja dotycząca wprowadzenia trzech ekspertów do gremiów międzynarodowych.		1		1
Organizacja lub udział ekspercki w szkoleniach warsztatowych, grupach roboczych i konferencjach międzynarodowych w zakresie wybranym do implementacji i promowania Wskaźnik: udział w wydarzeniach min. dziesięciu ekspertów z Polski.				1
Opracowanie dla wybranych grup zagadnień projektów zmian przepisów i podjęcie działań mających na celu ich implementację. Wskaźnik: projekty zmian przepisów w trzech grupach zagadnień międzynarodowych.				1
Wskaźnik: warsztaty hybrydowe min. 3 x po 15 osób, jeden raport będący podsumowaniem dotyczącym sposobów zarządzania informacją o zabytkach.				1
Opracowanie opinii prawnej i propozycji ewentualnej nowelizacji aktualnie obowiązujących przepisów. Wskaźnik: jeden egzemplarz opinii prawnej.			1	
Konferencja międzynarodowa poruszająca aktualny temat polityki międzynarodowej w zakresie dziedzictwa. Wskaźnik: konferencja hybrydowa – min. 50 osób.				1
1.3.4 Wsparcie procesu tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce				
Wykonanie dwóch projektów planów zarządzania po porozumieniu z zarządcami miejsc światowego dziedzictwa – drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat oraz Hala Stulecia we Wrocławiu. Wskaźnik: dwa projekty planów zarządzania po konsultacji z zarządcami i akceptacji GKZ.		1	1	
Opracowanie raportu na temat zagrożeń i monitoringu dla obiektów architektury drewnianej wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO – akceptacja GKZ i publikacja raportu w języku polskim i angielskim.			1	1
Konferencja dotycząca opracowania planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa UNESCO – min. 150 osób.				1
2.1. CYFRYZACJA PROCESÓW ADMINISTRACYJNYCH				
2.1.1 Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków				
Uzyskanie pełnej funkcjonalności prowadzenia postępowania przez organy ochrony zabytków w Systemie do Obsługi Postępowań Administracyjnych w Budownictwie. Wskaźnik: wdrożenie w dziesięciu województwach systemu cyfrowego postępowania w zakresie procesu inwestycyjno-budowlanego.				1
2.1.2 Program szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków				
Liczba osób przeszkolonych w ramach programu. Wskaźnik: szkolenia stacjonarne min. 300 osób (100 osób w 2024 r., 100 osób w 2025 r., 100 osób w 2026 r.).		1	1	1
Wskaźnik: zmniejszenie liczby decyzji i postanowień do ponownego rozpatrzenia lub uchylonych przez Generalnego Konserwatora Zabytków od 2023 r. – wartość bazowa do 2026 r. o 10 pkt procentowych.				1
2.2. NOWE TECHNOLOGIE W OCHRONIE ZABYTKÓW				
2.2.1 Wdrożenie i rozwój programu AZP+				
Powołanie Zespołu Ekspertów ds. Programu AZP+.		1		
Opracowanie i publikacja kolejnego modułu poradnika „Metody teledetekcyjne dla archeologów” (II i III.)			1	1
Organizacja konferencji dla środowiska archeologicznego dla min. 150 osób.				1
Opracowanie i przeprowadzenie stacjonarnych szkoleń dla służb konserwatorskich – min. 80 osób.			1	

107

Nieinwazyjne badania archeologiczne wybranych min. siedmiu rejonów oraz wprowadzenie do systemu AZP+, przeprowadzenie testów systemu w trzech WUOZ.				1
2.2.2 Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego				
Wskaźnikiem obrazującym poziom realizacji projektu będzie liczba zdigitalizowanych stron dokumentów (dwa pakiety), która wyniesie 500 tys.		1		1
Wskaźnik: Liczba udostępnionych stron w aplikacji Scan Manager wyniesie 500 tys.				1
2.2.3 Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D				
Wskaźnikiem obrazującym poziom realizacji projektu będzie poszczególny obiekt zabytkowy (wskazany numerem Inspire ID), dla którego w ramach zadania zostanie wykonana dokumentacja – inwentaryzacja cyfrowa (cyfrowa kopia obiektu) według określonego przez NID standardu. Planowane jest wykonanie dokumentacji 24 obiektów (ok. 12 w jednym roku) w porozumieniu z WKZ i uzgodnieniu z DOZ MKiDN oraz przekazanie dokumentacji 3D do WKZ. Wskaźnik: 24 obiektów (ok. 12 w jednym roku).			1	1
Wskaźnikiem obrazującym poziom realizacji projektu będzie publikacja naukowa z inwentaryzacjami, upowszechniająca standard opracowania. Wskaźnik: trzy publikacje naukowe.		1	1	1
Wskaźnikiem obrazującym poziom realizacji projektu będzie liczba modeli 3D obiektów zabytkowych (wskazanych numerem Inspire ID lub numerem rejestru czy ewidencji zabytków), które w ramach zadania zostaną opublikowane w portalu Zabytek.pl. Wskaźnik: 24 modele 3D.			1	1
2.2.4 Rozwój portalu Zabytek.pl. (kontynuacja)				
Wskaźnikiem obrazującym poziom realizacji projektu będzie dodanie kolejnych zasobów skanowanej dokumentacji oraz innych informacji o obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru i krajowej ewidencji zabytków. Wskaźnik: informacje o publikacji każdej partii z wykazem obiektów w podziale na województwa.		1	1	1
W ramach zadania przygotowane zostaną kolejne opisy zabytków, zdjęcia oraz filmy, które wzbogacą zasoby prezentacyjne portalu. Wskaźniki: liczba rozbudowanych modułów – trzy, liczba filmów – 15, liczba not (opisów i zdjęć) – 600, liczba tłumaczeń na język angielski – 9 tys. stron.				4
2.3. REFORMA FINANSOWANIA OCHRONY I OPIEKI ZABYTEKÓW				
2.3.1. Premia zabytkowa				
Zwiększenie dostępności środków publicznych przeznaczonych dla pomiotów wykonujących opiekę nad zabytkami nieruchomymi (wpisane do rejestru zabytków/znajdujące się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków), bez względu na ich status prawny, z wyłączeniem wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych oraz JST. Wskaźniki: raport z analizy rynku, pisemna informacja o określeniu budżetu, wprowadzenie zmian w ustawie ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów oraz o centralnej ewidencji emisyjności budynków, przygotowanie wzoru umowy.		1	2	1
2.3.2 Alternatywny sposób finansowania opieki nad zabytkami – CROWDFUNDING				
Promocja crowdfundingu opieki nad zabytkami. Wskaźnik: pisemny projekt akcji promocyjnej.			1	
Wejście w życie przepisów. Wskaźnik: przygotowanie analizy jednego egzemplarza dokumentacji, projekt zmian przepisów.		1	1	
Realizacja akcji promocyjnej. Wskaźnik: raport z przeprowadzonej akcji promocyjnej.				1
3. ROLA ZABYTEKÓW W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU (EDUKACJA I PARTYCYPACJA)				
3.1. WZMACNIANIE OCHRONY ZABYTEKÓW WOBEC ZMIAN KLIMATYCZNYCH				
3.1.1. Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków				
Rozpoznanie historycznych technik i rozwiązań ograniczających negatywny wpływ uwarunkowań klimatycznych. Opracowanie wzoru karty zagrożeń klimatycznych dla 20 obiektów dziedzictwa (przekrój zasobu zabytków). Wskaźnik: wzór karty.		1		

108

Wytyczne/zalecenia/rekomendacje GKZ działań w celu zapobiegania negatywnym skutkom zmian klimatu Wskaźnik: jeden egzemplarz wytycznych lub rekomendacji GKZ.			1	
Wypracowanie narzędzi – strategii do monitorowania wpływu zmian klimatu na dziedzictwo i mitygacji zmian klimatu z poszanowaniem wartości obiektów zabytkowych Wskaźnik: jeden egzemplarz standardu strategii i modelowe wdrożenie przez opracowanie strategii dla wybranego miejsca światowego dziedzictwa.			1	1
Seminaria, konferencje, publikacje online, inne działania upowszechniające. Wskaźnik: min. jedna publikacja, konferencja i przeszkolenie min. 300 osób.				2
3.1.2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami				
Opracowanie konspektu poradnika. Opracowanie modelowych gminnych programów opieki nad zabytkami. Opracowanie poradnika do tworzenia gminnego programu opieki nad zabytkami. Wskaźnik: jeden konspekt, trzy gminne programy, jeden poradnik przekazany do akceptacji GKZ.			4	
Realizacja cyklu szkoleń online (16 województw) dotyczących opracowania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami. Opublikowanie i upowszechnienie poradnika dotyczącego opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami (forma elektroniczna). Wskaźnik: szkolenia online min. 300 osób, publikacja poradnika w otwartym dostępie.				2
3.1.3. Twój dom – dialog z tradycją				
Wykonanie opracowań dotyczących historycznego budownictwa wiejskiego. Wskaźnik: opracowania dla trzech województw.			1	
Publikacja opracowań. Wskaźnik: min. trzy publikacje.			1	
Organizacja warsztatów stacjonarnych z projektowania dla studentów architektury dla trzech regionów. Wskaźnik: min 100 osób.	1		1	1
Seminarium lub konferencja promująca ideę budownictwa regionalnego wśród samorządowców i w społeczeństwie. Wskaźnik: min 150 osób.				1
3.1.4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkola rzemiosł CAD”				
Publikacja materiałów (poradniki, dobre praktyki, instruktaże) i organizacja kursów, warsztatów, szkoleń. Wskaźniki: dwa poradniki, jeden podręcznik dobrych praktyk, szkolenia stacjonarne – min. 200 osób.				3
Organizacja działań edukacyjnych i popularyzatorskich: konferencji – jedna, seminariów – dwa, szkoleń – sześć (i webinarów). Wskaźniki: szkolenia – min. 200 osób.				1
Liczba zorganizowanych wydarzeń edukacyjnych i popularyzatorskich. Liczba artykułów i postów w mediach społecznościowych. Wskaźnik: liczba artykułów drukowanych – dziesięć, wydarzenia stacjonarne z udziałem min. 200 osób.			1	1
Liczba opublikowanych artykułów, zaleceń, wskazówek i porad praktycznych. Wskaźnik: 50 tekstów.				1
Zadanie 3.1.5 „Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich”				
Wykonanie założeń warsztatów Wskaźnik: jeden egzemplarz założeń.		1		
Wykonanie planu realizacji warsztatów. Wskaźnik: jeden egzemplarz planu.		1		
Przeprowadzenie warsztatów. Wskaźnik: przeszkolenie stacjonarne min. 300 osób w trakcie min. 10 spotkań.		1	1	
Przygotowanie raportu na temat warsztatów. Wskaźnik: jeden egzemplarz raportu.				1
3.1.6 Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych				
Wykonanie diagnozy wskazującej na najbardziej pożądaną tematykę szkoleń związaną z realizacją prac konserwatorskich oraz analizy i wskazanie grup rzemieślniczych działających na forum międzynarodowym. Wskaźniki: jeden raport z diagnozy.		1		
Propagowanie tradycyjnych metod, technik i technologii rzemieślniczych w konserwacji obiektów. Konkurs na tzw. dzieło mistrzowskie, przywrócenie średniowiecznej tradycji szacunku dla kunsztu rzemieślniczego. Wskaźniki: wykonanie jednego planu założeń warsztatów i szkoleń oraz opracowanie		3	1	

109

min. sześciu publikacji oraz realizacja kursu (jeden egzemplarz raportu). Należy przeprowadzić min. trzy szkolenia łącznie dla min. 150 osób – certyfikat ukończenia kursu.				
Wskaźnik: Stworzenie internetowej bazy danych i wprowadzenie danych min. 20 wykonawców/rzemieślników w każdym województwie.				1
Rekomendacje i zalecenia do dalszego prowadzenia zadania. Wskaźnik: rekomendacje zaakceptowane przez GKZ (jeden egzemplarz dokumentacji).				1
Zadanie 3.1.7 Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów				
Opracowanie założeń i tematów szkoleń z procesu inwestycyjnego w obiektach zabytkowych oraz planu realizacji szkoleń. Wskaźnik: jeden egzemplarz planu i założeń.		1		
Realizacja szkoleń dla pracowników JST, stworzenie portalu wiedzy. Wskaźnik: min. dziesięć szkoleń po 35 osób (min. 350 osób), stworzenie portalu.			1	
Opracowanie vademecum procesu inwestycyjnego prowadzonego w obiektach zabytkowych. Wskaźnik: jeden egzemplarz vademecum.				1
Sformułowanie rekomendacji oraz wytycznych GKZ w zakresie inwestycji oraz procesu inwestycyjnego prowadzonego przy zabytkach. Wskaźnik: jeden egzemplarz dokumentacji.				1
3.2. EDUKACJA W ZAKRESIE WARTOŚCI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO				
3.2.1 Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach				
Analiza. Wskaźniki: jeden egzemplarz raportu z analizy.		1		
Wskaźniki: przeszkolenie stacjonarne min. 50 pracowników kuratoriów, przeszkolenie stacjonarne min. 300 nauczycieli (zajmujących się edukacją wczesnoszkolną, edukacją w klasach 4–8 szkoły podstawowej, uczących w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe: branżowych szkołach I i II stopnia oraz technikach i liceach).			1	
Wskaźniki: jeden projekt rekomendacji zmian legislacyjnych		1		
Wskaźniki: Raport z wykorzystania materiałów dydaktycznych i rekomendacje do dalszych działań w tym zakresie.				1
3.2.2 Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego				
Liczba przeprowadzonych badań. Wskaźniki: trzy badania (jedno badanie w każdej gminie, drugie badanie – 16 WKZ, trzecie badanie – min. 1000 osób); cztery studia przypadków.			3	1
Liczba narzędzi do monitorowania danych statystycznych, z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami. Wskaźniki: min. trzy narzędzia.				1
Liczba działań popularyzatorskich i włączających instytucje eksperckie, organy władzy, społeczności lokalne i NGO. Wskaźniki: cztery publikacje z raportów, zaakceptowane przez DOZ.				1
3.2.3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny				
Opracowanie katalogu barier. Wskaźnik: badania min. 500 osób, jeden egzemplarz katalogu.			1	
Partycypacyjne wypracowanie zaleceń do dalszych działań, które zostaną przedstawione odpowiednim instytucjom eksperckim, organom władzy, społecznościom lokalnym i NGO. Wskaźnik: jeden egzemplarz rekomendacji.			1	
Liczba publikacji online, innych działań upowszechniających. Wskaźnik: liczba publikacji online oraz innych działań upowszechniających – cztery.				1
3.2.4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące ochrony dziedzictwa				
Liczba przeprowadzonych kampanii i akcji. Wskaźniki: trzy raporty po zakończeniu każdej kampanii i pięć akcji informacyjnych.		1	1	1
Zadanie 3.2.5 Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom				
Przygotowanie materiałów szkoleniowo-edukacyjnych. Wskaźnik: jeden egzemplarz materiałów, pięć szkoleń dla służb mundurowych i organów wymiaru sprawiedliwości (min. 150 osób).		2	2	2
Szkolenie stacjonarne dla służb konserwatorskich Wskaźnik: przeprowadzenie szkoleń stacjonarnych min. 100 osób, opublikowanie i rozpropagowanie szkolenia online dla WKZ			1	

110

Zadanie 3.2.6 Edukacja w dziedzictwie z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami				
Wskaźniki: raport dotyczący przebudowanej strony internetowej				1
Wskaźniki: liczba przygotowanych pakietów edukacyjnych dla osób niepełnosprawnych – min. cztery			1	
Wskaźnik: udostępnienie nowych narzędzi edukacyjnych (np. aplikacji, kanału streamingowego, webinarów, wykładów, publikacji)				1
Wskaźniki: pięć udostępnionych szkoleń na platformie internetowej i raport; szkolenie dla min. 100 osób.				1
Zadanie 3.2.7 Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków				
Rozpoznanie grup posiadaczy zabytków. Wskaźnik: jeden raport		1		
Organizacja co najmniej dwóch posiedzeń Forum począwszy od I kwartału 2024 r. Wskaźniki: organizacja min. 2 forów (dwa razy w roku) dla min. 100 osób, udostępnienie narzędzia informatycznego – Forum Posiadaczy Zabytków – wersja Beta		2	1	1
Wskaźnik: raport z badań statystycznych				1
Wskaźnik: Rekomendacja działań forum – jedna publikacja				1

MONITOROWANIE KRAJOWEGO PROGRAMU

W ramach monitoringu analizowana będzie zgodność realizacji zadań z harmonogramem oraz skuteczność ich realizacji. Filarami monitoringu Krajowego programu będą cztery roczne sprawozdania sporządzone przez Zespół MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków przy współpracy instytucji realizujących, zawierające m.in. informacje, czy wszystkie zaplanowane na dany rok zadania zostały zrealizowane oraz czy założone rezultaty tych zadań zostały w pełni osiągnięte.

W przypadku pojawienia się opóźnień lub niepełnego osiągnięcia rezultatów w ramach poszczególnych zadań ocenione zostanie ryzyko niepełnej realizacji celów programu oraz zarekomendowane będą adekwatne działania naprawcze. Podstawą sporządzenia rocznego sprawozdania będą robocze raporty kwartalne, natomiast rezultaty bieżącego monitoringu powinny być omawiane na roboczych spotkaniach Zespołu MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków z udziałem przedstawicieli instytucji realizujących zdania Krajowego programu. Krajowy program podlega corocznej sprawozdawczości na potrzeby Rady Ministrów, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1270, z późn. zm.). Dodatkowo, zgodnie z art. 86 pkt 2 u.o.z. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego będzie przedstawiał Radzie Ministrów, co dwa lata, sprawozdanie z realizacji zadań wynikających z Krajowego programu.

EWALUACJA

Ewaluacja programu zostanie przeprowadzona w ostatnim roku jego realizacji. Umiejscowienie badania ewaluacyjnego w ¼ okresu realizacji przedsięwzięcia ma umożliwić uwzględnienie jego wyników w procesie konstruowania oraz wdrażania następnej edycji Krajowego programu, tj. na lata 2027–2030. Można oczekiwać, że zasadnicze ustalenia w zakresie skuteczności, efektywności i użyteczności programu będą w tym momencie – po trzyletnich doświadczeniach z wdrażania – możliwe do zaobserwowania. Podmiotem odpowiedzialnym za przeprowadzenie ewaluacji Krajowego programu będzie Ministerstwo

Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wykonanie badania może zostać zlecone podmiotowi zewnętrznemu.

9. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM

Wykonanie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami powoduje powstanie możliwości wystąpienia różnorodnych ryzyk utrudniających lub uniemożliwiających jego realizację. Metodą przeciwdziałania ich wystąpieniu lub zminimalizowania ich skutków jest podejmowanie działań z zakresu zarządzania ryzykiem. Podstawowym wymiarem tego procesu jest stworzenie kompetentnej grupy ekspertów odpowiedzialnej za wykonanie Krajowego programu.

Konieczne będzie utworzenie zespołu zarządzającego Krajowym programem, którego członkowie będą mieli doświadczenie w zarządzaniu projektami w środowisku interdyscyplinarnym, przy wykorzystaniu wielu technik oraz instrumentów z zakresu zarządzania publicznego.

Właściwy dobór grupy specjalistów realizujących program i utworzenie zespołu zarządzającego pozwoli na podjęcie w ramach współpracy następujących działań:

- określenie celu zarządzania ryzykiem,
- określenie występujących ryzyk,
- ocenę ryzyk,
- wybór właściwej metody zarządzania ryzykiem,
- monitorowanie.

10. SPIS RYCIN

Ryc. 1. Organy ochrony zabytków w Polsce – struktura.

Ryc. 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków według kategorii.

Ryc. 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.

Ryc. 4. Nieruchome zabytki archeologiczne wpisane do rejestru w poszczególnych województwach.

Ryc. 5. Cele Zrównoważonego Rozwoju – Agenda ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030.

11. SPIS TABEL

Tabela nr 1. Schemat podziału zadań – kierunki rozwoju.

Tabela nr 2. Budżet z podziałem środków pomiędzy podmioty koordynujące zadania.

Tabela nr 3. Budżet z podziałem na cele i zadania.

Tabela nr 4. Harmonogram wdrażania Krajowego Programu 2023–2026.

Tabela nr 5. Wskaźniki stopnia realizacji zadań.

12. WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik 1: Zabytki nieruchome wpisane na Listę Dziedzictwa UNESCO.

Załącznik 2: Zabytki nieruchome uznane za pomniki historii.

Załącznik 3: Zestawienie zabytków nieruchomych.

Załącznik 4: Zestawienie zabytków archeologicznych.

Załącznik 5: Zestawienie zabytków ruchomych.

Załącznik 6: Spis WKZ i delegatur.

Załącznik 7: Spis porozumień.

113

Załącznik nr 1

ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE NA LISTĘ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO

- 1) Auschwitz Birkenau, niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady /1940-1945/
- 2) Drewniane cerkwie w polskim regionie Karpat
  - a) Brunary Wyzne
  - b) Chotyńc
  - c) Kwiatów
  - d) Owczary
  - e) Powroźnik
  - f) Radruż
  - g) Smolnik
  - h) Turzańsk
- 3) Drewniane kościoły południowej Małopolski
  - a) Binarowa
  - b) Blizne
  - c) Dębno Podhalańskie
  - d) Haczów
  - e) Lipnica Murowana
  - f) Sękowa
- 4) Hala Stulecia we Wrocławiu
- 5) Historyczne centrum Krakowa
- 6) Historyczne centrum Warszawy
- 7) Kalwaria Zebrzydowska: manierystyczny zespół architektoniczno-krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy
- 8) Kopalnia rud ołowiu, srebra i cynku wraz z jej systemem gospodarowania wodami podziemnymi w Tarnowskich Górach
- 9) Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy
  - a) Jawor
  - b) Świdnica

114

- 10) Królewskie kopalnie soli w Wieliczce i Bochni
  - a) Wieliczka
  - b) Bochnia
  - c) Zamek Żupny w Wieliczce
- 11) Krzemionkowski region prądziejowego górnictwa krzemienia pasiastego
- 12) Park Mużakowski
- 13) Stare miasto w Zamościu
- 14) Średniowieczne miasto w Toruniu
- 15) Zamek krzyżacki w Malborku

Opracowanie NID**Aktualne na dzień: 4 października 2023 r.**

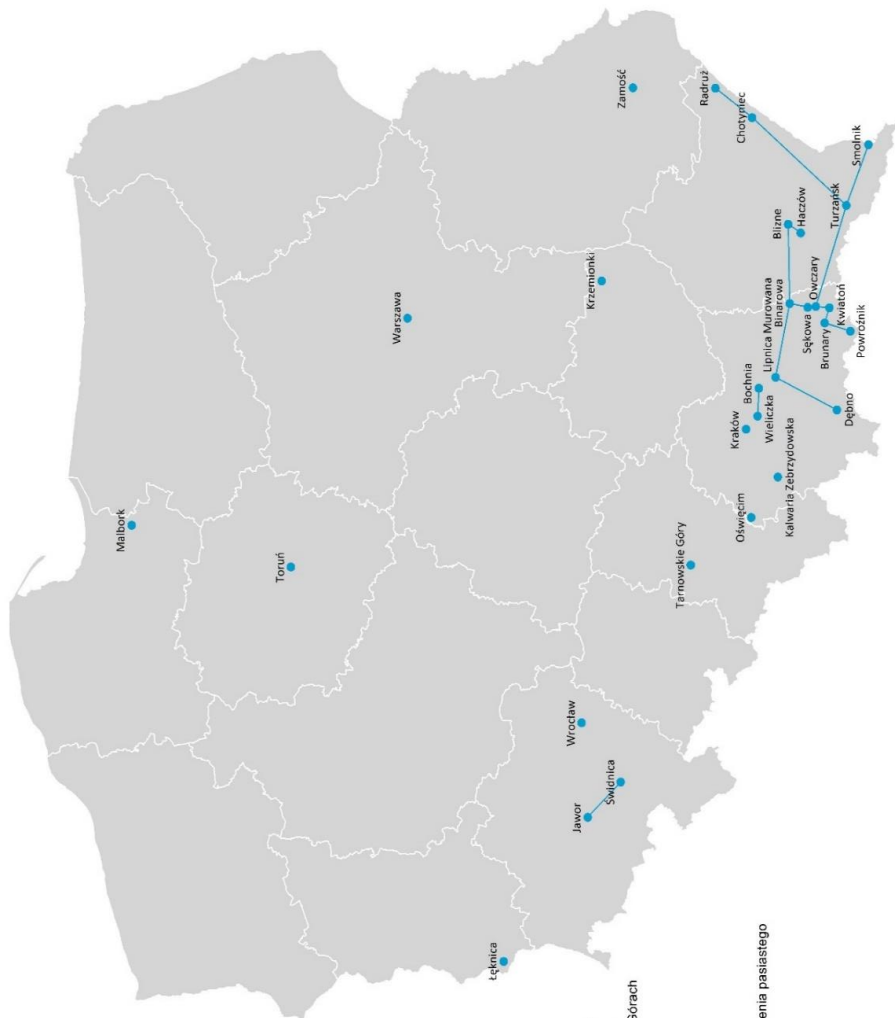
Zabytki nieruchome wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa

Zabytki z Listy Światowego Dziedzictwa:

- 1) Auschwitz-Birkenau, niemiecki nazistowski oboz koncentracyjny i zagłady /1940-1945/
- 2) Drewniane cerkwie w polskim regionie Karpat
Brunary Wyzne
Chotyńiec
Kwiaton
Owczary
Powroźnik
Radruż
Smolnik
Turzańsk
- 3) Drewniane kościoły południowej Małopolski
Binarowa
Blizne
Dębno Podhalańskie
Haczów
Lipnica Murowana
Sękowa
- 4) Hala Stulecia we Wrocławiu
- 5) Historyczne centrum Krakowa
- 6) Historyczne centrum Warszawy
- 7) Kalwaria Zbawicielska: manierystyczny zespół architektoniczno-krajobrazowy oraz parkpielgrzymkowy
- 8) Kopalnia rud ołowiu, srebra i cynku wraz z jej systemem gospodarowania wodami podziemnymi w Tarnowskich Górach
- 9) Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy
- 10) Królewskie kopalnie soli w Wieliczce i Bochni
Wieliczka
Bochnia
Zamek Żupy w Wieliczce
- 11) Krzemionkowski region przedziejowego górnictwa krzemienia pasiastego
- 12) Park Mużakowski
- 13) Stare miasto w Zamościu
- 14) Średniowieczne miasto w Toruniu
- 15) Zamek krzyżacki w Malborku

Opracowanie NID.

Aktualne na dzień: 4 października 2023 r.

ZABYTKI NIEMUCHOME UZNANE ZA POMNIKI HISTORII

- 1) Białystok – zespół kościoła pod wezwaniem Chrystusa Króla i św. Rocha
- 2) Biskupin – rezerwat archeologiczny
- 3) Bochnia – kopalnia soli
- 4) Bohoniki i Kruszyniany – meczety i mizary
- 5) Bóbrka – najstarsza kopalnia ropy naftowej
- 6) Brzeg – Zamek Piastów Śląskich z renesansową bramą i kaplicą zamkową pod wezwaniem św. Jadwigi – nekropolią Piastów
- 7) Chełmno – Stare Miasto
- 8) Ciechocinek – zespół łąk i warzelni soli wraz z parkami Teżniowym i Zdrojowym
- 9) Czerwińsk nad Wisłą – dawne opactwo Kanoników Regularnych
- 10) Częstochowa - Jasna Góra – zespół klasztoru o.o. Paulinów
- 11) Dobrzyca – zespół pałacowo-parkowy
- 12) Duszniki Zdrój – młyn papierniczy
- 13) Frombork – zespół katedralny
- 14) Gdańsk – miasto w zasięgu obwarowań z XVII wieku
- 15) Gdańsk – pole bitwy na Westerplatte
- 16) Gdańsk – Stocznia Gdańska, miejsce narodzin Solidarności
- 17) Gdańsk – Twierdza Wisłoujście

117

- 18) Gdańsk-Oliwa - zespół pocystersko-katedralny
- 19) Gdynia – historyczny układ urbanistyczny śródmieścia
- 20) Gliwice – radiostacja
- 21) Gniezno – katedra pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Wojciecha
- 22) Gostyń-Głogówko – zespół klasztorny Kongregacji Oratorium św. Filipa Neri
- 23) Gościkowo-Paradyż – pocysterski zespół klasztorny
- 24) Góra Świętej Anny – komponowany krajobraz kulturowo-przyrodniczy
- 25) Grudziądz – zespół zabytkowych spichlerzy wraz z panoramą od strony Wisły
- 26) Grunwald – Pole Bitwy
- 27) Jabłeczna – prawosławny Klasztor Świętego Onufrego
- 28) Janów Podlaski – stadnina koni
- 29) Jawor – kościół ewangelicko-augsburski pod wezwaniem Ducha Świętego, zwany Kościołem Pokoju
- 30) Kalwaria Zebrzydowska – krajobrazowy zespół manierystycznego parku pielgrzymkowego
- 31) Kamień Pomorski – zespół katedralny
- 32) Kanał Augustowski
- 33) Kanał Elbląski
- 34) Katowice – Gmach Województwa i Sejmu Śląskiego oraz zespół katedralny
- 35) Katowice – osiedle robotnicze Nikiszowiec
- 36) Kazimierz Dolny
- 37) Kielce – dawny pałac biskupów i katedra
- 38) Kłępsk – kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny
- 39) Kolbacz – założenie dawnego klasztoru cystersów, późniejszej letniej rezydencji książąt pomorskich i domeny państwowej

118

- 40) Koszuty – zespół dworsko-parkowy
- 41) Kotlina Jeleniogórska – pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej
- 42) Kozłówka – zespół pałacowo-parkowy
- 43) Kórnik – zespół zamkowo-parkowy wraz z kościołem parafialnym – nekropolią właścicieli
- 44) Kraków – historyczny zespół miasta
- 45) Kraków – Kopiec Kościuszki z otoczeniem
- 46) Kraków – zespół architektoniczny i urbanistyczny dzielnicy Nowa Huta
- 47) Kraków Tyniec – zespół opactwa benedyktyńców
- 48) Krasieczyn – zespół zamkowo-parkowy
- 49) Krzemionki – kopalnie krzemienia z epoki neolitu
- 50) Krzeszów – opactwo cystersów
- 51) Kwidzyn - zespół katedralno-zamkowy
- 52) Łąd – zespół dawnego opactwa cysterskiego w Łądzie nad Wartą
- 53) Legnickie Pole – pobenedyktyński zespół klasztorny
- 54) Leżajsk – zespół klasztoru o.o. Bernardynów
- 55) Lidzbark Warmiński – zamek biskupów warmińskich
- 56) Lubiąż – zespół opactwa benedyktyńców
- 57) Lublin – historyczny zespół architektoniczno-urbanistyczny
- 58) Łańcut – zespół zamkowo-parkowy
- 59) Łęknica – Park Mużakowski w Łęknicy, park w stylu krajobrazowym
- 60) Łowicz – Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny
- 61) Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego

119

- 62) Malbork – zespół zamku krzyżackiego
- 63) Matujowice – kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła
- 64) Nieborów i Arkadia – zespół pałacowo-ogrodowy i ogród sentymentalno-romantyczny
- 65) Nowy Wiśnicz – zespół architektoniczno-krajobrazowy
- 66) Nysa – zespół kościoła farnego pod wezwaniem św. Jakuba Starszego Apostoła i św. Agnieszki Dziewicy i Męczennicy
- 67) Obiegorek – pałacyk Henryka Sienkiewicza wraz z zabytkowym parkiem i aleją lipową
- 68) Olesno – kościół odpustowy pod wezwaniem św. Anny
- 69) Opatów – zespół kolegiaty pod wezwaniem św. Marcina Biskupa
- 70) Orawka – kościół pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela
- 71) Ostrów Lednicki – wyspa
- 72) Ozimek – żelazny łańcuchowy most wiszący na rzece Mała Panew
- 73) Paczków – zespół staromiejski ze średniowiecznym systemem fortyfikacji
- 74) Pelplin – zespół pocystersko-katedralny
- 75) Płock – Wzgórze Tumskie
- 76) Poznań – historyczny zespół miasta
- 77) Przemysł – Twierdza Przemysł
- 78) Przemysł – zespół staromiejski
- 79) Pszczyna – zespół zamkowo-parkowy
- 80) Puławy – zespół pałacowo-parkowy
- 81) Pułtusk – kolegiata pod wezwaniem Zwiastowania Najświętszej Marii Panny
- 82) Racławice – teren historycznej Bitwy Racławickiej
- 83) Radom – zespół klasztorny Bernardynów

120

- 84) Radruż – zespół cerkiewny
- 85) Rogalin – zespół pałacowo-parkowy z obszarem dawnego majątku ziemskiego
- 86) Rydzyna – założenie rezydencjalno-urbanistyczne
- 87) Rytwiany – pokamedulski zespół klasztorny Pustelnia Złotego Lasu
- 88) Sandomierz – historyczny zespół architektoniczno-krajobrazowy
- 89) Srebrna Góra – Twierdza Srebrnogórska, nowożytna warownia górska z XVIII wieku
- 90) Staniątki – opactwo św. Wojciecha Mniszek Benedyktynek
- 91) Stargard – zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne miasta
- 92) Stary Sącz – zespół staromiejski wraz z klasztorem Sióstr Klarysek
- 93) Stoczek Klasztorny – Sanktuarium Matki Pokoju
- 94) Strzegom – kościół pod wezwaniem św. św. Apostołów Piotra i Pawła
- 95) Strzelno – zespół dawnego klasztoru Norbertanek
- 96) Sulejów – zespół opactwa cystersów
- 97) Sulejówek – Milusin, zespół domu Marszałka Józefa Piłsudskiego
- 98) Supraśl – klasztor męski Zwiastowania NMP
- 99) Szalowa – kościół parafialny pod wezwaniem św. Michała Archanioła
- 100) Świdnica – katedra pod wezwaniem św. Stanisława Biskupa i Męczennika i św. Wacława Męczennika
- 101) Świdnica – zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego pod wezwaniem Świętej Trójcy, zwany Kościołem Pokoju
- 102) Święta Lipka – sanktuarium pielgrzymkowe
- 103) Święty Krzyż – pobenedyktynski zespół klasztorny oraz przedchrześcijańskie obwałowania kamienne na Łysej Górze
- 104) Tarnowskie Góry – podziemia zabytkowej Kopalni Rud Srebrnośnych oraz Sztolni Czarnego Pstrąga
- 105) Toruń – Stare i Nowe Miasto

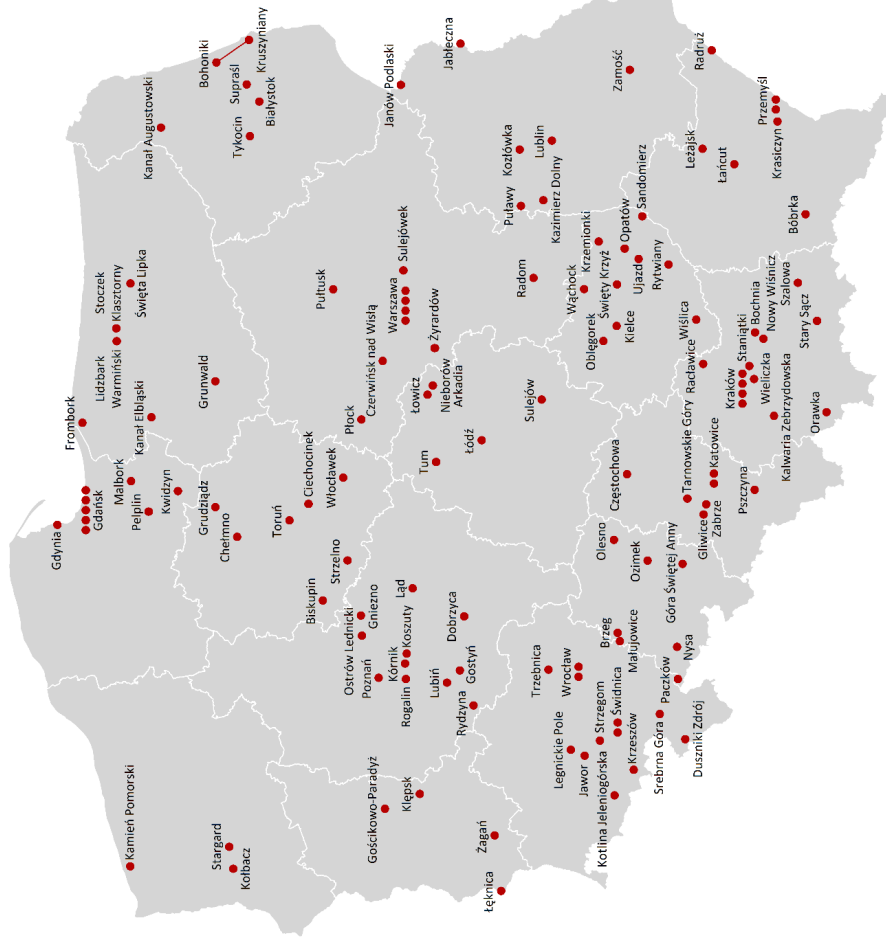
121

- 106) Trzebnica – zespół dawnego opactwa cysterek
- 107) Tum – zespół archikolegiaty pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny i św. Aleksego
- 108) Tykocin – historyczny zespół miasta
- 109) Ujazd – ruiny zamku Krzyżtopór
- 110) Warszawa – gmach dawnego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
- 111) Warszawa – historyczny zespół miasta z traktem królewskim i Wilanowem
- 112) Warszawa – Zespół Stacji Filtrów Williama Lindleya
- 113) Warszawa – zespół zabytkowych cmentarzy wyznaniowych na Powązkach
- 114) Wąchock – zespół opactwa cystersów
- 115) Wieliczka – kopalnia soli
- 116) Wiślica – zespół kolegiaty pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny wraz z reliktmami kościoła pod wezwaniem św. Mikołaja oraz grodzisko
- 117) Włocławek – katedra pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny
- 118) Wrocław – Hala Stulecia
- 119) Wrocław – zespół historycznego centrum
- 120) Zabrze – zespół zabytkowych kopalni węgla kamiennego
- 121) Zamość – historyczny zespół miasta w zasięgu obwarowań XIX wieku
- 122) Żagań – poaugustiański zespół klasztorny
- 123) Żyrardów – XIX-wieczna Osada Fabryczna

Opracowanie NID

Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

Zabytki nieruchome uznane za Pomniki Historii

Opracowanie NID.

Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

123

Załącznik nr 3

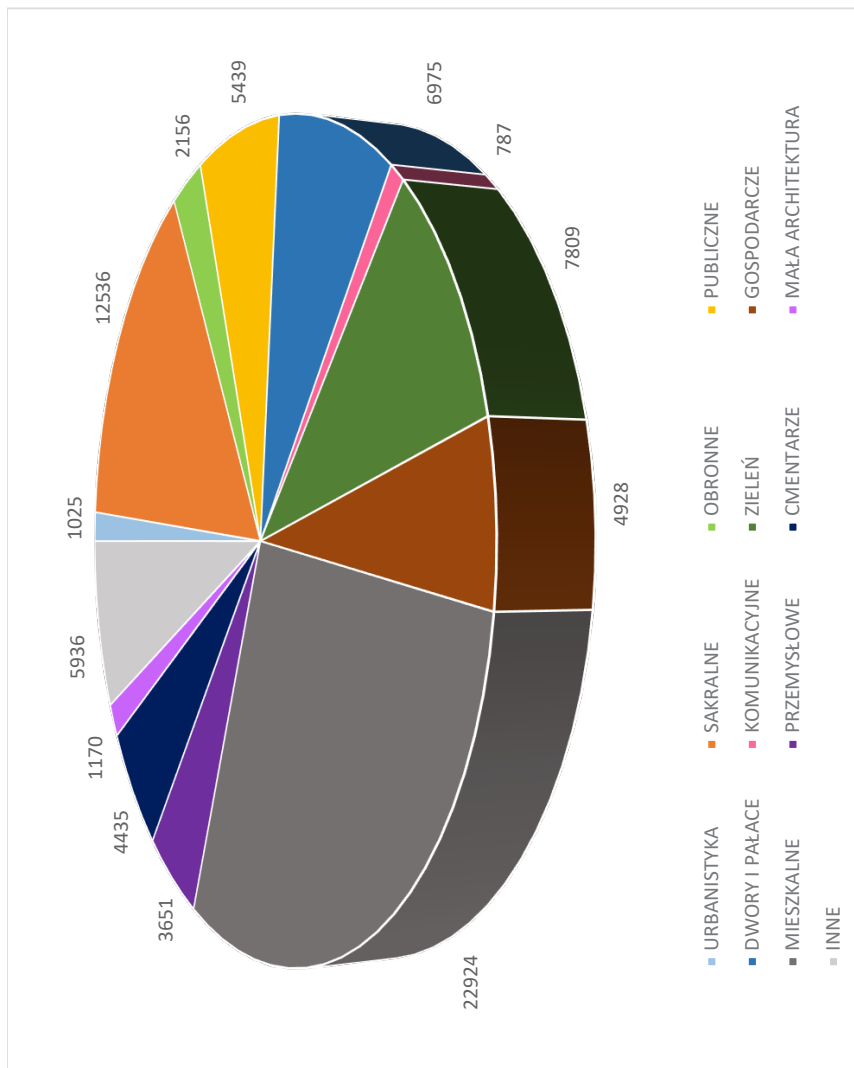
ZESTAWIENIE ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

WOJEWÓDZTWO	URBANISTYKA	SAKRALNE	OBRODNE	PUBLICZNE	DWORY I PAŁACE	KOMUNIKACYJNE	ZIELEŃ	GOSPODARZE	MIESZKALNE	PRZEMYSŁOWE	CMENTARZE	MAŁA ARCHITEKTURA	INNE	RAZEM
DOLNOŚLĄSKIE	135	1 409	270	758	799	84	836	668	2 767	449	342	45	430	8 992
KUJAWSKO-POMORSKIE	21	567	161	281	593	37	423	238	696	205	139	5	276	3 642
LUBELSKIE	42	824	143	220	481	48	617	224	761	110	363	141	423	4 397
LUBUSKIE	36	572	166	205	286	27	213	269	2 452	185	71	19	204	4 705
ŁÓDZKIE	34	526	52	197	310	12	397	119	744	227	145	23	186	2 972
MAŁOPOLSKIE	62	953	174	387	464	58	478	361	1 850	117	444	154	916	6 418
MAZOWIECKIE	139	1 027	164	651	773	63	971	306	2 434	429	416	65	682	8 120
OPOLSKIE	32	576	99	185	192	61	242	205	1 224	128	128	81	215	3 368
PODKARPACKIE	48	1 145	203	303	365	41	413	286	1 477	120	295	182	436	5 314
PODLASKIE	66	536	18	153	105	27	114	103	718	107	334	28	147	2 456
POMORSKIE	57	503	182	310	328	48	312	300	1 042	238	123	32	295	3 770
ŚLĄSKIE	69	651	118	447	234	54	245	288	1 876	321	87	35	311	4 736
ŚWIĘTOKRZYSKIE	35	519	49	99	211	25	227	70	287	79	194	24	156	1 975
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	63	625	167	344	383	87	462	522	2 224	321	611	290	384	6 483
WIELKOPOLSKIE	133	1 192	79	584	1 055	71	1 065	745	1 875	407	357	29	384	7 976
ZACHODNIOPOMORSKIE	53	911	111	315	396	44	794	224	497	208	386	17	491	4 447
RAZEM	1 025	12 536	2 156	5 439	6 975	787	7 809	4 928	22 924	3 651	4 435	1 170	5 936	79 771

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

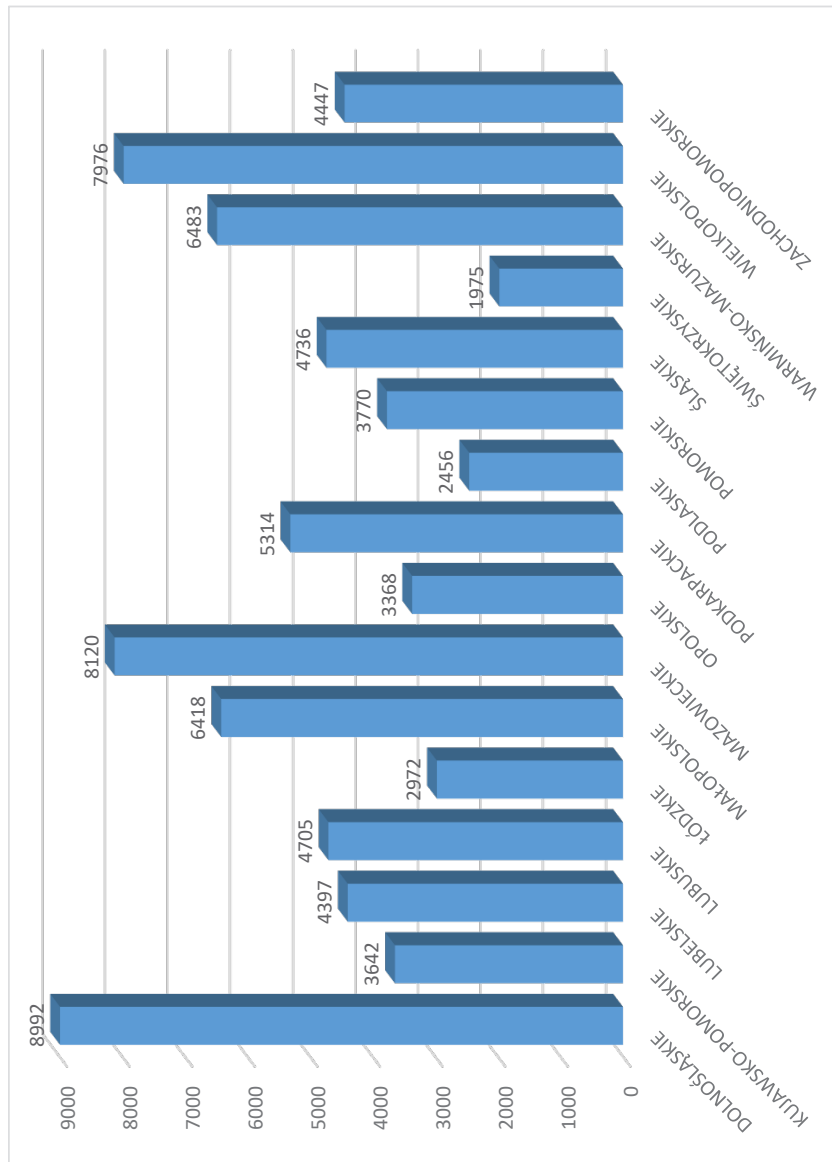
124

Rys. 1. Zabytki nieruchome w Polsce wg kategorii

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

125

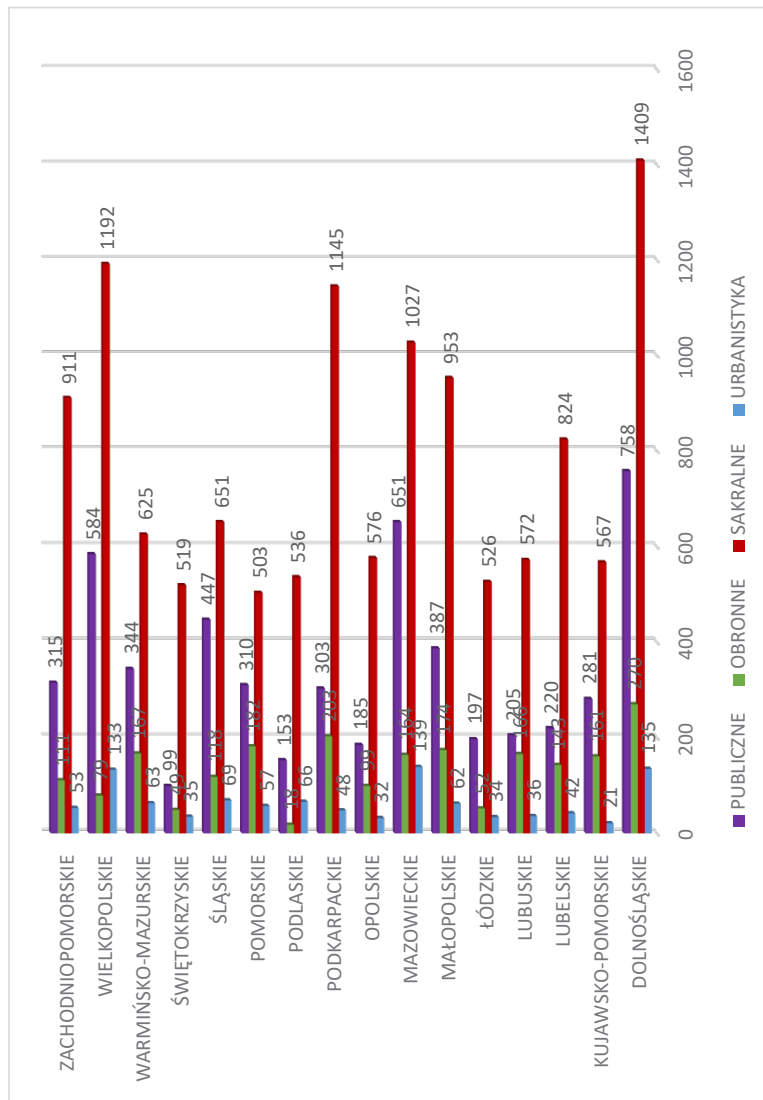

Rys. 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru w poszczególnych województwach

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

126

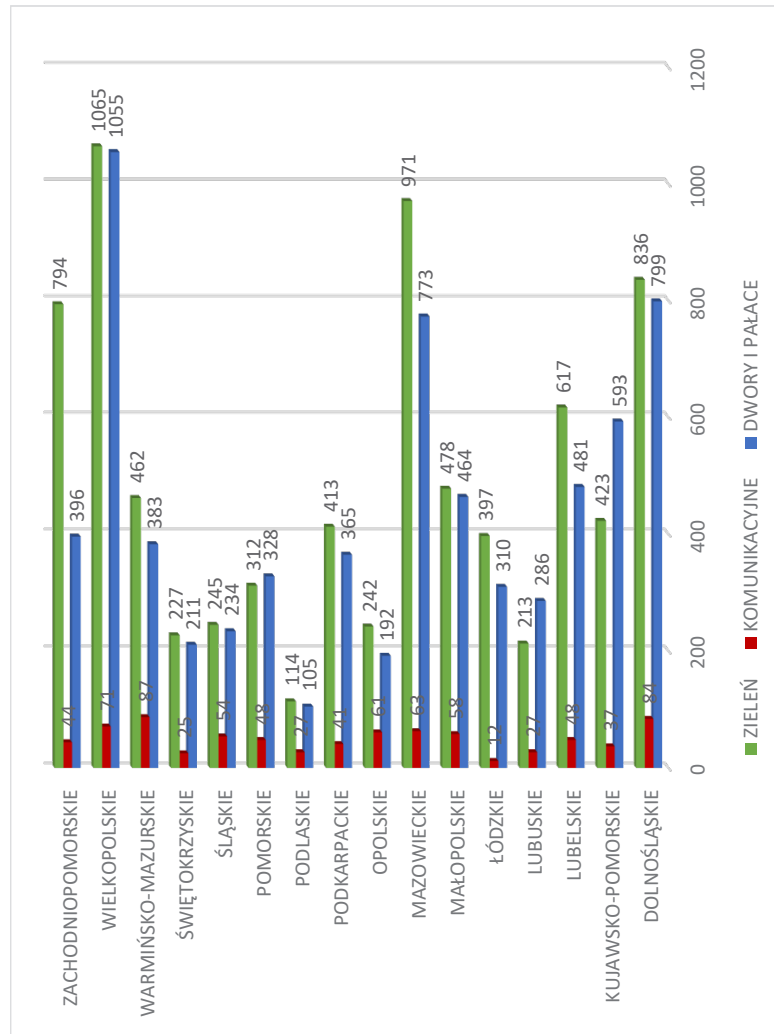
OBIEKTY NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Rys. 3 – urbanistyka, sakralne, obronne, publiczne

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

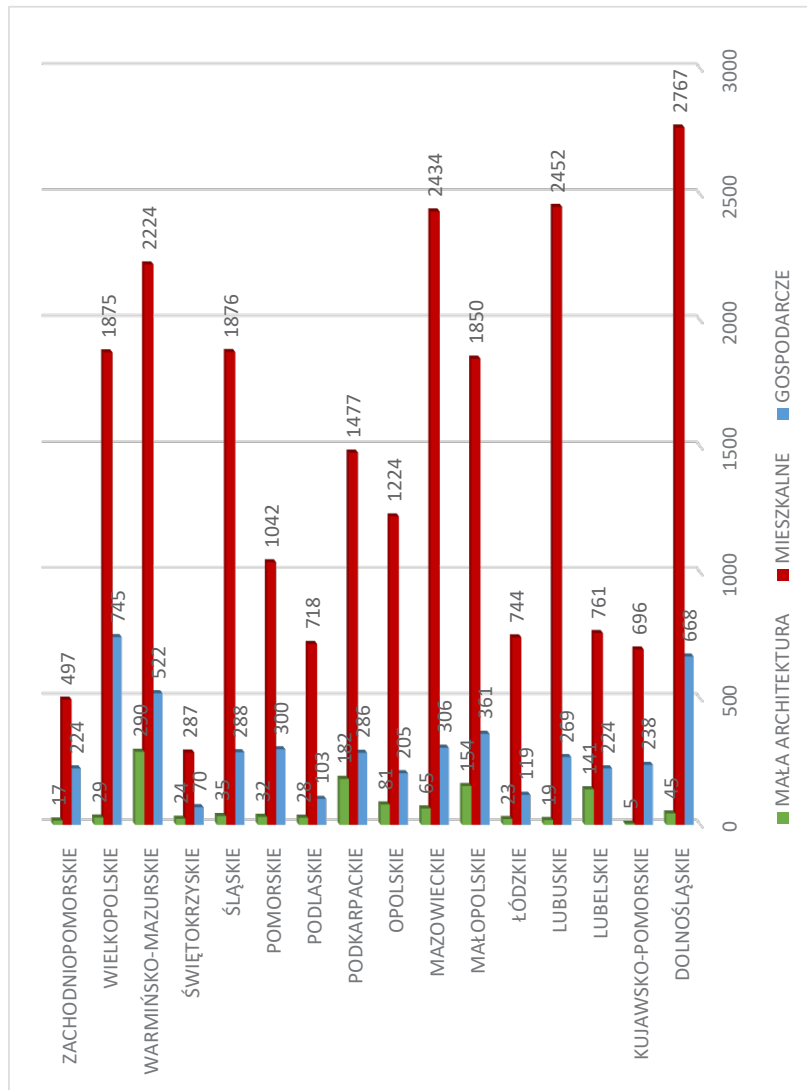
OBIEKTY NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW (ciąg dalszy)

Rys. 4 – zamki, pałace, dwory, zieleń

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

OBIEKTY NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW (ciąg dalszy)

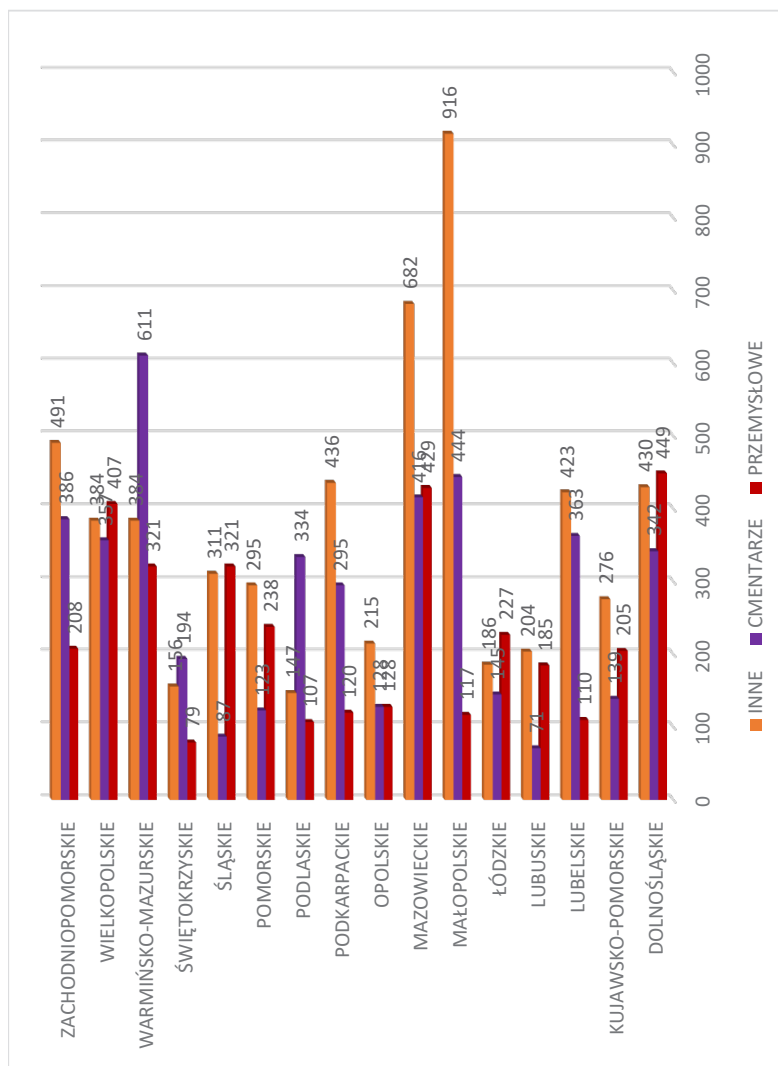

Rys. 5 – gospodarcze, mieszkalne, mała architektura

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

129

OBIEKTY NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW (ciąg dalszy)

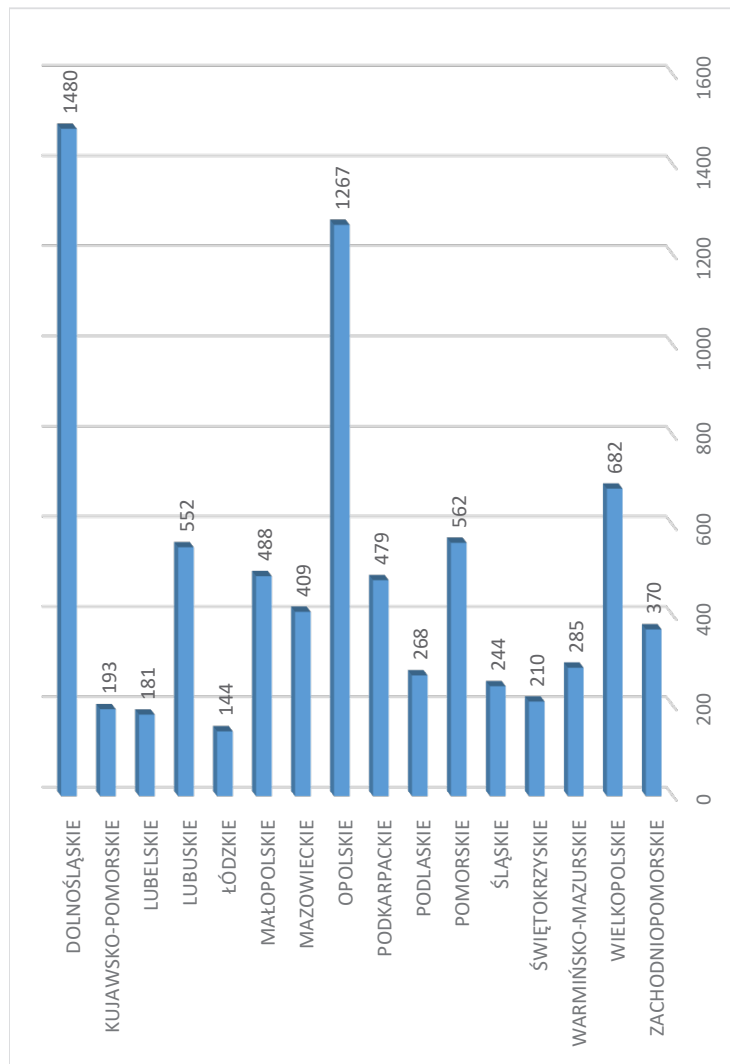

Rys. 6 – przemysłowe, cmentarne, inne

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

130

Załącznik nr 4

ZESTAWIENIE ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH**Nieruchome zabytki archeologiczne
wpisane do rejestru w poszczególnych województwach**

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

131

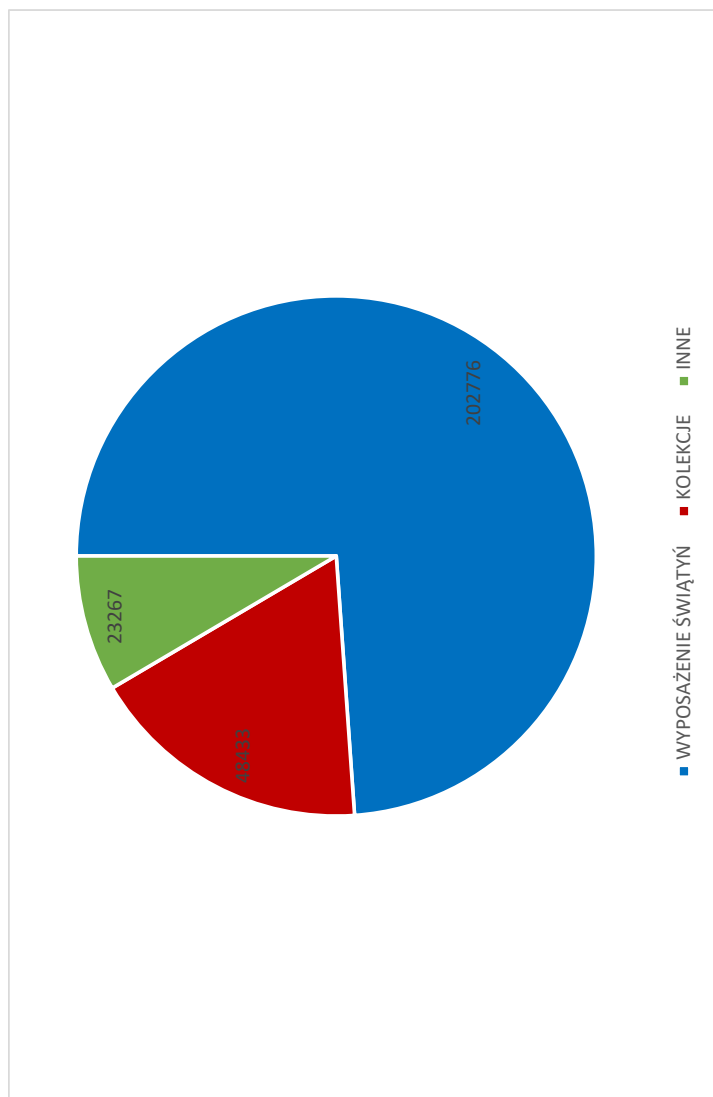
Załącznik nr 5

ZESTAWIENIE ZABYTEKÓW RUCHOMYCH

	Nazwa województwa	Liczba decyzji	Liczba obiektów	Wyposażenie świątyń	Kolekcje	Inne
1	DOLNOŚLĄSKIE	2 726	42 937	37 144	392	5 401
2	KUJAWSKO-POMORSKIE	486	10 692	10 139	88	465
3	LUBELSKIE	877	19 691	17 497	779	1 415
4	LUBUSKIE	425	7 252	6 448	0	804
5	ŁÓDZKIE	805	14 465	12 937	602	926
6	MAŁOPOLSKIE	1 511	26 942	22 221	1 087	3 634
7	MAZOWIECKIE	2 168	22 324	14 384	3 538	4 402
8	OPOLSKIE	1 116	8 571	7 339	744	488
9	PODKARPACKIE	1 361	53 685	15 687	36 364	1 633
10	PODLASKIE	681	4 712	4 102	65	545
11	POMORSKIE	673	6 269	6 055	65	149
12	ŚLĄSKIE	1 150	8 806	5 873	2 193	740
13	ŚWIĘTOKRZYSKIE	612	14 307	11 712	1 251	1 344
14	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	384	5 426	5 078	265	83
15	WIELKOPOLSKIE	1 335	26 160	24 127	996	1 035
16	ZACHODNIOPOMORSKIE	590	2 240	2 033	4	203
	Razem :	16 900	274 479	202 776	48 433	23 267

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

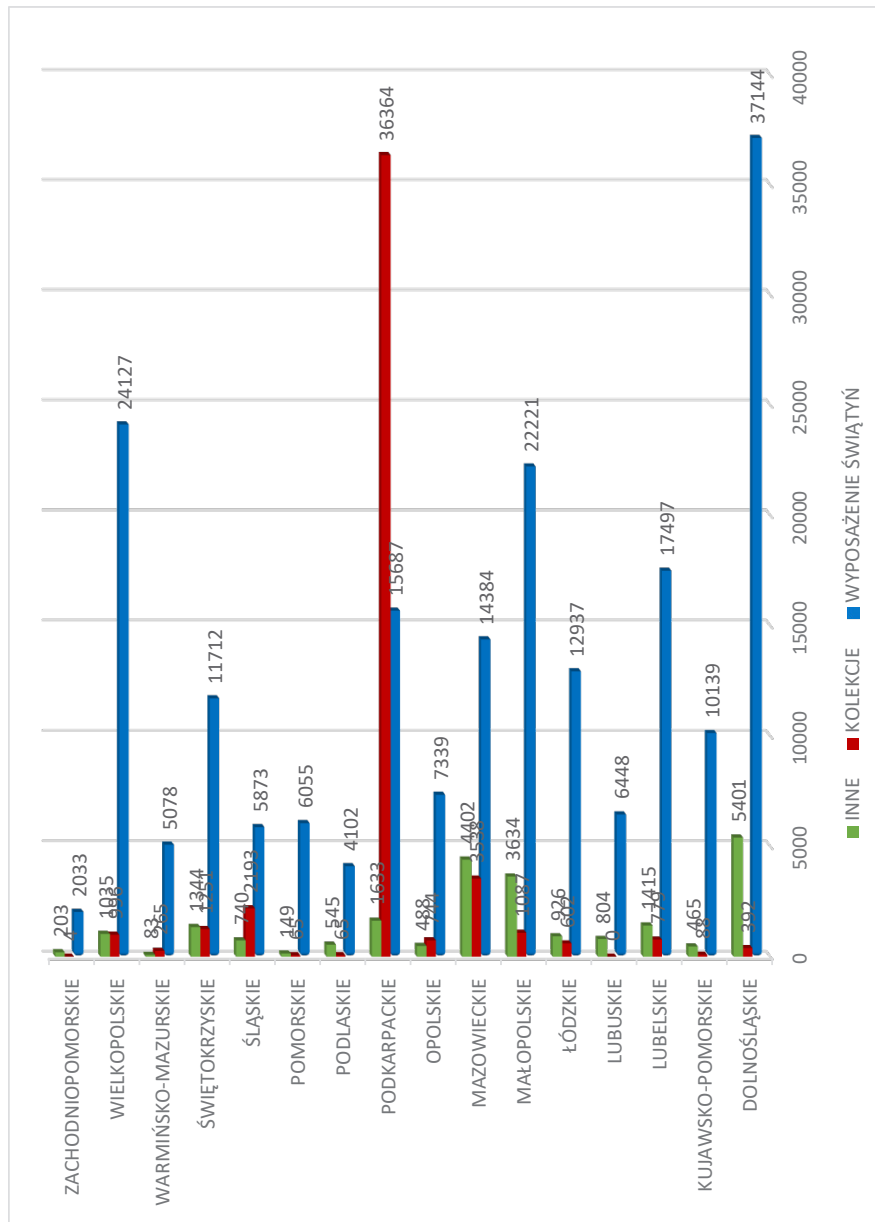
132

Rys. 1. Zabytki ruchome wpisane do rejestru

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

133

Rys. 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru w poszczególnych województwach

Opracowanie NID

Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

134

Załącznik nr 6

WYKAZ WOJEWÓDZKICH URZĘDÓW OCHRONY ZABYTEKÓW I DELEGATUR

WKZ	WUOZ	DELEGATURY
Dolnośląski Wojewódzki Konservator Zabytków	Wrocław ul. Władysława Łokietka 11 50-243 Wrocław tel. 71 322-02-83 71 395-80-10 e-mail: dwkz@dwkz.pl ePUAP: /dwkz/skrytka	Jelenia Góra ul. 1-go Maja 23 58-500 Jelenia Góra tel. 75 645-97-50 767-63-85 fax 75 752-68-65 e-mail: dwkz.jg@dwkz.pl Legnica ul. Zamkowa 2 59-220 Legnica tel. 76 721-31-10 fax 76 721-31-21 e-mail: dwkz-lg@dwkz.pl Wałbrzych ul. Zamkowa 3 58-300 Wałbrzych tel. 74 664-48-80 842-64-18 fax 74 842-66-60 e-mail: dwkz-wb@dwkz.pl
Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konservator Zabytków	Toruń ul. Łazienna 8 87-100 Toruń tel. 56 655 47 51 621 06 92 e-mail: torun@torun.wkz.gov.pl ePUAP: /wkztorun/SkrytkaESP	Bydgoszcz ul. Jezuiicka 2 85-102 Bydgoszcz tel. 52 322-44-17 322-49-98 fax 52 322-44-17 e-mail: bydgoszcz@torun.wkz.gov.pl

135

WKZ	WUOZ	DELEGATURY
Lubelski Wojewódzki Konservator Zabytków	Lublin ul. Archidiakońska 4 20-113 Lublin tel./fax (81) 532 90 35 e-mail: info@wkz.lublin.pl ePUAP: /WUOZL/SkrytkaESP	<p>Włocławek ul. Łęgska 42 87-800 Włocławek tel.54 231-55-22 fax 54 231-55-22 e-mail: wloclawek@torun.wkz.gov.pl</p> <p>Biała Podlaska ul. Janowska 27 21-500 Biała Podlaska tel./fax 83 343-58-24 e-mail: wuoz_bpodlaska@wkz.lublin.pl</p> <p>Chełm ul. Plac Niepodległości 1 22-100 Chełm tel./fax 82 565-59-72 e-mail: wuoz_chelm@wkz.lublin.pl</p> <p>Zamość ul. Staszica 29 22-400 Zamość tel./fax 84 638-59-71 e-mail: wuoz_zamosc@wkz.lublin.pl</p> <p>Gorzów Wielkopolski ul. Kosynierów Gdynskich 75 66-400 Gorzów Wielkopolski tel./fax 95 720-05-21 720-03-46 e-mail: delegatura.gorzow@lwkz.pl</p>
Lubelski Wojewódzki Konservator Zabytków	Zielona Góra ul. Kopernika 1 65-063 Zielona Góra tel. 68 324-73-90 324-74-11 fax 68 325-37-45 e-mail: sekretariat.zgora@lwkz.pl ePUAP: /WUOZZG/skrytka	
Lubuski Wojewódzki Konservator Zabytków		

136

WKZ	WUOZ	DELEGATURY
Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków	Łódź ul. Piotrkowska 99 90-425 Łódź tel. 42 631-78-92 635-80-00 fax 42 630-17-83 e-mail: sekretariat@wuoz-lodz.pl ePUAP: /WUOZ- Lodz/SkrytkaESP	
Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków	Kraków ul. Kanonicza 24 31-002 Kraków tel. 12 370-83-11 fax 12 370-83-99 e-mail: krakow@wuoz.malopolska.pl ePUAP: /wuozkrk/SkrytkaESP	Nowy Sącz ul. Wiśniowieckiego 127 33-300 Nowy Sącz tel. 18 442-84-84 442-82-52 e-mail: nowysacz@wuoz.malopolska.pl Nowy Targ ul. Ludźmierska 34a 34-400 Nowy Targ tel. 18 448-88-54 e-mail: nowytag@wuoz.malopolska.pl Tarnów ul. Konarskiego 15 33-100 Tarnów tel. 14 370-83-90 e-mail: tarnow@wuoz.malopolska.pl
Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków	Warszawa ul. Nowy Świat 18/20 00-373 Warszawa tel. 22 44-30-400 fax 22 44-30-401 e-mail: info@mwkz.pl	Ciechanów ul. Strażacka 6 06-400 Ciechanów tel. 23 672-49-52 tel./fax 23 673-29-01 e-mail: ciechanow@mwkz.pl

137

WKZ	WUOZ	DELEGATURY
	ePUAP: /wuz/SkrytkaESP	<p>Ostrołęka ul. Kościuszki 16 07-400 Ostrołęka tel. 29 746-26-37 tel./fax 29 764-22-38 e-mail: ostroleka@mwkz.pl</p> <p>Płock ul. Zduńska 13A 09-400 Płock tel. 24 262-76-71 tel./fax 24 262-75-58 e-mail: plock@mwkz.pl</p> <p>Radom ul. Żeromskiego 53 26-600 Radom tel. 48 363-92-14 tel./fax 48 363-85-14 e-mail: radom@mwkz.pl</p> <p>Siedlce ul. Bema 4a 08-110 Siedlce tel./fax 25 633-94-58 e-mail: siedlce@mwkz.pl</p>
Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków	Opole ul. Piastowska 14 45-082 Opole tel. 77 452-44-33 e-mail: biuro@wuzopole.pl ePUAP: /WUOZOPOLE/skrytka	
Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków	Przemysł ul. Jagiellońska 29 37-700 Przemysł tel. 16 678-59-44 678-61-78 640-33-03	Krosno ul. Bieszczadzka 1 38-400 Krosno tel. 13 432-24-01 fax 13 432-03-06 e-mail: uozkrosno@wuzprzemysl.pl

138

WKZ	WUOZ	DELEGATURY
	<p>e-mail: wkzabytkow@wuzozprzemysl.pl ePUAP: /WUOZPrzemysl/SkrytkaSP</p>	<p>Rzeszów ul. Mickiewicza 7 35-064 Rzeszów tel. 17 853-94-62 fax 17 853-94-61 e-mail: uozrzeszow@wuzozprzemysl.pl</p> <p>Tarnobrzeg ul. 1 Maja 4 39-400 Tarnobrzeg tel. 15 822-81-61 fax 15 822-15-95 e-mail: wouztarnobrzeg@wuzozprzemysl.pl</p>
<p>Podlaski Wojewódzki Konservator Zabytków</p>	<p>Białystok ul. Dojlidy Fabryczne 23 15-554 Białystok tel. 85 741-23-32 732-65-46 fax 85 732-75-62 e-mail: sekretariat@wuzoz.bialystok.pl ePUAP: /wuzozbialystok/SkrytkaESP</p>	<p>Łomża ul. Nowa 2 18-400 Łomża tel. 86 216-34-08 fax 85 73-275-62 e-mail: del.lomza@wuzoz.bialystok.pl</p> <p>Suwałki ul. Kazimierza Pułaskiego 73 16-400 Suwałki tel./fax 87 566-37-41 tel. kom. 535-176-889 e-mail: del.suwalki@wuzoz.bialystok.pl</p>
<p>Pomorski Wojewódzki Konservator Zabytków</p>	<p>Gdańsk ul. Dyrekcyjna 2/4 80-852 Gdańsk tel. 58 301-62-67, 305-22-56, 348-40-40, 348-40-48 fax 58 301-62-68 e-mail: gdansk@zabytki.mail.pl ePUAP: /wuzoz_gd/SkrytkaESP</p>	<p>Słupsk ul. Jaracza 6 76-200 Słupsk tel./fax 59 842-64-34 e-mail: slupsk@zabytki.mail.pl</p>

139

WKZ	WUOZ	DELEGATURY
Śląski Wojewódzki Konservator Zabytków	Katowice ul. Francuska 12 40-015 Katowice tel. 32 253-77-88 253-77-98 fax 32 253-77-98 w. 13 e-mail: sekretariat@wkz.katowice.pl ePUAP: /swkz/SkrytkaESP	Bielsko-Biała ul. Powstańców Śląskich 6 43-300 Bielsko-Biała tel./fax 33 812-37-74 e-mail: delegaturabb@wkz.katowice.pl Częstochowa ul. Mirowska 8 42-217 Częstochowa tel./fax 34 365-16-38 e-mail: delegaturaczwa@wkz.katowice.pl
Świętokrzyski Wojewódzki Konservator Zabytków	Kielce ul. Ignacego Paderewskiego 34A 25-502 Kielce tel. 41 330-18-00 fax 41 344-56-34 e-mail: sekretariat@wuoz.kielce.pl ePUAP: /vu9shd9217/SkrytkaESP	Sandomierz ul. Słowackiego 17 27-600 Sandomierz tel./fax 15 832-30-00 e-mail: sandomierz@wuoz.kielce.pl
Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konservator Zabytków	Olsztyn ul. Podwale 1 10-076 Olsztyn tel. 89 521-85-30 fax 89 521-85-49 e-mail: wuoz.olsztyn@wuoz.olsztyn.pl ePUAP: /wuozolsztyn/SkrytkaESP	Elbląg ul. Świętego Ducha 19 82-300 Elbląg tel. 55 611-20-10 fax 55 611-20-15 e-mail: elblag@wuoz.olsztyn.pl Elk ul. Mickiewicza 11 19-300 Elk tel./fax 87 621-61-52 e-mail: elk@wuoz.olsztyn.pl
Wielkopolski Wojewódzki Konservator Zabytków	Poznań ul. Gołębia 2 61-834 Poznań tel. 61 852-80-03 852-80-04 fax 61 852-80-02	Kalisz ul. Tuwima 10 62-800 Kalisz tel. 62 767-23-21 fax 62 757-64-21 e-mail: kalisz.sekretariat@pozn.n.wuoz.gov.pl

140

WKZ	WUOZ	DELEGATURY
	<p>e-mail: wuoz@poznan.wuoz.gov.pl sekretariat@poznan.wuoz.gov.pl ePUAP: /WUOZPOZ/SkrytkaESP</p>	<p>Konin al. 1 Maja 7 pok. 308-314 62-530 Konin tel. 63 244-71-26 fax 63 244-71-83 e-mail: konin.sekretariat@poznan.wuoz.gov.pl</p> <p>Leszno pl. Komeńskiego 6 64-100 Leszno tel. 65 529-93-83 fax 65 529-92-83 e-mail: leszno.sekretariat@poznan.wuoz.gov.pl</p> <p>Piła ul. Śniadeckich 46 64-920 Piła tel. 67 352-07-15 fax 67 352-07-16 e-mail: pila@poznan.wuoz.gov.pl</p>
<p>Zachodnio-pomorski Wojewódzki Konservator Zabytków</p>	<p>Szczecin ul. Wały Chrobrego 4 70-502 Szczecin tel. 91 433-70-66 433-70-82 fax 91 433-70-66 e-mail: sekretariat@wkz.szczecin.pl ePUAP: WUOZSzczecin/SkrytkaESP</p>	<p>Koszalin ul. Zwycięstwa 125 75-602 Koszalin tel. 94 340-81-52 fax. 94 341-12-83 tel. kom. 508-546-976 e-mail: koszalin@wkz.szczecin.pl</p>

Opracowanie DOZ

Aktualne na dzień: 24 października 2023 r.

141

142

Załącznik nr 7

SPIS POROZUMIEŃ WOJEWODÓW Z SAMORZĄDAMI I INSTYTUCJAMI KULTURY

Województwo	MKZ/PKZ	POROZUMIENIE-DATA
DOLNOŚLĄSKIE KUJAWSKO-POMORSKIE	MKZ Legnica	Porozumienie z dnia 17.11.2003 r., aneks z dnia 25.03.2009 r.
	MKZ Toruń	Porozumienie z dnia 05.01.2004 r.; aneks nr 1 z dn. 29.06.2012 r.; aneks nr 2 z dn. 11.12.2018 r.; aneks nr 3 z dn. 05.06.2020 r.
	MKZ Chełmno	Porozumienie z dnia 24.01.2012 r.; aneks nr 1 z dn. 11.07.2018 r.
	MKZ Grudziądz	Porozumienie z dnia 18.11.2011 r.; aneks nr 1 z dn. 11.07.2018 r.
	MKZ Bydgoszcz	Porozumienie za dnia 26.01.2012 r.; aneks nr 1 z dn. 28.03.2014 r.; aneks nr 2 z dn. 12.12.2018 r.; aneks nr 3 z dn. 04.06.2020 r.
LUBELSKIE	MKZ Lublin	Porozumienie z dnia 30 marca 2012 r., aneks nr 1 z dn. 30.08.2013 r., aneks nr 2 z dn. 26.08.2014 r., aneks nr 3 z dn. 17.12.2015 r., aneks nr 4 z dn. 18.07.2016 r., aneks nr 5 z dn. 18.12.2017 r., aneks nr 6 z dn. 16.04.2018 r., aneks nr 7 z dn. 16.10.2019 r., aneks nr 8 z dn. 27.11.2020 r., aneks nr 9 z dn. 13.12.2021 r.
LUBUSKIE	PKZ Nowa Sól	Porozumienie z dnia 2.07.2012 r., aneks nr 1 z dnia 13.02.2019 r., aneks nr 2 z dnia 02.07.2019 r.
	MKZ Zielona Góra	Porozumienie z dnia 15.11.2007 r.; aneks nr 1 z dnia 20.01.2015 r., aneks nr 2 z dnia 28.04.2023 r.
	MKZ Żary	Porozumienie z dnia 19.11.2008 r.
	MKZ Gorzów Wielkopolski	Porozumienie z dnia 11.01.2016 r.
	PKZ Zielona Góra	Porozumienie z dnia 14 stycznia 2022 r.
	PKZ Świebodzin	Porozumienie z dnia 11.05.2023 r.
	PKZ Żagań	Porozumienie z dnia 29.11.2022 r.
MAŁOPOLSKIE	MKZ Kraków	Porozumienie z dnia 11.05.2010 r., aneks z dnia 12.11.2013 r.
	MKZ Olkusz	Porozumienie z dnia 11.04.2019 r.
	MKZ Zakopane	Porozumienie z dnia 03.01.2017 r., aneks nr 1 z dnia 05.09.2019 r., aneks nr 2 z dnia 14.10.2020 r.
	MKZ Nowy Targ	Porozumienie z dnia 31.07.2018 r., aneks z dnia 05.11.2018 r.
	Muzeum Żup Solnych w Wieliczce	Porozumienie z dnia 21.06.2017 r.

143

Województwo	MKZ/PKZ	POROZUMIENIE-DATA
	Muzeum Zamek Królewski na Wawelu	Porozumienie z dnia 30.12.2010 r.
MAZOWIECKIE	MKZ Nowy Dwór Mazowiecki	Porozumienie z dnia 16.09.2013 r., aneks nr 1 z dn. 29.12.2014 r., aneks nr 2 z dn. 20.12.2016 r., aneks nr 3 z dn. 22.10.2018 r., aneks nr 4 z dn. 10.04.2019 r., aneks nr 5 z dn. 11.05.2020 r., aneks nr 6 z dn. 02.11.2021 r.
	MKZ Płock	Porozumienie z dnia 03.04.2007 r., aneks nr 1 z dn. 31.07.2008 r., aneks nr 2 z dn. 26.04.2010 r., aneks nr 3 z dn. 30.06.2011 r., aneks nr 4 z dn. 14.05.2012 r., aneks nr 5 z dn. 22.05.2013 r., aneks nr 6 z dn. 23.06.2014 r., aneks nr 7 z dn. 05.04.2015 r., aneks nr 8 z dn. 13.07.2016 r., aneks nr 9 z dn. 16.10.2017 r., aneks nr 10 z dn. 10.08.2018 r., aneks nr 11 z dn. 05.10.2020 r., aneks nr 12 z dn. 05.11.2021 r., aneks nr 13 z dn. 31.05.2022 r.
	MKZ Podkowa Leśna	Porozumienie z dnia 24.03.2016 r., aneks nr 1 z dn. 29.06.2016 r., aneks nr 2 z dn. 11.04.2017 r., aneks nr 3 z dn. 11.09.2017 r.
	MKZ Żyrardów	Porozumienie z dnia 07.01.2008 r.
	PKZ Brzeg	Porozumienie z dnia 25.05.2011 r., Porozumienie z dnia 18.04.2017 r., Porozumienie z dnia 18.06.2020 r.
OPOLSKIE	PKZ Kluczbork	Porozumienie z dnia 03.07.2021 r., aneks z dnia 23.09.2022 r.
	PKZ Nysa	Porozumienie z dnia 05.12.2008 r., Porozumienie z dnia 26.04.2017 r., Porozumienie z dnia 10.05.2018 r., Porozumienie z dnia 27.04.2021 r.
	PKZ Oleśno	Porozumienie z dnia 04.03.2009 r., Porozumienie z dnia 13.04.2017 r., Porozumienie z dnia 26.04.2018 r., Porozumienie z dnia 22 lipca 2022 r.
PODKARPACKIE	Muzeum Rzemiosła w Krośnie	Porozumienie z dnia 26.10.2021 r.
	MKZ Krosno	Porozumienie z dnia 20.02.2012 r.
PODLASKIE	MKZ Białystok	Porozumienie z dnia 7.11.2014 r., aneks z dnia 24.09.2015 r.
	MKZ Chojnice	Porozumienie z dnia 25.03.2011 r.
POMORSKIE	MKZ Pelplin	Porozumienie z dnia 22.12.2021 r.
	MKZ Gdynia	Porozumienie z dnia 12.06.2012 r.
	PKZ Kartuzy	Porozumienie z dnia 22.04.2011 r.
	PKZ Kościerzyna	Porozumienie z dnia 22.04.2011 r.
	PKZ Kwidzyn	Porozumienie z dnia 25.03.2011 r.

144

Województwo	MKZ/PKZ	POROZUMIENIE-DATA
	PKZ Puck	Porozumienie z dnia 27.07.2011 r., aneks z dnia 05.08.2016 r.
	MKZ Sopot	Porozumienie z dnia 15.07.2011 r.
	PKZ Starogard Gd.	Porozumienie z dnia 10.08.2015 r.; aneks z dnia 31.08.2015 r.
	MKZ Tczew	Porozumienie z dnia 15.07.2011 r.
	MKZ Wejherowo	Porozumienie z dnia 15.07.2011 r., aneks z dnia 30.06.2020 r.
	MKZ Bytów	Porozumienie z 23.05.2011 r.
	Centralne Muzeum Morskie (ob. Narodowe Muzeum Morskie)	Porozumienie z dnia 30.09.2005 r.
ŚLĄSKIE	PKZ Będzin	Porozumienie z dnia 29.06.2011 r.
	MKZ Będzin	Porozumienie z dnia 06.06.2005 r.
	MKZ Bytom	Porozumienie z dnia 03.06.2004 r.
	MKZ Chorzów	Porozumienie z dnia 19.02.2009 r., aneks nr 1 z dnia 03.01.2011, aneks nr 2 z dnia 19.10.2012 r.
	MKZ Czeladź	Porozumienie z dnia 31.12.2008 r., aneks nr 1 z dnia 03.01.2011 r., aneks nr 2 z dnia 27.09.2011 r.
	MKZ Gliwice	Porozumienie z dnia 06.08.2007 r., aneks nr 1 z dnia 29.11.2010 r., aneks nr 2 z dnia 27.09.2011 r.
	MKZ Piekary Śląskie	Porozumienie z dnia 11.04.2006 r., aneks z dnia 29.11.2010 r.
	MKZ Racibórz	Porozumienie z dnia 07.12.2004 r., aneks z dnia 04.04.2011 r.
	MKZ Ruda Śląska	Porozumienie z dnia 19.08.2004 r., aneks nr 1 z dnia 08.06.2010 r., aneks nr 2 z dnia 03.01.2011 r.
	MKZ Rybnik	Porozumienie z dnia 20.06.2023
	MKZ Siemianowice Śląskie	Porozumienie z dnia 19.08.2004 r., aneks z dnia 27.09.2011 r.
	MKZ Świętochłowice	Porozumienie z dnia 10.11.2006 r., aneks nr 1 z dnia 03.01.2011 r., aneks nr 2 z dnia 29.06.2011 r.
	PKZ Tarnowskie Góry	Porozumienie z dnia 03.03.2009 r., aneks z dnia 23.02.2012 r.
	MKZ Tychy	Porozumienie z dnia 04.10.2013 r.
	MKZ Zabrze	Porozumienie z dnia 19.08.2004 r., aneks z dnia 05.03.2012 r.
	MKZ Żory	Porozumienie z dnia 24.02.2012 r., aneks z dnia 08.02.2013 r.
	MKZ Bielsko-Biała	Porozumienie z dnia 26.10.2015 r.

145

Województwo	MKZ/PKZ	POROZUMIENIE-DATA
WIELKOPOLSKIE	MKZ Pszczyna	Porozumienie z dnia 30.11.2021 r.
	MKZ Gniezno	Porozumienie z dnia 08.12.2017 r.
	MKZ Poznań	Porozumienie z dnia 18.11.2003 r., aneks z dnia 15.02.2016 r.
	PKZ Poznań	Porozumienie z dnia 24.03.2009 r.
	MKZ Ostrow Wlkp.	Porozumienie z dnia 19.05.2022 r.
	MKZ Leszno	Porozumienie z dnia 28.10.2015 r.
	MKZ Szczecin	Porozumienie z dnia 31.07.2012 r.
	MKZ Kotołbrzeg	Porozumienie z dnia 27.09.2013 r.

Opracowanie DOZ

Aktualne na dzień: 24 października 2023 r.